

EUROPSKA EKONOMSKA KOMISIJA UJEDINJENIH NARODA
KONFERENCIJA EUROPSKIH STATISTIČARA

**KONFERENCIJA EUROPSKIH STATISTIČARA
PREPORUKE ZA POPISE STANOVNIŠTVA I STAMBENOG
FONDA U 2010. GODINI**

Zajednički pripremili:
Europska ekonomska komisija Ujedinjenih naroda
i
Statistički ured europskih država

Usvojeno na Konferenciji europskih statističara u junu 2006. godine

**UJEDINJENI NARODI
ŽENEVA, 2006.**

SADRŽAJ

PREDGOVOR
UVOD

PRVI DIO METODOLOGIJA I TEHNOLOGIJA POPISA

Poglavlje

- I METODOLOGIJA
- II POPISNE TEHNOLOGIJE U NASTAJANJU

DRUGI DIO POPULACIJSKE TEME

- III STANOVNIŠTVO KOJE TREBA POPISATI
- IV GEOGRAFSKE ZNAČAJKE
- V DEMOGRAFSKE ZNAČAJKE
- VI EKONOMSKE ZNAČAJKE
- VII OBRAZOVNE ZNAČAJKE
- VIII MEĐUNARODNA I INTERNA MIGRACIJA
- IX ETNO-KULTURNE ZNAČAJKE
- X INVALIDITET
- XI ZNAČAJKE DOMAĆINSTVA I PORODICE
- XII POLJOPRIVREDA

TREĆI DIO STAMBENE TEME

- XIII OBJEKTI ZA STANOVANJE, PREBIVALIŠTA I STAMBENA RJEŠENJA

ČETVRTI DIO DODACI

Dodatak

- I Lista predloženih suštinskih i nesusštinskih tema za popise stanovništva i stambenog fonda u 2010. godini za zemlje učesnice Konferencije europskih statističara
- II Alternativni pristup provođenju popisa
- III Temeljni principi zvanične statistike u kontekstu popisa stanovništva i stambenog fonda
- IV Okvir i implementacija osiguranja kvaliteta
- V Načini evaluacije popisa
- VI Obim i izgled programa konsultacija
- VII Provođenje reklamne i informacione kampanje
- VIII Osnovni koncepti, terminologija i definicije međunarodne klasifikacije funkcioniranja, invaliditeta i zdravlja

PREDGOVOR

Cilj zemalja članica Konferencije europskih statističara (CES)

1. Glavni ciljevi *Preporuka CES-a za popise stanovništva i stambenog fonda u 2010. godini* su: (i) dati smjernice i pomoći zemljama u procesu planiranja popisa stanovništva i stambenog fonda; (ii) omogućiti i poboljšati uporedivost podataka na regionalnom nivou odabirom suštinskih tema popisa¹ i usklađivanjem definicija i klasifikacija.

2. Preporuke definirane u ovome dokumentu zasnovane su na aktivnostima poduzetim od 2004. do 2006. godine u okviru programa rada Konferencije europskih statističara (pogledajte paragraf 3) i usvojene su na pedeset četvrtoj plenarnoj sjednici Konferencije europskih statističara održanoj u junu 2006. godine. Preporuke CES-a će se također koristiti kao opšti okvir provođenja programa Europske unije za popise stanovništva i stambenog fonda 2011. godine.²

Izrada preporuka CES-a

3. Preporuke CES-a je izradio Statistički odjel UNECE-a u bliskoj suradnji sa Eurostatom. Metod koji je korišten za izradu preporuka CES-a za 2010. godinu zasniva se na pristupu visokog nivoa učešća zemalja članica, kojima je data mogućnost uključenja u izradu materijala ili komentiranja prijedloga. Procesom su zajednički rukovodili UNECE i Eurostat. S ciljem koordiniranja tako obimnog poduhvata, u maju 2003. godine formirana je upravljačka grupa koju je činio veliki broj zemalja članica uz UNECE i Eurostat. Pored toga, formirano je i 11 radnih grupa sa zadatkom pripreme poglavlja za svako područje obrađeno u publikaciji. Ove radne grupe imale su vođu (pogledajte paragraf 4), a činili su ih stručnjaci iz cijele regije i iz relevantnih međunarodnih organizacija. Kako bi se svakoj zemlji osigurala mogućnost učešća u raspravama o sadržaju publikacije, organizirani su razni sastanci³ na koje su pozivane sve zemlje članice Europske ekonomske komisije. Većina je zemalja prisustvovala, a veliki broj njih je poslao pismene prijedloge. Organizatori su posebno zahvalni UNFPA-u i Eurostat-u koji su finansirali učešće velikog broja zemalja.

Zahvale

4. CES se želi zahvaliti na doprinosu koji je dalo oko 100 stručnjaka iz Nacionalnih statističkih instituta, Statistički odjel Ujedinjenih naroda i druge međunarodne organizacije koje su učestvovala u pripremi preporuka. Posebnu zahvalu CES upućuje Rosemary Bender (Kanada), predsjedavajućoj Upravljačke grupe za popise stanovništva i stambenog fonda, kao i vođama radnih grupa:

- Jaz Keller (SAD), radna grupa za metodologiju popisa

¹ Termin "tema" odnosi se na predmet o kome će se prikupiti informacije za svaku popisnu jedinicu (osobu, domaćinstvo, prebivalište ili zgradu).

² Kada zvanična dokumentacija o popisu stanovništva i stambenog fonda u Europskoj uniji 2011. godine bude objavljena, bit će je moguće naći na web stranici Eurostat-a: <http://www.europa.eu.int/comm/eurostat/>

³ Pogledajte: <http://www.unece.org/stats/archive/04.03a.e.htm>

- Paul Williams (Australija), radna grupa za tehnologiju popisa
- Aidan Punch (Irska), radna grupa za geografske značajke
- Gabor Rozsa (Mađarska), radna grupa za demografske značajke
- Werner Haug (Švicarska) i Katerina Kostadinova-Daskalovska (Bivša jugoslovenska republika Makedonija), radna grupa za migracije i etno-kulturne značajke
- Robert Pember (ILO), radna grupa za ekonomske značajke
- Richard Morrison (Velika Britanija), radna grupa za obrazovne značajke
- Jennifer Madans (Grupa za statistiku o invaliditetu iz Washington City-a), radna grupa o invaliditetu
- Nico Keilman (Norveška), radna grupa za porodicu i domaćinstva
- David Marshall (FAO), radna grupa za poljoprivredu
- Ian Máté (Velika Britanija), radna grupa za stambeni fond

5. CES se također želi zahvaliti na doprinosu sljedećih osoba: Angela Me i Paolo Valente iz Statističkog odjela UNECE-a, Michail Skaliotis, David Thorogood i Gregor Kyi iz Eurostat-a i Pierre Turcotte (Kanada), Ian White (Velika Britanija) i Peter Gardmer koji su editovali tekst preporuka.

UVOD

Sadržaj publikacije

6. Prvi dio publikacije (Prvi dio) predstavlja dva poglavlja o metodologiji i tehnologiji popisa. Cilj poglavlja nije davanje preporuka za određeni metod ili tehnologiju, nego predstavljanje različitih pristupa, njihovih prednosti i nedostataka, kao i davanje smjernica zemljama za odabir metoda i tehnologija koje najbolje odgovaraju njihovim uslovima. Ova su poglavlja dopunjena i dodatnim materijalom sadržanim u raznim dodacima.

7. Drugi i treći dio publikacije daju prikaz populacijskih tema (Drugi dio) i stambenih tema (Treći dio). Preporuke imaju za cilj opisati različite teme popisa, relevantne za region, ali ne samo davanjem definicija i standarda nego i analizom njihove relevantnosti i njihovih prednosti u odnosu na druge teme popisa i druge vanpopisne aktivnosti na prikupljanju podataka. Teme su predstavljene u sklopu strukture koja se zasniva na područjima (demografija, migracija, etno-kulturne značajke itd.) kako bi se omogućio širi uvid u opis sadržaja popisa.

8. Teme su podijeljene na “suštinske” i “nesuštinske”. Državama se preporučuje da prikupe informacije vezane za “suštinske teme”. “Nesuštinske” teme nisu obavezne, a preporuke za te teme su uključene u publikaciju kao pomoć zemljama koje se ipak odluče da ih uključe u svoje popise.

9. Ovaj dokument ne uključuje tabelarne prikaze niti preporuke za programe vezane za rezultate popisa. Program tabeliranja rezultata popisa razvija Europska unija, a na globalnom nivou Statistički odjel Ujedinjenih naroda (UNSD).

Veza sa Svjetskim programom UN-a za 2010. godinu

10. Proces pripreme *preporuka CES-a* odvijao se paralelno sa procesom koji je doveo do revizije *Principa i preporuka za populacijske i stambene popise Ujedinjenih naroda*, koji obuhvataju sve svjetske regione, a usvaja ih Statistička komisija Ujedinjenih naroda na početku svake popisne dekade kao osnovni međunarodni standard i smjernice (izmijenjeni principi i preporuke za popise koji se trebaju obaviti 2010. godine trebali bi biti usvojeni u 2007. godini). Ove preporuke se često nazivaju “Svjetskim preporukama za popis”. Ova istodobnost procesa omogućila je blisko i direktno međudjelovanje i razmjenu iskustava i mišljenja u toku procesa. Shodno tome, zemljama se preporučuje da koriste ova dva niza preporuka na međusobno dopunjujući način. *Preporuke CES-a* odražavaju realnost i specifičnost zemalja učesnica CES-a i mogu prilagoditi rad na svjetskom nivou specifičnim potrebama regiona gdje su zemlje manje različite. U principu, ova dva niza preporuka su međusobno sukladna, ali su Svjetske preporuke šireg opsega dok su *CES preporuke* određene u korištenju nekih definicija i klasifikacija.⁴

⁴ Pogledajte: <http://unstats.un.org/unsd/globalcensusforum/>

11. U vrijeme pripreme ove publikacije, Statistički odjel Ujedinjenih naroda (UNSD) je bio u fazi izrade programa tabeliranja na svjetskom nivou. U sklopu ovoga programa tabeliranja bit će definirane suštinske teme. Čine se napori na usklađivanju liste suštinskih tema prikazanih u ovoj publikaciji sa onima iz svjetskih preporuka. Međutim, izgleda da će manje razlike ipak ostati zbog različitih potreba CES regije.

PRVI DIO: METODOLOGIJA I TEHNOLOGIJA POPISA

Poglavlje I METODOLOGIJA

Uvod

12. Poglavlje I daje širok prikaz metodologije predložene za popise stanovništva i stambenog fonda 2010. godine u regionu Europske ekonomske komisije (ECE). Ono obrađuje ciljeve popisa kao i metodološka pitanja povezana sa različitim fazama popisa. Više detalja može se pronaći u UN-ovim Principima i preporukama za popise stanovništva i stambenog fonda (revizija broj 2)⁵. Nakon ovog poglavlja, dodano je i novo poglavlje o popisnim tehnologijama u nastajanju, u kome se razmatraju neke tehnologije koje se nisu obično koristile u popisima stanovništva, ali koje danas neke zemlje članice ozbiljno istražuju. Poglavlja u prvom dijelu opisuju kako zemlje provode popise. Iako ova poglavlja nisu napravljena tako da daju preporuke, ona ipak daju neke smjernice.

Ciljevi popisa

Uloga u nacionalnim statističkim sistemima

13. Ciljevi popisa specifični su za pojedine zemlje i razlikuju se sukladno lokalnim uslovima. Njegova jedinstvena uloga zavisi od zahtjeva postojećih statistika u nekoj zemlji i od sadržaja i strukture postojećih statističkih sistema.

14. Popisi stanovništva i stambenog fonda predstavljaju osnov za prikupljanje podataka o broju i značajkama populacije jedne zemlje. Popis stanovništva i stambenog fonda je dio cjelokupnog nacionalnog statističkog sistema, koji može uključivati i druge popise (na primjer poljoprivredni), ispitivanja, registre i administrativne spise. Oni, u redovnim intervalima, daju referentne mjere za brojanje stanovništva na nacionalnom i lokalnom nivou. Za neka manja geografska područja ili populacijske pod-grupe, oni mogu predstavljati jedini izvor informacija o određenim socijalnim, demografskim i ekonomskim značajkama. U mnogim zemljama, popis također predstavlja jedinstven izvor za razvoj okvira uzorkovanja.

15. U julu 2005. godine, Ekonomsko i socijalno vijeće Ujedinjenih naroda (ECOSOC) usvojilo je rezoluciju⁶ koja podstiče “zemlje članice da provedu popis stanovništva i stambenog fonda i da objave rezultate popisa kao osnovni izvor informacija za mala područja, nacionalno, regionalno i međunarodno planiranje i razvoj; i da domaćim partnerima, kao i Ujedinjenim narodima i drugim relevantnim međunarodnim organizacijama, omoguće pristup rezultatima popisa, što bi im pomoglo u izradi studija o stanovništvu, okolišu i društveno-ekonomskim razvojnim pitanjima i programima.”

⁵ Pogledajte: www.un.org/esa/coordination/ecosoc/Principles and Recommendations for Population and Housing Censuses, United Nations, New York, 2006. Takođe pogledajte: <http://unstats.un.org/unsd/demographic/sources/census/default.aspx>.

⁶ Rezolucija ECOSOC-a broj 2005/13. Pogledajte: <http://www.un.org/docs/ecosoc>

16. Neke se zemlje, pri izradi populacijskih i stambenih statistika, oslanjaju na registre. U ovim zemljama postoji mogućnost integriranog sagledavanja situacije u zemlji zbog međusobnog povezivanja socijalnih, demografskih i ekonomskih značajki.

Nestatistička uloga popisa (posljedice i rizici)

17. Jedan od temeljnih principa zvanične statistike kaže da “pojedinačne podatke koje prikupljaju statističke agencije.....treba koristiti isključivo za statističke svrhe⁷”. I dok bi upotreba rezultata popisa za administrativne svrhe značila povredu ovog temeljnog principa, neke zemlje koriste infrastrukturu za provođenje popisa ne samo za prikupljanje popisnih statističkih informacija, nego i za prikupljanje informacija o pojedincima i domaćinstvima radi stvaranja ili aktueliziranja registara stanovništva. Zemlje koje na ovakav način koriste popis trebale bi:

- (a) jasno objasniti ispitanicima dvojnju svrhu popisnih aktivnosti i da će informacije prikupljene u toku popisa ostati tajne i biti korištene samo za statističke svrhe;
- (b) koristiti dva odvojena upitnika za ove dvije svrhe;
- (c) osigurati postojanje zasebnog zakonskog okvira za svaku operaciju; i
- (d) dati u zadatak posebnoj agenciji (različitoj od nacionalnog statističkog ureda) da aktuelizira informacije potrebne za administrativne svrhe.

Definicije, osnovne značajke i faze popisa

Osnova

18. Definicija popisa se tradicionalno zasniva na osnovnim značajkama individualnog popisivanja, na istodobnosti, univerzalnosti i definiranoj periodičnosti. U nekoliko zadnjih godina, pojavili su se različiti metodi u regiji Europske ekonomske komisije (ECE), te je popis poprimio širi koncept. U nekim je zemljama tradicionalni metod, zasnovan na popisivanju svih pojedinaca na licu mjesta, zamijenjen upotrebom podataka iz administrativnih registara. U zadnje se vrijeme prioritet univerzalnog popisivanja pojedinaca i njihovih značajki pomjerio ka potrebi za češćim prikupljanjem relevantnijih podataka za cjelokupnu populaciju i za najmanja lokalna područja. U današnje vrijeme, zajednička se definicija popisa stanovništva i stambenog fonda u ECE regionu više zasniva na ishodu nego na metodologiji.

Definicija

19. Popis stanovništva se definira kao operacija koja proizvodi, u pravilnim intervalima, zvanično prebrojavanje (ili referentnu vrijednost) stanovništva na teritoriji neke zemlje i na njenim najmanjim geografskim pod-teritorijama, kao i informacije o određenom broju demografskih i socijalnih značajki ukupne populacije. Ova operacija uključuje proces prikupljanja (putem popisivanja ili preuzimanja informacija iz registara) i spajanja pojedinačnih informacija, evaluaciju, objavljivanje informacija i analizu demografskih,

⁷ Pogledajte Dodatak III

ekonomskih i socijalnih podataka. U cilju planiranja i provedbe ekonomskih i socijalnih razvojnih politika, administrativnih aktivnosti ili naučnog istraživanja, neophodno je imati pouzdane i detaljne podatke o broju, rasporedu i sastavu stanovništva. Popis stanovništva je primarni izvor ovih osnovnih referentnih statistika, koji pokriva nastanjeno stanovništvo, ali i beskućnike i nomadske grupe. Podaci iz popisa stanovništva mogu se ponekad statistički prikazivati i analizirati za različite geografske jedinice, počevši od zemlje kao cjeline pa sve do pojedinih malih lokaliteta ili gradskih blokova.

20. Popis stambenog fonda definira se kao operacija koja proizvodi, u pravilnim intervalima, zvanično prebrojavanje (ili referentnu vrijednost) svih stambenih jedinica i njihovih stanovnika na teritoriji neke zemlje i u njenim najmanjih geografskim podteritorijama, kao i informacije o određenom broju karakteristika stanovanja. Ova operacija uključuje proces prikupljanja (putem popisivanja i preuzimanja informacija iz registara) i spajanja informacija vezanih za stanovanje, kao i evaluaciju, objavljivanje informacija i analizu podataka vezanih za objekte za stanovanje i njihove stanovnike. Popis mora obezbijediti informaciju o fondu stambenih jedinica, kao i informaciju o strukturalnim značajkama i opremi bitnim za održavanje privatnosti i zdravlja i za razvoj normalnih uslova za život porodice.

21. Popis stanovništva i stambenog fonda je proces koji istovremeno proizvodi informacije vezane za stanovništvo i informacije vezane za stambeni fond, kao što je gore opisano. Prednost ove operacije je prikupljanje informacija o dvije sfere (stanovništvo i stambeni fond) uz upotrebu istog procesa popisivanja. Vezano za popis stanovništva, popis stanovništva i stambenog fonda može također pružiti informaciju o životnim uslovima populacije. Ishodi popisnog procesa, povezani sa cjelokupnim stanovništvom i stambenim fondom, su nezamjenjivi pri pružanju statističkih podataka, zasnovanih na univerzalnim osnovama, o populaciji, porodici, domaćinstvu i stambenoj situaciji za mala područja i za populacijske pod-grupe. Značajke stanovništva uključuju geografske, demografske, socijalne, ekonomske, porodične značajke i značajke domaćinstva. Za mnoge zemlje su rezultati dobijeni putem popisa od vitalnog značaja za pružanje takvih informacija, obzirom da je popis jedini dostupni izvor i ne postoje druge ostvarive alternative.

Osnovne odlike popisa stanovništva i stambenog fonda

22. Osnovne odlike po kojima se popis stanovništva i stambenog fonda razlikuje od drugih oblika prikupljanja podataka u ECE regionu su:

(a) Pojedinačno popisivanje

Prikupljaju se informacije o svakoj popisanoj osobi, tako da je moguće odvojeno bilježiti njihove značajke. Ovo se također odnosi na popis stambenog fonda. To nam omogućava unakrsno klasificiranje raličitih značajki i dobijanje podataka za više značajki.

(b) Istodobnost

Informacije dobijene popisom o pojedincima ili stambenom fondu treba da se odnose na tačno definirane i jedinstvene referentne periode. Bilo bi idealno istodobno prikupljati

podatke o svim pojedincima i objektima za stanovanje. Međutim, ukoliko se podaci ne prikupljaju istodobno, potrebno ih je prilagoditi tako da se konačni podaci odnose na isti referentni period.

(c) Univerzalnost

Popis stanovništva i stambenog fonda treba dati podatke o ukupnom broju osoba, domaćinstava i stambenih jedinica unutar jasno definirane teritorije neke zemlje. Pbrojavanje stanovništva (ili određivanje referentne vrijednosti) treba uključiti svaku osobu koja živi na definiranoj teritoriji neke zemlje. Podatke dobijene brojanjem osnovnih jedinica prilikom popisa potrebno je potvrditi putem nezavisne provjere pokrivenosti.

(d) Podaci o malim područjima

Popis treba pružiti podatke o broju i značajkama stanovništva i stambenog fonda za najmanja geografska područja u nekoj zemlji i za male grupe stanovništva, a u skladu sa zaštitom osobne tajnosti podataka.

(e) Definirana periodičnost

Popis treba provoditi u pravilnim intervalima s ciljem dobijanja niza uporedivih informacija utvrđenim redoslijedom. Preporučuje se provođenje popisa najmanje svakih deset godina.

Strateški ciljevi i kriteriji za odabir tema popisa

23. Obzirom na troškove i uključivanje ogromnog broja stanovništva, sadržaj i metode provođenja popisa moraju se pažljivo istražiti kako bi se osiguralo da su svi aspekti prikupljanja i objavljivanja rezultata sukladni najvišim standardima relevantnosti, kvaliteta, tajnosti, privatnosti i moralnosti. O sadržaju popisa treba odlučiti razmatrajući sljedeće: (i) potražnju za podacima na nacionalnom i lokalnom nivou, (ii) dostupnost podataka iz drugih statističkih izvora, (iii) ograničenja vezana za prikupljanje podataka kada je moguće postaviti samo ograničen broj pitanja na neku temu, kao i ograničenja vezana za osjetljive ili složenije teme koje zahtijevaju proširene upitnike, a moguće je provesti samo djelimičnu specijaliziranu obuka popisivača.

24. Svaka tema popisa treba zadovoljavati neke ključne kriterije vezane za zahtjeve korisnika:

- (a) postoji jaka i jasno definirana potreba korisnika za temom;
- (b) nema drugog načina, osim popisa, za prikupljanje podataka o toj temi;
- (c) potrebni su podaci o nekoj temi za manju grupu stanovništva i/ili na malom geografskom nivou;
- (d) tema je od velikog nacionalnog značaja i relevantna na lokalnom nivou;
- (e) očekuje se da će se podaci o temi koristiti za multivarijantne analize zajedno sa drugim temama popisa; i
- (f) sadržaj se drastično ne razlikuje od prethodnih popisa a, gdje je to primjereno, nova ili modifikovana tema još uvijek može obezbijediti usporedbu sa prethodnim popisima.

25. Zahtjeve korisnika za podacima treba izbalansirati sa velikim brojem drugih faktora prilikom donošenja odluke o uključivanju tema u popis. Neka tema NE treba biti uključena u popis ukoliko:

- (a) je ta tema osjetljiva ili potencijalno nametljiva, ili ako, za dobijanje ispravnih odgovora, zahtijeva duga objašnjenja ili uputstva;
- (b) tema stavlja prevelik teret na ispitanike, ili traži informacije koje nisu trenutno poznate ili kojih se ljudi vjerovatno ne sjećaju tačno;
- (c) tema pita za mišljenje ili stajalište o nečemu; ili
- (d) je vjerovatno da će tema donijeti veće probleme u kodiranju ili pretjerano obimnu obradu ili da će znatno povećati ukupni trošak popisa.

26. Uz ove faktore, popis treba gledati kao aktivnost koja se izvodi isključivo iz statističkih razloga, a shodno tome, ne treba ga koristiti za prikupljanje podataka koji će svjesno promovirati političke ili sektaške grupe ili će sponzorirati posebne ciljeve.

27. Prilikom optimiziranja ograničenog prostora u upitnicima, forma i sadržaj pitanja će često biti važan faktor prilikom odlučivanja da li će se određeni podaci prikupljati ili ne.

28. Uključivanje nove teme treba uvijek testirati kako bi se osiguralo uspješno prikupljanje i izrada pouzdanih rezultata. U principu, popis stanovništva i stambenog fonda treba posmatrati kao integrirani program prikupljanja podataka s ciljem pružanja opsežnih statističkih informacija za ekonomsko i socijalno razvojno planiranje, za administrativne svrhe, za procjenu uvjeta u ljudskim nastambama, za istraživanje, za komercijalne i druge svrhe. Vrijednost popisa stanovništva i popisa stambenog fonda se povećava ukoliko se njihovi rezultati mogu iskoristiti zajedno sa rezultatima drugih istraživanja.

29. Lista predloženih tema navedena je u Dodatku I. Lista je podijeljena na suštinske i nesuštinske teme i odražava preporuke sadržane u poglavljima III do XIII. Suštinske teme su one za koje se smatra da su od osnovnog interesa i vrijednosti za zemlje učesnice CES-a, te se preporučuje da te zemlje pokriju ove teme u svojim popisima stanovništva i stambenog fonda 2010. godine. Nesuštinske teme su one koje zemlje mogu izabrati na osnovu svojih nacionalnih prioriteta. Kriteriji za odabir ovih tema dati su u paragrafu broj 24. Neke su teme označene kao izvedene teme. Izvedene teme su one teme za koje se informacije dobijaju iz drugih tema, te se, prema tome, ne moraju posebno prikupljati. Izvedene teme su općenito navedene nakon tema iz kojih su izvedene, a označene su slovima u kurzivu.

Faze popisa

30. Popisi u kojima se vrši popisivanje na terenu nisu ujednačeni u CES zemljama, ali imaju neke osnovne zajedničke elemente. U principu, operacije popisa mogu se podijeliti u sedam faza koje nisu potpuno hronološki odvojene niti međusobno isključive: uključivanje partnera, pripremni rad (uključujući testiranje i unajmljivanje agencija za pojedine poslove), popisivanje, obrada podataka, objava rezultata, evaluacija pokrivenosti

i analiza rezultata. Važno je primijeniti odgovarajuće strategije za osiguranje kvaliteta (pogledajte paragrafe 69-77) u svim ovim fazama kako bi se osiguralo da svi aspekti kvalitete podataka (njihova relevantnost, tačnost, pravovremenost, pristupačnost, objašnjivost, usklađenost) budu uzeti u obzir kao i da je svaki izbor načinjen u svim fazama popisa zapravo najbolji kompromis koji “odgovara cilju”.

Veza između popisa i ispitivanja uzoraka

31. Dok su popisi stanovništva postojali još prije 6000 godina, što se može vidjeti iz glinenih pločica pronađenih u drevnom Babilonu, historija modernih popisa se može pratiti unazad do sredine 17. stoljeća. Uzorkovanje je, pak, mnogo novija tehnika koja počinje tek prije tri četvrtine stoljeća.

32. Popisi su začeti kao obično prebrojavanje ljudi. Tokom godina, njihova veličina i opseg su rasli zbog zahtjeva za informacijama iz drugih oblasti socijalnog i ekonomskog života, a ne samo osnovnih demografskih značajki. Shodno tome, kako su se pojavljivale nove teme, tako se javljao pritisak da se postavlja sve više pitanja u popisu. Dozvoljavanje prevelikog broja pitanja može rezultirati pretjerano velikim popisnim upitnicima. Time se dovodi u pitanje kvalitet svih prikupljenih informacija. I zaista, “prednosti istodobnog istraživanja nekoliko različitih tema mogu, donekle, biti praćene dodatnim opterećenjem ispitanika i popisivača, a koji je uzrokovan povećanim brojem informacija koje se moraju istodobno skupiti”.⁸

Upotreba kratkih i dugih upitnika

33. Kako bi se smanjilo opterećenje za ispitanike u slučaju velikog broja popisnih tema, “prikupljanje podataka može uključivati kratke upitnike (u kojima bi bila samo određena pitanja) i duge upitnike (sa više pitanja o određenim temama)”. Duge bi upitnike ispunjavali samo za uzorke prebivališta, domaćinstava i osoba.

34. Korištenje dugih i kratkih upitnika omogućuje prikupljanje više informacija, a da pri tome planiranje, obučavanje i operacije na terenu ostaju relativno jednostavne, a troškovi pod kontrolom. Međutim, imajući u vidu stalno povećanje zahtjeva za informacijama, ova strategija može dovesti do novih kompromisa obzirom da broj pitanja u dugim upitnicima ne može dalje rasti iz već navedenih razloga. Ukoliko bi “istodobnost” postala glavni princip popisa, zemlje bi mogle razmotriti prikupljanje podataka kroz kratke upitnike i više dugih upitnika (sa više pitanja o jednoj ili više određenih tema), a svaki bi dugi upitnik bio ispunjavan za poseban uzorak domaćinstava ili ljudi. Međutim, korištenje većeg broja upitnika je kompleksno u smislu praćenja upitnika i vrjednovanja rezultata u odnosu na ukupno stanovništvo. Ono također postavlja ograničenja za multivarijantne analize.

⁸ Principi i preporuke za popise stanovništva i stambenog fonda, Ujedinjeni narodi, New York, 2006.

Popis kao referentna tačka i okvir

35. Vrijednost popisa stanovništva i stambenog fonda povećava se ukoliko se njihovi rezultati mogu dovesti u vezu sa rezultatima drugih oblika prikupljanja podataka. Ti bi oblici mogli uzeti način korištenja popisnih podataka kao osnovu za uporedbu statistika iz istog područja ili kao izvor informacija potrebnih za provođenje drugih statističkih istraživanja. Tako se može, na primjer, pružiti statistički okvir za druga ispitivanja uzoraka ili za poljoprivredni popis. Popis stanovništva je također važan za pravljenje populacijskih procjena koje se koriste za izračunavanje suštinskih vrijednosti iz podataka u civilnom registru. Uz sve to, ovi popisi su i glavni izvor podataka za zvanične kompilacije socijalnih pokazatelja, a posebno o temama koje se obično vrlo sporo mijenjaju tokom vremena.

36. Prema tome, svrha se kontinuiranog i koordiniranog programa prikupljanja i grupisanja podataka može najbolje ostvariti ukoliko se veza između popisa stanovništva, popisa stambenog fonda i drugih statističkih istraživanja razmotri u fazi planiranja popisa i ukoliko se omoguće mehanizmi za zajedničko korištenje popisa i popisnih rezultata u vezi sa takvim istraživanjima.

37. Suštinski sastojak kreiranja uzorka je postojanje potpunog, tačnog i aktueliziranog okvira za uzorkovanje. Okvir za uzorkovanje se suštinski definira kao nešto što sadrži materijale iz kojih se bira uzorak. To može biti lista struktura, adresa, domaćinstava ili osoba. Popis se može koristiti radi stvaranja bilo kojeg od dvije vrste okvira ili oba. I doista, mnoge zemlje koriste popis za takve svrhe. Okvir za popis je skoro uvijek polazna tačka za kreiranje ispitivanja uzoraka domaćinstava.

38. Važno je shvatiti da će svaki popis – pa čak i onaj star samo jednu ili dvije godine – biti zastario i neće biti pogodan kao okvir. U takvim je slučajevima ključno aktueliziranje popisnog okvira trenutnim informacijama sa terena ili iz administrativnih spisa prije nego se on iskoristi kao okvir za ispitivanje uzoraka domaćinstava.

39. Broj stanovništva i domaćinstava za neko područje, preuzet iz popisa, je veoma koristan podatak pri određivanju mjerila veličine kod izbora jediničnih uzoraka u prvoj ili drugoj etapi, kao i pri pravljenju raznih slojevitih šema. Kad god popis pokriva socio-ekonomske informacije, one se mogu koristiti za dopunu slojevitih šema.

Ispitivanja između dva popisa

40. Bez obzira da li su podaci o velikom broju tema skupljeni istodobno ili ne, nameće se potreba za provođenjem kontinuiranih programa ispitivanja uzoraka domaćinstava između dva popisa, a uzrokovana je brzinom promjena veličine i drugih značajki stanovništva i potražnjom za dodatnim detaljnim podacima o socijalnim, ekonomskim i stambenim značajkama, a koje podobno prikupljate u okviru pravog popisa.

41. Popis stanovništva i stambenog fonda može pružiti okvir za naučno kreiranje uzoraka u vezi sa takvim ispitivanjima; istodobno, on daje referentne podatke pri procjeni smisla cjelokupnih rezultata ispitivanja, a također i referentne vrijednosti za mjerenje promjena u značajkama koje su ispitane u oba slučaja. Kako bi se omogućila uporedba rezultata popisa i ispitivanja, definicije i klasifikacije bi trebale biti što sličnije, a da pri tom ostanu sukladne pojedinačnim ciljevima svakog od ovih istraživanja.

Odnos između popisa stanovništva i stambenog fonda i poljoprivrednog popisa

42. Dok su popis stanovništva i popis stambenog fonda u bliskoj vezi, njihov odnos sa poljoprivrednim popisom je slabije definiran. Međutim, kao rezultat sve veće integracije programa prikupljanja podataka, povezanost popisa stanovništva i stambenog fonda sa poljoprivrednim popisom je danas mnogo jača nego ranije, a zemlje sve više razmatraju nove načine jačanja ove povezanosti.

43. Jedan problem u povezivanju ova dva popisa je što oni koriste različite popisne jedinice. Popisna jedinica u poljoprivrednom popisu je poljoprivredni posjed, a to je tehno-ekonomska jedinica poljoprivredne proizvodnje, dok je popisna jedinica u popisu stanovništva domaćinstvo i pojedinac unutar domaćinstva. Međutim, u mnogim zemljama u razvoju, većina aktivnosti poljoprivredne proizvodnje se zapravo dešava u okviru domaćinstva, a domaćinstva i poljoprivredni posjedi su vrlo blisko povezani, a često se radi o istoj jedinici. Za takve je zemlje posebno bitno uspostaviti vezu između ova dva popisa.

44. Poljoprivredni popis prikuplja razne podatke vezane za domaćinstvo/pojedinačne podatke za članove domaćinstva poljoprivrednog posjednika. Svjetski program za poljoprivredni popis⁹ preporučuje prikupljanje podataka o veličini domaćinstva i ograničenih podataka o demografskim značajkama i ekonomskoj aktivnosti članova posjednikovog domaćinstva, a također i ograničenih informacija o osobama zaposlenim na posjedu. Korisnici mogu smatrati neke podatke o poljoprivrednom radu iz poljoprivrednog popisa relevantnijim od onih iz popisa stanovništva, jer popis stanovništva obično istražuje samo osnovnu ekonomsku aktivnost neke osobe tokom kratkog perioda, a ovo ne mora pokazati aktivnosti osoba koje sezonski, ili dio radnog vremena, rade u poljoprivredi. S druge strane, popis stanovništva daje podatke o zaposlenosti u poljoprivredi i poljoprivrednom stanovništvu koji se ne mogu naći u poljoprivrednom popisu, obzirom da on pokriva samo domaćinstva povezana sa poljoprivrednim posjednicima. Korisnici podataka o poljoprivredi će trebati i podatke iz poljoprivrednog popisa i one iz popisa stanovništva kako bi dobili potpunu sliku.

45. Pri planiranju popisa stanovništva i stambenog fonda potrebno je istražiti svaku mogućnost povezivanja ovog popisa sa poljoprivrednim popisom. Postoji nekoliko načina za ovo. Definicije iz popisa stanovništva i stambenog fonda bi trebale biti sukladne onima iz poljoprivrednog popisa, tako da se omogući smisljena uporedba podataka iz ta dva popisa. Popis stanovništva i stambenog fonda može također biti koristan u pripremi

⁹ FAO Statistička razvojna serija, broj 11 (Rim, 2005)

poljoprivrednog popisa, i to kroz razgraničenje popisnih područja, pripremu okvira za poljoprivredni popis ili, ukoliko je to moguće, kreiranje uzoraka.

46. Pri planiranju nacionalnog programa popisa, potrebno je razmotriti mogućnost prikupljanja dodatnih poljoprivrednih informacija u sklopu popisa stanovništva i stambenog fonda, čime bi se pomogla priprema okvira poljoprivrednih posjeda u sektoru domaćinstava za neki sljedeći poljoprivredni popis. Ovo se može uraditi kroz predpopisni kartografski rad i/ili izlistavanje ili pak dodavanjem jednog pitanja u popisni upitnik. U zadnjem slučaju, potrebno je, na nivou domaćinstva, dodati jedno pitanje o tome da li bilo koji član domaćinstva ima vlastitu poljoprivrednu proizvodnju. Umjesto toga, moguće je prikupiti podatke na nivou pojedinca s ciljem identificiranja osoba koje se bave poljoprivrednim aktivnostima tokom dužeg perioda, na primjer tokom jedne godine. Ove nove stavke su uključene u preporuke za nesusštinske teme (vidi Poglavlje XII). Ukoliko zemlje odluče prihvatiti ovakav pristup korištenja popisa stanovništva i stambenog fonda za uspostavljanje okvira za poljoprivredni popis, potrebno je sinhronizirati poljoprivredni popis sa popisima stanovništva i stambenog fonda i provesti ga što prije nakon ova dva popisa, dok je uspostavljeni okvir još uvijek aktuelan.

47. Potrebno je također istražiti mogućnost povezivanja podataka o stanovništvu i poljoprivredi. Ovo bi moglo znatno uvećati analitičku vrijednost ova dva skupa podataka i donijeti uštede u troškovima prikupljanja podataka. Mnogi od podataka vezanih za demografiju i aktivnosti prikupljenih u popisu stanovništva se također prikupljaju i u poljoprivrednom popisu. Ako bi se podaci iz ta dva popisa mogli povezati, podaci se ne bi više morali ponovo prikupljati u okviru poljoprivrednog popisa.

48. Neke zemlje provode prikupljanje podataka u okviru popisa stanovništva i poljoprivrede kroz zajedničke operacije na terenu. Obično svaki popis zadržava svoj identitet i koristi vlastite upitnike, ali su operacije na terenu sinhronizirane tako da isti popisivači mogu istodobno prikupljati podatke za oba popisa. Ponekad se ova dva popisa spajaju u jedan. Ovo može imati dosta prednosti, ali se mora pažljivo razmotriti uticaj koji bi to imalo na operacije na terenu i na kvalitet podataka.

Metodološki pristupi u ECE regionu

49. Postoje četiri osnovna pristupa provođenju popisa zasnovana na metodima prikupljanja podataka:

- (a) tradicionalni metod univerzalnog popisivanja zasnovan na operacijama na terenu u datom trenutku, sa iscrpnim skupom svih značajki ili sa iscrpnim skupom osnovnih značajki kombinovanim sa prikupljanjem određenih značajki samo za uzorak (dugi/kratki upitnik);
- (b) tradicionalno popisivanje sa godišnjim aktueliziranjem značajki na bazi uzoraka;
- (c) metoda korištenja registara i drugih administrativnih izvora; i
- (d) kombiniranje registara i drugih administrativnih izvora sa ispitivanjima (potpuno popisivanje ili ispitivanje uzoraka).

50. Ovi, i drugi pristupi, kao što su kombinacija metoda zasnovanih na registrima i tradicionalnih metoda, kao i 'kontinuirani' popis, opisani su u Dodatku II. Neophodni uvjeti, prednosti i nedostaci, posljedice za pojedine faze popisa i posljedice za sadržinu popisa obrađene su za svaki ovaj pristup.

51. Registri i drugi administrativni izvori su alternativa tradicionalnom popisu ukoliko sadrže relevantne teme, koriste slične definicije i klasifikacije i pokrivaju cjelokupnu populaciju. Sama ispitivanja uzoraka ne mogu dati podjednake podatke, ali se mogu koristiti u kombinaciji sa popisom ili dopunjavati informacije iz popisa o određenim temama.

52. Postoje i drugi alternativni pristupi tradicionalnim popisima stanovništva i stambenog fonda i popisima zasnovanim na registrima, koji možda ne zadovoljavaju sve suštinske karakteristike popisa, ali imaju za cilj pružiti sveobuhvatan skup statističkih informacija sličnih onima koje se mogu dobiti tradicionalnim pristupima i onim zasnovanim na registrima.

53. Bez obzira koji se metod prikupljanja/davanja podataka koristi, potrebno je uzeti u obzir širok spektar pitanja kao što su:

- (a) potrebe korisnika;
- (b) kvalitet podataka;
- (c) kompletnost rezultata;
- (d) zaštita podataka i sigurnost;
- (e) uporedivost rezultata među zemljama i tokom vremena;
- (f) opterećenje za ispitanike;
- (g) pravovremenost rezultata;
- (h) finasijske i političke implikacije; i
- (i) razumijevanje i prihvatanje od strane javnosti.

54. Rezultati upitnika o popisima stanovništva i stambenog fonda, poslanog zemljama članicama ECE-a u proljeće 2004. godine, pokazuju pomak od tradicionalnog pristupa popisu, koji je većina zemalja usvojila u popisima 2000. godine (a koji je detaljno protumačen u Principima i preporukama za popise stanovništva i stambenog fonda Ujedinjenih naroda) ka povećanom korištenju administrativnih registara, samih ili dopunjenih informacijama iz upitnika i ispitivanja. Iako ga većina zemalja još uvijek namjerava provesti, deset zemalja manje nego prije planira provesti tradicionalni popis stanovništva u 2010. godini.

55. Od zemalja koje odbacuju tradicionalni pristup, većina planira koristiti postojeće administrativne registre upotpunjene informacijama dobijenim ispitivanjima ili zasnovanim na upitnicima.

56. Čak i među zemljama koje planiraju nastaviti sa ovim, u osnovi, tradicionalnim pristupom, nekoliko ih je najavilo da će uvesti značajne metodološke izmjene kojima će

se omogućiti korištenje dodatnih izvora administrativnih podataka s ciljem kreiranja informacija koje će pomoći konvencionalno popisivanje.

57. Većina će zemalja nastaviti prikupljanje informacije za pojedince i za mjesta stanovanja kroz zajedničku operaciju.

58. Očekuje se da će 2010. godine biti otprilike isti omjer popunjavanja upitnika iz pomoć popisivača i samostalno od strane ispitanika kao i omjer iz popisa provedenih u 2000. godini. I dalje će naglasak biti na prikupljanju podataka od strane popisivača u odnosu na slanje i vraćanje upitnika poštom. Međutim, veliki broj zemalja je objavio da razmatraju upotrebu interneta kao jednog od načina prikupljanja podataka u sljedećem popisu (pogledajte paragrafe 119-125 u Poglavlju II). Korištenje interneta ili drugih novih tehnologija prikupljanja podataka, kao što su ručni aparati (pogledajte paragrafe 130-134 u Poglavlju II) može donijeti uštede za neke zemlje.

Tajnost i sigurnost

Principi tajnosti

59. Popis prikuplja informacije o svakoj osobi i domaćinstvu u zemlji. U upotrebi rezultata nisu interesantne činjenice o samim pojedincima. Njegova je svrha dati statističke podatke o društvu i grupama unutar društva kao cjeline. Javnost stoga ima pravo očekivati, i treba je uvjeriti u to, da će osobne informacije date u povjerenju biti poštovane. Imena, adrese, identifikacijski brojevi trebaju biti odvojeni od drugih podataka u što ranijoj fazi popisnog procesa i ne smiju se objavljivati, tako da rezultati popisa ne sadrže nikakve osobne identifikatore. Zahtjev za tajnošću podataka prožima cijeli proces popisa, počevši od zaštite ispunjenih upitnika na terenu i tokom obrade, pa sve do zaštite informacija sadržanih u javno objavljenim rezultatima popisa.

60. Potrebno je uvjeriti javnosti da će agencija za provođenje popisa, i svaka osoba zaposlena od strane te agencije, ili osoba koja agenciji pruža neke usluge vezane za provođenje popisa, tretirati sve date informacije na strogo povjerljiv način. Mnoge zemlje imaju domaće zakonodavstvo koje štiti takve informacije kroz specifične popisne zakone ili kroz uopštene zakone vezane za zaštitu podataka i slobodu informacija.

61. Sljedeće je dodatne principe potrebno slijediti pri radu sa informacijama dobijenima u toku popisa:

- (a) Samo osobe koje nadgleda popisna agencija, ili izvršitelji koji obavljaju posao u njeno ime, trebaju imati pristup osobnim informacijama iz popisa;
- (b) Ispunjene formulare potrebno je prikupiti ili poslati natrag na takav način da se ne odaju informacije drugim osobama. Pored toga, pojedini članovi domaćinstva bi trebali, ukoliko to žele, dati osobne podatke na odvojenom upitniku, tako da ti podaci nisu dostupni drugim članovima domaćinstva ili ustanove, niti popisivačima.

- (c) Svi članovi popisne agencije, kao i vanskjki suradnici koji izvršavaju popisne poslove za tu agenciju, trebaju dobiti jasna uputstva, a od njih treba zahtijevati da potpišu pravnu obavezu o tajnosti. Oni mogu biti krivično gonjeni u slučaju kršenja tog zakona.
- (d) Potrebno je zahtijevati posebnu fizičku sigurnost popisnih dokumenata koji sadrže osobne podatke a u posjedu su popisne agencije, osoblja na terenu ili ovlaštenih zastupnika, a, ukoliko se smatra neophodnim, potrebno je nezavisno provjeriti da li se ona sprovodi.
- (e) Kompjuterski sistemi za obradu popisnih podataka trebaju imati jaku zaštitu s ciljem sprječavanja neovlaštenog pristupa informacijama.
- (f) Kod objavljivanja rezultata popisa potrebno je poduzeti sve moguće korake kako bi se spriječilo nenamjerno otkrivanje informacija o pojedincima i domaćinstvima. Posebne mjere opreza treba primijeniti kod statističkih rezultata za manja područja. Mjere kojima se obezbjeđuje kontrola otkrivanja informacija uključuju neke od sljedećih procedura, ili sve njih:
 - (i) Ograničavanje broja kategorija po kojima se neki rezultat može klasificirati, kao na primjer spajanje više dobnih grupa umjesto navođenja samo jednog godišta;
 - (ii) Kada je broj osoba ili domaćinstava u nekom području ispod minimalnog praga, statistički se rezultati trebaju prikriti – osim možda za osnovno prebrojavanje – ili se mogu spojiti sa rezultatima za neko drugo dovoljno veliko susjedno područje.
 - (iii) U slučaju mikro-podataka ili uzoraka za javnu upotrebu potrebno je ukloniti iz baza podataka sve informacije o imenu, adresi ili drugim jedinstvenim karakteristikama koje bi mogle dovesti do identifikacije pojedinačnih ispitanika. Također treba primijeniti statističke metode prikrivanja informacija s ciljem osiguranja garantovane povjerljivosti informacija.

Pristup javnosti zatvorenim popisnim arhivima

62. Mnogi nacionalni statistički uredi s vremena na vrijeme primaju zahtjeve od genealoga, društvenih historičara i pojedinaca za pristup popisnim arhivima ili za skraćenje perioda njihove zatvorenosti za javnost u svrhu istraživanja porodičnih istorija.

63. Period zatvorenosti popisnih arhiva se u mnogim zemljama propisuje posebnim statutom, ali taj period može varirati od zemlje do zemlje. Druge se pak zemlje oslanjaju na uopštene odredbe već sadržane u legislativi o zaštiti podataka i/ili slobodi informacija kako bi se povjerljivi spisi držali zatvorenima do momenta kada je sveden na minimum rizik da će njihovo objavljivanje dati informaciju o živućoj osobi. Neke zemlje, međutim, odlučuju se na uništavanje popisnih upitnika nakon završetka obrade podataka.

64. I dok, s jedne strane, vlade zemalja prepoznaju sociološku i komercijalnu vrijednost istorijskih popisnih arhiva, one istodobno trebaju prepoznati i opasnost od ozbiljnog narušavanja sposobnosti nacionalnih statističkih ureda da prikupljaju informacije ukoliko

se ne ispoštuju njihova uvjerenja da javnosti da će prikupljene informacije biti tajne. Prema tome, povjerenje javnosti da će informacije date u popisu biti zaštićene i tajne treba smatrati najvažnijim faktorom.

Meta-podaci

65. Sistem meta-podataka daje dodatne informacije o značajkama ispitanih i objavljenih podataka. Svaki nacionalni statistički ured koristi svoj vlastiti sistem meta-podataka zasnovan na međunarodnim standardima, ali istodobno sukladan specifičnim nacionalnim okolnostima. Obzirom da su popis stanovništva i njegovi rezultati povezani sa drugim područjima statističkih aktivnosti, preporučuje se da sistem meta-podataka za popis stanovništva u svakoj zemlji koristi iste elemente kao i cjelokupni sistem meta-podataka tog nacionalnog statističkog ureda. Međutim, potrebno je i da sistem meta-podataka za popis stanovništva sadržava i neke elemente specifične samo za taj popis. Sistem meta-podataka za popis stanovništva mora osigurati najširu moguću uporedivost podataka na međunarodnom nivou.

66. Popis stanovništva u 2010. godini mora osigurati uporedivost podataka sa prethodnim popisima stanovništva, a istodobno mora uključivati nove elemente važne za promjene koje su se desile od prošlog popisa. Stoga sistem meta-podataka popisa stanovništva treba slijediti sistem meta-podataka iz prethodnog popisa stanovništva (pogledajte: *Preporuke za popise stanovništva i stambenog fonda u ECE regionu u 2000. godini*), ali mu treba dodati nove elemente koji rezultiraju iz promjena koje su se desile od prošlog popisa stanovništva. Sistemi meta-podataka pojedinačnih nacionalnih statističkih ureda trebali bi odražavati obim korištenja administrativnih izvora podataka i njihovih sistema meta-podataka.

67. Sistem meta-podataka treba sadržavati definicije izraza, klasifikacije i nomenklature. Kod pokazatelja za koje postoje međunarodni standardi klasifikacije, treba koristiti međunarodnu klasifikaciju. Za pokazatelje koje ne možemo klasificirati pomoću međunarodnih standarda, mogu se napraviti nove nomenklature.

Integritet

68. U kontekstu popisa stanovništva, integritet predstavlja strogo pridržavanje svih *Temeljnih principa zvanične statistike* u toku raznih faza popisa od strane svih institucija i osoba uključenih u popis. Zadatak nacionalnog statističkog ureda je da uspostavi standarde integriteta i da osigura poštivanje tih standarda od strane svog stalnog osoblja, osoba uposlenih privremeno za potrebe popisa i osoblja drugih (javnih ili privatnih) organizacija kojima su dodijeljeni neki zadaci ili pod-ugovori u okviru popisa. *Temeljni principi zvanične statistike* su razmotreni u Dodatku III.

Osiguranje kvaliteta

Planovi za program osiguranja i poboljšanja kvaliteta

64. Produkt svakog popisa stanovništva i stambenog fonda je informacija, te je stoga ključno imati povjerenje u kvalitet te informacije. Prema tome, osiguranje kvaliteta mora imati središnju ulogu u sklopu generalnog rukovođenja procesom popisa u nekoj zemlji. Stoga program osiguranja kvaliteta mora biti uključen kao jedan od elemenata cjelokupnog programa popisa, a mora se dotaći svih aktivnosti tokom planiranja, razvoja, operacija kao što su prikupljanje i obrada podataka, pa do procjene i distribucije rezultata. Glavni cilj svakog programa osiguranja kvaliteta jeste ugradnja faktora kvaliteta od samog početka procesa kroz primjenu znanja i iskustva uposlenika na mnogim nivoima. On također uključuje elemente za reagiranje pomoću kojih se mogu otkriti greške i poduzeti aktivnosti na njihovom rješavanju tokom popisnih operacija. Pored toga, program osiguranja kvaliteta treba posmatrati i kao program poboljšanja kvaliteta. Bez takvog programa bi rezultati popisa mogli sadržavati greške, što bi moglo ozbiljno umanjiti njihovu korisnost. Ako su dobijeni podaci lošeg kvaliteta, odluke zasnovane na tim podacima mogu dovesti do skupih grešaka. Na kraju, ovo bi moglo dovesti u pitanje i kredibilitet cijeloga popisa.

70. Sistem osiguranja i poboljšanja kvaliteta treba razvijati kao dio cjelokupnog programa popisa i integrirati ga u druge popisne planove i procedure. Sistem treba uspostaviti u svim fazama popisnih operacija, uključujući fazu planiranja, prebrojanja, brojanja, protoka dokumenata, šifriranja, skupljanja podataka, sređivanja podataka, tabeliranja i slanja podataka. Uspostava sistema osiguranja i poboljšanja kvaliteta u fazi planiranja je ključna za uspjeh cjelokupne popisne operacije.

Potreba za programom osiguranja i poboljšanja kvaliteta

71. Zbog veličine i složenosti operacija popisa, vrlo je vjerovatno da se mogu pojaviti greške bilo koje vrste u nekoj od popisnih faza. Ove greške, bez obzira da li se pojavljuju u fazi planiranja, razvoja ili operacija, mogu lako dovesti do ozbiljnih grešaka vezanih za pokrivenost ili sadržinu, do prekoračenja troškova ili velikih kašnjenja u završavanju popisa. Ukoliko se ne predvide i ne kontroliraju tokom faze dizajna i implementacije one mogu doprinijeti stvaranju neuzorkovanih grešaka, ali čak i dovesti do beskorisnosti rezultata. Kako bi se umanjile i kontrolirale greške u raznim fazama popisa dobro je odvojiti jedan dio cjelokupnog budžeta za programe osiguranja i kontrole kvaliteta.

72. Svaka nacionalna popisna organizacija treba uspostaviti sistem osiguranja i poboljšanja kvaliteta kao sastavni dio svog popisnog programa. Osnovni cilj takvog programa je osigurati da se kvaliteta razmatra na odgovarajući način u svim fazama rada na popisu. Aspekti kvaliteta, opisani u daljem tekstu u paragrafu 76, se međusobno preklapaju i povezuju, a svakim od njih se mora pravilno upravljati kako bi informacija bila upotrebljiva. Svaka faza u provođenju popisa može zahtijevati stavljanje naglaska na različite elemente kvaliteta.

73. Postizanje prihvatljivog nivoa kvaliteta rezultat je razmatranja, upravljanja i balansiranja različitim aspektima kvaliteta uz obraćanje pažnje na ciljeve, glavne upotrebe informacija, troškove i druge faktore koji mogu uticati na kvalitet informacije. Aktivnosti na provođenju jednog aspekta kvaliteta mogu uticati i na druge aspekte.

Odluke i aktivnosti usmjerene ka postizanju odgovarajućeg balansa između aspekata kvaliteta zasnovane su na znanju, iskustvu, reviziji, povratnim informacijama, konsultacijama i procjeni.

74. Ocjena i mjerenje kvaliteta prethodnih popisa može biti korisna za određivanje prioriteta i fokusa pri razvijanju planova i procedura. Može biti poželjno odrediti nivo kvaliteta postignut u prethodnim popisima i koristiti tu informaciju prilikom uspostavljanja standarda za sljedeći popis.

75. Sistem kontrole i poboljšanja kvaliteta treba posmatrati kao važnu komponentu cjelokupnog programa popisa. Kao takav, on mora biti potpuno integriran u druge popisne planove i procedure. Ne postoji jedan standardni sistem kontrole i poboljšanja kvaliteta koji se može primijeniti na sve popise, pa čak ni na sve korake u jednom popisu. Kreatori i administratori popisa moraju imati na umu da je, bez obzira na uložene napore, potpuna pokrivenost i tačnost popisnih podataka cilj koji se ne može dostići. Međutim, naponi koji se ulažu na otkrivanju i kontroliranju grešaka trebaju biti na takvom nivou da je moguće proizvesti podatke razumnog kvaliteta unutar finansijskih i vremenskih ograničenja.

Definiranje kvaliteta informacije

76. Opšte je prihvaćeno da postoji šest aspekata kvaliteta:

- (a) *Relevantnost* statističkih informacija odražava stupanj zadovoljenja korisničkih potreba. Izazov s kojim se suočava program popisa je balansiranje oprečnih zahtjeva korisnika tako da se, u što je većoj mogućoj mjeri, udovolji najvažnijim potrebama unutar finansijskih ograničenja. Ovaj aspekt kvaliteta je posebno važan za razvoj sadržine popisa i za distribuciju rezultata.
- (b) *Tačnost* statističkih informacija pokazuje do kog stupnja informacija ispravno opisuje fenomen koji mjeri. Obično se karakterizira kao greška u statističkim procjenama i tradicionalno se dalje razlaže na otklone i oprečnosti. U kontekstu popisa, oprečnost se odnosi samo na situacije gdje se koriste duži, detaljniji upitnici za jedan uzorak osoba ili domaćinstava ili gdje se obrađuje samo uzorak. Tačnost se također može opisati u smislu glavnih izvora grešaka (na primjer, pokrivenost, uzorkovanje, neodaziv, odaziv, skupljanje podataka, šifriranje).
- (c) *Pravovremenost* se odnosi na vremenski razmak između vremenske referentne tačke (a to je obično datum popisa) na koju se informacije odnose i datuma objave informacija. Često za popise postoji nekoliko datuma objave koje treba imati na umu pri pravljenju rasporeda distribucije rezultata. Obično se mora naći balans između *pravovremenosti* i *tačnosti*. *Pravovremenost* može također uticati na *relevantnost*.
- (d) *Dostupnost* statističkih informacija odnosi se na lakoću s kojom se informacija može dobiti. Ovo uključuje lakoću s kojom se može utvrditi postojanje informacije kao i pogodnost oblika ili načina pristupa informaciji. Iako se popisi prvenstveno provode radi zadovoljenja potreba centralne vlade, prikupljeni su podaci od velike vrijednosti mnogim sekundarnim korisnicima, kao što su

administracije, privatne organizacije i javnost u cjelini. Radi povećanja koristi od prikupljenih informacija, one trebaju biti dostupne svim ovim potencijalnim korisnicima. Kao rezultat toga, popisi često daju mješavinu besplatnih proizvoda, standarda za plaćene proizvode i usluga proizvodnje podataka naručenih i plaćenih od strane korisnika. Usvojena strategija i cijena usluga često utiču na *dostupnost*.

- (e) *Mogućnost tumačenja* statističkih podataka odražava dostupnost informacija i meta-podataka potrebnih za tumačenje i korištenje informacija. Ova informacija obično pokriva pozadinske koncepte, definicije, varijable i korištene klasifikacije, metodologiju prikupljanja i obrade podataka i naznake tačnosti informacije.
- (f) *Usklađenost* odražava do kog se stupnja popisne informacije mogu uspješno spajati sa drugim statističkim informacijama u širokom analitičkom okviru i tokom vremena. Korištenje standardnih koncepata, definicija i klasifikacija – po mogućnosti usvojenih na međunarodnom nivou – podstiče usklađenost. Nivo kvaliteta, u smislu *usklađenosti*, može se procijeniti putem programa certificiranja i validacije popisnih informacija u usporedbi sa odgovarajućim informacijama dobijenih ispitivanjima i iz administrativnih izvora.

77. Okvir i implementacija osiguranja kvaliteta su u potpunosti opisani u Dodatku IV.

Osiguranje kvaliteta kod eksternaliziranja posla

78. Neke zemlje žele unajmiti agencije za izvršavanje dijelova popisnih operacija. U Poglavlju II se detaljnije raspravlja o motivima i okolnostima za eksternaliziranje posla. U kontekstu osiguranja kvaliteta, unajmljivanje agencije za izvršavanje dijela popisnih operacija još uvijek zahtijeva da popisna agencija preuzima punu odgovornost za kvalitet popisnih podataka. Ovaj aspekt nikad ne bi trebalo eskternalizirati. Automatsko prikupljanje podataka, sistemi ispravljanja i šifriranja doprinose u velikoj mjeri kvalitetu podataka u odnosu na tradicionalne pristupe popisnom procesu, ali također uvode novi skup rizika za kvalitet podataka. Ukoliko se ne nadgledaju, ili se njima ne upravlja na ispravan način, problemi kvaliteta podataka mogu ostati neotkriveni do kasne faze u procesu, a tada finansijska i vremenska ograničenja smanjuju mogućnost za ispravku. Ovo utiče na način na koji se poduzima eksternaliziranje posla (pogledajte Poglavlje II).

79. Kod uspostave rješenja za eksternaliziranje posla, popisna agencija mora osigurati da će i dalje imati sposobnost da razumije i upravlja onim elementima koji doprinose konačnoj kvaliteti podataka. Ovo zahtijeva da osoblje uposlano u popisnoj agenciji razumije način funkcioniranja sistema poput mehanizma čitanja podataka i algoritama šifriranja i da može promijeniti odstupanja ili parametre ovih sistema bez velikih troškova i brzo tokom obrade podataka. Prilagođavanje ovih parametara će dati mogućnost popisnoj agenciji da odredi i kontrolira odgovarajući balans između kvaliteta podataka, troškova i pravovremenosti kako proces obrade podataka odmiče.

80. Neki metodi mjerenja kvaliteta podataka u procesu prikupljanja podataka, kao što su brzine izmjena ili mjerenja ključnih ulaznih grešaka, su sami po sebi neodgovarajući obzirom da se na taj način jednostavno mjeri sveukupna učestalost grešaka, ali ne i

njihovo značenje. I zaista, ovaj bi pristup mogao dovesti do značajnih dodatnih troškova ispravljanja beznačajnih grešaka koje ne bi donijelo neko korisno povećanje kvaliteta. Iz tog razloga, kvalitet podataka treba mjeriti na nivou teme, a ne na nivou pojedine značajke/brojke. Ovo treba raditi na dva načina: nezavisna obrada uzorka za neki unos korištenjem ručnih procesa obrade i uporedba tih rezultata za svaki unos sa rezultatima dobijenim automatskom obradom; i, u cjelini, uporedba podataka za neko područje sa očekivanim rezultatima zasnovanim na drugim informacijama o tom području (na primjer, na informacijama iz prethodnih popisa ili drugih izvora podataka).

81. Ovaj proces se mora poduzimati kontinuirano tokom obrade podataka sa naglaskom na rano otkrivanje problema u kvalitetu i razumijevanja svih sistema i procesa koji su doveli do tih problema. Prihvatljiva količina grešaka i stupanj intervencije i sistemskih i procesnih promjena koje treba izvršiti, zavisiće od procjene popisne agencije o krajnjoj valjanosti izlaznih podataka i sveukupnim troškovima i pravovremenosti. Ovo će varirati od teme do teme. Na primjer, za očekivati je da će fokus na kvalitetu demografskih varijabli biti veći nego kod ostalih podataka prikupljenih u popisnom formularu.

82. Neki pristupi eksternaliziranju poslova stavljaju naglasak na “zaključana” rješenja u kojima unajmljena agencija proizvodi sisteme po ranije utvrđenom skupu klijentovih specifikacija, uz očekivanje da se klijent fokusira isključivo na izlazne podatke a ne na unutarnje funkcioniranje tih sistema. Ovaj pristup podrazumijeva da popisna agencija potpuno razumije, i može u potpunosti predvidjeti, sva pitanja vezana za kvalitetu podataka koja se mogu pojaviti tokom popisa te ih je uključila i u specifikacije. Od klijenta se ne očekuje da razumije kako ovi sistemi rade niti kako oni doprinose konačnim izlaznim podacima. Svaka promjena u sistemu obično zahtijeva provođenje složenih procesa određivanja odgovornosti ugovornih strana i velike finansijske troškove. Ovaj način pristupa u stvarnosti predaje odgovornost za kvalitet popisnih podataka unajmljenoj agenciji, dok popisna agencija zadržava odgovornost za rizike povezane sa intervencijama. Ovo uklanja svaku fleksibilnost i uveliko ograničava mogućnosti popisne agencije da reagira na probleme kvaliteta koji se mogu pojaviti tokom obrade podataka. Ovaj se “zaključani” pristup ne preporučuje.

Evaluacija sadržaja i pokrivenosti popisom

Svrha evaluacije popisa

83. Opšte je poznato da popis stanovništva nije idealan i da se greške mogu desiti, i dešavaju se, u svim fazama provođenja popisa. Većina se grešaka u popisnim rezultatima svrstava u dvije kategorije – greške pokrivenosti i sadržajne greške. Greške pokrivenosti su greške koje nastaju zbog izostavljanja ili dupliciranja osoba ili stambenih jedinica u toku popisivanja. Sadržajne greške su one koje nastaju zbog netačnog izvještavanja ili bilježenja značajki popisanih osoba, domaćinstava i stambenih jedinica. Treći tip grešaka se označava kao operativne greške. One se mogu pojaviti tokom prikupljanja podataka na terenu ili tokom obrade podataka.

84. Mnoge zemlje prepoznaju potrebu za evaluacijom cjelokupnog kvaliteta njihovih popisnih rezultata i koriste razne metode za evaluaciju pokrivenosti popisom kao i za evaluaciju nekih tipova sadržajnih grešaka. Sveobuhvatni program evaluacije bi trebao također uključivati i evaluaciju uspjeha popisnih operacija u svakoj fazi procesa. Zemlje bi dakle trebale osigurati da njihovi cjelokupni naponi na evaluaciji popisa obrađuju i sam proces popisa (u daljem tekstu evaluacija operacija), kao i rezultate (u daljem tekstu evaluacija). Zajedno nam evaluacija operacija i evaluacija govore “koliko smo dobro to uradili”. Treća komponenta sveobuhvatnog programa istraživanja uključuje eksperimente. Eksperimenti nam govore “kako to možemo još bolje uraditi”.

- (a) Evaluacija operacija pruža nam uvid u konačni obim, stepen i trošak pojedinačnih operacija ili procesa, koristeći podatke iz proizvodnih dokumenata ili aktivnosti; dokumenata i aktivnosti vezanih za kontrolu kvaliteta; i informacija prikupljenih kroz izvještavanje o radu i naučene lekcije. Evaluacija operacija može uključivati neke diskusije o podacima, ali ne uključuje objašnjenja greške. Konačni obim, stepen i trošak se može rastaviti na podatke za demografski, geografski i nivo stambenih jedinica i/ili osoba u prelaznim fazama operacija i procesa. Evaluacija operacija može također ukazati na operativne greške, iako ne mora nužno uključivati objašnjenje kako te greške utiču na podatke;
- (b) Evaluacije analiziraju, tumače i spajaju učinkovitost pojedinih komponenti popisa i njihov uticaj na kvalitet podataka i pokrivenost korištenjem podataka skupljenih kroz operacije popisa, procese, sisteme i pomoćne načine prikupljanja podataka; i
- (c) Eksperimenti su kvantitativne i kvalitativne studije koje se moraju desiti tokom popisa kako bi se došlo do značajnih rezultata potrebnih za planiranje budućih popisa. Popis daje najbolje moguće uslove za učenje o vrijednosti novih ili različitih metodologija ili tehnologija, i obično uključuje nacionalna ispitivanja sa brojnim panelima.

85. Uz provođenje evaluacije operacija, evaluacije i eksperimenata tokom popisa, predpopisna proba daje korisne podatke za planiranje i razvoj stvarnog popisa. Proba popisa može obraditi jedan nacionalni uzorak (ovo je korisno za sadržaj testiranja, odgovore putem pošte i/ili interneta i za druge značajke popisa vezane za upitnike) ili jedno područje (korisno za probu operativnih procedura na terenu). Druge predpopisne probe mogu uključivati probu razumijevanja upitnika, istraživanje i probu automatskog procesa za pravljenje adresara, adresiranje upitnika i slanje poštom, prikupljanje podataka, bilježenje podataka i obradu, kao i provođenje inovativnih istraživanja korištenja administrativnih spisa, poboljšano modeliranje troškova i metoda mjerenja pokrivenosti.

86. Prije provođenja pravog popisa, generalna proba pruža mogućnost testiranja čitavog niza operacija, procedura i pitanja, baš kao što generalna proba pred predstavu daje mogućnost za “popravku” prije stvarne predstave.

87. Napori vezani za evaluaciju popisnih rezultata bi općenito trebali biti usmjereni ka postizanju jednog od sljedećih ciljeva:

- (a) Pružiti korisnicima neke mjere kvaliteta popisnih podataka kako bi im se pomoglo da protumače rezultate;
- (b) Identificirati, koliko god je to praktično moguće, vrste i izvore grešaka u svrhu planiranja budućih popisa; i
- (c) Služiti kao osnova za stvaranje najbolje evaluacije popisnih zbirnih rezultata, kao što su ukupan broj stanovnika, ili prilagoditi popisne rezultate uzimajući u obzir otkrivene greške.

88. Evaluacije kompletnosti i tačnosti podataka trebale bi, ukoliko je to moguće, biti objavljene zajedno sa prvim rezultatima popisa. Dodatni rezultati mogu se izdati nakon objavljivanja prvih rezultata. Postoji veliki broj metoda za provođenje evaluacije popisa, a u praksi monoge zemlje koriste kombinaciju takvih metoda u cilju dostizanja svih svojih ciljeva. Ovi metodi opisani su u Dodatku IV.

Konsultacije

89. Pri obavljanju tako velikog i kompleksnog procesa kao što su popis stanovništva i stambenog fonda, provoditelji popisa moraju biti uvjereni, kroz konsultacije i javno angažiranje, da će biti ostvareni opšti strateški ciljevi. Zemlje mogu razmotriti kako da konsultacijama osiguraju da:

- (a) sadržaj pitanja odgovara pokazanim potrebama korisnika za informacijama;
- (b) se mogu smisliti izvodljiva pitanja i načini prikupljanja podataka koji su dovoljno tačni da zadovolje zahtjeve korisnika;
- (c) izlazni proizvodi i usluge zadovoljavaju potrebe korisnika, a u okviru dogovorenih standarda i vremenskih rokova; i
- (d) su svi aspekti procesa prikupljanja popisnih podataka i objavljivanja rezultata prihvatljivi javnosti.

90. Stoga, sveobuhvatan program komunikacija u okviru popisa treba pokrivati tri različita auditorija:

- (a) korisnike popisnih podataka (iskusne i stručne korisnike, ali i osobe opšteg znanja koje se ponekad bave ovom temom);
- (b) osobe i institucije koje učestvuju u popisivanju; i
- (c) širu javnost.

91. Iako je učešće u popisu obično zakonska obaveza, popis je aktivnost čiji uspjeh skoro potpuno zavisi od suradnje i pomoći javnosti i mnogih vladinih i lokalnih organizacija. Nužno je, prema tome, da se razvije komunikacijska strategija koja će biti usklađena sa drugim suštinskim pripremnim aktivnostima za popis. Dobra je komunikacija vrijedna ne samo da bi pružila podatke o zahtjevima korisnika organizatorima popisa, nego i radi procjene reakcije javnosti na planove i aktivnosti vezane za popis u raznim dijelovima zemlje. Detalji o opsegu i izgledu programa konsultacija su dati u Dodatku VI.

Širenje informacija

92. Popis se ne smatra završenim sve dok se prikupljene informacije ne stave na raspolaganje korisnicima u obliku i unutar rokova koji odgovaraju njihovim potrebama. Stoga, prilikom objave rezultata popisa treba staviti naglasak na zadovoljenje potreba korisnika i na visoke standarde kvaliteta pri izradi statističkih podataka. Rezultate popisa treba istovremeno slati svim korisnicima, a posebna se pažnja treba posvetiti izbjegavanju nenamjernog otkrivanja informacija o pojedincima. Kako bi se zaštitila tajnost informacija potrebno je primijeniti razne statističke mjere (pogledajte paragrafe 59-61).

93. Postoji nekoliko načina da se rezultati popisa učine dostupnim korisnicima:

- (a) u formi štampanih izvještaja koji sadrže standardne i unaprijed dogovorene tabele, obično na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou, a koji se mogu dobiti od vladinih agencija ili direktno u prodavnicama knjiga;
- (b) u formi neobjavljenih izvještaja (koji se obično nazivaju izvodima), a koji sadržavaju standardne tabele ali napravljene za mala geografska područja ili podgrupe stanovništva koji inače nisu uključeni u objavljene izvještaje. Ovakvi se izvještaji često rade na zahtjev korisnika, koji možda u tom slučaju moraju platiti male troškove njihove izrade;
- (c) u obliku naručenih izvještaja koji se izrađuju iz baze podataka, a sadrže prilagođeno unakrsno tabeliranje ili promjenljive vrijednosti koje inače nisu dostupne u štampanim izvještajima ili izvodima; i
- (d) kao mikro-podaci koji su obično dostupni u ograničenom formatu, a daju se pod strogo kontroliranim uvjetima.

94. Zbog stalno rastućih troškova izrade, štampane publikacije mogu postati manje poželjan vid objave glavnih rezultata popisa, iako papir predstavlja medij koji ne propada tako lako i ne zahtijeva od korisnika da ima neki poseban hardware, software ili tehnička znanja. Istodobno objavljivanje izlaznih podataka može se, međutim, postići samo korištenjem elektronskih medija velikog kapaciteta. Međutim, kada se podaci objavljuju u elektronskoj formi, posebna se pažnja mora posvetiti obezbjeđenju jednostavnih načina za pristup tim podacima. Mora postojati mogućnost preuzimanja izlaznih informacija i relevantnih meta-podataka putem standardnih formata, kao i u obliku obične baze podataka i proračunskih tablica radi lakšeg pristupa i rukovanja informacijama.

95. Sa rastućim značajem korištenja interneta, moraju se razvijati, gdje god je to moguće, izravna sredstva za naručivanje, preciziranje i primanje popisnih tabela i uzoraka za javnu upotrebu uz obezbjeđenje odgovarajućih mjera zaštite statističke tajnosti i sigurnosti prenosa podataka.

96. Niz proizvoda mora biti dostupan kako bi se zadovoljile promjenljive potrebe korisnika. Vjerovatno će postojati potreba za:

- (a) kratkim pregledima o nacionalnim, regionalnim i lokalnim vlastima;

- (b) izvještajima o ključnim otkrićima o pojedinim temama, dopunjenih detaljnim rezultatima i analizama, bilo u standardnom obliku za geografska područja sve do lokalnih geografskih nivoa ili u obliku detaljnijih statistika o pojedinim temama;
- (c) profilima lokalne, manjinske i malobrojne populacije;
- (d) prostornim i grafičkim analizama; i
- (e) dodatnim meta-podacima koji pokrivaju definicije, klasifikacije, pokrivenost i ocjene kvaliteta.

97. Glavni nacionalni i lokalni rezultati se trebaju objaviti, prema ranije najavljenom rasporedu, što brže i u što kraćem mogućem roku nakon završetka obrade podataka i nakon utvrđivanja ukupnog broja stanovnika zemlje.

98. Potrebno je odrediti naknade, tamo gdje je to neophodno, za pristup informacijama tako da ih sebi mogu priuštiti svi tipovi korisnika, a možda može biti uspostavljen i servis štampanja na zahtjev korisnika kako bi se štampali elektronski materijali za korisnike koji preferiraju štampani materijal.

99. Potrebno je razviti mehanizme koji će omogućiti isporuku statističkih i geografskih informacija zajedno sa Geografskim informacijskim sistemima (GIS) kako bi se zadovoljio što širi interes i sa što više fleksibilnosti, a pri tome ne kršeći uvjeravanja o tajnosti informacija. Postojanjem uvezanih mogućnosti grafiranja i mapiranja, znatno se povećava korisnost baze podataka. Idealno bi bilo da sami korisnici mogu lako izvoditi grafikone i/ili karte, a onda ih štampati ili crtati ili ih učiniti dostupnima drugim korisnicima. Nekoliko popisnih agencija je napravilo takve mehanizme, a ponekad je to rađeno u suradnji sa nekom komercijalnom kompanijom.

Reklamna i informaciona kampanja

100. Zadnjih godina, zbog složenosti prikupljanja informacija od stanovništva, pitanje učinkovitog informiranja javnosti o predstojećem popisu i objašnjavanja njegove svrhe i ciljeva postalo je osnova za kvalitet popisa i prikupljanje pouzdanih informacija.

101. Glavni je cilj objasniti važnost predstojećeg popisa stanovništva i stambenog fonda za prikaz društva, razvojne izgleda zemlje i aktueliziranje socijalnih, regionalnih i nacionalnih demografskih informacija. Popis ima veliko kulturno i historijsko značenje, i to ne samo za tu zemlju nego i na globalnom nivou. Kampanja treba naglasiti činjenicu da je popis sastavni dio zvaničnog statističkog programa te zemlje.

102. Glavni praktični cilj je stvaranje pozitivnog odnosa društva prema popisu, te poticanje stanovnika te zemlje da učestvuju u popisu i daju pouzdane informacije o sebi.

103. Potrebno je prenijeti važne poruke o tome kada i kako će se popis provesti, šta se očekuje od javnosti i kako se javnost može dodatno informirati o popisu. Opšte razumijevanje ovih aspekata popisa doprinijet će lakom prikupljanju informacija. Provođenje reklamne i informacione kampanje – prije, tokom i nakon prikupljanja podataka – je opisana u Dodatku VII.

Poglavlje II POPISNA TEHNOLOGIJA U NASTAJANJU

Uvod

104. Tehnologija se koristi kao pomoć u svim fazama popisa već mnogo godina. Ovo se poglavlje fokusira na novim tehnologijama, koje bi se mogle koristiti za direktno prikupljanje popisnih podataka, za obradu i slanje informacija. Ove tehnologije do sada nisu bile u širokoj upotrebi u popisima, a ovdje su predstavljene radi prikaza mogućih opcija za zemlje. Nema sumnje da će tehnologije u nastanku, ili one koje će tek biti otkrivene, imati uticaja na buduće provođenje popisa.

105. Dobro uhodane tehnologije, kao što je ručno ukucavanje podataka, ovdje nisu obrađene jer su takvi sistemi već dobro shvaćeni i dokumentovani. Zemlje koje se zanimaju za tradicionalne tehnologije mogu pogledati *Principe i preporuke za popise stanovništva i stambenog fonda* Ujedinjenih naroda, New York 1998. kao i *Priručnik za upravljanje popisima stanovništva i stambenog fonda* Ujedinjenih naroda, New York 2001. Ovi će, dobro utvrđeni pristupi i tehnologije, možda nastaviti biti najodrživija opcija za mnoge zemlje. Usvajanje novih tehnologija ili pristupa treba razmatrati samo onda kada postoji njihovo jasno razumijevanje i samo tamo gdje je moguće ostvariti njihov razvoj. Također je potrebno postojanje potpunog razumijevanja rizika i koristi od tih tehnologija.

106. Da li je usvajanje neke neisprobane tehnologije izvedivo u okviru popisa treba vrlo pažljivo procijeniti unaprijed, uzimajući u obzir nacionalni kontekst i, posebno, faktore kao što su veličina zemlje, relativni troškovi upotrebe ovih tehnologija u odnosu na troškove upotrebe tradicionalnih rješenja, rad koje se mora uložiti za razvijanje i probu tih tehnologija, kao i potencijalne posljedice usvajanja tih tehnologija za ukupnu organizaciju popisnih aktivnosti. Potencijalni uticaj na kvalitet popisnih rezultata, kao i uticaj na populaciju u cjelini, mora se pažljivo razmotriti.

107. Ovo poglavlje se ne fokusira na sporedne sisteme koji su potrebni za odvijanje popisa. Operacije u okviru popisa uključuju čitav niz administrativnih procesa zajedničkih za sve velike projekte. Na primjer, planiranje složenih operacija, kao što je popis, može se potpomoći upotrebom odgovarajućeg software-a za planiranje projekata. Mnoge će zemlje možda morati upotrijebiti sisteme i procese za unajmljivanje i plaćanje velikog broja privremeno uposlenih popisivača. Nacionalni statistički uredi također trebaju razmotriti kako neka tehnologija može pomoći u poboljšanju efikasnosti i učinkovitosti ovih operacija. To može doprinijeti ograničenju troškova popisa, ali i poboljšanju sveukupnog kvaliteta popisa, jer će se sredstva moći usmjeriti na primarne zadatke popisivanja, obrade i širenja podataka umjesto na administrativne procese kao što je plaćanje osoblja.

Pokretači tehnološke inovacije

108. Tehnologija ima potencijala da znatno smanji troškove i poboljša kvalitet popisa. Kratkoročno, međutim, uvođenje novih tehnologija može zapravo povisiti troškove.

Popisne organizacije moraju razmotriti kako nove mogućnosti, koje nam pružaju tehnološke inovacije, mogu doprinijeti poboljšanju relevantnosti, kvaliteta i pravovremenosti popisa. Na primjer, smanjenje troškova obrade može omogućiti proširenje sadržaja popisa ili povećati učestalost uzorkovanja za pitanja koja se zasnivaju na uzorcima kako bi se poboljšao kvalitet podataka za manje grupe stanovništva i za mala geografska područja. Međutim, svako proširenje sadržaja treba posmatrati i kao povećanje opterećenja za ispitanike.

109. Potražnja za politikom i planiranjem zasnovanom na dokazima proizvodi potražnju za popisnim podacima od sve šireg broja korisnika, pored uobičajenih korisnika iz vladinih institucija. Sistemi izlaznih podataka moraju stoga biti u mogućnosti da se nose sa širokim spektrom korisnika, koji možda imaju ograničeno znanje o popisnim podacima i koji neće više biti zadovoljni ograničenim tabeliranim rezultatima koji su im do sada bili na raspolaganju.

110. U nekim zemljama postoje zakonske odredbe kojima se nalaže vladi da građanima omogući elektronsko obavljanje vladinih poslova. Čak i bez takvih odredbi, povećana upotreba interneta u društvu generira očekivanja stanovništva da je to zapravo pravi način za vođenje posla. Treba primijetiti da je, u kontekstu popisa, vjerovatno da će korištenje interneta, barem u početnim fazama, povećati sveukupne troškove popisa.

Određivanje pogodnih sistema

111. Agencije koje provode popis trebale bi procijeniti koji su sistemi i procesi pogodni za njihovu situaciju. Pitanja koja treba razmotriti uključuju:

- (a) relativne troškove procesa koje mora obavljati osoblje ili činovnici, u usporedbi sa troškovima kompjuterskih sistema i odgovarajuće infrastrukture;
- (b) tehnološke sposobnosti i postojeće infrastrukture u popisnoj agenciji, kao i u zemlji kao cjelini; i
- (c) kapacitet popisne agencije da upravlja složenim i sofisticiranim procesima razvoja sistema.

Eksternaliziranje

112. Složenost većine novih software-a i infrastrukture potrebne za mnoge nove tehnologije i tehnologije u nastajanju izvan su trenutnih tehničkih sposobnosti većine popisnih agencija. Vjerovatno će značajne komponente bilo kog rješenja morati biti eksternalizirane. Kao i sa usvajanjem bilo koje nove tehnologije, eksternaliziranje treba razmatrati jedino ako popisna agencija ima dovoljno vještina da njime upravlja.

113. Odluka o eksternaliziranju posla zavisit će od zahtjeva agencije koja provodi popis (uključujući i zahtjeve za povjerljivost i sigurnost podataka), od toga da li te vještine već postoje unutar agencije kao i od sposobnosti popisne agencije da upravlja složenim projektima razvoja sistema. Može postojati više pristupa, počevši od potpunog eksternaliziranja sistema provođenja popisa ili određenih komponenti tog sistema, preko

sistema koji uključuju kombinacije eksternaliziranih komponenti, vanjskih suradnika unajmljenih da obave neke specifične projekte i poslova koji se obavljaju unutar agencije.

114. Lakše je upravljati procesom ako postoji potpuno eksternaliziranje nego ukoliko se radi o kombiniranom pristupu. Međutim, prije početka projekta potrebno je jasno razumjeti sve zahtjeve tako da se oni mogu nedvosmisleno precizirati ugovornoj strani. Ti zahtjevi uključuju razumijevanje ciljeva projekta, ishoda koje treba postići i standarda koje ti ishodi moraju zadovoljavati (kvalitet, pravovremenost, troškovi). Specifikacije projekta moraju predvidjeti mogućnost mijenjanja tih zahtjeva tokom trajanja samog projekta. Potrebno je posebno odrediti kako će se te promjene dogovoriti i odobriti od strane popisne agencije i druge ugovorne strane.

115. Određivanje rokova, uključujući i etapne rezultate povezane sa terminima plaćanja, mora se dogovoriti sa potpisnikom ugovora. Mora se provoditi redovno rutinsko praćenje na operativnom nivou. Takođe, moraju se uspostaviti procesi koji će omogućiti osoblju na značajnijim funkcijama da prati napredak i da rješava bilo kakva važna pitanja koja se ne mogu riješiti na operativnom nivou.

116. Kombinirani pristup razvoju sistema je pristup po kome se sveobuhvatni sistem sastoji od eksternaliziranih sistema, sistema razvijenih od strane vanjskih poduzimaca u suradnji sa osobljem popisne agencije i sistema razvijenih unutar popisne agencije. Ovaj pristup može imati mnogo prednosti, kao što je veća fleksibilnost u prilagođavanju sistema kako se neke stvari uče u toku razvoja sistema i testiranja, kao i u toku samog procesa provođenja popisa. Ovo može dovesti do poboljšanja kvaliteta podataka i uštede u troškovima obrade pošto su sistemi optimizirani. Međutim, upravljanje postaje mnogo složenije. Agencija za provođenje popisa mora imati vještine za upravljanje složenim projektima, mora imati jasno razumijevanje poslovnih procesa i pažljivo upravljati sjedinjavanjem tehnoloških i činovničkih procesa. Da bi ovaj način razvoja sistema bio uspješan ključno je postojanje timskog rada, gdje spoljni potpisnici ugovora rade u bliskoj suradnji sa osobljem agencije.

117. Detaljna rasprava o eksternaliziranju, evaluaciji i nabavci software-a i hardware-a se može pročitati u *Priručniku za upravljanje popisima stanovništva i stambenog fonda Ujedinjenih naroda*, New York 2001.

Prikupljanje popisnih podataka

118. Ovdje su obrađene sljedeće tri tehnologije prikupljanja podataka: slanje popisnih formulara internetom, telefonsko anketiranje i ručni aparati. Nova tehnologija daje mogućnost istovremenog prikupljanja i obrade za više koraka. Obrađene su i mogućnosti koje nove tehnologije pružaju za bolje upravljanje operacijama prikupljanja.

Slanje formulara internetom

119. Korištenje interneta kao metoda prikupljanja podataka znači da metodologija prikupljanja mora biti zasnovana na principu osobnog ispunjavanja upitnika od strane

ispitanika umjesto da je bazirana na anketiranju od strane popisivača. Ova opcija može biti uključena u bilo koji tradicionalni način slanja i primanja popisnih formulara (na primjer lično predavanje-prikupljanje, slanje poštom i vraćanje poštom). Ključni faktor je upravljanje operacijama kontrole prikupljanja podataka - a to znači osigurati da se svako domaćinstvo i pojedinac popisuju jednom i samo jednom. Ovo zahtijeva da se svakom domaćinstvu i pojedincu da jedinstvena šifra povezana sa njegovom geografskom lokacijom. Dodatna komplikacija za zemlje u kojima formulare prikupljaju popisivači (a ne šalju se poštom) je potreba za adekvatnim i pravovremenim obavještanjem popisivača, kako bi oni mogli aktuelizirati svoje informacije čime bi izbjegli posjećivanje domaćinstava koja su već poslala svoje ispunjene upitnike natrag.

120. Kod razmatranja potencijalnog stupnja prihvatanja opcije slanja formulara internetom, treba izvršiti procjenu procenta stanovništva koji ima omogućen pristup internetu kod kuće, procenat stanovništva koji koristi širokopojasne usluge i uopšteno koristi internet za druge poslovne svrhe (na primjer za on-line bankarske usluge, za slanje poreznih formulara, kupovinu). Upotreba interneta će vjerovatno povisiti troškove popisa, barem u početku. Pošto nije unaprijed poznato ko će koristiti internet, biće potrebno dostaviti štampane upitnike svakom domaćinstvu, uključujući i ona koja će ih vratiti putem interneta. Potrebno je također razviti i sisteme i procese koji omogućuju vraćanje popisnih upitnika internetom. Ovo će dalje povećati troškove. S druge strane, postoji mogućnost smanjenja troškova prikupljanja podataka. Međutim, skeniranje i sistem inteligentnog prepoznavanja znakova su sami po sebi isplativi. Prema tome, uštede u prikupljanju podataka će vjerovatno biti znatno manje nego troškovi razvoja i primjene internetskog sistema.

121. Sigurnost je važno pitanje. Standardno industrijsko šifriranje (SSL 128) daje mogućnost dvosmjernog šifriranja (a to znači da se šifriraju podaci koji idu prema i od korisničkog kompjutera), a prihvaćeno je skoro od svih zemalja kao adekvatno rješenje za zaštitu popisnih informacija. Sigurnost treba biti ključna stavka pri pravljenu infrastrukture. Potrebno je uspostaviti fizički odvojenu infrastrukturu za prikupljanje popisnih informacija. Ispunjeni popisni formulari trebali bi biti zaštićeni firewall-om, a zatim bi trebali biti usmjereni u infrastrukturu koja je potpuno odvojena od one za prikupljanje podataka.

122. Upitnik koji se može snimiti sa interneta na računar zahtijeva mnogo manju infrastrukturu od one potrebne za upitnike koji se popunjavaju on-line. Ne mora značiti da će oni funkcionirati u hiljadama različitih kompjuterskih konfiguracija, te se očekuje da će se agencija koja provodi popis moći nositi sa svakim pojedinačnim problemom. Sa stajališta ispitanika, oni bi vjerovatno više voljeli ispuniti upitnike on-line. Iz ovih se razloga očekuje da će većina zemalja usvojiti on-line ispunjavanje popisnih upitnika.

123. Elektronski upitnici daju mogućnost interaktivnog mijenjanja odgovora s ciljem popravljavanja kvaliteta odgovora, a to nije moguće na štampanom upitniku. Ljudi koji koriste elektronske upitnike očekivat će da im se da određen nivo uputa kako da ih ispune – a najmanje što očekuju jeste da će biti vođeni kroz upitnik tako da neće morati odgovarati na pitanja koja se ne odnose na njih. Potrebno je pažljivo razmotriti do koje

mjere će druge vrste popravki ili on-line šifriranja biti ugrađene u upitnike. Neke ograničene studije pokazuju da su upitnici proslijeđeni putem interneta boljeg kvaliteta od štampanih. Potrebno je još rada kako bi se utvrdilo da li ovaj rezultat proizilazi iz vrste ljudi koji koriste internet ili iz same tehnologije.

124. Davanje mogućnosti slanja internetom može doprinijeti poboljšanju kvaliteta popisa, jer će olakšati ispunjavanje upitnika nekim teško dostupnim grupama. Mnoge zemlje kažu da imaju poteškoća sa popisivanjem mladih punoljetnih osoba i osoba koje žive u zaštićenom smještaju sa ograničenim pristupom. Nekim je osobama sa poteškoćama u razvoju lakše ispuniti upitnik na internetu nego u štampanoj formi. Ove će grupe vjerovatnije koristiti internet nego neke druge oblike, tako da je, ukoliko je to moguće, potrebno promovirati ovu opciju među ovim grupama kako bi se oni podstakli da učestvuju u popisu.

125. Obezbjedivanje dovoljno dobre infrastrukture jedan je od najvećih izazova prilikom pozivanja na opciju slanja upitnika internetom. Popis se dešava u toku relativno kratkog vremena i tiče se cjelokupnog stanovništva jedne zemlje te je malo vjerovatno da će agencija koja provodi popis imati odgovarajuću infrastrukturu koja može odgovoriti na najveće potrebe popisa. Stoga je vjerovatno da će barem ova komponenta internetske opcije biti eksternalizirana. Možda će biti potrebno promijeniti proceduru prikupljanja kako bi se ograničila potražnja. Na primjer, postavljanjem uvjeta da ljudi, van nekih ranije određenih grupacija-područja, moraju kontaktirati agenciju za provođenje popisa ako žele koristiti internetske upitnike može se ograničiti upotreba internetskih upitnika. Agencije za provođenje popisa trebaju razmotriti kako žele promovirati korištenje interneta. Promoviranje opcije slanja upitnika internetom treba biti povezano sa kapacitetom za rukovanje očekivanim obimom informacija i treba biti koordinirano sa procedurama prikupljanja. Strategija odnosa sa javnošću treba uključivati i jamstva da će informacije poslane internetom biti zaštićene. Pod pretpostavkom da je opcija interneta namijenjena cjelokupnom stanovništvu, strategija odnosa sa javnošću mora uključivati i odgovor na očekivanja javnosti vezano za pristup web stranici i u vrijeme najveće posjećenosti. Potrebno je pripremiti jednostavne poruke ljudima da koriste internetsku opciju u vrijeme "slabog saobraćaja", a, ako je to potrebno, takve poruke postaviti i na samu web stranicu koja sadrži upitnike i prenositi ih preko telefonskih informacija, radija i štampanih medija.

Automatsko telefonsko anketiranje

126. Automatsko telefonsko anketiranje može biti isplativo rješenje u nekim situacijama – a posebno u zemljama koje koriste "kratki oblik" popisnih upitnika u kojima se traže samo osnovne porodične i demografske informacije.

127. Kao i sa internetskom opcijom, svako domaćinstvo treba imati jedinstvenu šifru kako bi se omogućila popisna kontrola prikupljanja podataka.

128. Može se koristiti sistem prepoznavanja govora kako bi se ispitanici vodili kroz popisni upitnik putem prepoznavanja glasa ili korištenjem telefonskih tipki za davanje

odgovora na pitanja. Potrebno je obezbijediti potvrdu da su neke važne popisne informacije, kao datum rođenja ili starost, ispravne.

129. Ovi sistemi postaju sve teži za upotrebu kako raste složenost pitanja ili broj članova domaćinstva.

Ručni aparati

130. Povećana sofisticiranost i smanjena cijena ručnih aparata znači da oni mogu biti isplativo rješenje za neke aspekte prikupljanja podataka. Moguća primjena takvih aparata uključuje zamjenu papirnih mapa popisivača, popisa adresa i lista kao načina prikupljanja podataka na terenu. Oni se mogu primijeniti u svim popisnim metodologijama od dostave/preuzimanja pa do prikupljanja popisnih upitnika.

131. Ručni aparati imaju prednost jer daju dvosmjernu informaciju u stvarnom vremenu. Popisni menadžeri mogu biti obaviješteni o operacijama prikupljanja podataka čim popisivači predaju i prikupe ispunjene popisne upitnike. Isto tako, popisni menadžeri mogu popisivačima dati, putem ručnih aparata, informacije o primljenim upitnicima kao i o tome koja domaćinstva trebaju posjetiti. Popisni menadžeri mogu identificirati, bez kašnjenja, područja gdje je se zaostaje u popisivanju ili gdje standardi kvaliteta nisu zadovoljeni te reagirati na odgovarajući način.

132. Nekoliko tehničkih pitanja treba razmotriti kod korištenja ovih aparata. Kapacitet memorije zavisi od cijene aparata, ali on sam po sebi danas ne predstavlja ograničenje za upotrebu tog aparata. Mnogi takvi aparati imaju kapacitet i do 20 gigabajta. Međutim, trajanje baterija ostaje značajan problem. Obzirom na intenzivnu upotrebu kojima bi ovi aparati bili izloženi tokom popisa, baterija može trajati i manje od jednog dana te je potrebno obezbijediti zamjensku bateriju. Prebacivanje informacija ne bi trebalo predstavljati problem posebno ako se to radi noću.

133. Postoji i niz sigurnosnih pitanja kada se govori o ručnim aparatima. Mnogo je veća vjerovatnoća da mogu biti ukradeni ili izgubljeni u poređenju sa štampanim formularima. Redovno prebacivanje podataka sa ručnih aparata smanjuje potrebu ponovnog popisivanja ukoliko aparat bude izgubljen. Potrebno je također preduzeti mjere zaštite povjerljivosti informacija u aparatu ukoliko on bude izgubljen ili pri samom slanju podataka. Podaci u ručnim aparatima trebaju biti šifrirani i dostupni samo uz unošenje šifre. Prenos podataka treba također biti zaštićen šifriranjem i korištenjem sigurnih kanala. Postoji nekoliko komercijalnih software-a koji se mogu koristiti za ove svrhe. Ove će sigurnosne mjere povećati troškove. Software za sigurnost mora se ubaciti u ručni aparat, a mora biti kompatibilan sa već postojećim software-om na aparatu. Sigurnosni software i šifre povećavaju složenost korištenja, te je, na primjer, potrebno provesti dodatne procese u slučajevima kada popisivači zaborave svoje šifre. Procjenjuje se da bi troškovi ovakvog sistema mogli biti i do četiri puta veći nego kada bi se sličan aparat koristio u kontroliranim uredskim okolnostima.

134. Obučavanje i tehnička pomoć popisivačima su važna pitanja. Ne možemo pretpostaviti da će osobe koje će biti uposlene kao popisivači imati sva potrebna tehnička znanja. Ovi činioni postaju sve više složeni i teški za upravljanje kako se povećava broj uposlenih popisivača i fizičke razdaljine. U većim zemljama, popisivači će se oslanjati na obuku i tehničku pomoć koju će dobijati putem interneta ili telefona.

Rukovođenje operacijama na terenu

135. Na osnovnom nivou, višemodalno prikupljanje informacija zahtijeva pravovremeno obavještanje popisivača kako oni ne bi posjećivali domaćinstva koja su već vratila svoje upitnike. Ovo je i pitanje efikasnosti i pitanje odnosa sa javnošću. Također, nove tehnologije daju mogućnost za poboljšano upravljanje operacijama na terenu, a tako i za poboljšanja kvaliteta samog popisa.

136. I dok je ključno pitanje pravovremeni protok informacija ka popisivačima, sistemi napravljeni da to osiguraju mogu biti korišteni i za dvosmjernu komunikaciju, skoro bez ikakvih kašnjenja, između popisnih menadžera i popisivača. Pravovremeno nadgledanje rada popisivača dat će mogućnost za pravovremeno reagiranje u slučajevima gdje postoje problemi sa prikupljanjem podataka.

137. Malo je vjerovatno da će agencija koja provodi popis imati znanje i kapacitet da razvija i vodi ove sisteme unutar agencije, te će se morati oslanjati na spoljne organizacije za ključne stavke ovog rješenja. Integrirani sistem komunikacije na terenu može koristiti već postojeću infrastrukturu u većini razvijenih zemalja. Slijedi kratak opis mogućeg rješenja koje koristi kombinaciju sistema i procesa razvijenih od strane agencije koja provodi popis, pozivnih centara i tehnologije mobilnih telefona. Također se pretpostavlja da agencija koja provodi popis ima centralni registar svih popisivača, njihova područja djelovanja i njihove brojeve mobitela.

(a) Agencija koja provodi popis treba uspostaviti elektronski centralni registar upitnika primljenih putem e-maila ili interneta. Ovaj registar će sadržavati jedinstvene identifikacijske brojeve ("popisne brojeve"). Takav popisni broj će dozvoliti identifikaciju popisivača odgovornog za to područje a, na kraju, i identifikaciju fizičke adrese (kod dostave upitnika na kućna vrata adresa će možda u ovom momentu biti poznata samo popisivaču).

(b) Većina popisnih agencija uspostavlja neku vrstu telefonskih informacija za pitanja javnosti tokom procesa prikupljanja popisnih podataka. Ovi centri za primanje poziva koriste tehnologije koje se lako mogu prilagoditi potrebama popisa. U centrima se bilježi "popisni broj" pozivatelja ili se taj broj dobija na osnovu adrese koju daje pozivatelj. Operateri također registriraju šta treba uraditi popisivač (na primjer, potrebno je pokupiti upitnik, potrebna je pomoć pri ispunjavanju upitnika, upitnik nije primljen itd).

(c) Informacije iz elektronskog registra i iz centra za primanje poziva šalju se popisivačima u tekstualnoj poruci putem mobitela. Ova poruka treba sadržavati samo popisni broj i šifru koja označava radnju koju popisivač treba poduzeti.

(d) Ovo rješenje je isplativo jer se oslanja na već postojeću infrastrukturu (centri za primanje poziva) u visoko kompetitivnoj industriji (a većina ovih troškova nisu novi troškovi za potrebe popisa), kao i na činjenicu da će većina popisivača vjerovatno posjedovati vlastite mobitele. Cijena tekstualne poruke je mala. Agencija koja provodi popis mora uspostaviti elektronski registar i upravljati integracijom različitih sistema.

(e) Moraju se naći alternativna rješenja za mali broj popisivača koji nemaju mobitele. I dok je jedna opcija slanje govornih poruka na fiksni telefon, ljudi ipak smatraju da je teže primati i registrovati numeričke informacije koje dobiju govornom poštom nego one koje dobiju putem tekstualnih poruka.

Obrada

138. U posljednjoj deceniji desila su se značajna poboljšanja sistema inteligentnog prepoznavanja znakova, ispravke podataka, elektronskog snimanja i tehnologija automatskog šifriranja, čime su se smanjili troškovi obrade podataka i povećao kvalitet podataka. Vjerovatno će se ovakva kretanja nastaviti i dalje.

Metodi unosa podataka

139. Tradicionalno se koristi nekoliko tehnologija unošenja podataka, kao što su ukucavanje podataka i optičko prepoznavanje znakova (OMR).

140. Ukucavanje zahtijeva jednostavan software i jeftin kompjuterski hardware. Međutim, ono zahtijeva mnogo više osoblja nego kod drugih automatskih metoda unošenja podataka i vjerovatno će zahtijevati mnogo više utrošenog vremena. Isplativost ovog načina zavisi od odnosa između troškova osoblja i troškova razvoja hardware-a/sistema koji su potrebni za druge načine.

141. OMR može biti isplativ način u slučajevima kada popisni upitnici sadržavaju samo odgovore u kvadratićima. Dodatni načini unošenja podataka/kompjuterskog šifriranja potrebni su kod rukovanja pisanim odgovorima. Međutim, OMR se sve više zamjenjuje tehnologijom inteligentnog prepoznavanja znakova (ICR).

142. Za većinu zemalja, najisplativija opcija se čini kombinacija digitalnog snimanja, ICR-a, popravke i automatskog šifriranja. Ovaj ćemo proces ukratko objasniti u daljem tekstu.

(a) Popisni se upitnici skeniraju radi dobijanja elektronske slike. Koristi se software za raspoznavanje, kako bi se identificirali odgovori u kvadratićima i preveli pisani odgovori u tekstualne vrijednosti. Određuje se nivo raspoznavanja odgovora prihvatljivog kvaliteta i odgovora koji zahtijevaju dodatnu popravku ili validaciju.

(b) Automatska popravka napravljena je radi smanjenja potrebe za intervencijom operatera i obično uključuje korištenje tabela iz rječnika i kontekstualno sređivanje teksta. Rječnici su napravljeni tako da sadrže termine iz popisnih

pitanja koja se obrađuju. Tako će rječnici za pitanje o zemlji rođenja sadržavati samo imena zemalja.

(c) Operater može ispravljati elektronske slike koje sistem ne prepozna. Ovo je isplativo jedino za pitanja u kojima postoji velika vjerovatnoća da se popravljani podaci mogu automatski šifrirati.

(d) Automatsko šifriranje koristi kompjuterizovane algoritme uporedbe odgovora sa indeksima. Oni odgovori koji ne odgovaraju indeksima šalju se na proces šifriranja upotrebom kompjutera. Da bi se dalje ograničili troškovi i poboljšao kvalitet, odgovori koji se ne šifriraju se skupno analiziraju. Ovi se odgovori zatim mogu dodati indeksima i ponovo poslati kroz automatsko šifriranje, ili se može poduzeti neki drugi oblik skupnog šifriranja.

143. Kombinacija ICR-a/automatskog šifriranja/tehnologije elektronskih slika opisanih ranije vjerovatno će se pokazati kao najisplativije rješenje za većinu zemalja. Broj osoblja će se smanjiti kroz automatsko šifriranje i upotrebom ovih sistema. Korištenje elektronskih slika znatno smanjuje potrebu korištenja štampanih upitnika, a pokazalo se da je ponovno pregledanje elektronskih slika u slučajevima kada se odgovori ne mogu automatski zabilježiti mnogo efikasnije od ponovnog pregledanja štampanih upitnika.

144. Važno je da ova metodologija nudi mogućnost poboljšanja kvalitete podataka. Konzistentna obrada identičnih odgovora je zagarantirana. Međutim, kvaliteta automatskog bilježenja i šifriranja mora se pažljivo nadgledati tokom obrade kako bi se osiguralo da sistem funkcionira po specifikacijama. Učestalost zamjene znakova treba se pažljivo nadzirati, a za neka važna pitanja ili dijelove pitanja (kao što su godina rođenja u uporedbi sa datumom rođenja) mogu se zahtijevati strožije definirana pravila povjerljivosti, a time i veći nivo provjere i osiguranja kvaliteta nego kod obrade nekih drugih polja ili vrijednosti. Brojčane vrijednosti mogu zahtijevati posebno promatranje, jer je moguće da ne postoje kontekstualne informacije koje se mogu koristiti za automatsku provjeru validnosti tih podataka.

145. Trebalo bi postojati stalno osiguranje kvaliteta konačnih rezultata – kao što je ručno bilježenje uzorka odgovora iz elektronskih slika i njihova uporedba sa automatski zabilježenim i šifriranim odgovorima. Ovo bi trebalo omogućiti odgovarajuću ravnotežu između kvaliteta i troškova uključujući i smanjenje broja ručnih ispravki, a time se ne bi trošila sredstva na neznatna poboljšanja kvaliteta.

146. Iz ovog razloga, ključno je da, čak i kada su ovi sistemi eksternalizirani, popisni menadžeri imaju dobro razumijevanje odnosa kvaliteta i troška koji se podrazumijeva u nivoima povjerljivosti implementiranim u ICR-u/software-u za ispravku podataka, njihovog utjecaja na učestalost zamjene podataka i konačni kvalitet popisnih podataka. Ugovori mogu dozvoljavati prilagođavanje ovih parametara kako bi se postigao kvalitet i operativni zahtjevi agencije koja provodi popis. Ovo se pitanje detaljno razmatra u paragrafima 112-117.

147. Agencije koje provode popis trebaju razmotriti kako će se podaci čuvati u toku obrade. Do sada je, obično, obrada popisnih podataka vršena korištenjem jednog praznog

dokumenta koji se progresivno aktuelizira, dok se ranija verzija tog dokumenta zadržava kao kopija za slučaj gubitka dokumenta. Ovo se tipično povezuje sa skupnom obradom gdje se određena grupa upitnika (obično za jedno popisno područje) obrađuje zajedno. Stoga će ti upitnici zajedno proći proces unošenja podataka, sređivanje i šifriranje. Ovo omogućava visok nivo kontrole posla. Baze podataka omogućuju da se informacije čuvaju i obrađuju na nivou pojedinačnog polja. Ovo pruža veći nivo fleksibilnosti pošto se popisni podaci, nakon što su elektronski zabilježeni, lako organiziraju radi povećanja efikasnosti obrade i kvaliteta obzirom da se slični odgovori mogu lako grupisati i zajedno šifrirati. Međutim, čuvanje popisnih podataka u bazi podataka zahtijeva mnogo složenije sisteme upravljanja i davanja rezultata. Potrebno je također obratiti pažnju na mehanizme sigurnosnih kopija dokumenata i njihovog ponovnog pronalaženja.

148. Ovi sistemi obično zahtijevaju daleko složeniji razvoj sistema i proba nego tradicionalni sistemi obrade popisnih podataka. Postoji veliki broj činilaca koje treba uzeti u obzir u toku stvaranja sistema i koje treba uvrstiti prilikom razvoja sistema, kao što je organizacija rada preostalih procesa koje obavljaju činovnici.

149. Odgovarajući kapacitet mreže od kritičnog je značaja zbog velikog broja i veličine dokumenata u kojima su smještene elektronske slike – jedna od mogućnosti je reduciranje upitnika tako da se samo potrebne informacije posmatraju kao elektronska slika, a time se znatno reducira veličina dokumenata.

Ishod

150. Tradicionalno se ishod popisa zamišlja kao pravljenje tabela – obično za sofisticirane klijente koji dobro poznaju popisne podatke, načine strukturiranja i predstavljanja podataka kao i meta-podatke. Manje sofisticirani korisnici oslanjaju se na statične produkte kao što su publikacije koje su obično sadržavale ograničen obim podataka.

151. Slanje informacija internetom omogućuje: oblikovanje odgovarajućih produkata kako bi se zadovoljile potrebe raznih vrsta korisnika podataka, od početnika do sofisticiranih korisnika; isplativo slanje mnogo većeg obima popisnih podataka; i poboljšanu upotrebljivost popisnih podataka.

152. Funkcionalnost i sadržaj podataka mogu se usmjeriti na zadovoljenje različitih nivoa korisnika. Ova funkcionalnost treba biti kontinuirana, od jednostavne do sofisticirane, a klijenti trebaju biti vođeni kroz različite produkte prirodom upita ili analize koju žele da obave.

153. Glavna svrha popisa u razvijenom statističkom sistemu je da nadopuni informacije dostupne iz drugih metoda skupljanja podataka, kao što su ispitivanja fokusirana na mala područja – a to su informacije za mala geografska područja ili za male grupe stanovništva (i socijalne i ekonomske). Slanje informacija internetom može biti od pomoći i jednom i drugom načinu korištenja podataka. Za mala geografska područja, može se koristiti GIS tehnologija kao sredstvo za definiranje područja interesa kod traženja podataka, kao i za

mapiranje rezultata istraživanja. Postoji veliki broj paketa koji se mogu koristiti za izvođenje informacija o interesnim grupama iz velikih ranije definiranih tabela.

154. Sistem slanja informacija internetom treba omogućiti slobodu klijentima da odrede oblik izlazne informacije – štampana forma ili dokument sa podacima koji se može iskoristiti za pravljenje niza uobičajeno dostupnih statističkih analiza, tabela ili mapa.

155. Neke zemlje možda će razmotriti davanje pristupa klijentima za pravljenje tabela direktno off- ili on-line koje se mogu izvesti iz zapisa o nekoj popisnoj jedinici.

156. Zaštita povjerljivosti popisnih podataka je primarno pitanje u takvim sistemima. Uz primjenu statističkih procedura objavljivanja informacija (pogledajte paragraf 61), može postojati i zahtjev za ograničavanje veličine tabela koje se mogu napraviti na ovaj način.

DRUGI DIO: POPULACIJSKE TEME

POGLAVLJE III STANOVNIŠTVO KOJE TREBA POPISATI

Uvod

157. Preporuke i sporazumi dati u ovom poglavlju napravljeni su tako da osiguraju da svaka osoba treba imati jedno, i samo jedno, uobičajeno mjesto stanovanja. Ovo je važno u međunarodnom kontekstu kako bi se izbjeglo da iste osobe budu ubrojane u stalne stanovnike više zemalja ili da pak da ne budu nikako popisane. Isti se princip primjenjuje i u nacionalnom kontekstu. I dok su preporuke za prethodne popise možda dozvoljavale jedan nivo šire interpretacije nekih sporazuma vezanih za uobičajeno mjesto stanovanja, sadašnje preporuke pokušavaju biti mnogo strožije.

Uobičajeno mjesto stanovanja (suštinska tema)

158. Uobičajeno mjesto stanovanja je geografska lokacija gdje popisana osoba obično boravi. To može biti:

- (a) mjesto gdje se ta osoba nalazi u trenutku provođenja popisa; ili
- (b) zakonsko mjesto stanovanja te osobe; ili
- (c) mjesto stanovanja te osobe za potrebe glasanja ili za druge administrativne svrhe.

159. Samo osobe koje:

- (a) su kontinuirano živjele u svom uobičajenom mjestu stanovanja najmanje dvanaest mjeseci prije popisa; ili
- (b) su došle u svoje uobičajeno mjesto stanovanja manje od dvanaest mjeseci prije popisa sa namjerom da tu ostanu barem godinu

mogu se smatrati stalnim stanovnicima dotične geografske ili administrativne podpodjele. Djeca rođena manje od dvanaest mjeseci prije popisa trebaju biti uključena u stanovništvo sa uobičajenim mjestom stanovanja u geografskom području ili administrativnoj podpodjeli u kojoj žive. Osobe koje su, zbog posla ili odmora, bile kratkotrajno privremeno odsutne iz svog uobičajenog mjesta stanovanja u periodu od dvanaest mjeseci prije održavanja popisa trebaju biti uključene u stalno stanovništvo.

160. Zemlja uobičajenog stanovanja neke osobe je zemlja u kojoj se nalazi uobičajeno mjesto stanovanja te osobe. Ovo će biti jasno za veliku većinu stanovništva. Međutim, za osobe koji se često sele iz zemlje u zemlju ovaj koncept može biti teško razumljiv. O definiciji i preporukama za međunarodne migrante raspravlja se u Poglavlju VIII.

161. Za kratkotrajne međunarodne migrante¹⁰ zemlja polazišta treba i dalje biti njihova zemlja uobičajenog stanovanja tokom boravka u inozemstvu.

Za dugoročne migrante¹¹, pak, zemlja odredišta postaje zemlja uobičajenog stanovanja tog migranta.

162. Opšte pravilo za određivanje uobičajenog mjesta stanovanja neke osobe definira uobičajeno mjesto stanovanja te osobe zapravo kao mjesto gdje ta osoba provodi većinu svog noćnog odmora. Primjena ovog pravila za većinu osoba neće predstavljati veći problem. Međutim, problemi se mogu pojaviti u nekim specijalnim slučajevima. Preporučeno je konvencionalno tretiranje ovih slučajeva kako slijedi:

- (a) Osobe koje rade daleko od kuće tokom sedmice i vraćaju se u svoj porodični dom tokom vikenda smatraju svoj porodični dom kao uobičajeno mjesto stanovanja, bez obzira da li je njihovo radno mjesto u drugom kraju zemlje ili u inozemstvu;
- (b) Učenici osnovnih i srednjih škola koji su u toku školske godine daleko od kuće trebaju smatrati njihov porodični dom kao svoje uobičajeno mjesto stanovanja, bez obzira da li se školuju u nekom drugom kraju zemlje ili u inozemstvu;
- (c) Studenti na koledžu ili univerzitetu, koji su daleko od kuće dok pohađaju koledž ili univerzitet, trebaju smatrati adresu na kojoj borave tokom školske godine kao svoje uobičajeno mjesto stanovanja, bez obzira da li tada borave u nekoj instituciji (kao na primjer u internatu) ili u privatnom smještaju i bez obzira da li se školuju u nekom drugom kraju zemlje ili u inozemstvu.¹² U izuzetnim slučajevima, ukoliko je mjesto školovanja unutar zemlje, adresa porodičnog doma može se smatrati uobičajenim mjestom stanovanja.
- (d) Institucije se smatraju uobičajenim mjestom stanovanja svih njihovih stanovnika koji su, do popisa, proveli ili će vjerovatno provesti, dvanaest mjeseci ili više u toj instituciji. Primjeri stanovnika institucija uključuju pacijente u bolnicama ili u mjestima za palijativnu skrb, stare osobe u staračkim domovima ili domovima za oporavak, zatvorenike i osobe u maloljetničkim pritvorima;
- (e) Kada osoba redovno živi na više mjesta tokom godine, ono mjesto gdje osoba provodi većinu vremena u toku godine treba smatrati njenim uobičajenim mjestom stanovanja, bez obzira da li je to mjesto locirano unutar zemlje ili u inozemstvu;
- (f) Uopšteno pravilo o tome gdje osoba provodi najveći dio svog noćnog odmora primjenjuje se i na osobe u obaveznoj vojnoj službi a također i pripadnike vojnih snaga koji žive u vojnim kasarnama ili kampovima;

¹⁰ Kratkoročni migranti su osobe koje se sele u neku drugu zemlju iz svoje zemlje uobičajenog stanovanja na period od najmanje tri mjeseca, ali ne više od jedne godine. Iz ovog su isključeni slučajevi preseljenja radi rekreacije, odmora, posjeta prijateljima ili rođacima, posla, liječenja ili vjerskih hodočašća. Pogledajte Preporuke o statistikama za međunarodne migrante, Ujedinjeni narodi, New York, 1998.

¹¹ Dugoročni migranti uključuju međunarodne migrante koji kontinuirano žive u odredišnoj zemlji najmanje dvanaest mjeseci prije popisa; ili one međunarodne migrante koji su stigli u odredišnu zemlju manje od dvanaest mjeseci prije popisa sa namjerom da tu ostanu barem jednu godinu.

¹² Treba znati da studenti koji pohađaju koledž ili univerzitet daleko od kuće vode na njihovim porodičnim adresama, a ne na adresama internata ili privatnog smještaja, za potrebe računa narodnog gospodarstva.

- (g) Mjesto popisivanja treba smatrati uobičajenim mjestom stanovanja beskućnika i osoba bez krova nad glavom, nomada, skitnica i osoba koje ne poznaju koncept uobičajenog mjesta stanovanja;
- (h) Dijete koje naizmjenično boravi u dva domaćinstva (na primjer kada su roditelji tog djeteta razvedeni) treba smatrati svojim uobičajenim mjestom stanovanja ono domaćinstvo u kome to dijete provodi najviše vremena. U slučaju da dijete podjednako dugo boravi sa oba roditelja, uobičajeno mjesto stanovanja treba biti ono domaćinstvo u kome se dijete zadesi noć uoči popisa.

163. Potrebno je napraviti praktična pravila za tretiranje ovakvih slučajeva. Ova je pravila potrebno jasno objasniti u instrukcijama za popis i opisati u raznim popisnim izvještajima.

164. Tema o uobičajenom mjestu stanovanja uključena je radi prikupljanja informacija potrebnih za određivanje ukupnog broja stalno nastanjenog stanovništva neke zemlje kao i zbog razvrstavanja stanovništva po teritorijalnim podjelama i statusu domaćinstava.

165. Kada je to moguće, za svako domaćinstvo i za svaku osobu u domaćinstvu, kao i za svaku osobu u institucionalnom domaćinstvu, potrebno je prikupiti posebne informacije o:

- (a) osobama koje tu obično stanuju i prisutne su za vrijeme popisa;
- (b) osobama koje tu obično stanuju, ali su privremeno odsutne u vrijeme popisa; i
- (c) osobama koje tu privremeno stanuju u vrijeme popisa, ali obično stanuju negdje drugdje (treba uključiti i njihovu adresu uobičajenog mjesta stanovanja).

166. Informacije o uobičajenom mjestu stanovanja treba prikupiti sa što više detalja kako bi se moglo uraditi tabeliranje i za najmanje geografske ili administrativne jedinice podjele, a s ciljem zadovoljavanja potreba korisnika za informacijama o ovoj temi.

Privremeno odsutne osobe

167. Na osnovu definicije uobičajenog mjesta stanovanja, osobe koje su, u trenutku popisa, odsutne, ili će biti odsutne, iz svog uobičajenog mjesta stanovanja manje od godinu dana trebaju se smatrati *privremeno odsutnim osobama*, te ih treba uključiti u ukupni broj stanovnika.

168. Nasuprot tome, osobe koje već žive, ili će živjeti, više od godinu dana van mjesta popisa ne treba smatrati privremeno odsutnim osobama i stoga ih treba isključiti iz ukupnog broja stanovnika, bez obzira na koliko duge periode oni možda posjećuju svoje porodice s vremena na vrijeme.¹³

169. Grupa odsutnih *osoba koje žive u inozemstvu* (rođaci članova domaćinstva koji žive, ili će vjerovatno živjeti, u drugoj zemlji godinu dana ili više) može biti posebno važna u zemljama sa visokim stupnjem emigracije. Ako se podaci o osobama koje žive u

¹³ Ove se osobe razlikuju od osoba pomenutih u paragrafu 162 (a).

inozemstvu skupljaju u okviru popisa, takve informacije (i broj i značajke) treba razdvojiti od informacija prikupljenih za ukupno stalno nastanjeno stanovništvo.

Privremeno prisutne osobe

170. Popisane osobe koje ne zadovoljavaju kriterije postavljene definicijom uobičajenog mjesta stanovanja u popisnom području, a to znači one osobe koje u popisnom području ne žive, niti se očekuje da će živjeti, barem 12 mjeseci, smatraju se privremeno prisutnim osobama i stoga ih ne treba uračunati u ukupan broj stanovništva stalno nastanjenog na tom području. Popis možda i nije najbolji način za identifikaciju kratkoročnih migranata. Međutim, u situacijama gdje zemlje koriste popis za mjerenje broja kratkoročnih migranata, morat će se odrediti njihova zemlja uobičajenog stanovanja, razlog migracije i dužina boravka.

Ukupni broj stanovnika (izvedena suštinska tema)

171. Ukupan broj stalno nastanjenog stanovništva za neku teritorijalnu jedinicu obično ćemo dobiti zbrajanjem broja prisutnih osoba koje tu imaju uobičajeno mjesto stanovanja sa brojem privremeno odsutnih osoba koje tu imaju uobičajeno mjesto stanovanja. Međutim, nije uvijek moguće prikupiti informacije o osobama odsutnim iz svojih uobičajenih mjesta stanovanja, a posebno ako je cijelo domaćinstvo privremeno odsutno u toku provođenja popisa. Stoga se moraju napraviti odredbe za prikupljanje informacija o takvim osobama u mjestima gdje se oni nađu u momentu popisa i, ako je to neophodno, za njihovo "prebacivanje" u teritorijalnu jedinicu gdje se nalazi njihovo uobičajeno mjesto stanovanja.

172. Sastav brojke koja označava ukupan broj stalno nastanjenog stanovništva (i drugih ukupnih brojeva stanovništva zasnovanih na drugim konceptima) treba biti detaljno opisan u popisnom izvještaju. Kao uopšteno pravilo, ukupan broj stalno nastanjenog stanovništva treba uključivati sve osobe koje imaju uobičajeno mjesto stanovanja u relevantnoj teritorijalnoj jedinici (pogledajte paragrafe 158-160), bez obzira na njihov zakonski status.

173. Ukupan broj stalno nastanjenog stanovništva obično treba uključivati sljedeće grupe osoba:

- (a) nomade;
- (b) skitnice;
- (a) osobe koje žive u zabačenim područjima;
- (b) vojno, pomorsko i diplomatsko osoblje, i njihove porodice, koji se nalaze van zemlje;
- (c) pomorske trgovce i ribare koji su nastanjeni u zemlji, ali se nalaze na moru u toku održavanja popisa (uključujući i one koji nemaju drugo mjesto prebivališta osim smještaja na brodovima);
- (d) civilne osobe koje privremeno rade u drugoj zemlji pod uvjetom da tamo ne žive godinu ili više;

- (e) civilne osobe koje svakodnevno prelaze granicu radi odlaska na posao u drugoj zemlji;
- (f) civilne osobe (osim onih nabrojanih u kategorijama (d) do (g)) koje su privremeno odsutne iz zemlje, pod uvjetom da nisu dugoročni imigranti u zemlji odredišta.

174. Osobe koje su potencijalno ilegalni, neregularni migranti ili migranti bez dokumenata treba uključiti u nastanjeno stanovništvo, a na njih treba primijeniti ista pravila vezana za uobičajeno mjesto stanovanja kakva se primjenjuju i na druge osobe. Ne postoji namjera da se takve osobe izdvoje, nego prije da se osigura da one ne budu isključene iz popisa. U tom kontekstu važno je da se termin uobičajeno nastanjenog stanovništva ne pomiješa sa terminom legalnog (za razliku od nelegalnog) stanovništva. Za većinu korisnika popisnih podataka, a posebno za one odgovorne za planiranje i pružanje zdravstvene skrbi, obrazovanja i drugih javnih usluga, važno je znati ukupni broj stanovnika, kao potencijalnih korisnika tih službi, bez obzira na njihov useljenički status. Jasno je da je ovo osjetljivo pitanje i da može biti teško ili nemoguće osigurati da osobe sa nelegalnim statusom budu pokrivena popisom. Međutim, u cjelokupnom kreiranju popisa, potrebno je učiniti napore da se proba osigurati da sve osobe budu pokrivena bez obzira na legalnost njihovog useljeničkog statusa.

175. Osobe koje traže azil, kao i osobe koje su se prijavile ili dobile izbjeglički status ili sličan oblik međunarodne zaštite, trebaju biti uključene u uobičajeno nastanjeno stanovništvo pod istim uvjetima kao i ostalo stanovništvo, to jest ako borave u zemlji, ili se očekuje da će tu boraviti barem dvanaest mjeseci. Ovo se također odnosi na osobe kojima je odobrena privremena zaštita u situacijama masovnog raseljavanja, ali gdje formalni status zaštite još nije dodijeljen iz praktičnih razloga. Kao i u prethodnom paragrafu, namjera nam nije posebno odvojiti ove osobe, nego radije osigurati da nisu ispuštene prilikom popisivanja.

176. Sljedeće kategorije privremeno prisutnih osoba obično ne treba smatrati dijelom uobičajeno nastanjenog stanovništva. Međutim, zemlje možda žele prikupiti podatke o njima i napraviti alternativno brojanje sveukupnog stanovništva za koje je potrebno obezbijediti razne usluge:

- (a) strano vojno, mornaričko i diplomatsko osoblje i njihove porodice privremeno smještene u zemlji;
- (b) strani civili privremeno zaposleni u zemlji;
- (c) strani civili koji prelaze granicu svaki dan radi posla u zemlji;
- (d) strani civili, osim onih pobrojanih u grupama (b) i (c), koji se privremeno nalaze u zemlji, kao na primjer turisti.

177. Ako je to izvodljivo, potrebno je pokazati veličinu grupa stanovništva iz paragrafa 173 i 176.

178. Svaka zemlja treba doći do cifre koja označava ukupan broj stanovništva sa uobičajenim mjestom stanovanja u toj zemlji, a potrebno je proizvesti i detaljne tabele na osnovu tog broja. U zemljama u kojima je dobijeni ukupni broj stanovnika ispravljen

zbog mogućeg podbrojavanja ili prekobrojnog popisivanja (a ovo se obično radi na osnovu post-popisnih ispitivanja ili uporedbom sa drugim izvorima) obje cifre, i ona dobijena popisom i procijenjena ispravljena cifra, trebaju biti predstavljene i opisane. Detaljne tabele će, međutim, obično biti zasnovane samo na broju stanovništva koje je zaista i popisano.

179. Neke zemlje možda žele, za nacionalnu upotrebu, doći do cifara za jednu ili više dodatnih populacijskih osnova kao što su ukupan broj stanovništva prisutnog u nekom području, zakonski nastanjeno stanovništvo, stanovništvo koje tu boravi preko dana ili stanovništvo koje radi na tom području. Stanovništvo prisutno u nekom području (a ponekad se za ovo stanovništvo koristi izraz stvarno ili de facto stanovništvo) može se razvrstati po relevantnim geografskim ili administrativnim jedinicama podjele u kojima su popisani.

Poglavlje IV GEOGRAFSKE ZNAČAJKE

Uvod

180. Jedna od prepoznatljivih odlika popisa stanovništva i stambenog fonda je stupanj do koga je moguće poduzeti sveobuhvatnu klasifikaciju geografskih značajki. Kada se utvrdi populacijska osnova moguće je ispitati kako je ta populacija geografski raspoređena. Ovo poglavlje razmatra taj aspekt.

Lokalitet (izvedena suštinska tema)

181. Za potrebe popisa, lokalitet se definira kao zasebna skupina stanovništva, odnosno kao područje definirano stanovništvom koje živi u susjednim ili povezanim zgradama.

182. Takve zgrade:

- (a) mogu formirati neprekidno izgrađeno područje sa jasno prepoznatljivom formacijom ulica; ili
- (b) iako nisu dio takvog izgrađenog područja, mogu sadržavati grupu zgrada kojima je dodijeljeno neko jedinstveno prepoznatljivo ime; ili
- (c) iako ne spadaju ni u jednu gore navedenu kategoriju, mogu formirati grupu zgrada s tim da nijedna nije udaljena od najbliže susjedne zgrade više od 200 metara.

183. U primjeni ove definicije neke kategorije korištenja zemljišta ne treba posmatrati kao prekide kontinuiteta ovih izgrađenih područja (a prema tome ne treba ih ni uračunavati u gore navedeni kriterij o udaljenosti od 200 metara). Takve kategorije uključuju: industrijske i komercijalne zgrade i objekte, javne parkove, igrališta i bašte, nogometne terene ili druge sportske objekte, premoštene rijeke, željezničke tračnice, kanale, parkinge i drugu transportnu infrastrukturu, dvorišta crkvi i groblja itd.

184. Namjena ove definicije je da zemljama pruži opšte smjernice pri identificiranju lokaliteta i pri određivanju njihovih granica, a moguće ju je i prilagoditi u skladu sa nacionalnim uslovima i praksama. Stanovništvo koje ne živi u gore definiranim skupinama može se opisati kao stanovništvo koje živi u raštrkanim zgradama. Definicija lokaliteta, usvojena za potrebe popisa, mora biti detaljno data u popisnom izvještaju ili u meta-podacima.

185. Gore definirane lokalitete ne treba pomiješati sa najmanjim civilnim jedinicama podjele u nekoj zemlji. U nekim slučajevima, ovo dvoje se može podudarati. U drugim pak slučajevima, čak i najmanja civilna jedinica podjele može sadržavati dva ili više lokaliteta. S druge strane, neki veliki gradovi mogu sadržavati dvije ili više civilnih jedinica podjele, koje treba posmatrati samo kao segmente jednog lokaliteta a ne kao posebne lokalitete.

186. Zemljama se preporučuje da razviju vlastitu popisnu statistiku za lokalitete u skladu sa nacionalnim potrebama i mogućnostima. Pri tome, one se trebaju, što je više moguće,

pokušati približiti konceptu gore opisanog grupisanja stanovništva. Zemlje koje tabeliraju statističke podatke samo za civilne jedinice podjele trebaju barem pokušati skupiti podatke o ukupnom broju stanovnika svakog dijela civilne jedinice podjele koji sadrži skupinu stanovništva, ili dio skupine stanovništva, sa najmanje 2.000 stanovnika i tako osigurati osnov za pravljenje jasnije razlike između urbanog i ruralnog područja i stanovništva (pogledajte paragraf 190 dole).

187. Preporučuje se da se stanovništvo razvrsta po veličini lokaliteta prema sljedećim klasama veličine:

- (1.0) 1.000.000 ili više stanovnika
- (2.0) 500.000 – 999.999 “
- (3.0) 200.000 – 499.999 “
- (4.0) 100.000 – 199.999 “
- (5.0) 50.000 – 99.999 “
- (6.0) 20.000 – 49.999 “
- (7.0) 10.000 – 19.999 “
- (8.0) 5.000 – 9.999 “
- (9.0) 2.000 – 4.999 “
- (10.0) 1.000 – 1.999 “
- (11.0) 500 – 999 “
- (12.0) 200 – 499 “
- (13.0) stanovništvo koje živi na lokalitetima sa manje od 200 stanovnika ili u raštrkanim zgradama
 - (13.1) stanovništvo koje živi na lokalitetima sa 50 do 199 stanovnika
 - (13.2) stanovništvo koje živi na lokalitetima sa manje od 50 stanovnika ili u raštrkanim zgradama.

188. Ovu klasifikaciju također treba primijeniti na druga relevantna područja kao što su ekonomski aktivno stanovništvo, domaćinstva, porodice i prebivališta.

Urbana i ruralna područja (izvedena nesuštinska tema)

189. Za nacionalne svrhe, a tako i za međunarodnu uporedbu, najpogodnija jedinica klasifikacije za razlučivanje između urbanih i ruralnih područja je lokalitet kako je definiran u paragrafima 180-181. Međutim, ostavljeno je pojedinačnim zemljama da odluče da li će koristiti lokalitet ili najmanju civilnu jedinicu podjele kao jedinicu klasifikacije.

190. Preporučuje se, za potrebe međunarodne uporedbe, da zemlje definiraju urbana područja kao lokalitet sa 2.000 ili više stanovnika, a ruralna područja kao lokalitete sa manje od 2.000 stanovnika i rijetko naseljena područja. Neke zemlje također mogu htjeti definirati urbana područja na druge načine (na primjer u smislu administrativnih granica, izgrađenih područja, područja za koje postoje usluge poput prodavnica, obrazovnih ustanova, rekreacijskih kapaciteta, zapošljavanja itd., ili u smislu funkcionalnih

područja). Koji se god pristup primijeni treba ga jasno opisati u relevantnom popisnom izvještaju i/ili u meta-podacima.

191. Zemlje koje koriste najmanju civilnu jedinicu podjele kao osnovnu jedinicu klasifikacije podstiču se da nastoje dobiti rezultate koji, koliko god je to moguće, odgovaraju rezultatima dobijenim u zemljama koje koriste lokalitet kao jedinicu klasifikacije. Koji će pristup biti usvojen za postizanje ovoga cilja zavisi najviše od prirode najmanjih civilnih jedinica podjele u tim zemljama. U nekim zemljama, najmanje su civilne jedinice podjele relativno male obzirom na veličinu i prosječan broj stanovnika i obično ne sadržavaju više od jedne skupine stanovništva (ili dijela veće skupine stanovništva). Ako za neke od tih zemalja nije izvodljivo korištenje lokaliteta kao jedinice klasifikacije, one se podstiču na korištenje koncepta multikomunalnih skupina (a to znači da tretiraju, kao jednu jedinicu, skupine od dvije ili više susjednih civilnih jedinica koje čine dio iste grupe stanovništva). Također se predlaže da se manje civilne jedinice podjele koje se nalaze na periferiji takve multikomunalne skupine zgrada pripoje toj skupini ako većina njihovog stalnog stanovništva živi na području koje pripada neprekinutom izgrađenom području te skupine, i da manje civilne jedinice podjele koje sadrže jedan ili više izoliranih lokaliteta budu klasificirane prema broju stanovnika najveće skupine stanovništva unutar te jedinice.

192. Situacija je, međutim, različita u slučajevima zemalja u kojima su najmanje civilne jedinice podjele relativno velike površinom i prosječnim brojem stanovnika, a često sadrže dvije ili više skupina stanovništva različitih veličina. Ako za neke od tih zemalja nije izvodljivo korištenje lokaliteta kao osnovne jedinice, one za ovu svrhu trebaju pokušati koristiti jedinice koje su manje od malih civilnih jedinica podjele, na primjer župe, popisne distrikte, trgove itd. One trebaju pokušati koristiti ove male jedinice kao blokove zgrada te ih grupisati tako da, u najvećoj mogućoj mjeri, odgovaraju granicama lokaliteta onako kako je to opisano gore u slučajevima multi-komunalnih skupina. Ako za neke zemlje nije izvodljivo da usvoje ovakav pristup, one trebaju pokušati razviti nove pristupe klasifikaciji svih malih civilnih jedinica podjele tako da dobiju rezultate koji su u najvećoj mogućoj mjeri uporedivi sa rezultatima dobijenim korištenjem lokaliteta kao osnovne jedinice.

193. Preporučuje se da lokaliteti ili slične jedinice budu grupisani u sljedećih pet kategorija:

- (1.0) manje od 2.000 stanovnika
- (2.0) 2.000 do 9.999 stanovnika
- (3.0) 10.000 do 99.999 stanovnika
- (4.0) 100.000 do 999.999 stanovnika
- (5.0) 1.000.000 ili više stanovnika

194. Zemlje se također podstiču da razviju tipologiju lokaliteta ili sličnih područja zasnovanu na drugim kriterijima, a koja bi se mogla koristiti za razlučivanje između različitih tipova područja unutar određene kategorije preporučene klasifikacije. Na primjer, neke zemlje možda žele dalje podijeliti kategoriju (1.0) (a u nekim slučajevima i

kategoriju (2.0)) kako bi napravile razliku između poljoprivrednih lokaliteta i drugih vrsta malih lokaliteta. Neke zemlje će htjeti dalje podijeliti jednu ili više srednjih kategorija kako bi se napravila razlika između tržišnih gradova, industrijskih centara, uslužnih centara itd. Neke zemlje će htjeti dalje podijeliti velike urbane grupacije uključene u kategorije (4.0) i (5.0) kako bi razdvojile razne tipove centralnih i prigradskih područja. Proširenje klasifikacije na ove i druge načine doprinosi povećanju njene analitičke korisnosti.

Dnevna migracija

195. Sljedeća tema ispituje pitanja povezana sa putovanjem od kuće do radnog mjesta, škole, koledža ili univerziteta. Precizni tokovi takvih kretanja su važni iz mnoštva razloga uključujući i planiranje prevoza, razvoj stambenog fonda i ekonomski razvoj.

Lokacija radnog mjesta (suštinska tema)

196. Lokacija radnog mjesta predstavlja preciznu lokaciju na kojoj “trenutno zaposlena” osoba obavlja svoj posao i lokaciju na kojoj “pretežno zaposlena” osoba trenutno obavlja posao ili ga je obavljala posljednji put.¹⁴ Lokaciju treba precizirati do najmanjih mogućih civilnih jedinica podjele.¹⁵

197. Glavni razlog za prikupljanje informacija o mjestu obavljanja posla je povezivanje tih informacija sa uobičajenim mjestom stanovanja s ciljem razumijevanja tokova dnevnih migracija, koje također vidimo i kroz informacije o vrsti transporta koji se koristi na putu do posla, pređenoj razdaljini i utrošenom vremenu. Mjesto obavljanja posla treba precizirati do najmanje moguće civilne jedinice podjele kako bi se jasno definirali tokovi dnevnih migracija od uobičajenih mjesta stanovanja do lokacija radnog mjesta. Osobe koje nemaju fiksno mjesto obavljanja posla, ali koje se javljaju na stalnu adresu na početku njihovog radnog perioda (na primjer vozači autobusa, piloti i stjuardese, radnici na uličnim stolovima za prodaju koji se ne uklanjaju na kraju radnog dana) trebaju dati informacije o toj stalnoj adresi. Ova grupa može također uključivati i pojedince koji redovno putuju na posao preko granice u neku susjednu zemlju. Kako bi se razvila prikladna procedura za preciziranje mjesta obavljanja posla u inozemstvu do kog ispitanici redovno putuju, preporučuje se korištenje geografskih spisa susjednih zemalja.

Lokacija škole, koledža ili univerziteta (nesuštinska tema)

198. Uključivanjem ove teme u njihove popise, zemlje mogu proširiti opseg podataka o obrascima dnevne migracije tako što će, osim osoba koje putuju na posao, pokriti i učenike i studente. Kako bi se osigurala uporedivost sa mjestom obavljanja posla, lokacija škole, koledža ili univerziteta treba biti precizirana do najmanje moguće civilne jedinice podjele.

¹⁴ Ova se tema odnosi na sve kategorije pomenute u paragrafu 300 vezanom za vrstu mjesta obavljanja posla.

¹⁵ Razumljivo je da u slučaju kada se lokacija mjesta obavljanja posla nalazi van zemlje, možda neće biti moguće precizirati je do najmanje moguće civilne jedinice podjele zemlje u kojoj se ta lokacija nalazi.

Sredstvo prevoza do posla (nesuštinska tema)

199. Sredstvo prevoza do posla odnosi se na dnevne vožnje. Za osobe koje naprave nekoliko vožnji, ili koriste više prevoznih sredstava, potrebno je navesti ono sredstvo koje se koristi za najdužu vožnju u toku jednog dana.

200. Predlaže se sljedeća klasifikacija:

- (1.0) željeznica
 - (1.1.) nacionalna/međunarodna željeznička mreža
 - (1.2) metro/podzemna željeznica
 - (1.3) tramvaj/laka željeznica
- (2.0) autobus ili minibus
- (3.0) automobil ili kombi¹⁶
 - (3.1.) vozač
 - (3.2) putnik
- (4.0) druga sredstva
 - (4.1.) motocikl
 - (4.2) bicikl
 - (4.3) pješaćenje
 - (4.4) čamac ili trajekt
 - (4.5) drugo

Sredstvo prevoza do škole, koledža ili univerziteta (nesuštinska tema)

201. Kao i kod teme vezane za sredstvo prevoza do mjesta obavljanja posla, tako se i sredstvo prevoza do škole, koledža ili univerziteta odnosi na dnevne vožnje. Za osobe koje naprave nekoliko vožnji ili koriste više od jednog prevoznog sredstva, potrebno je navesti ono sredstvo prevoza koje se koristi za najveću pređenu razdaljinu u toku dana. Klasifikacija navedena u paragrafu 200 primjenjuje se i u ovom slučaju.

Razdaljina do posla i utrošeno vrijeme za putovanje (nesuštinska tema)

202. Zemlje će možda htjeti prikupiti informacije o razdaljini pređenoj do posla svakog dana kao i o utrošenom vremenu s ciljem praćenja koliko daleko osobe žive od mjesta obavljanja posla kao i praćenja uticaja saobraćajnih gužvi na vrijeme utrošeno za putovanje do posla. Kod prikupljanja ovih informacija, treba uzeti u obzir adresu sa koje putovanje započinje.

¹⁶ Na prvom stupnju podjele, zemlje možda žele napraviti razliku između osoba koje voze i onih koji putuju u autimobilima ili kombijima u koje može stati 2,3,4,5,6 i više osoba. Takva klasifikacija bi omogućila praćenje opsega udruživanja više osoba tj. automobila za putovanja do posla.

Razdaljina do škole, koledža ili univerziteta i utrošeno vrijeme za putovanje
(nesuštinska tema)

203. Postavljanjem ovih pitanja zemlje će biti u poziciji pratiti u kojoj mjeri studenti moraju poduzimati duža putovanja do škole, koledža ili univerziteta dnevno, a time i koliko se povećava vrijeme utrošeno za ta putovanja. Kod prikupljanja tih informacija, treba uzeti u obzir adresu sa koje putovanje započinje.

Poglavlje V DEMOGRAFSKE ZNAČAJKE

Uvod

204. Demografske značajke spola, starosti i bračnog stanja su suštinske varijable koje se često koriste za klasificiranje informacija, ili kao osnova za popisne informacije koje pomažu razumijevanje raznih pitanja. Važno je da su nam dostupne informacije o spolu i starosti za svaku osobu za koju se prikupljaju popisne informacije. Stoga se preporučuje da, ukoliko su ove informacije nepotpune, one budu izvedene iz drugih informacija za potrebe popisa.

Spol (suštinska tema)

205. Spol svake osobe je potrebno zabilježiti u popisu. Spol je, zajedno sa starošću, popisna tema koja se najčešće ukršta sa drugim značajkama stanovništva. Stoga je ključno da informacija o spolu bude što potpunija i što tačnija. Ako informacija o spolu nedostaje, potrebno ju je izvesti na osnovu drugih ulaznih podataka o pojedincu ili domaćinstvu.

206. Mnoge zemlje u regionu su identificirale potrebu za daljim razvojem u oblasti analize ravnopravnosti spolova. Stoga je važno da zemlje osiguraju da razne definicije i klasifikacije podataka o dostignutom nivou obrazovanja, stanju ekonomske aktivnosti, zanimanju, položaju u porodici i domaćinstvu itd. budu prikladno iskorištene u popisu. Potrebno je osigurati isti podatke za muškarce i žene za sve odgovarajuće teme.

Starost (suštinska tema)

207. Kako bi se dobila informacija o starosti preporučuje se da se prikupe informacije o datumu rođenja. Prikupljanje informacija o datumu rođenja daje mogućnost tabeliranja podataka na dva načina: po godini rođenja i po godinama starosti. Obzirom da je starost jedna od najvažnijih varijabli u popisu, a koristi se u mnogim tabelama i analizama, ključno je da je informacija o starosti potpuna i tačna koliko god je to moguće. Posebnu pažnju treba posvetiti starijim godištim. Ako informacija o starosti nedostaje, potrebno ju je izvesti na osnovu drugih ulaznih informacija o pojedincu ili domaćinstvu.

208. Mnoge zemlje u regionu su identificirale djecu, omladinu i starije osobe kao posebne grupe stanovništva za koje će biti traženi razni tipovi popisnih podataka. Vrste podataka za djecu i omladinu koji će vjerovatno biti interesantni uključuju teme kao što su vrsta porodice (dva roditelja ili jedan roditelj), prihodi porodice, ekonomska aktivnost roditelja i dostignuti nivo školovanja i/ili obrazovanja roditelja. Što se tiče starijih osoba, podaci o bračnom stanju, stanju ekonomske aktivnosti, položaju u porodici i domaćinstvu i vrsti mjesta stanovanja su ilustracije nekih tema razvrstanih po starosti i spolu koje će vjerovatno biti interesantne zemljama. Preporučuje se zemljama da osiguraju da su definicije i klasifikacije, koje se planiraju koristiti u popisu za ove i druge teme od interesa, pogodne za slanje traženih informacija o djeci, omladini i starijim osobama. Potrebno je obratiti pažnju na tačnost informacija, a posebno onih o starijim osobama.

Zakonsko bračno stanje (suštinska tema)

209. Bračno se stanje definira kao (zakonsko) bračno stanje svakog pojedinca obzirom na bračne zakone (ili običaje) neke zemlje (to jest kao de jure ili pravni status).

210. Informacija o zakonskom bračnom stanju treba biti prikupljena barem za svaku osobu stariju od 15 godina. Međutim, obzirom da minimalna zakonska dob (ili uobičajena dob) za stupanje u brak varira od zemlje do zemlje i obzirom da stanovništvo može uključivati i mlade osobe koje su se vjenčale u drugim zemljama u kojima je minimalna dob niža, preporučuje se prikupljanje ovih podataka za sve osobe.

211. Preporučuje se sljedeća podjela stanovništva na osnovu bračnog stanja:

- (1.0) nikad oženjeni/udati
- (2.0) oženjeni/udati
- (3.0) udovci/udovice koji se nisu ponovo oženili/udali
- (4.0) razvedeni koji se nisu ponovo oženili/udali

212. Treba znati da, s obzirom na ovu preporučenu podjelu zakonskog bračnog stanja, sve osobe koje žive u konsenzualnim zajednicama treba klasificirati kao nikad oženjene/udane, oženjene/udane ili razvedene u skladu sa njihovim de jure (pravnim) statusom.

213. U zemljama u kojima postoje zakonske odredbe za registrirana/zakonska partnerstva (za parove suprotnog spola i/ili istospolne parove) ili gdje se istospolni parovi mogu zakonski vjenčati, mogu se uvesti dodatne kategorije pod kategorijom “oženjen/udata”, ili se pak gore navedena klasifikacija može proširiti kako bi se ovi parovi eksplicitno naveli (na primjer: (5.0) osoba koja živi u registriranom/zakonskom partnerstvu; (6.0) osoba koja živi u registriranom istospolnom partnerstvu). Međutim, preporučuje se da se obavi korjenit program testiranja prije uvođenja ove potencijalno osjetljive posljednje kategorije.

214. U nekim se zemljama može razmotriti i posebna kategorija za “zakonski rastavljene” ako legislativa uključuje i odredbe za ovakav status, pored odredbi za “oženjene/udane” ili “razvedene”.

215. U zemljama gdje je grupa osoba čije je jedini, ili posljednji, brak poništen dovoljno velika, može se razmotriti uvođenje posebne kategorije i za tu grupu. Kada se ne uvodi posebna kategorija za ovu grupu, takvi pojedinci trebaju biti klasificirani prema njihovom bračnom stanju prije poništenja braka.

Stvarno (de facto) bračno stanje (nesuštinska tema)

216. Zemlje u kojima se dešava porast broja osoba koje žive u konsenzualnim zajednicama mogu prikupljati informacije ne samo o de jure statusu nego isto tako i o de

facto statusu. U nekim je zemljama već moguće identificirati registrirana partnerstva, obzirom da ova kategorija možda već ima jednak status kao i zakonski brak.

217. De facto bračno stanje ovdje se definira kao bračno stanje svakog pojedinca u smislu njegovog ili njenog stvarnog dogovorenog života sa nekom osobom iz domaćinstva obuhvaćenog popisom. Predlaže se da informacija o ovoj temi bude prikupljena za osobe istih starosnih kategorija kao i kod skupljanja informacija o pravnom statusu.

218. Preporučena klasifikacija je:

- (1.0) osoba koja živi u konsenzualnoj zajednici
- (2.0) osoba koja ne živi u konsenzualnoj zajednici

219. Dvije osobe se smatraju partnerima u konsenzualnoj zajednici kada imaju uobičajeno mjesto stanovanja u istom domaćinstvu, nisu vjenčane a imaju međusobnu vezu sličnu braku.

220. U zemljama koje bi željele prikupiti podatke o istospolnim partnerstvima treba razmotriti uvođenje dodatne podjele unutar kategorije (1.0) na: (1.1) “osoba koja živi u partnerstvu sa osobom suprotnog spola” i (1.2) “osoba koja živi u istospolnom partnerstvu”

221. Treba znati da se informacija o de facto bračnom stanju također može izvesti iz informacija prikupljenih o temama koje se odnose na domaćinstvo i porodične značajke osoba, značajke jezgra porodice i značajke privatnih domaćinstava, a to se izvođenje zasniva na pitanju o odnosu sa nekom osobom ili na matrici odnosa svih članova domaćinstva u zemljama gdje se takve matrice koriste. Tamo gdje se takva matrica ne koristi potrebno je postaviti zasebno pitanje o ovome.

Ukupan broj živorođene djece (nesuštnska tema)

222. Informacija o ukupnom broju živorođene djece može se prikupiti u popisu u zemljama koje planiraju upotrijebiti tu informaciju za izračunavanje procjena plodnosti zasnovanih na neizravnim tehnikama. Ako se ova tema uključi u popis, predlaže se da informacija o ukupnom broju živorođene djece bude prikupljena od svih žena.

223. Prikupljeni podaci o ukupnom broju živorođene djece u principu trebaju uključivati svu djecu koju žene rode živu u toku svog života do datuma održavanja popisa (a to isključuje smrtnost u fetalnom stadiju). Broj koji se tako registruje treba sadržavati svu živorođenu djecu, bez obzira da li su ona rođena u sadašnjem ili prethodnom braku (ili brakovima) ili su rođena u konsenzualnim zajednicama ili od samohranih majki, i bez obzira da li su, u trenutku popisa, ta djeca živa ili ne ili gdje žive. Poznato je da možda nije moguće precizirati u instrukcijama za popis da sva djeca, uključujući i onu koja nisu rođena u braku ili u konsenzualnoj zajednici, trebaju biti uključena.

Datum(i) zakonskog braka (brakova) udavanih žena: (i) prvi brak i (ii) trenutni brak (nesuštinska tema)

224. Informacija o datumima/trajanju braka je korisna za statistike o plodnosti i proširuje znanje koje se može izvesti iz podataka o broju živorođene djece. U slučajevima žena koje su se udavale više od jedanput, mogu se prikupiti informacije o datumima prvog i trenutnog braka.

Datum(i) početka konsenzualne zajednice (ili zajednica) žena koje su ikad bile u takvoj zajednici: (i) prva konsenzualna zajednica i (ii) trenutna konsenzualna zajednica (nesuštinska tema)

225. Informacija o datumima/trajanju konsenzualne zajednice, kao i informacija o datumima/trajanju braka, korisna je za statistike o plodnosti i proširuje znanje koje se može izvesti iz podataka o broju živorođene djece. U slučajevima žena koje su više puta bile u konsenzualnoj zajednici, preporučuje se prikupljanje informacija o datumima prve i trenutne konsenzualne zajednice. Informacija o datumima/trajanju konsenzualne zajednice (ili zajednica) može se kombinirati sa informacijama o datumima zakonskog braka (ili brakova).

Poglavlje VI EKONOMSKE ZNAČAJKE

Uvod

226. Statistike o ekonomskim značajkama osoba potrebne su u okviru popisa stanovništva iz mnogo razloga. Detaljne informacije o broju i značajkama zaposlenih, nezaposlenih i ekonomski neaktivnih osoba potrebne su za isti referentni period kao i druge demografske i socijalne informacije kako bi se dobila sveobuhvatna slika o socio-ekonomskoj situaciji. Takve se statistike mogu dobiti iz drugih izvora kao što su ispitivanja o radnoj snazi u domaćinstvima ili putem administrativnih spisa, ali takvi izvori imaju i određena ograničenja. Podaci dobijeni ispitivanjima radne snage podliježu mogućim greškama u uzorkovanju i stoga rijetko daju pouzdane procjene za mala područja ili za detaljne grupe djelatnosti ili zanimanja. Administrativni spisi možda nemaju isti kvalitet kodiranja djelatnosti i zanimanja, niti istu sveobuhvatnost u pokrivenosti stanovništva. Druge osobne značajke, značajke domaćinstva i prebivališta koje su uključene u popisne teme (kao što su obrazovanje, nivo primanja, vrsta prebivališta itd.) usko su povezane sa ekonomskom aktivnošću članova domaćinstva. Stoga je poželjno prikupiti informacije o ekonomskim značajkama članova domaćinstva u okviru popisa kako bi se mogla ispitati međusobna povezanost ovih kategorija podataka.

227. Popis stanovništva daje referentne informacije na koje se mogu odnositi informacije iz drugih izvora. Popisi stanovništva također pružaju ogledni okvir za većinu ispitivanja o domaćinstvima. Stoga je korisno uključiti što je više tema u referentnim informacijama ili oglednim uzorcima. Mogu se pojaviti problemi u prilagođavanju informacija iz različitih izvora zbog razlika u obimu ili pokrivenosti, konceptima i definicijama, klasifikacijama, statističkim jedinicama, referentnim periodima, preciznosti, mjernim greškama itd. Kada se predstavljaju popisni rezultati predlaže se da sve takve razlike budu naglašene i objašnjene u fusnotama tabela i meta-podataka, kao i u tekstualnoj analizi.

Ekonomska aktivnost osoba

228. “Ekonomski aktivno” stanovništvo sadrži sve osobe koje čine ponudu radne snage, kao zaposlene ili nezaposlene, a koja je potrebna za proizvodnju roba i usluga.¹⁷

229. Ekonomska aktivnost, to jest proizvodnja, u trenutnom kontekstu uključuje: (i) proizvodnju svih pojedinačnih ili skupnih roba ili usluga kojima njihovi proizvođači snabdijevaju, ili namjeravaju snabdijevati, druge jedinice, uključujući i proizvodnju roba ili usluga koje se koriste u procesu proizvodnje takvih roba ili usluga (međuproizvodi); (ii) proizvodnju svih roba koje zadržavaju njihovi proizvođači za vlastitu konačnu upotrebu (konačna potrošnja ili stvaranje bruto osnovnog kapitala); i (iii) proizvodnju domaćih i ličnih usluga upošljavanjem plaćenog domaćeg osoblja.

¹⁷ Sistem računa narodnog gospodarstva 1993., ST/ESA/STAT/SER:F/2/Rev.4, Ujedinjeni narodi, prodajni broj E.94.XVII.4, Brussels/Luxembourg, New York, Paris, Washington D.C. 1993.

230. U principu, proizvodnja svih roba spada unutar granica proizvodnje u sistemu računa narodnog gospodarstva, bez obzira da li su robe namijenjene za snabdijevanje drugih jedinica ili za vlastitu upotrebu proizvođača. U praksi, proizvodnja robe za vlastitu konačnu upotrebu unutar domaćinstva treba biti zabilježena jedino ako se vjeruje da je količina robe koju domaćinstva proizvode za vlastitu upotrebu kvantitativno važna u odnosu na cjelokupnu ponudu te robe u zemlji. Primjeri uobičajenih oblika proizvodnje u domaćinstvima uključuju proizvodnju poljoprivrednih proizvoda i njihovo dalje skladištenje; proizvodnju mliječnih proizvoda kao što su puter ili sir; tkanje; pravljenje odjeće i šivanje; gradnju kuća i velika renoviranja (na primjer: ponovno žbukanje zidova, popravku krovova) ili proširenje kuća. Priprema obroka za neposrednu upotrebu je isključena. Za više detalja pogledajte Sistem računa narodnog gospodarstva, 1993.¹⁸ Prema trinaestoj međunarodnoj konferenciji statističara rada, osobe uključene u proizvodnju roba za vlastitu upotrebu unutar istog domaćinstva treba smatrati ekonomski aktivnim samo ako ta proizvodnja čini veliki udio ukupne potrošnje tog domaćinstva.

231. Domaće ili lične usluge koje pružaju neplaćeni članovi domaćinstva za konačnu upotrebu u istom domaćinstvu isključene su iz ukupne proizvodnje i zato se ne smatraju ekonomskim aktivnostima u kontekstu popisa. (Primjeri su: (a) čišćenje, uređivanje i održavanje stambenog prostora u kome domaćinstvo živi, uključujući i manje opravke koje obično obavljaju stanari ili vlasnici prostora; (b) korištenje, čišćenje, održavanje i popravka aparata ili drugih roba u domaćinstvu, uključujući i vozila koja se koriste za potrebe domaćinstva; (c) priprema i serviranje obroka; (d) briga o djeci, obučavanje i instrukcije; (e) briga o bolesnima, nemoćnim i starim ljudima; i (f) prevoz članova domaćinstva i njihovih roba). Osobe koje su uključene u takve aktivnosti mogu biti uključene u grupu osoba koje pružaju neplaćene usluge (pogledajte paragraf 262 niže).

232. Informaciju o stanju aktivnosti treba prikupiti za svaku osobu čija starosna dob prelazi određenu granicu koja se određuje u skladu sa uslovima u svakoj zemlji. Minimalna dob završetka škole ne mora se automatski uzimati kao najniža dobna granica za prikupljanje informacija o stanju aktivnosti. Zemlje u kojima mnoga djeca učestvuju u poljoprivrednim ili drugim vrstama ekonomskih aktivnosti (na primjer u rudarstvu, tkanju, sitnoj trgovini) trebat će izabrati nižu minimalnu dobnu granicu od onih zemalja gdje zapošljavanje mlade djece nije uobičajeno. Tabela ekonomskih značajki treba razgraničiti barem osobe mlađe od 15 godina od onih sa 15 godina ili više. Zemlje u kojima je minimalna dob završavanja škole viša od 15 godina, i gdje postoji značajan broj ekonomski aktivne djece ispod ove dobne granice, trebaju pokušati prikupiti podatke o ekonomskim karakteristikama ove djece kako bi se postigla međunarodna uporedivost podataka barem za osobe od 15 godina i više. Upotreba maksimalne dobne granice za mjerenje ekonomski aktivnog stanovništva se ne preporučuje, obzirom da mnogi ljudi nastavljaju biti uključeni u ekonomske aktivnosti i mimo njihovog normalnog doba za penzionisanje, kao i zato što će se brojke vjerovatno povećati kao rezultat faktora povezanih sa "starenjem" stanovništva. Međutim, zemlje mogu razmotriti odnos između troškova prikupljanja i obrade podataka vezanih za ekonomsku aktivnost starijih osoba

¹⁸ Sistem računa narodnog gospodarstva 1993., ST/ESA/STAT/SER/F/2/Rev.4, Ujedinjeni narodi, prodajni broj E.94.XVII.4 Brussels/Luxembourg, New York, Paris, Washington D.C. 1993.

(onih starijih od 75 godina) i dodatnog opterećenja koje se na njih stavlja uvođenjem tih pitanja, sa važnošću i pouzdanošću informacija koje će se tim putem dobiti.

233. Razlikujemo dva koncepta “ekonomski aktivnog” stanovništva i to: (a) “trenutno aktivno” stanovništvo (ili, drugačije rečeno, “radna snaga”) mjereno u kratkom vremenskom periodu kao što je jedna sedmica ili jedan dan; i (b) “pretežno aktivno” stanovništvo mjereno u odnosu na neki duži referentni period kao što je jedna godina.

234. Prikupljanje kompletnih podataka i o trenutno aktivnom i o pretežno aktivnom stanovništvu ima svoje prednosti zbog niza važnih upotreba, ali to opet može biti teško izvodljivo u okviru popisa zbog troškova, ograničenja nametnutih obimom upitnika kao i zbog tereta kodiranja, obrade i izvještavanja. Preporučuje se da zemlje prvo prikupe informacije zasnovane na trenutnoj aktivnosti stanovništva a, ako je to moguće, da dopune te informacije podacima o pretežno aktivnom stanovništvu. Zemlje koje koriste koncept “pretežno aktivnog” stanovništva trebaju pokušati prikupiti i podatke o “radnoj snazi” tokom referentnog perioda od jedne sedmice.

235. “Ekonomski neaktivno” stanovništvo obuhvata sve osobe, bez obzira na starost, uključujući i one ispod minimalne postavljene dobne granice za mjerenje ekonomski aktivnog stanovništva, koje nisu bile “ekonomski aktivne” po definiciji datoj u paragrafima 228-231.

236. Neke “ekonomski neaktivne” osobe mogu se svrstati u više kategorija stanovništva koje nije ekonomski aktivno. U takvim situacijama preporučuje se davanje prioriteta kategorijama pobrojanim u paragrafu 250 u daljem tekstu.

Trenutno stanje aktivnosti (suštinska tema)

237. “Trenutno stanje aktivnosti” je trenutni odnos neke osobe sa ekonomskim aktivnostima, zasnovan na kratkom referentnom periodu kao što je jedna sedmica ili jedan dan. Upotreba koncepta “trenutne aktivnosti” smatra se najprihvatljivijom u zemljama gdje ekonomska aktivnost ljudi nije mnogo uslovljena sezonskim ili drugim faktorima koji dovode do variranja aktivnosti u toku godine, te se preporučuje zemljama iz ECE regiona da, u okviru popisa, prikupe informacije o stanju aktivnosti po ovom konceptu (to jest, po konceptu “radne snage”). Bolje je koristiti vremenski referentni period od jedne sedmice nego period od jednog dana, a to može biti tačno određena nedavna kalendarska sedmica (ova opcija se preferira) ili posljednja čitava kalendarska sedmica ili zadnjih sedam dana prije popisa.

“Trenutno aktivno stanovništvo” (to jest radna snaga)

238. “Trenutno aktivno stanovništvo” (“radna snaga”) obuhvata sve osobe koje ispunjavaju kriterije za uključivanje u zaposlene ili nezaposlene, a kako je to definirano u paragrafima 239-249 u daljem tekstu. Čak i unutar nekog kratkog referentnog perioda kao što je jedna sedmica, osobe mogu imati više od jednog ekonomskog stanja. Okviru za mjerenje trenutno aktivnog stanovništva (okviru radne snage) svojstveno je to da se

svakoj osobi pripisuje samo jedno stanje aktivnosti i da se, pri tome, prioritet daje ekonomskom stanju “zaposlen” u odnosu na “nezaposlen”, a također i stanju “nezaposlen” u odnosu na “ekonomski neaktivan”. Više detalja o međunarodnim standardima dato je u *Rezoluciji o statistikama ekonomski aktivnog stanovništva, zapošljavanju, nezaposlenosti i nedovoljnoj zaposlenosti* usvojenoj na trinaestoj Međunarodnoj konferenciji statističara rada (1982.).¹⁹

Zaposlene osobe

239. “Zaposlene” osobe obuhvataju sve osobe iznad minimalne starosne dobi postavljene za mjerenje ekonomski aktivnog stanovništva koje su u toku kratkog referentnog perioda, najbolje jedne sedmice,:

- (a) obavljale neki posao za platu ili dobit, u gotovini ili u robi, ili
- (b) bile privremeno odsutne sa posla, na kome su već radile i sa kojim su zadržale formalnu vezu, ili sa neke samostalno obavljane djelatnosti kao što je farma, poslovno poduzeće ili pružanje usluga.

240. ‘Posao’ znači angažiranost na ekonomskim aktivnostima kao što je to definirano u paragrafima 228-229. Popisna dokumentacija i tabele trebaju precizno navesti postavljenu granicu radnog vremena koja jasno definira osobe ‘na poslu’. Po sadašnjim međunarodnim preporukama, pojam ‘nešto posla’ treba tumačiti kao rad od barem jednog sata u toku referentnog perioda. Kriterij jednog sata proizilazi iz pravila o prioritetu iz okvira o radnoj snazi i osigurava da se nezaposlenost definira kao situacija potpunog nedostatka posla (tj. nula sati rada). Štoviše, to je preduvjet za usklađenost statistika o zapošljavanju sa podacima o proizvodnji uzetim iz računa nacionalnog gospodarstva. Zemlje koje se brinu zbog upotrebe kriterija o jednom satu trebaju razvrstati zaposlene osobe po ‘dužini rada’ slijedeći preporuke iz paragrafa 241-244 u daljem tekstu.

241. Uposlenike koji privremeno nisu na poslu trebamo smatrati osobama na plaćenom poslu pod uvjetom da imaju formalnu vezu sa tim poslom. Takva privremena odsustvovanja mogu biti zbog:

- (a) bolesti ili povrede;
- (b) praznika ili odmora;
- (c) štrajka ili obustave rada;
- (d) dopusta za usavršavanje ili obuku;
- (e) porodiljnog ili roditeljskog odsustva;
- (f) smanjenja ekonomske aktivnosti;
- (g) privremenog poremećaja ili obustave rada iz razloga kao što su loše vrijeme, mehanički ili strujni kvarovi ili nedostatak sirovina ili goriva; ili
- (h) drugih privremenih odsustvovanja sa ili bez dopusta.

¹⁹ Dostupno u ILO publikaciji: *Trenutne međunarodne preporuke za statistiku rada, izdanje iz 2000. godine* (Geneva, 2000) kao i na web stranici:
<http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/download/res/ecacpop.pdf>

242. Formalna veza sa poslom treba biti određena na temelju sljedećih kriterija: kontinuirano primanje nadnice ili plate; jamstvo povratka na posao kada istekne nepredviđena situacija ili dogovor o datumu povratka na posao; ili dužina odsustva sa posla koja, gdje god je to relevantno, može biti vrijeme u kome radnici mogu primiti naknadu bez obaveze da prihvate druge poslove.²⁰

243. Osobe koje obavljaju samostalnu djelatnost (isključujući one koje sudjeluju u porodičnom poslu) treba smatrati “zaposlenima” ili osobama koje “posjeduju poduzeće ali nisu na poslu” ako je njihovo odsustvo sa posla privremeno i ako njihovo poduzeće u međuvremenu nastavlja postojati.

244. *Smjernice o obradi statistika o zaposlenosti i nezaposlenosti za osobe na produženim odsustvima sa posla*, odobrene na šesnaestoj Konferenciji statističara rada (oktobar 1998. godine)²¹ daju standarde o klasifikaciji ekonomskog stanja sljedećih grupa osoba koje se nalaze na produženom odsustvu sa posla:

- (a) “Žene na porodiljnom odsustvu, kojima se jamči povratak na posao po isteku odsustva, treba svrstati u grupu zaposlenih ako, u toku referentnog perioda, one primaju sve ili značajan dio nadnica ili plata od poslodavaca ili odgovarajuću naknadu iz drugih izvora, a koju primaju na osnovu svoje zaposlenosti. Žene na porodiljnom odsustvu kojima se jamči povratak na posao nakon isteka odsustva treba također smatrati zaposlenima tokom obaveznog perioda dopusta određenog domaćim zakonima s ciljem osiguranja da majke prije i nakon porođaja imaju dovoljno odmora ili tokom perioda određenog u skladu sa okolnostima u zemlji. U zemljama gdje se one ne vode kao zaposlene po ovim kriterijima, žene na porodiljnom odsustvu treba klasificirati kao nezaposlene ili ekonomski neaktivne, zavisno od njihov trenutne raspoloživosti za posao ili od nedavnog traženja posla”;
- (b) Uposlenici na neplaćenom odsustvu iniciranom od strane poslodavca: (uključujući odsustvo plaćeno od strane vlade ili fondova socijalne sigurnosti) trebaju se klasificirati kao zaposleni samo ako imaju dogovoren datum povratka na posao i ako se dužina njihovog odsustva sa posla nalazi unutar vremenskih granica određenih prema uvjetima u zemlji. Svi drugi uposlenici na neplaćenom odsustvu iniciranom od strane poslodavca trebaju se klasificirati kao nezaposleni ili ekonomski neaktivni, zavisno od njihovih očekivanja o povratku na posao u bližoj budućnosti, od njihove trenutne raspoloživosti za posao, nedavnog traženja posla i razloga zašto ne traže posao. Pojam očekivanja povratka na posao “u bliskoj budućnosti” treba odrediti na osnovu okolnosti u zemlji i ekonomske situacije svake zemlje;

²⁰ Za smjernice o dugotrajnom odsustvu pogledajte “*Smjernice o obradi statistika o zaposlenosti i nezaposlenosti za osobe na produženim odsustvima sa posla*” odobrene na šesnaestoj međunarodnoj konferenciji statističara rada (oktobar 1998. godine), koje su dostupne u okviru ILO publikacije: *Trenutne međunarodne preporuke za statistiku rada, izdanje iz 2000. godine* (Geneva, 2000). Također su dostupne na web stranici: <http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/download/guidelines/exleave.pdf>

²¹ Također dostupno na: <http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/download/guidelines/exleave.pdf>. Za dodatne detalje pogledajte cjelokupni izvještaj na: <http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/download/16thicls/report4.pdf>

- (c) Uposlenici na drugim vrstama produženog odsustva kao što je roditeljsko odsustvo ili odsutvo radi školovanja ili obuke, a kojima se jamči povratak na posao kod istog poslodavca po isteku njihovog odsustva, trebaju se svrstati u zaposlene ako im poslodavac nastavlja plaćati cijelu ili značajan dio nadnice ili plate, ili ako trajanje odsustva ne prelazi vremensku granicu određenu u skladu sa uvjetima u zemlji. Osobe koje ne ispunjavaju ove kriterije trebaju biti svrstane u nezaposlene ili ekonomski neaktivne zavisno od njihove trenutne raspoloživosti za posao i nedavnog traženja posla;
- (d) Sezonski radnici koji nisu angažirani na nekom drugom poslu van sezone trebaju biti svrstani u zaposlene ako im se jamči povratak na posao kod istog poslodavca na početku iduće sezone i ako im poslodavac nastavlja plaćati cijelu ili značajan dio njihove nadnice ili plate van sezone. Sezonski radnici koji nisu na poslu van sezone, a koji ne zadovoljavaju ove kriterije trebaju biti klasificirani kao nezaposleni ili ekonomski neaktivni zavisno od njihove trenutne raspoloživosti za posao, nedavnog traženja posla i razloga zašto ne traže posao;
- (e) Sezonski poslodavci, radnici za vlastiti račun, članovi proizvodnih zadruga i osobe koje sudjeluju u prodičnom poslu, a koje nisu angažirane na bilo kakvom poslu van sezone kada njihova poduzeća prestaju postojati, ne treba smatrati zaposlenima. Pretpostavlja se da poduzeća koja rade u sezoni (kao što su prodavnice sladoleda, stolovi sa voćem, restorani na plažama) prestaju postojati van sezone, ako njihovi vlasnici ne nastave obavljati nikakav posao u njima. (Dakle, postoji dosljednost između ove tačke i paragrafa 243 vezanog za osobe koje obavljaju samostalnu djelatnost koje “imaju poduzeće ali nisu na poslu”.) Ako poduzeće nastavi postojati van sezone (kao na primjer farma), osoba koja obavlja samostalnu djelatnost (isključujući osobe koje sudjeluju u porodičnom poslu), a koja nije na poslu, može se smatrati zaposlenom pod uvjetom da je period njenog odsustva sa posla dovoljno kratak da se može smatrati privremenim.

245. Preporučuje se obrada specifičnih grupa zaposlenih osoba na sljedeći način:

- (a) Za osobe koje sudjeluju u porodičnom poslu kažemo da su na poslu po istoj osnovi kao i druge “samozaposlene” osobe, to jest bez obzira na broj sati rada tokom referentnog perioda. Zemlje koje, iz nekih posebnih razloga, preferiraju uvesti kriterij minimalnog vremena rada pri uključivanju osoba angažiranih na porodičnom poslu u grupu “zaposlenih”, trebaju identificirati i posebno razvrstati one koji su radili manje od propisanog vremena, kako bi se mogli napraviti podaci uporedivi na međunarodnom nivou. Obzirom da osobe koje sudjeluju u porodičnom poslu nemaju svoje poduzeće one se ne mogu svrstati u osobe koje “imaju poduzeće ali nisu na poslu”. Shodno tome, osobe koje sudjeluju u porodičnom poslu, a koje nisu bile na poslu tokom referentnog perioda, ne treba smatrati zaposlenima;
- (b) Osobe angažirane na ekonomskim aktivnostima proizvodnje roba za vlastitu finalnu upotrebu unutar istog domaćinstva treba smatrati “samozaposlenima” (i klasificirati ih kao “radnike za vlastiti račun”) ako ta proizvodnja čini važan udio ukupne potrošnje domaćinstva (pogledajte paragraf 230 u ranijem tekstu);

- (c) Šegrti i vježbenici koji primaju plaću u gotovini ili u robama trebaju se smatrati plaćenim uposlenicima i klasificirati kao “na poslu” ili “nisu na poslu” po istoj osnovi kao i drugi uposlenici;
- (d) Učesnici programa obuke na poslu smatraju se “zaposlenim” ako se obuka obavlja u kontekstu poduzeća ili u vezi sa njegovom proizvodnjom ili ako učesnik zadržava formalnu vezu sa poslom u poduzeću u kome je ranije bio zaposlen, čak i ako se obuka obavlja van konteksta poduzeća ili bez veze sa njegovom proizvodnjom. Drugi učesnici u programima obuke na poslu klasificiraju se kao nezaposleni ili ekonomski neaktivni, zavisno od njihove trenutne raspoloživosti za posao i nedavnog traženja posla. U posebnom slučaju kada obuka na poslu podrazumijeva i jamstvo za zapošljavanje po isteku obuke, osobe koje su trenutno raspoložive za posao treba smatrati nezaposlenima čak i ako aktivno ne traže posao (pogledajte paragraf 248 (a) u daljem tekstu).
- (e) U skladu sa pravilima o prioritetu iz okvira o radnoj snazi, studenti, domaćini/domaćice, penzioneri, registrirane nezaposlene osobe i drugi uglavnom angažirani na neekonomskim aktivnostima tokom referentnog perioda, a koji su istovremeno bili “zaposleni za nadnicu” ili “samozaposleni” po ranije navedenim definicijama, trebaju se smatrati zaposlenima po istom osnovu kao i druge kategorije zaposlenih osoba;
- (f) Svi pripadnici oružanih snaga trebaju biti uključeni u grupu zaposlenih osoba i klasificirani kao “uposlenici”. “Oružane snage” trebaju uključivati i redovne i privremene članove kao što je navedeno u zadnjoj reviziji Međunarodnih standarda klasifikacije zanimanja (ISCO).²²
- (g) Radnici koji “uzvrćaju uslugu” (to jest osobe koje rade za prijatelje, susjede itd. u sklopu međusobne razmjene rada, a ne za novac) trebaju se smatrati zaposlenima zato što naknada koju primaju u zamjenu za njihovu ekonomsku aktivnost jeste rad uložen od strane neke druge osobe (trampa rada).
- (h) Osobe koje obavljaju rad koristan za zajednicu (izgradnja autobuskih nadstrešnica, seoska administracija itd.) za platu u gotovini ili u robama smatraju se zaposlenima.
- (i) Dobrovoljci (bez ikakve naknade u gotovini ili robama) koji proizvode robe za bilo koje poduzeće/instituciju/domaćinstvo ili koji pružaju usluge za neko tržišno poduzeće također se trebaju smatrati zaposlenima (pogledajte paragrafe 239-240). Međutim, dobrovoljci (bez naknade u gotovini ili robama) koji proizvode usluge za neko drugo domaćinstvo ili neprofitnu organizaciju ne smatraju se zaposlenima (pogledajte i paragraf 262).

²² “Pripadnici oružanih snaga su osoblje koje trenutno služi u oružanim snagama, uključujući i pomoćne službe, na dobrovoljnoj ili obaveznoj osnovi i koje nije slobodno prihvatiti civilno zaposlenje. Uključeni su redovni pripadnici armije, mornarice, zračnih snaga i drugih vojnih službi, kao i regruti upisani za vojnu obuku ili drugu službu u određenom periodu, zavisno od zahtjeva u pojedinačnim zemljama. Iz ove grupe su isključene osobe u civilnom zaposlenju pri vladinim ustanovama koje se bave pitanjima obrane; policija (osim vojne policije); carinski inspektori i članovi graničnih ili drugih naoružanih civilnih službi; osobe koje su se privremeno povukle iz civilnog života radi kratkotrajne vojne obuke ili ponovne obuke, a po zahtjevima pojedinačnih zemalja, i članovi rezervnog sastava vojske koji trenutno nisu u aktivnoj službi.” Pogledajte Međunarodne standarde klasifikacije zanimanja (ISCO-88), Međunarodni ured za rad, Geneva, 1990., strana 265.

- (j) Slično tome, osobe koje ulažu neplaćeni rad u proizvodnju roba za bilo koje poduzeće/instituciju/domaćinstvo ili u proizvodnju usluga za neko tržišno poduzeće trebaju se također smatrati zaposlenima (pogledajte paragrafe 239-240). Međutim, takve osobe koje ulažu neplaćeni rad u proizvodnju usluga za neko drugo domaćinstvo ili neprofitnu organizaciju ne smatraju se zaposlenima (pogledajte i paragraf 262).

246. U popisnim izvještajima i/ili u relevantnim meta-podacima potrebno je dati informacije koje opisuju tretman ove i drugih posebnih grupa. Potrebno je obratiti pažnju na poželjnost posebne identifikacije nekih skupina u tabelama (na primjer studenata koji rade).

Nezaposlene osobe

247. “Nezaposleni” obuhvataju sve osobe iznad minimalne dobne granice postavljene radi mjerenja ekonomski aktivnog stanovništva koje su u toku referentnog perioda bile:

- (a) “Bez posla”, to jest nisu bile zaposlene za naknadu niti samozaposlene po definicijama iz gore navedenih paragrafa 239-246;
- (b) “Trenutno raspoložive za posao”, to jest bile su raspoložive za plaćeno uposlenje ili samozaposlenje tokom referentnog perioda²³
- (c) “U potrazi za poslom”, odnosno poduzimale su određene korake u određenom nedavnom periodu radi traženja plaćenog posla ili samozaposlenja. (Ti koraci mogu uključivati: registraciju na javnoj ili privatnoj berzi rada (radi primanja ponuda za posao); prijave poslane poslodavcima; provjeru na mjestima obavljanja posla, farmama, kapijama fabrika, tržnicama ili drugim mjestima okupljanja; davanje oglasa u novinama ili javljanje na oglase; traženje pomoći od prijatelja ili rođaka; potragu za zemljom, objektima, mašinerijom ili opremom radi uspostavljanja vlastitog poduzeća; aranžmane za finansijska sredstva; i prijave za dozvole, licence itd.).

248. Tretiranje posebnih grupa: Neke grupe osoba zahtijevaju pažljiv tretman da bi se na pravi način uključile među “nezaposlene”. Preporučuje se da se takve osobe tretiraju na sljedeći način:

- (a) Osobe bez posla i trenutno raspoložive za posao koje su preduzele radnje za prihvatanje plaćenog posla ili za obavljanje samostalne djelatnosti na datum koji slijedi iza referentnog popisnog perioda trebaju se smatrati “nezaposlenima”, bez obzira da li su nedavno nastavile tražiti posao ili ne;
- (b) Osobe privremeno odsutne sa posla, a bez formalne veze sa tim poslom, koje su trenutno bile raspoložive za posao i tražile posao trebaju se svrstati u “nezaposlene” u skladu sa standardnom definicijom “nezaposlenosti”. Međutim, zavisno od nacionalnih okolnosti i politika, zemlje mogu preferirati ublažavanje kriterija o traženju posla u slučajevima osoba koje su privremeno otpuštene. U

²³ U zemljama Europske unije, trenutna raspoloživost za posao interpretira se kao raspoloživost tokom referentne sedmice ili dvije uzastopne sedmice.

- takvim slučajevima, privremeno otpuštene osobe koje nisu tražile posao ali su klasificirane kao “nezaposlene” trebaju biti identificirane kao zasebna podkategorija nezaposlenih osoba;
- (c) U skladu sa pravilima prioriteta okvira za radnu snagu, osobe koje su uglavnom angažirane u neekonomskim aktivnostima tokom referentnog perioda (na primjer učenici, domaćini/domaćice, penzioneri), a koje zadovoljavaju kriterije o nezaposlenosti navedene u paragrafu 247, trebaju se smatrati “nezaposlenima” po istom osnovu kao i druge kategorije “nezaposlenih” osoba i trebaju biti posebno identificirane ukoliko je to izvodljivo.

249. U popisnim izvještajima i/ili relevantnim meta-podacima treba dati informaciju o tome kako se tretiraju ova i druge specifične grupe.

Trenutno neaktivno stanovništvo (to jest osobe koje ne čine radnu snagu)

250. “Trenutno neaktivno stanovništvo”, ili drugačije rečeno “osobe koje ne čine radnu snagu”, sastoji se od svih osoba koje nisu bile ni “zaposlene” ni “nezaposlene” tokom kratkog referentnog perioda korištenog za mjerenje “trenutne aktivnosti” uključujući i osobe ispod minimalne starosne granice postavljene za mjerenje ekonomski aktivnog stanovništva. Preporučuje se klasificiranje ove populacije u sljedeće četiri grupe²⁴:

- (a) “Učenici”: osobe koje nisu “trenutno ekonomski aktivne”, koje su većinu referentnog perioda pohađale neku redovnu obrazovnu instituciju, javnu ili privatnu, radi sistematske obuke na bilo kom stupnju školovanja. (Pogledajte također nesuštinsku temu ‘pohađanje škole’ u paragrafima 348-352);
- (b) “Primaoci penzija ili prihoda iz kapitalnih fondova”: osobe koje nisu “trenutno ekonomski aktivne”, a koje imaju prihode od imanja ili ulaganja, kamate, rente, prihode od autorskih prava ili penzije od ranijih aktivnosti;
- (c) “Domaćini/domaćice”: osobe koje nisu “trenutno ekonomski aktivne”, a koje su većinu referentnog perioda bile angažirane na neplaćenim dužnostima održavanja domaćinstva u vlastitom domu, na primjer domaćice/domaćini i drugi rođaci odgovorni za brigu o kući, djeci ili starijim osobama. (Domaće i lične usluge koje pružaju domaći uposlenici koji rade za platu se, međutim, smatraju ekonomskim aktivnostima u skladu sa paragrafom 229 gore);
- (d) “Drugi”: osobe koje nisu “trenutno ekonomski aktivne”, a primaju javnu ili privatnu potporu i sve druge osobe koje ne spadaju ni u jednu od gore navedenih kategorija (na primjer djeca koja ne pohađaju školu).

Pretežno stanje aktivnosti (nesuštinska tema)

251. “Stanje pretežne aktivnosti” je uobičajeni odnos osobe i ekonomske aktivnosti zasnovan na dugom referentnom periodu kao što je jedna godina.

²⁴ Terminologija za grupe koje su trenutno ekonomski neaktivne razlikuje se u međunarodnim standardima od terminologije za grupe koje su pretežno ekonomski neaktivne (pogledajte dalje). Preferirana terminologija za trenutno ekonomski neaktivne grupe je (i) pohađa obrazovnu instituciju; (ii) angažiran na obavezama u domaćinstvu; (iii) umirovljenik ili stara osoba; i (iv) drugo.

252. U zemljama u kojima ekonomska aktivnost ljudi mnogo varira tokom godine i gdje će ljudi vjerovatno biti angažirani na više različitih vrsta ekonomskih aktivnosti tokom godine ili će biti privremeno nezaposleni, koncept "trenutne aktivnosti" možda se ne može smatrati odgovarajućim za upotrebu u popisima stanovništva. U takvim zemljama, može biti korisnije da popisi stanovništva mjere ekonomsku aktivnost ljudi u odnosu na duži period to jest na osnovu koncepta "pretežne aktivnosti" umjesto samo na osnovu koncepta "trenutne aktivnosti". Ako se odabere koncept "pretežne aktivnosti", trebalo bi koristiti određeni period od dvanaest mjeseci kao referentni period. Tako definirani referentni period će dati informacije o cijeloj godini, a time će pružiti mogućnost za skupljanje potrebnih informacija ne samo o osnovnoj nego i o sekundarnim aktivnostima, ukoliko one postoje. Također je moguće dobiti korisne informacije o intenzitetu aktivnosti tokom godine i povezati ih sa prihodima domaćinstva za taj period (ako se ta informacija prikuplja). Osnovni nedostatak pristupa zasnovanog na "pretežnoj aktivnosti" je to što je on podložan greškama proizašlim iz netačnog prisjećanja o događajima. Još jedan nedostatak je problem utvrđivanja osnovnog zanimanja ili grane industrije tokom dugog perioda kao što je godina, osim ako se ne uvede odgovarajuće pitanje ili više njih kako bi se odredio glavni posao na osnovu vremena rada ili ostvarenih prihoda.

Pretežno aktivno stanovništvo

253. "Pretežno aktivno stanovništvo" sastoji se od svih osoba iznad minimalne starosne dobi postavljene za mjerenje ekonomski aktivnog stanovništva, čiji je glavno stanje aktivnosti, na osnovu broja sedmica ili dana u dugom definiranom periodu (kao na primjer prethodnih dvanaest mjeseci), bilo "zaposlen" i/ili "nezaposlen" po definiciji u paragrafima 239 – 248 s obzirom na trenutnu aktivnost tokom kratkog referentnog perioda.

254. Primjenom gore navedenih definicija zaposlenosti i nezaposlenosti u odnosu na pretežnu aktivnost tokom referentnog perioda, neophodno je odrediti "glavno stanje aktivnosti" svake osobe iznad određene minimalne dobne granice. Za ovu se svrhu glavno stanje aktivnosti neke osobe definira kao skup promjenjivih stanja te osobe tokom 52 sedmice ili 365 dana referentnog dvanaestomjesečnog perioda. Glavno stanje aktivnosti može biti različito (kao što je istaknuto u paragrafu 260) zavisno od toga da li je zasnovano na sedmicama ili danima kao jedinicama mjere.

255. U zemljama u kojima je zaposlenost uglavnom redovna i kontinuiranog toka tako da općenito jedna sedmica zaposlenosti znači jednu sedmicu punog radnog vremena ili, u najmanju ruku, zaposlenost veći dio radnog vremena, predlaže se da se glavno stanje aktivnosti zasniva na sedmicama zaposlenosti ili nezaposlenosti. Glavno stanje aktivnosti može se također definirati na osnovu broja dana zaposlenosti ili nezaposlenosti, a ovaj se način smatra prikladnijim u zemljama gdje je zaposlenost uglavnom neredovna i gdje jedna sedmica zaposlenosti općenito ne mora značiti i jednu sedmicu punog radnog vremena, pa čak nijednu sedmicu zaposlenosti većinu radnog vremena.

256. Mogu se provoditi dvije procedure za određivanje glavnog stanja aktivnosti za svaku osobu. Jedna je opcija da je tumačimo kao jedno od dva stanja - pretežno aktivno ili pretežno neaktivno stanje – koje je preovladavalo tokom većeg dijela 52 sedmice (ili većinu od 365 dana) referentne godine. Druga je opcija preciziranje određenog broja sedmica (ili dana) kao praga te svrstavanje svake osobe koja je bila zaposlena i/ili nezaposlena najmanje toliki broj sedmica (ili dana) koliko iznosi prag u grupu “pretežno aktivnog stanovništva”.

257. Tamo gdje se koncept “pretežno aktivnog stanovništva” smatra korisnim i izvodljivim, grupa ”pretežno aktivnog stanovništva” može se dalje podijeliti na ”zaposlene” i “nezaposlene” u skladu sa situacijom koja je preovladavala većinu vremena, to jest ”pretežno aktivne” osobe trebale bi biti klasificirane kao ”zaposlene” ako je broj sedmica (ili dana) njihove zaposlenosti veći od ili jednak broju sedmica (ili dana) njihove nezaposlenosti, a trebalo bi ih klasificirati kao “nezaposlene” ako je broj sedmica (ili dana) kada su bile zaposlene manji od broja sedmica (ili dana) nezaposlenosti. Pošto je podjela na ”zaposlene” i ”nezaposlene” načinjena među “pretežno aktivnim stanovništvom” rezultirajuća klasifikacija po pretežnom stanju aktivnosti može se razlikovati od klasifikacije koja se obavlja izravno prema glavnom stanju aktivnosti tokom referentne godine (to jest kada se razlika između ”zaposlene”, ”nezaposlene” i ”ekonomski neaktivne” osobe pravi na izravan način.). Stoga se preporučuje da upitni formular bude napravljen na način koji omogućuje razdvajanje ”pretežno aktivnih” i “pretežno neaktivnih” osoba, kao i razvrstavanje prve od ove dvije grupe na ”pretežno zaposlene” i “pretežno nezaposlene” osobe.

Pretežno neaktivno stanovništvo

258. “Pretežno neaktivno stanovništvo” sastoji se od svih osoba čije glavno stanje aktivnosti tokom dugog referentnog perioda korištenog za mjerenje pretežne aktivnosti nije bilo ni zaposlen ni nezaposlen, uključujući i osobe ispod minimalne dobne granice postavljene za mjerenje ekonomski aktivnog stanovništva. Preporučuje se da se ovo stanovništvo razvrsta u sljedeće četiri skupine:

- (a) ”Učenici”: osobe koje nisu ”pretežno ekonomski aktivne”, a koje su većinu referentnog perioda provele pohađajući neku javnu ili privatnu obrazovnu instituciju radi sistematske obuke na bilo kom stupnju obrazovanja;
- (b) ”Primaoci penzija ili kapitalnih prihoda”: osobe koje nisu ”pretežno ekonomski aktivne”, a koje primaju prihode od nekretnina ili investicija, kamata, renti, autorskih prava ili penzija za ranije aktivnosti;
- (c) “Domaćini/domaćice”: osobe koje nisu ”pretežno ekonomski aktivne”, a koje su većinu referentnog perioda bile angažirane na neplaćenim obavezama unutar domaćinstva u vlastitom domu, kao na primjer domaćice ili domaćini kao i drugi srodnici odgovorni za brigu o kući, djeci i starijim osobama. (Međutim, domaće i lične usluge koje pružaju domaći uposlenici koji rade za plaću smatraju se ekonomskim aktivnostima u skladu sa paragrafom 229);

- (d) "Drugi": osobe koje nisu "pretežno ekonomski aktivne", a koje primaju javnu pomoć ili privatnu potporu i sve druge osobe koje ne spadaju ni u jednu od gore navedenih kategorija (na primjer djeca koja ne pohađaju školu).

259. Ukoliko se to smatra korisnim, mogu se uvesti posebne podkategorije radi identificiranja (i) osoba angažiranih na neplaćenim društveno korisnim ili dobrovoljnim uslugama (pogledajte paragraf 262) i (ii) drugih osoba angažiranih na aktivnostima koje spadaju van okvira ekonomskih aktivnosti.

Razlika između glavnog i pretežnog stanja aktivnosti

260. Iz paragrafa 253-257 proizilazi da pretežna aktivnost tokom dužeg referentnog perioda nije isti koncept kao i glavna aktivnost koja se direktno procjenjuje tokom tog perioda. Osoba koja provede 20 sedmica kao neaktivna, 18 sedmica kao nezaposlena i 14 sedmica kao zaposlena tokom protekle godine bila bi klasificirana kao aktivna po pretežnom stanju aktivnosti, jer bi se period zaposlenosti i period nezaposlenosti zbrojili. Ta osoba bila bi zatim klasificirana kao pretežno nezaposlena, jer broj sedmica koje je provela kao nezaposlena premašuje broj sedmica kada je bila zaposlena. Pri direktnom procjenjivanju glavnog stanja aktivnosti, ista bi osoba međutim bila klasificirana kao neaktivna, obzirom da je neaktivnost obuhvatala veći period godine.

Preporučena klasifikacija po stanju aktivnosti (trenutnom i pretežnom)

261. Preporučuje se da pri predavljanju cjelokupnog stanovništva po stanju aktivnosti (trenutnom ili pretežnom) koristimo sljedeće kategorije:

- (1.0) ekonomski aktivni
 - (1.1) zaposleni
 - (1.2) nezaposleni, a među njima
 - (1.2.1) nezaposleni koji nikad nisu radili²⁵
- (2.0) ekonomski neaktivni
 - (2.1) učenici
 - (2.2) primaoci penzija ili kapitalnih prihoda
 - (2.3) domaćini ili domaćice
 - (2.4) drugi

Davaoci neplaćenih usluga, volonteri (nesuštinska tema)

262. Zemlje mogu htjeti posebno identificirati osobe koje pružaju socijalne i lične usluge vlastitim domaćinstvima, drugim domaćinstvima ili dobrovoljnim, neprofitnim organizacijama za šta nisu plaćeni, tokom kraćeg ili dužeg referentnog preioda. Takve se osobe mogu dalje podijeliti po vrsti usluga koje pružaju ili po tipu primaoca tih usluga.

²⁵ Pri tabeliranju nezaposlenih osoba po zanimanju, grani industrije itd. a vezano za njihove ranije poslove potrebno je isključiti ili zasebno identificirati osobe koje su "nezaposlene i nikad ranije nisu radile".

263. Neplaćene usluge su značajno područje ljudske aktivnosti. Informacija o neplaćenim uslugama pomaže nam da shvatimo kako pojedinci ili porodice balansiraju svoj plaćeni posao sa drugim važnim aspektima njihovog života, kao što su porodične i društvene obaveze. Ova je informacija važna za mjerenje karakteristika grupe sa posebnim potrebama kao što su stariji, djeca i osobe sa invaliditetom. Područja koja se pokrivaju na ovaj način mogu uključivati domaće aktivnosti, neplaćenu brigu, neplaćenu brigu o djeci i neplaćeni dobrovoljni rad. Ispitivanja o korištenju vremena su ključni izvor podataka o tome kako ljudi koriste svoje vrijeme, uključujući i aktivnosti kao što je neplaćeni rad. Međutim, obzirom da je zasnovana na uzorcima, ova informacija obično nije dostupna na nivou manjih područja.

264. Treba znati da pružanje neplaćenih usluga drugim domaćinstvima i dobrovoljnim, neprofitnim organizacijama spada van granica proizvodnje definirane računima narodnog gospodarstva te se stoga ne smatra ekonomskom aktivnošću, bez obzira na općenita pravila data u paragrafima 228-229. Takve se osobe klasificiraju kao nezaposlene ili ekonomski neaktivne (pogledajte "trenutno stanje aktivnosti" u prethodnom tekstu) zavisno od njihove trenutne raspoloživosti za posao i nedavnog traženja posla. Ako se klasificiraju kao neaktivne, potrebno je uvesti posebne podkategorije neaktivnog stanovništva radi identificiranja takvih osoba, ako se to smatra korisnim.

Odabir "posla" koji se klasificira opisnim varijablama

265. Opisne varijable "zanimanje", "djelatnost", "položaj u zaposlenju" i "sektor" treba primjenjivati na trenutnu ili pretežnu aktivnost, zavisno od odabranog glavnog koncepta za mjerenje ekonomske aktivnosti u okviru popisa. Osobe mogu biti klasificirane prema ovim varijablama samo kroz njihovu vezu sa poslom. To znači da one prethodno moraju biti identificirane kao "zaposlene" ili "nezaposlene" kroz pitanja o "ekonomskoj aktivnosti". Bez obzira da li je "ekonomski aktivna" po konceptu "trenutne aktivnosti" ("radne snage") ili po konceptu "pretežne aktivnosti" osoba je mogla imati više od jednog posla tokom referentnog perioda. Za "zaposlene" osobe se stoga preporučuje da se prvo utvrdi glavni posao koji je osoba imala tokom referentnog perioda a zatim, ako je to moguće, i drugi posao ili (ako je bilo više od dva posla) drugi posao po važnosti. Preporučuje se da svaka zemlja koristi isti kriterij za rangiranje svih poslova koje je osoba imala tokom referentnog perioda. Kriterij može biti ili uobičajeni broj radnih sati (preferirana opcija) ili najveći ostvareni prihod u gotovini ili u robama. Dakle, primjenom prvog kriterija "glavni" posao bi bio onaj na kome je osoba obično radila većinu vremena od svih poslova koje je imala tokom referentnog perioda, a drugi (po važnosti) posao bi bio onaj posao na kome je osoba obično radila najveći dio vremena od svih ostalih poslova koje je imala tokom istog tog perioda. Kada rangiramo poslove tokom referentnog perioda, važno je takođe imati u vidu i poslove sa kojih je ta osoba privremeno odsutna tokom referentnog perioda.

266. "Nezaposlena" osoba treba biti klasificirana po "zanimanju", "djelatnosti", "položaju u zaposlenju" i "sektoru" i to na temelju posljednjeg posla koji je ta osoba imala. Prikupljanje podataka o karakteristikama zadnjeg posla (ako ga je bilo) nezaposlenih osoba posebno je važno korisnicima radi dobijanja informacija o

karakteristikama nezaposlenih kako bi se identificirala posebna područja gospodarstva ili posebne vještine i zanimanja nezaposlenih osoba. Prikupljanje tih podataka je također relevantno za zemlje koje primjenjuju ILO konvenciju broj 160, a koja zahtijeva pripremu reprezentativnih statistika za cijelu zemlju o sastavu i raspodjeli ekonomski aktivnog stanovništva (to jest zaposlenih i nezaposlenih).

267. Međutim, takvi podaci su samo od ograničene važnosti što se tiče nezaposlenih osoba koje često mijenjaju poslove ili nezaposlenih osoba koje su radile dosta davno. Što se prve grupe tiče, možda je bolje pitati za značajke vrste posla na kome je ta osoba najčešće radila, a što se pak druge grupe tiče, možda je bolje postaviti vremensku granicu za prethodno radno iskustvo (na primjer tokom proteklih 10 godina) i tražiti samo informacije o karakteristikama posljednjeg posla koji je osoba imala u toku te vremenske granice.

268. Važno je napraviti popisni upitnik ili popisne informacije preuzete iz registra na takav način da se osigura mjerenje varijabli poput "zanimanja", "djelatnosti", "položaja u zaposlenju" i "sektora" za isti posao. Ovome pitanju trebaju pridavati veliku važnost i zemlje koje se oslanjaju na upotrebu administrativnih registara pri prikupljanju tačnih vrijednosti ovih varijabli.

269. Neke zemlje mogu detaljnije opisati vrstu sekundarnog posla koju obavljaju ispitanici angažirani na više poslova tokom referentnog perioda, a ovo se posebno odnosi na zemlje koje žele opisati obim i strukturu zapošljavanja u neformalnom sektoru. U tom slučaju, upitnik treba dati mogućnost identifikacije drugog, a možda čak i trećeg, posla za koji se mogu prikupljati i kodirati informacije o "zanimanju", "djelatnosti", "položaju u zaposlenju" i "sektoru", ali pri tome treba imati u vidu sredstva koja će biti potrebna za ovo dodatno prikupljanje i obradu.

Zanimanje (suštinska tema)

270. "Zanimanje" se odnosi na vrstu posla koji se obavlja na radnom mjestu. "Vrsta posla" opisuje se glavnim zadacima i obavezama na tom poslu.

271. Radi međunarodne uporedbe, preporučuje se da zemlje naprave tabele u skladu sa zadnjom verzijom *Međunarodnih standarda klasifikacije zanimanja (ISCO)*. U momentu odobravanja tekućeg skupa preporuka za popise, radilo se na pripremi nove verzije ISCO-a koja bi se trebala razmatrati na osamnaestoj međunarodnoj konferenciji statističara rada (ICLS) koja će se održati 2008. godine. Prema tome, zadnja dostupna verzija u ovom momentu (2005) bila je ona napravljena na 14.-om ICLS-u održanom 1987. godine i usvojena od strane Upravnog tijela Međunarodne organizacije rada (ILO) 1988. godine.²⁶ Zemlje koje pripadaju europskom ekonomskom području trebaju se pozvati na ISCO-88 (COM).²⁷

²⁶ Međunarodni ured za rad: Međunarodni standard klasifikacije zanimanja (ISCO-88), ILO, Geneva, 1990.

²⁷ ISCO-88, Definicije i sastav, Eurostat, februar 1993., daje listu grupa zanimanja identificiranu za statistike o zanimanjima u Europskoj uniji. Opisni tekst ograničen je na razlike između ISCO-88 (COM) i ISCO-88.

272. Zemlje bi trebale kodirati prikupljene podatke o zanimanjima za najmanji mogući nivo koji se može dobiti iz odgovora. Kako bi se poboljšao kvalitet podataka, bilo bi korisno pitati i za zanimanje i za kratki opis zadataka i obaveza koje osoba obavlja na poslu za svaku ekonomski aktivnu osobu.

273. Zemlje koje kodiraju “zanimanje” prema standardnoj nacionalnoj klasifikaciji mogu uspostaviti vezu sa ISCO-om putem dvostrukog kodiranja ili preko “preslikavanja” iz detaljnih grupa nacionalne klasifikacije u ISCO.

Djelatnost (grana ekonomske aktivnosti) (suštinska tema)

274. “Djelatnost” (grana ekonomske aktivnosti) odnosi se na vrstu proizvodnje ili aktivnost ustanove ili slične jedinice u kojoj su bili locirani poslovi ekonomski aktivne osobe (bilo zaposlene ili nezaposlene).²⁸ Za osobe koje rade na fiksnoj lokaciji (pogledajte paragraf 301) preporučuje se da se prikupe podaci o imenu i adresi poduzeća ili ustanove kako bi se dozvolila provjera izvještaja (i kako bi se pomoglo pri kodiranju) vezano za varijablu ”djelatnost”, s tim što treba znati da ovo može biti osjetljivo pitanje u nekim zemljama.

275. Za međunarodnu uporedbu, preporučuje se da zemlje prikupe karakteristike o djelatnosti ekonomski aktivnog stanovništva prema zadnjoj izmjeni *Međunarodne standardne klasifikacije djelatnosti svih ekonomskih aktivnosti (ISIC)* koja je dostupna u vrijeme popisa. U momentu kada je trenutni skup popisnih preporuka odobren, treće izdanje ISIC-a, usvojeno od strane Statističke komisije Ujedinjenih naroda na njenoj dvadeset petoj sjednici održanoj 1989. godine, bila je posljednja dostupna verzija²⁹ iako je i ona bila u procesu revizije. Zemlje iz europskog ekonomskog područja trebaju se pozivati na NACE reviziju broj 1.³⁰

276. Zemlje trebaju kodirati prikupljene informacije o djelatnostima na što je manjem mogućem nivou za koji postoje prikupljeni odgovori.

277. Zemlje koje kodiraju “djelatnost” prema nacionalnoj standardnoj klasifikaciji trebaju uspostaviti vezu sa ISIC-om putem dvostrukog kodiranja ili pak kroz “preslikavanje” iz detaljnih grupa nacionalne klasifikacije u ISIC.

²⁸ Što se tiče osoba unajmljenih i zaposlenih od strane jednog poduzeća, ali koje u stvari rade na mjestu rada nekog drugog poduzeća (takozvani “radnici preko agencija” ili “pozajmljeni radnici” u nekim zemljama) postoji interes korisnika za sakupljanjem informacija o djelatnosti poslodavca, ali i o djelatnosti mjesta gdje se obavlja posao. Međutim prikupljanje obje vrste podataka bilo bi prikladnije za ispitivanje radne snage nego za popis stanovništva. Djelatnost stvarnog mjesta obavljanja posla može dati pouzdanije izvještaje o varijabli ”djelatnost” u popisu stanovništva.

²⁹ Međunarodna standardna klasifikacija djelatnosti svih ekonomskih aktivnosti, Statistički dokumenti, Serija M, broj 4, treća revizija, Ujedinjeni narodi, New York, 1990.

³⁰ NACE revizija broj 1, Statistička klasifikacija ekonomskih aktivnosti u Europskoj zajednici, Eurostat, Luxembourg 1996.

278. Preporučuje se da se prikupe ime i adresa poduzeća ili ustanove za osobe koje rade na fiksnim lokacijama (pogledajte paragraf 301) kako bi se dozvolila provjera o izvještajima (i kako bi se pomoglo pri kodiranju) vezano za varijablu "djelatnost". Međutim, ovo je jedino izvodljivo u zemljama gdje postoji statistički registar koji povezuje poslovne jedinice sa kodovima djelatnosti. Pored toga, treba znati da u nekim zemljama prikupljanje imena i adrese neke firme može biti osjetljivo pitanje.

Položaj u zaposlenju (suštinska tema)

279. "Položaj u zaposlenju" odnosi se na vrstu eksplicitnog ili implicitnog ugovora o zaposlenju sa drugim osobama ili organizacijama koji osoba ima na svom radnom mjestu. Vrste ekonomskog rizika su osnovni kriteriji za definiranje grupa unutar klasifikacija, a jedan od elemenata takvog rizika je jakost veze između te osobe i njenog posla, i vrsta ovlasti nad ustanovom i drugim radnicima koju osoba ima li će imati na radnom mjestu. Treba pripaziti da se "ekonomski aktivna" osoba klasificira po "položaju u zaposlenju" na osnovu istog posla koji je uzet i za klasificiranje te osobe po "zanimanju", "djelatnosti" i "sektoru".

280. Preporučuje se da se ekonomski aktivno stanovništvo klasificira po položaju u zaposlenju kako slijedi:³¹

- (0.0) "uposlenici", među kojima je moguće razlikovati "uposlenike sa stabilnim ugovorima" (uključujući i "redovne uposlenike")
- (1.0) "poslodavci"
- (2.0) "radnici za vlastiti račun"
- (3.0) "članovi proizvodnih zadruga"
- (4.0) "osobe koje ne možemo razvrstati po položaju"

281. Također se preporučuje da se "vlasnici-menadžeri združenih poduzeća" zasebno identificiraju kao odvojena grupa ili unutar grupe "poslodavaca" zavisno od toga da li statistike imaju opisnu ili analitičku svrhu.

282. U međunarodnim standardima ILO-a termin "samozaposlen" odnosi se na sve kategorije od (2.0) do (5.0) pobrojane u paragrafu 280. Posao dobijen "samozapošljavanjem" je posao na kome naknada direktno zavisi od dobiti (ili od mogućnosti za dobit) stečene proizvodnjom roba i usluga (kada se vlastita potrošnja smatra dijelom dobiti). Eurostat koristi termin "samozaposlen" kada opisuje samo radnike za vlastiti račun (kategorija (3.0) u paragrafu 280). Eurostat-ova klasifikacija ne razlikuje članove proizvodnih zadruga, ali ih uključuje u kategoriju "samozaposlenih". U predstavljanju tih preporuka korištena je ILO terminologija.

³¹ Za više detalja pogledajte "Rezoluciju o međunarodnoj klasifikaciji položaja u zaposlenju (ICSE)" sa petnaeste međunarodne konferencije statističara rada. Dostupna je u ILO publikaciji: Trenutne međunarodne preporuke o statistikama rada, izdanje iz 2000. godine (Geneva, 2000) kao i na web stranici: <http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/download/res/icse.pdf>

283. "Uposlenik" je osoba koja radi na radnom mjestu koje podrazumijeva "plaćeno zaposlenje" a to je radno mjesto gdje eksplicitni ili implicitni ugovor o zaposlenju daje djelatniku osnovnu naknadu koja je nezavisna od prihoda jedinice u kojoj djelatnik radi (ta jedinica može bit korporacija, neprofitna institucija, vladina agencija ili domaćinstvo). Osobe na poslovima "plaćenog zaposlenja" obično primaju naknadu u vidu nadnica ili plaća ali mogu biti plaćene i procentom od prodaje, po komadu robe, bonusima ili plaćanjem u robama kao što je hrana, stan ili obuka. Neki, ili svi, alati, oprema, informacijski sistemi i/ili prostorije koje djelatnik koristi mogu biti tuđe vlasništvo, a djelatnik može raditi pod direktnim nadzorom ili po strogim smjernicama vlasnika ili osoba koje uposli vlasnik. "Uposlenici sa stabilnim ugovorima" su oni "uposlenici" koji su imali i još uvijek imaju ugovor o zaposlenju ili uzastopni niz takvih ugovora sa istim poslodavcem u kontinuitetu. "Redovni zaposlenici" su oni "uposlenici sa stabilnim ugovorima" za koje je firma koja ih upošljava dužna plaćati relevantne poreze i doprinose socijalne sigurnosti i/ili oni čiji ugovori podliježu domaćim zakonima te zemlje. "Vlasnici-menadžeri zajedničkih poduzeća" su radnici koji imaju posao u nekom zajedničkom poduzeću u kome oni: (a) sami, ili zajedno sa drugim članovima porodice ili sa jednim ili više partnera imaju većinsko vlasništvo u poduzeću; i (b) imaju ovlasti da djeluju u ime tog poduzeća pri sklapanju ugovora sa drugim organizacijama ili pri primanju i otpuštanju "uposlenika", s tim da se samo moraju poštovati domaći zakoni koji reguliraju takva pitanja kao i pravila uspostavljena od strane odbora tog poduzeća.

284. "Poslodavac" je osoba koja je, radeći za svoj vlastiti račun i sa malim brojem partnera, "samozaposlena" i, u tom je svojstvu na kontinuiranoj osnovi (uključujući i referentni period) angažirala jednu ili više osoba da rade s njom kao "uposlenici". Taj djelatnik donosi operativne odluke koje se tiču poduzeća ili daje ovlaštenja za donošenje takvih odluka, a pri tome zadržava odgovornost za dobrobit poduzeća. U tom kontekstu, "poduzeće" uključuje operacije u kojima učestvuje jedna osoba. Neke zemlje možda žele napraviti razliku između "poslodavaca" prema broju osoba koje oni zapošljavaju (pogledajte paragrafe 314-315 o nesusušinskoj temi: "broj osoba koje rade u lokalnoj jedinici firme").

285. "Radnik za vlastiti račun" je osoba koja je, radeći za svoj vlastiti račun ili sa jednim ili više partnera, "samozaposlena" i nije kontinuirano angažirala nijednog "uposlenika". (Treba primijetiti da radnici za vlastiti račun koji tokom referentnog perioda angažiraju jednog ili više "uposlenika" na kratkotrajni period i nekontinuirano ne trebaju biti klasificirani kao "poslodavci"). Članovi porodica čija je jedina aktivnost uzgoj na privatnim parcelama ili briga o stoci u privatnom vlasništvu za vlastitu potrošnju od strane njihovih domaćinstava trebaju biti uključeni u ovu kategoriju prije nego u kategoriju "radnici na porodičnom poslu". Preporučuje se da zemlje u kojima postoji značajan broj osoba angažiranih isključivo na proizvodnji roba za vlastiti račun koje na kraju koriste njihova domaćinstva identificiraju takve osobe zasebno u okviru grupe radnika za vlastiti račun.

286. "Radnik na porodičnom poslu" je "samozaposlena" osoba u tržišno orijentiranoj firmi koju vodi njen srodnik koji živi u istom domaćinstvu, ali koja se ne može smatrati partnerom (to jest poslodavcem ili radnikom za vlastiti račun) obzirom da se nivo njenih

obaveza prema operacijama te firme u smisli radnog vremena ili drugih činioca definiranih domaćim uvjetima ne može upoređivati sa nivoom obaveza osobe koja vodi tu firmu. Tamo gdje je uobičajeno da osobe, posebno mlade, rade bez plaće u firmi koju vodi neki njihov srodnik koji ne živi u istom domaćinstvu uvjet o životu u zajedničkom domaćinstvu može se i ukinuti.

287. "Član proizvodne zadruge" je "samozaposlena" osoba u firmi organiziranoj kao zadruga u kojoj svaki član ravnopravno učestvuje u određivanju organizacije proizvodnje, prodaje i/ili drugih poslova, investicijama i raspodjeli prihoda među članovima. Treba primijetiti da "uposlenici" proizvodnih zadruga ne trebaju biti svrstani u ovu grupu već ih treba klasificirati kao "uposlenike". Članovi neformalnih zadruga (pogledajte paragraf 296) trebali bi biti klasificirani u "radnike za vlastiti račun" ili u "poslodavce" zavisno od toga da li u kontinuitetu zapošljavaju druge osobe ili ne.

288. "Osobe koje ne možemo razvrstati po položaju" uključuju one "ekonomski aktivne" osobe za koje ne postoji dovoljno informacija i/ili koje ne mogu biti uključene ni u jednu prethodno navedenu kategoriju (na primjer neplaćeni radnici koji pomažu članu porodice da obavi neki "plaćeni posao").

289. U većini popisnih upitnika informacija koja se tiče "položaja u zaposlenju" prikupiće se kroz unaprijed definirane ponuđene odgovore gdje je moguće koristiti samo nekoliko riječi da bi se prenijelo željeno značenje svake kategorije. To može značiti da će se klasifikacija nekih situacija na granici između dvije ili više kategorija obavljati prema subjektivnom razumijevanju ispitanika a ne prema predviđenim razlikama. To treba imati na umu kada se predstavljaju statistički rezultati. Zemlje koje se oslanjaju na direktnu upotrebu administrativnih spisa za klasifikaciju osoba po "položaju u zaposlenju" mogu otkriti da se grupa "radnika na porodičnom poslu" ne može zasebno identificirati. Oni koji bi trebali biti svrstani u ovu grupu kada bi se koristio upitnik mogu biti ili isključeni iz "ekonomski aktivnog stanovništva" ili svrstani u neku drugu grupu.

Vrsta sektora (institucionalne jedinice) (nesuštinska tema)

290. "Vrsta sektora (institucionalne jedinice)" odnosi se na pravnu organizaciju i osnovne funkcije, ponašanje i ciljeve poduzeća s kojim se radno mjesto povezuje.

291. Sljedeći definicije date u Sistemu računa narodnog gospodarstva (SNA) možemo razlikovati sljedeće institucionalne sektore:

- (a) "Sektor korporacija" koji se sastoji od nefinansijskih i finansijskih korporacija (to jest združenih poduzeća, privatnih i javnih kompanija, akcionarskih društava, kompanija sa ograničenom odgovornošću, registriranih zadruga, partnerstva sa ograničenom odgovornošću itd.) i kvazi-korporacija;
- (b) "Opći vladin sektor" koji se sastoji od centralnih, državnih i lokalnih vladinih jedinica zajedno sa fondovima socijalne sigurnosti koje nameću ili kontroliraju takve jedinice;

- (c) "Neprofitne institucije koje opslužuju sektor domaćinstava" (na primjer crkve, profesionalna društva, sportski i kulturni klubovi, dobrotvorne institucije, agencije za pomoć) koje daju robe ili usluge domaćinstvima bez naplate ili po cijenama koje su ekonomski beznačajne;
- (d) "Sektor domaćinstava" (uključujući i samostalna poduzeća u vlasništvu domaćinstava).

292. Zemlje koje prikupljaju informacije o ovoj temi mogu konzultirati UN-ov tehnički izvještaj o prikupljanju ekonomskih značajki u popisima stanovništva gdje se mogu naći dodatni detalji.

293. Tamo gdje neformalni sektor ima važnu ulogu u stvaranju zaposlenja i prihoda, neke zemlje iz ECE regiona možda žele razmotriti skupljanje informacija o broju i značajkama osoba zaposlenih u neformalnom sektoru³². Zbog složenosti prikupljanja informacija o zapošljavanju u neformalnom sektoru ispitivanja bi bila najidealniji način skupljanja podataka. Međutim, ako zemlje namjeravaju pokušati prikupiti informacije o ovom sektoru u okviru popisa stanovništva, treba ih podstaci da konsultiraju UN-ov tehnički izvještaj o prikupljanju ekonomskih značajki u popisima stanovništva gdje se mogu naći dodatni korisni savjeti.

Neformalna zaposlenost (nesuštinska tema)

294. Na 17-toj međunarodnoj konferenciji statističara rada (novembar 2003. godine) uspostavljene su *Smjernice za statističke definicije neformalne zaposlenosti*³³. Po ovim Smjericama "neformalna zaposlenost" obuhvata sve neformalne poslove po gore navedenim definicijama, bez obzira da li su obavljani u firmama u formalnom sektoru, u firmama u neformalnom sektoru ili u domaćinstvima tokom datog referentnog perioda.

295. Neformalna zaposlenost uključuje sljedeće vrste poslova:

- (a) radnici za vlastiti račun zaposleni u vlastitim poduzećima u neformalnom sektoru;
- (b) poslodavci zaposleni u vlastitim poduzećima u neformalnom sektoru;
- (c) radnici angažirani u porodičnim poslovima, bez obzira da li rade u poduzećima u formalnom ili neformalnom sektoru;
- (d) članovi neformalnih proizvodnih zadruga;
- (e) uposlenici na neformalnim radnim mjestima³⁴ (to jest na poslovima na kojima njihova veza sa tim poslom, po zakonu ili u praksi, ne podliježe domaćoj

³² Pogledajte "Rezoluciju o statistikama zapošljavanja u neformalnom sektoru" usvojenu na 15-toj ICLS (1993.) dostupnu u ILO publikaciji: *Trenutne međunarodne preporuke o statistikama rada*, izdanje iz 2000. godine (Geneva, 2000). Također dostupno na web stranici:

<http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/download/res/infsec.pdf> Rezolucija pokriva niz pitanja koja se odnose na obim i definiciju neformalnog sektora i izgled, sadržaj i provođenje ispitivanja neformalnog sektora. Važnost rezolucije ide dalje od statistika o zapošljavanju, a njeni definirajući dijelovi uključeni su u SNA 1993.

³³ Pogledajte web stranicu: <http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/download/guidelines/defempl.pdf>

³⁴ Operativni kriterij za definiranje neformalnih radnih mjesta uposlenika mora biti definiran u skladu sa nacionalnim okolnostima i dostupnim podacima.

- zakonskoj regulativi o radu, porezima na dohodak, socijalnoj zaštiti ili pravu na određene beneficije kao što su pravovremeno obavještenje o otpuštanju, otpremnina, plaćeni godišnji odmor ili bolovanje itd.) u poduzećima formalnog sektora, poduzećima neformalnog sektora ili plaćeni domaći radnici uposleni u domaćinstvima; i
- (f) radnici za vlastiti račun angažirani na proizvodnji dobara isključivo za finalnu upotrebu od strane njihovih domaćinstava, ako se smatraju zaposlenima po definicijama datim u paragrafima 239-246.

296. Proizvodne zadruge se smatraju neformalnim ako nisu formalno uspostavljene kao pravna tijela i također ako zadovoljavaju neke druge kriterije poduzeća neformalnog sektora navedene u *Rezoluciji o zaposlenosti u neformalnom sektoru* usvojenoj na 15-toj sjednici ICLS-a.

297. Neformalna zaposlenost van neformalnog sektora obuhvata sljedeće vrste radnih mjesta:

- (a) uposlenici koji imaju neformalne poslove (kao što je gore definirano) u poduzećima formalnog sektora ili kao plaćeni domaći radnici zaposleni u domaćinstvima;
- (b) radnici angažirani na porodičnim poslovima koji rade u poduzećima formalnog sektora; i
- (c) radnici za vlastiti račun angažirani na proizvodnji roba isključivo za vlastitu konačnu upotrebu od strane njihovog domaćinstva, ako se smatraju zaposlenima.

298. Zemlje koje isključuju poljoprivredne aktivnosti iz svojih statistika o neformalnom sektoru trebaju razviti odgovarajuće definicije neformalnih poslova u poljoprivredi, posebno obzirom na poslove koje obavljaju radnici za vlastiti račun, poslodavci i članovi proizvodnih zadruga.

Mjesto obavljanja posla

299. Mjesto obavljanja posla je lokacija na kojoj "trenutno zaposlena" osoba obavlja svoj posao i gdje "pretežno zaposlena" osoba trenutno obavlja ili je obavljala posljednji posao. Potrebno je uočiti razliku između vrste mjesta obavljanja posla i geografske lokacije mjesta obavljanja posla. Informacija o vrsti mjesta obavljanja posla, a koja razlikuje osobe koje rade kod kuće od osoba koje rade na fiksnom mjestu van svog doma ili bez fiksnog mjesta obavljanja posla, korisna je za analize karakteristika zaposlenosti, uključujući i zaposlenost u neformalnom sektoru. Informacija o geografskoj lokaciji mjesta obavljanja posla uglavnom se koristi za izučavanje pitanja putovanja na posao (pogledajte temu "lokacija mjesta obavljanja posla" u paragrafima 196-197).

Vrsta mjesta na kome se obavlja posao (nesuštinska tema)

<p>300. "Vrsta mjesta na kome se obavlja posao" odnosi se na prirodu radnog mjesta i razlikuje rad kod kuće i na drugim radnim mjestima bez obzira da li su fiksna ili nisu.</p>
--

301. Preporučuje se klasifikacija vrsta mjesta gdje se obavlja posao po sljedećim kategorijama, ili neka varijacija te klasifikacije prilagođena okolnostima pojedinačne zemlje:

- (1.0) Sa fiksnim mjestom obavljanja posla van kuće: U ovu grupu treba svrstati osobe koje nemaju fiksno mjesto gdje obavljaju posao, ali koje se prijavljuju na fiksnu adresu na početku radnog vremena (na primjer vozači autobusa, piloti i stjuardese) kao i rukovaoce uličnim prodajnim štandovima koji se ne uklanjaju na kraju radnog dana. Ova grupa također uključuje pojedince koji redovno putuju na posao preko granice sa susjednom zemljom. Preporučuje se da se nakon odabira ovog odgovora ("fiksno radno mjesto van kuće") traži da ispitanik da ime i adresu mjesta gdje obavlja posao kako bi se provjerile informacije (i kako bi se pomoglo pri kodiranju) o varijabli "djelatnost" (ali treba imati na umu da ovo može biti osjetljivo pitanje u nekim zemljama).
- (2.0) Rad kod kuće: Ova kategorija će uključivati farmere koji rade i žive na svojim farmama, radnike kod kuće, samozaposlene osobe koje vode (radione) prodavnice u vlastitom domu itd. Osobe koje rade i žive u radnim kampovima također će se ubrojiti u ovu kategoriju osim ako se definiraju zasebnom kategorijom.
- (3.0) Bez fiksnog mjesta obavljanja posla: Ova kategorija uključuje osobe čiji rad podrazumijeva putovanje na različita mjesta, a koje se ne prijavljuju svakog dana lično na neku fiksnu adresu, kao na primjer trgovački putnici i vozači kamiona na dugim relacijama. Ova grupa također uključuje pokretne prodavače, rukovaoce uličnih ili pijačnih prodajnih štandova koji se uklanjaju na kraju radnog dana, građevince koji rade na različitim lokacijama u toku referentnog perioda i rukovaoce ručnim kolicima itd.

302. Za one osobe koje imaju fiksno mjesto obavljanja posla van kuće (paragraf 301) informacija o geografskoj lokaciji tog mjesta može se prikupiti i koristiti, na primjer, za proučavanje pitanja putovanja na posao (pogledajte temu "lokacija mjesta obavljanja posla" u paragrafima 196-197). Informacija o mjestu obavljanja posla također omogućuje kreiranje profila u smislu zaposlene radne snage i/ili dnevnog stanovništva (nasuprot demografskom profiliranju po mjestu stalnog boravka). Preporučuje se koordiniranje sa imenom (i datom adresom) poduzeća ili ustanove koja je prikupljena za varijablu "djelatnost".

Uobičajeno vrijeme rada (nesuštinska tema)

303. "Uobičajeno vrijeme rada" treba odražavati vrijeme rada u toku tipične sedmice ili dana, i treba se mjeriti za kratki referentni period u satima. Ovo je ukupno vrijeme provedeno na proizvodnji roba ili usluga tokom referentnog perioda, usvojenog za mjerenje "ekonomske aktivnosti" u popisu, unutar redovnog radnog vremena i kao uobičajeni prekovremeni rad. "Uobičajeno vrijeme rada" treba uključivati aktivnosti koje se, iako ne vode direktno proizvodnji roba i usluga, ipak definiraju kao dio zadataka i

obaveza na poslu, kao što su vrijeme potrebno za pripremu, opravku ili održavanje radnog mjesta ili radnih instrumenata. U praksi će ovo također uključivati neaktivno vrijeme provedeno tokom obavljanja ovih aktivnosti, kao što je vrijeme provedeno u čekanju ili pripravnosti i druge kratke pauze. Pri tom ne treba računati duže pauze za obroke, vrijeme provedeno u putovanju od kuće do posla i obratno, i vrijeme koje se obično ne radi zbog redovne bolesti, redovnih smanjenja broja sati zbog ekonomskih ili tehničkih razloga (to jest djelomična nezaposlenost) itd.

304. Za osobe koje su imale više od jednog posla u toku referentnog perioda preporučuje se da upitnik osigura bilježenje "ukupnog uobičajenog vremena rada" (imajući u vidu zbir sati odrađenih na različitim poslovima). Pored toga, predlaže se da upitnik prikupi podatak o "uobičajenom vremenu rada" za glavni posao.

305. Uključivanje "uobičajenog vremena rada" kao teme posebno je korisno zemljama koje su zabrinute zbog korisnosti jednosatnog kriterija za neke korisnike pri definiranju "zaposlenosti" kada se mjeri "trenutna aktivnost". Mogu se primijeniti alternativna viša vremenska ograničenja za definiciju "zaposlenosti" kada se tabeliraju rezultati popisa za takve korisnike ako se mjeri "uobičajeno vrijeme rada".

306. Kako bi se reducirale greške u odgovorima, pitanja i instrukcije koje se koriste za mjerenje uobičajenog vremena rada trebaju osigurati da odgovori neće uključivati sva uobičajena odsustva, bilo da su plaćena ili neplaćena, a da će uključivati sav uobičajeni prekovremeni rad, bilo plaćen ili neplaćen.

Vremenski nedovoljna zaposlenost (nesuštinska tema)

307. Vremenski nedovoljna zaposlenost postoji kada je broj sati rada zaposlene osobe nedovoljan u odnosu na drugu mogućnost zaposlenja na kojoj se ta osoba želi i može angažirati.³⁵

308. Vremenski nedovoljnu zaposlenost bilo bi prikladnije mjeriti u okviru ispitivanja radne snage. Međutim, za one zemlje koje nemaju program za ispitivanje radne snage može biti korisno uključiti vremenski nedovoljnu zaposlenost kao temu u okviru popisa stanovništva.

309. Kako bi se mjerila vremenski nedovoljna zaposlenost potrebno je prikupiti podatke o *stvarnom* vremenu rada na svim poslovima nasuprot *uobičajenog* vremena rada (opisanom u paragrafu 303 iznad) na svim poslovima. *Broj stvarno odrađenih sati* uključuje sve sate u kojima je osoba stvarno radila tokom referentnog perioda bez obzira da li su ti sati plaćeni po normalnoj tarifi, po tarifi za prekovremeni rad ili bez naknade (neplaćeni prekovremeni rad). On uključuje pauze za kafu/čaj, vrijeme za pripremu, vrijeme za opravke i održavanje, vrijeme provedeno na radnom mjestu na čekanju ili u

³⁵ Rezolucija o mjerenju nedovoljne zaposlenosti i situacija neadekvatne zaposlenosti usvojena na 16-toj međunarodnoj konferenciji statističara rada (1998.). Dostupna je u ILO publikaciji: *Trenutne međunarodne preporuke o statistikama rada, izdanje iz 2000. godine* (Geneva, 2000.) i na web stranici: <http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/download/res/underemp.pdf>

pripravnosti iz razloga kao što su nedostatak posla, kvar mašinerije ili nezgode, kao i vrijeme provedeno na radnom mjestu tokom koga nije obavljan nikakv posao ali koje se plaća po zagarantiranom ugovoru o radu. Broj stvarno odrađenih sati ne treba uključivati plaćene, ali neodrađene sate (kao što su plaćeni godišnji odmor, plaćeni javni praznici, plaćeno bolovanje), pauze za obroke i vrijeme provedeno putujući od kuće do posla i obratno³⁶. Definicija sati rada može se revidirati prema rezoluciji o radnom vremenu za koju se planira da će biti poslana na razmatranje 18-toj međunarodnoj konferenciji statističara rada u 2008. godini.

310. Osobe koje su vremenski nedovoljno zaposlene obuhvataju sve zaposlene osobe, po definicijama iz paragrafa 239-246 iznad, a koje zadovoljavaju tri kriterija tokom referentnog perioda koji se koriste za definiranje zaposlenosti:

- (a) "*Voljne da rade dodatne sate*", to jest žele drugi posao (ili poslove) uz sadašnji posao (ili poslove) kako bi povećale ukupan broj sati rada; kako bi zamijenile neki od svojih trenutnih poslova drugim poslom (ili poslovima) sa povećanim brojem sati rada; kako bi povećale broj sati rada u nekom od svojih sadašnjih poslova; ili žele kombinaciju gore navedenog. Da bi se pokazalo kako se izražava "volja za većim brojem radnih sati" u smislu akcije koja ima nekog smisla u nacionalnim okolnostima, oni koji su aktivno tražili veći broj sati rada trebaju biti razdvojeni od onih koji nisu. Aktivno traženje dodatnih sati rada definira se prema kriterijima za definiranje traženja posla koji se koriste za mjerenje ekonomski aktivnog stanovništva, ali pri tome treba imati na umu aktivnosti koje su potrebne da bi se povećao broj sati rada na sadašnjem poslu;
- (b) "*Na raspolaganju da rade veći broj sati*", to jest spremne su, unutar određenog kontinuiranog perioda, da rade dodatne sate ako bi imale mogućnosti za dodatni rad. Kontinuirani period koji se određuje kada se definira raspoloživost radnika za dodatnim satima rada treba biti izabran imajući u vidu nacionalne okolnosti i treba sadržavati period koji je obično potreban radnicima da napuste jedan posao kako bi započeli drugi;
- (c) "*Radile su manje od donjeg praga za radno vrijeme*", to jest osobe čiji je "stvarni broj sati rada" na svim poslovima tokom referentnog perioda, po definiciji iz paragrafa 309 iznad, bio ispod praga odabranog u skladu sa nacionalnim uvjetima. Ovaj se prag može odrediti, na primjer, prema granici između punog i skraćenog radnog vremena, prema srednjim vrijednostima, prosjecima ili normama za broj sati po definicijama iz domaćih zakona, kolektivnih ugovora, ugovora o radnom vremenu ili radnim praksama u pojedinim zemljama.

311. Među vremenski nedovoljno zaposlenim osobama zemlje možda žele izdvojiti sljedeće dvije grupe:

- (a) osobe koje obično rade samo dio radnog vremena i žele raditi dodatne sate; i

³⁶ Rezolucija o statistikama sati rada usvojena na 10-toj međunarodnoj konferenciji statističara rada (1962. godine). Dostupna u ILO publikaciji: *Trenutne međunarodne preporuke statistike rada*, izdanje iz 2000. godine (Geneva, 2000.) i na web stranici: <http://www.ilo.org/public/english/bureau/stat/download/res/hours.pdf>

- (b) osobe koje su tokom referentnog perioda radile manje od svog normalnog broja radnih sati, a željele su raditi dodatne sate.

Trajanje nezaposlenosti (nesuštinska tema)

312. "Trajanje nezaposlenosti" odnosi se na dužinu vremena u toku koga se "nezaposlena" osoba, po definiciji iz paragrafa 247-248 iznad, nalazi u tom stanju od kada je posljednji put bila "zaposlena" ili "ekonomski neaktivna".

313. Kako bi se procijenilo "trajanje nezaposlenosti" potrebno je pitati kada je počelo traženje posla ili koliko dugo to traženje traje – sa unaprijed datim mogućim odgovorima o trajanju. Treba primijetiti da, ako se koristi mjerenje trenutne aktivnosti, popis može dati samo informaciju o trajanju nezavršenih perioda nezaposlenosti, to jest o proteklom periodu nezaposlenosti do momenta popisa. Zemlje trebaju odlučiti na osnovu svojih nacionalnih prioriteta i uvjeta da li će se trajanje nezaposlenosti mjeriti brojem dana, sedmica ili drugih vremenskih jedinica, ali radi omogućavanja uporedbe na međunarodnom nivou predlaže se da se odaberu takve mjere iz kojih će se moći izvesti periodi od "šest mjeseci i više" i "godinu i više".

Broj osoba koje rade u lokalnoj jedinici firme (nesuštinska tema)

314. "Broj osoba koje rade u lokalnoj jedinici firme" je broj obično zaposlenih osoba u toj firmi, mjestu gdje se obavlja posao ili sličnoj jedinici u kojoj su locirana radna mjesta zaposlenih osoba. Ova je informacija potrebna radi ispravnog kodiranja određenih kategorija po ISCO-88 (COM), verziji Europske zajednice za ISCO-88.

315. Predložena klasifikacija je:

- (1.0) 1-4 osobe
- (2.0) 5-9 osoba
- (3.0) 10-19 osoba
- (4.0) 20-49 osoba
- (5.0) 50 osoba i više

Neke zemlje mogu zahtijevati detaljniju podklasifikaciju za grupu (4.0).

Glavni izvor sredstava za život (nesuštinska tema)

316. "Glavni izvor sredstava za život" je osnovni izvor prihoda iz kojih se finansirala potrošnja svake osobe tokom određenog referentnog perioda. Preporučuje se da se prioritet daje dužim referentnim periodima, kao što je prethodnih dvanaest mjeseci, kalendarska ili fiskalna godina, kako bi se uzeli u obzir i izvori koji možda daju periodične ili sezonske prihode (kao što su prihodi od sezonskih aktivnosti, plaćanje kvartalnih naknada iz penzijskih fondova, godišnje plaćanje školarine ili dividendi, prihod od povremenih sekundarnih aktivnosti itd.). Uzimaju se u obzir prihodi u robama kao i u gotovini.

317. Informaciju o "glavnom izvoru sredstava za život" potrebno je prikupiti za sve osobe, bez obzira jesu li one ekonomski aktivne ili ne, a možda se ta informacija neće nužno podudariti sa glavnim stanjem aktivnosti ili glavnom ekonomskom aktivnošću te osobe. "Glavni izvor sredstava za život" je koristan koncept koji nadopunjuje mjerenje ekonomski aktivnog stanovništva i mjerenje položaja u zaposlenju. Međutim, on nije prikladan za mjerenje stanja ekonomske aktivnosti i ne bi ga trebalo koristiti za klasificiranje stanovništva po stanju aktivnosti. "Glavni izvor sredstava za život" može biti vrlo koristan za ukrštanje informacija o različitim stanjima aktivnosti. Na primjer, kategorija "ekonomski aktivnih" osoba čiji "glavni izvor sredstava za život" nije "ekonomska aktivnost" relevantna je pri korištenju koncepta ispitivanja radne snage za prikupljanje podataka o vrsti aktivnosti zato što osobe klasificirane kao "zaposlene" mogu uključivati i neke koje rade samo tokom kratkog perioda u godini, a čija sredstva za život zavise od drugih izvora prihoda (kao što su naknade za nezaposlene) ili od drugih osoba. Ova kategorija može također biti od značaja čak i kada se podaci o vrsti aktivnosti skupljaju na osnovu koncepta pretežne aktivnosti i ako se ne koristi vremenska granica kao kriterij za uključivanje radnika sa skraćenim radnim vremenom u ekonomski aktivno stanovništvo ili pak ako je korištena vremenska granica relativno niska.

318. Kada zemlje žele uključiti ovu temu u popis, preporučuje im se da informacije prikupljaju putem direktnih pitanja, i ako je moguće na osnovu zadane liste potencijalnih izvora. Lista potencijalnih izvora sredstava za život treba biti dovoljno detaljna kako bi se izbjeglo izostavljanje pojedinih mogućnosti (na primjer socijalna skrb, penzija, najamnina).

319. Predlaže se da se razdvoje sljedeći glavni izvori sredstava za život:

- (1.0) zaposlenje:
 - (1.1.) plaćeni posao
 - (1.2) samozaposlenje
- (2.0) nekretnine i druge investicije
- (3.0) penzije svih vrsta
 - (3.1.) penzije koje plaćaju država i druga javna tijela
 - (3.2.) penzije koje plaćaju poduzeća, institucije, zadružne organizacije i drugi
- (4.0) ostali transferi:
 - (4.1) naknade za bolovanje i porodiljsko odsustvo
 - (4.2) naknade i potpore za nezaposlene
 - (4.3) školarine
 - (4.4) naknade i pomoći, izuzev penzija, naknada za nezaposlenost, školarina i primanja za bolovanje i porodiljsko odsustvo koje plaćaju država, druga javna tijela, zadružne organizacije, poduzeća i institucije
- (5.0) pozajmice i skidanje sa štednih računa, realizacija kapitala
- (6.0) ovisi od drugih (osoba koju uglavnom izdržava druga osoba ili više njih)
- (7.0) ostali izvori

320. Kategorija (5.0) ("pozajmice ili skidanje sa štednih računa, realizacija kapitala") pokriva situacije u kojima je glavni izvor sredstava za život neke osobe prihod od prodaje imovine ili trošenje štednje ili pozajmice.

321. Kategorija (6.0) obuhvata sve osobe koje se oslanjaju na pomoć druge osobe ili više njih radi obezbjeđenja glavnog izvora sredstava za život. Takva ovisna osoba može imati neki prihod od zaposlenja ili iz drugih izvora, ali je on nedovoljan da bi ti izvori bili njen glavni izvor sredstava za život.

322. Nezavisno stanovništvo obuhvata sve osobe klasificirane kategorijama od (1.0) do (5.0). Osoba iz neke od ovih kategorija koja nekoga izdržava je osoba od koje jedna ili više drugih osoba zavise radi obezbjeđenja osnovnih sredstava za život.

Prihod (nesuštinska tema)

323. "Prihod" se može definirati kao: (a) prihod koji dobije svaki član domaćinstva iz svakog izvora sredstava za život (u skladu sa klasifikacijom predloženom u paragrafu 319 iznad, osim grupe (5.0) koja se ne klasificira kao prihod) tokom prethodnih dvanaest mjeseci ili tokom protekle godine, i (b) ukupni godišnji prihod domaćinstva u gotovini i u robama iz svih izvora.

324. Zemlje možda žele prikupiti informacije o iznosima koje su primili pojedinci i/ili domaćinstva. Ako se ta tema uključi u popis, preporučuje se da se podaci prikupe za sve osobe iznad neke određene starosne granice, bez obzira da li su te osobe ekonomski aktivne ili ne. Prihod se treba mjeriti i za pojedince i za domaćinstvo čiji je taj pojedinac član.

325. Zavisno od nacionalnih uvjeta, potrebne informacije mogu se prikupiti putem popisnog upitnika ili putem direktnog korištenja administrativnih spisa. Problemi prikupljanja podataka o prihodima putem upitnika dijelom su povezani sa osjetljivošću takvog pitanja u mnogim društvima, a dijelom sa teškoćama koje mnoge osobe mogu imati u pronalaženju ili tačnom prisjećanju traženih informacija.

326. Zemlje koje uključe prihod u svoj popis trebale bi razmotriti izvještaj Canberra grupe pod nazivom "*Ekspertna grupa za statistike o prihodima domaćinstava (Canberra grupa), finalni izvještaj i preporuke*", Ottawa, 2001., (ISBN 0-9688524-0-8), pogledati i na: <http://www.lisproject.org/links/canberra/finalreport.pdf>

Socio-ekonomske grupe (izvedena nesuštinska tema)

327. Svrha kategorije "socio-ekonomskih grupa" je identificirati različite grupe osoba gdje su članovi određene grupe s jedne strane razložno homogeni, a s druge strane prilično jasno izdvojeni od članova drugih grupa obzirom na njihov socijalni, ekonomski, demografski i/ili kulturni položaj i ponašanje. Skup "socio-ekonomskih grupa" može se izvesti iz detaljnih kategorija sljedećih klasifikacija: grana industrije

(grana ekonomske aktivnosti); položaj u zaposlenju; zanimanje; i glavni izvor sredstava za život.

328. Obzirom da ne postoji međunarodna standardna klasifikacija stanovništva na socio-ekonomske grupe, zemlje mogu napraviti vlastitu klasifikaciju.

329. Nezaposlene osobe koje su ranije radile trebaju biti uključene u kategoriju vezanu za njihovu raniju aktivnost.

Poglavlje VII OBRAZOVNE ZNAČAJKE

Uvod

330. Termin obrazovanje odnosi se na svaku svjesnu, sistematičnu i organiziranu komunikaciju napravljenu tako da dovede do učenja. I dok se većina toga najvjerojatnije odvija u školama ili univerzitetima (ili u sličnim institucijama) moguće je da se obrazovanje pruži i van ovih institucija. Zbog međunarodne uporedbe preporučuje se da zemlje prikupe podatke u skladu sa posljednjom dostupnom verzijom Međunarodne standardne klasifikacije obrazovanja (ISCED).³⁷

Postignuti stupanj obrazovanja (suštinska tema)

331. Postignuti stupanj obrazovanja odnosi na najviši uspješno završeni stupanj u obrazovnom sistemu zemlje gdje se vrši obrazovanje. Svako obrazovanje koje je relevantno za postizanje nekog stupnja obrazovanja treba uzeti u obzir, čak i ako se obavlja van škola i univerziteta.

332. Preporučuje se da se podaci o postignutom stupnju obrazovanja skupljaju za sve osobe stare deset godina i više. Međutim, kako bi se omogućila uporedba na međunarodnom nivou, preporučuje se da se svako tabeliranje podataka o postignutom stupnju obrazovanja koji nisu urađeni po godinama starosti uradi tako da se osobe razvrstaju barem na one ispod 15 godina starosti i one stare 15 godina i više.

333. Podaci se trebaju prikupljati na osnovu najvišeg uspješno završenog stupnja obrazovanja.

334. Zemlje trebaju također razmotriti prikupljanje dodatnih informacija koje će pružiti podatke o stupnjevima obrazovanja koji nisu uspješno završeni. To se može postići postavljanjem pitanja o tome da li je veći stupanj obrazovanja od već postignutog započet ili prekinut, ili da li osoba studira na višem stupnju. Alternativno, pitanje o završenom razredu ili broju završenih godina obrazovanja moglo bi biti prikladno u ovom kontekstu.

335. Prikupljeni podaci trebali bi, u svim slučajevima, biti kodirani prema stupnjevima ISCED-a. Možemo razlikovati sljedeće stupnjeve obrazovanja:

- (a) ISCED stupanj 1. Primarno (prvi stupanj osnovnog obrazovanja).
- (b) ISCED stupanj 2. Niže srednje (drugi stupanj osnovnog obrazovanja).
- (c) ISCED stupanj 3. (Više) srednje.
- (d) ISCED stupanj 4. Post-srednje netercijarno obrazovanje.
- (e) ISCED stupanj 5. Prvi stupanj tercijarnog obrazovanja.
- (f) ISCED stupanj 6. Drugi stupanj tercijarnog obrazovanja.

³⁷ Obrazovanje na prvi pogled, 2004. godina, OECD

336. Potrebno je također identificirati osobe bez formalnog školovanja. Mogu se također prikupiti i informacije o ISCED stupnju 0, pred-primarnom obrazovanju³⁸.

337. Potrebno je obratiti posebnu pažnju na uspostavljanje odgovarajuće usklađenosti stupnja/razreda za osobe koje su svoje obrazovanje stekle po različitom ili stranom sistemu kao i na situacije gdje se obrazovni sistem promijenio više od jedanput. Zemlje možda žele razmotriti postavljanje pitanja u kojoj stranoj zemlji je obrazovanje stečeno.

338. Neophodna odstupanja od predloženih definicija i klasifikacija, a koja su rezultat određenih karakteristika nacionalnog obrazovnog sistema, trebaju biti pojašnjena u popisnom izvještaju i/ili relevantnim meta-podacima. Ako je, zbog nacionalnih potreba, neophodno izdati rezultate potpuno usklađene sa oznakama koje se koriste za škole unutar te zemlje, preporučuje se da se uloži napor ka povezivanju tih kategorija upotrijebljenih za domaće korisnike sa onima koje će omogućiti korištenje tih podataka na međunarodnom nivou. Zemlje koje kodiraju "postignuti stupanj obrazovanja" prema nacionalnoj standardnoj klasifikaciji mogu uspostaviti uzajamnu vezu sa posljednjom verzijom ISCED-a putem paralelnog kodiranja ili "preslikavanjem" sa detaljnih grupa nacionalne klasifikacije u ISCED.

339. Važno je prepoznati da u određenim okolnostima stupanj obrazovanja može biti postignut čak i ako nije stečena relevantna kvalifikacija. Preporučuje se da se podaci o obrazovnom postignuću i podaci o stečenim kvalifikacijama prikupljaju zasebno ili tako da ih je moguće razdvojiti. Ako se podaci ne skupljaju zasebno ili se ne mogu razdvojiti to treba jasno navesti u svakoj popisnoj publikaciji.

Obrazovne kvalifikacije (nesuštinska tema)

340. Obrazovne kvalifikacije su akademski stupanj, diploma, certifikat itd. koji su dodijeljeni nekoj osobi od strane obrazovnih ustanova, specijalnih ispitivačkih tijela ili profesionalnih tijela u domovini te osobe ili u inozemstvu za uspješan završetak redovnog, vanrednog ili privatnog studija.

341. Predlaže se da se informacija o obrazovnim kvalifikacijama skuplja barem za sve osobe koje su uspješno završile studiranje na post-srednjem stupnju obrazovanja. Takva informacija treba uključivati naziv najvećeg akademskog stupnja, dobijene diplome ili certifikata, sa naznakom oblasti izučavanja ako se to ne može zaključiti iz samog naziva.

Oblast izučavanja (nesuštinska tema)

342. Oblast izučavanja, po definiciji ISCED-a, je predmet o kome se osoba podučava u nekom obrazovnom programu.

343. Informacija o raspodjeli obrazovanih osoba po oblastima izučavanja važna je za upoređivanje ponude i potražnje za kvalificiranom radnom snagom sa nekim posebnim

³⁸ Pogledajte: www.unesco.org/education/information/nfsunesco/doc/isced-1997.htm

specijalizacijama na tržištu rada. Ovo je podjednako bitno i za planiranje i reguliranje proizvodnih kapaciteta na raznim nivoima, vrstama i granama obrazovnih institucija i programa obuke. Pored postignutog stupnja obrazovanja, oblast izučavanja neke osobe predstavlja drugu po važnosti dimenziju kvalifikacija te osobe. Titula, akademski stupanj, diploma i dodatna obuka, kao i iskustvo stečeno na poslu predstavljaju dodatne komponente kvalifikacija.

344. Informacija o oblasti izučavanja treba se prikupiti prvenstveno za odraslo stanovništvo koje je završilo sekundarno obrazovanje ili veći stupanj. To bi značilo da pitanje treba prije svega postaviti osobama starim 15 godina ili više, koje su završile sekundarno obrazovanje ili neki veći stupanj obrazovanja ili neke druge organizirane obrazovne programe i programe obuke na odgovarajućim obrazovnim stupnjevima.

345. Problem može nastati pri identificiranju tačnih oblasti izučavanja osoba sa međudisciplinarnim ili multidisciplinarnim specijalizacijama. U takvim slučajevima, zemlje trebaju slijediti identifikaciju glavne ili osnovne oblasti izučavanja. Međutim, zemlje će možda htjeti identificirati specijalizacije na različite načine zavisno od planirane upotrebe ove informacije i od kapaciteta za obradu podataka.

346. Najčešća metoda je pitati osobu tokom popisa da identificira osnovnu oblast izučavanja, a to može rezultirati gubljenjem informacija o drugim oblastima. Drugo je rješenje prihvatiti višestruke odgovore na to pitanje, a u tom slučaju moraju se uvesti odgovarajući kapaciteti za obradu podataka koji mogu rukovati višestrukim odgovorima i tabelirati ih. Ako je to potrebno, prikupljanje podataka i procedura obrade može se prilagoditi kako bi se omogućilo razlikovanje osnovnih i drugostepenih oblasti izučavanja. Drugo moguće rješenje bila bi uspostava zasebne kategorije za svaku multidisciplinarnu oblast unutar klasifikacije.

347. Zemlje mogu slijediti već postojeće nacionalne nomenklature ili mogu, radi međunarodne uporedbe, usvojiti klasifikacije i kodiranja oblasti izučavanja iz posljednje verzije ISCED-a. Zemlje koje kodiraju "oblast izučavanja" prema nacionalnoj standardnoj klasifikaciji mogu uspostaviti vezu između posljednje verzije ISCED-a putem paralelnog kodiranja ili putem "preslikavanja" iz detaljnih grupa nacionalne klasifikacije u ISCED. Detaljni primjeri i smjernice za klasifikaciju obrazovnih programa unutar ISCED okvira dostupni su u Eurostat-ovoj publikaciji "Priručnik za oblasti obrazovanja i obuke"³⁹.

Pohađanje škole (nesuštinska tema)

348. Pohađanje škole definira se kao redovno pohađanje bilo koje akreditirane obrazovne institucije ili programa, javne ili privatne, radi organiziranog učenja na bilo kom stupnju obrazovanja. Poduka posebnim vještinama, a koja nije dio priznate obrazovne strukture

³⁹ Pogledajte web stranicu:

http://forum.europa.eu.int/Public/irc/dsis/edtc/library?1=/public/measuring_lifelong/classifications/isced97_fields

neke zemlje (na primjer obuka uz rad u nekim fabrikama) ne smatra se "pohađanjem škole" u kontekstu popisa. Podaci o pohađanju škole trebaju se odnositi na vrijeme održavanja popisa. Ako se popis provodi tokom perioda školskog odmora, uzima se u obzir pohađanje škole u periodu neposredno prije odmora.

349. Koncept pohađanja škole različit je od upisa u školu koji se obično pokriva školskim statistikama, ali su međusobno komplementarni. Pohađanje znači svakodnevno prisustvo učesnika u nekoj obrazovnoj instituciji. Upis se odnosi na formalnu registraciju učesnika na početku nekog kursa, na primjer registracija školske djece na početku školske godine. Osoba se može upisati, ali ne mora pohađati ustanovu, na primjer zbog bolesti. Osoba koja pohađa program obuke ne mora biti formalno upisana u neku školu ili obrazovnu instituciju.

350. Definicija pohađanja kao svakodnevnog prisustva u nekoj instituciji za učenje je najrelevantnija za primarno i sekundarno obrazovanje. Mogu postojati i druge situacije kada je osoba upisana i aktivno učestvuje u nekom obrazovnom programu radi sticanja kvalifikacija, ali ta osoba ne pohađa redovno tu instituciju. Takvi primjeri uključuju učestvovanje u studijima putem interneta, dopisne kurseve i određene vidove tercijarnog obrazovanja koji zahtijevaju neredovno prisustvovanje.

351. Zavisno od nacionalnih prioriteta prikupljeni podaci mogu se ograničiti samo na pohađanje primarnog i sekundarnog stupnja obrazovanja. U širem smislu, podaci se mogu odnositi na sve vidove učešća na svim stupnjevima obrazovanja te se mogu prikupiti informacije o aktivnom učešću u obrazovnim programima radi sticanja kvalifikacija. U svakom slučaju trebalo bi biti moguće razlikovati svaku pojedinu vrstu učešća, a to bi se trebalo jasno navesti u relevantnom popisnom izvještaju i/ili u meta-podacima.

352. Informacija o pohađanju škole odnosi se posebno na stanovništvo zvanično definirane školske dobi, koja se općenito kreće od 5 do 29 godina, ali može varirati od zemlje do zemlje zavisno od nacionalne obrazovne strukture. Dobne se granice mogu prilagoditi po potrebi u slučajevima gdje se prikupljanje podataka proširuje da bi se pokrilo i pohađanje pred-primarnog obrazovanja i/ili drugih sistematskih obrazovnih programa i programa obuke koji se organiziraju za odrasle u proizvodnim i uslužnim poduzećima, društvenim organizacijama i drugim neobrazovnim institucijama. Treba primijetiti da će osobe iz grupe "trenutno neaktivnog" stanovništva koje su klasificirane kao "učenici" (pogledajte paragraf 258) uključivati samo jednu podgrupu osoba koje pohađaju školu, obzirom da će neki od onih koji pohađaju školu biti klasificirani kao 'zaposleni' a neki kao 'nezaposleni' (pogledajte paragrafe 239-248).

Pismenost (nesuštinjska tema)

353. Pismenost se definira kao sposobnost i čitanja i pisanja. Ako se ova tema uključi u popis, prikupljene informacije trebaju biti oblikovane tako da razlikuju osobe koje su pismene od onih koje su nepismene. Osoba koja može, sa razumijevanjem, i pročitati i napisati kratku, jednostavnu izjavu o svom svakodnevnom životu smatra se pismenom.

Osoba koja ne može, sa razumijevanjem, i pročitati i napisati takvu izjavu o svom svakodnevnom životu može se smatrati nepismenom. Shodno tome, osoba koja može pročitati i napisati samo cifre i svoje vlastito ime treba se smatrati nepismenom, kao i osoba koja može čitati ali ne i pisati i ona koja može čitati i napisati samo neku ritualnu frazu koju je naučila napamet. Pismenost je primijenjena vještina i u idealnim se uvjetima mjeri na osnovu nekog posebnog zadatka kao što je čitanje novina ili pisanje pisma. Ovo može potencijalno zahtijevati obučene anketare, te bi bilo neprikladno za oblik popisa u kome osobe same popunjavaju upitnike. Čitanje i pisanje se mogu zasebno mjeriti kako bi se omogućilo postavljanje jednostavnijih pitanja i radi povećanja analitičke moći.

354. Prikupljanje i tabeliranje statistika o pismenosti tokom popisa stanovništva ne treba biti utemeljeno na izvedenim zaključcima zasnovanim na pismenosti, pohađanju škole i postignutom stupnju obrazovanja. Postoje situacije u kojima neke osobe možda napuste školu sa samo napola postignutom pismenošću, a možda i nju vremenom izgube ako se od njih ne zahtijeva redovno čitanje i pisanje.

355. Jezik ili jezici na kojima osoba može čitati i pisati nisu faktor koji se uzima u obzir pri određivanju pismenosti te osobe i ne trebaju se razmatrati u upitnicima. U multijezičnim zemljama, međutim, informacija o sposobnosti čitanja i pisanja na nekom određenom jeziku može biti vrlo bitna pri određivanju obrazovne politike, te bi stoga bila korisna kao dodatni predmet istraživanja.

356. Zemlje možda mogu razmotriti uvođenje neke vrste pitanja o procjeni pismenosti zasnovanog na savjetima regionalnih stručnjaka i UNESCO-a. Kao alternativa tome, može biti prikladno uvesti jednostavno pitanje o pismenosti u pisanju u čitanju.

357. Predlaže se da se podaci o pismenosti prikupljaju za sve osobe stare deset godina i više. Međutim, kako bi se omogućila međunarodna uporedba podataka o pismenosti bilo kakvo tabeliranje pismenosti nepovezano sa godinama starosti trebalo bi barem napraviti razliku između osoba ispod 15 godina i onih starih 15 godina i više.

Kompjuterska pismenost (nesuštinska tema)

358. Kompjuterska se pismenost definira kao sposobnost korištenja osnovnih kompjuterskih aplikacija radi ispunjavanja svakodnevnih zadataka. Ako se ova tema uključi u popis preporučuje se da se prikupe informacije o sposobnosti korištenja aplikacija za obradu riječi (Word Processing), tabela (Excell), elektronske pošte (E-mail) i pretraživanja interneta.

Poglavlje VIII MEĐUNARODNA I INTERNA MIGRACIJA

Uvod

359. U popisu se mogu identificirati dva različita aspekta važna za migraciju:

- (a) mjerenje broja međunarodnih migranata i drugih grupa važnih za međunarodnu migraciju, sa informacijom o vremenu i geografskim uzorcima njihovih međunarodnih migracija; i
- (b) mjerenje broja internih migranata, sa informacijama o vremenu i geografskim uzorcima njihovih internih migracija.

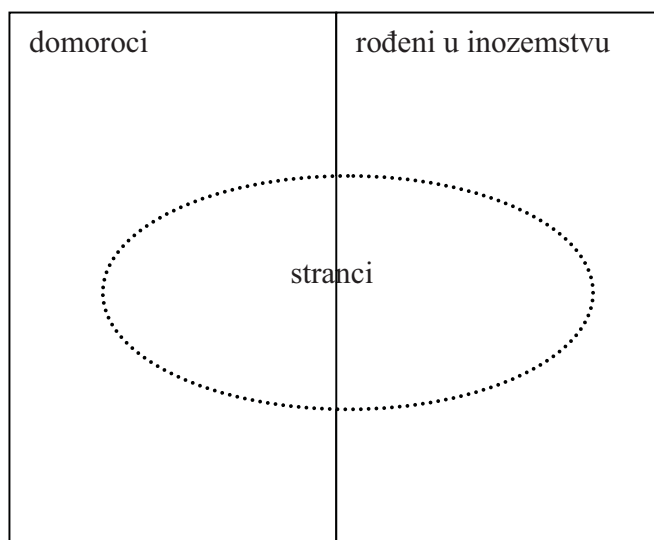
Grupe stanovništva važne za međunarodnu migraciju

360. U popisima stanovništva obično se identificiraju dvije grupe stanovništva važne za međunarodnu migraciju: rođeni u inozemstvu i stranci.

361. *Rođeni u inozemstvu*: ovo je grupa osoba rođenih u nekoj drugoj zemlji. Ova grupa odgovara broju međunarodnih migranata koji su migrirali barem jednom u životu, a borave van svoje zemlje rođenja u momentu provođenja popisa. Osobe rođene u zemlji se definiraju kao domoroci.

362. *Stranci*: ovo je grupa osoba koje nemaju državljanstvo zemlje. Stranci mogu biti rođeni u inozemstvu ili domoroci. Osobe koje imaju državljanstvo neke zemlje definiraju se kao državljani.

Ilustracija broj 1: domoroci, rođeni u inozemstvu i stranci

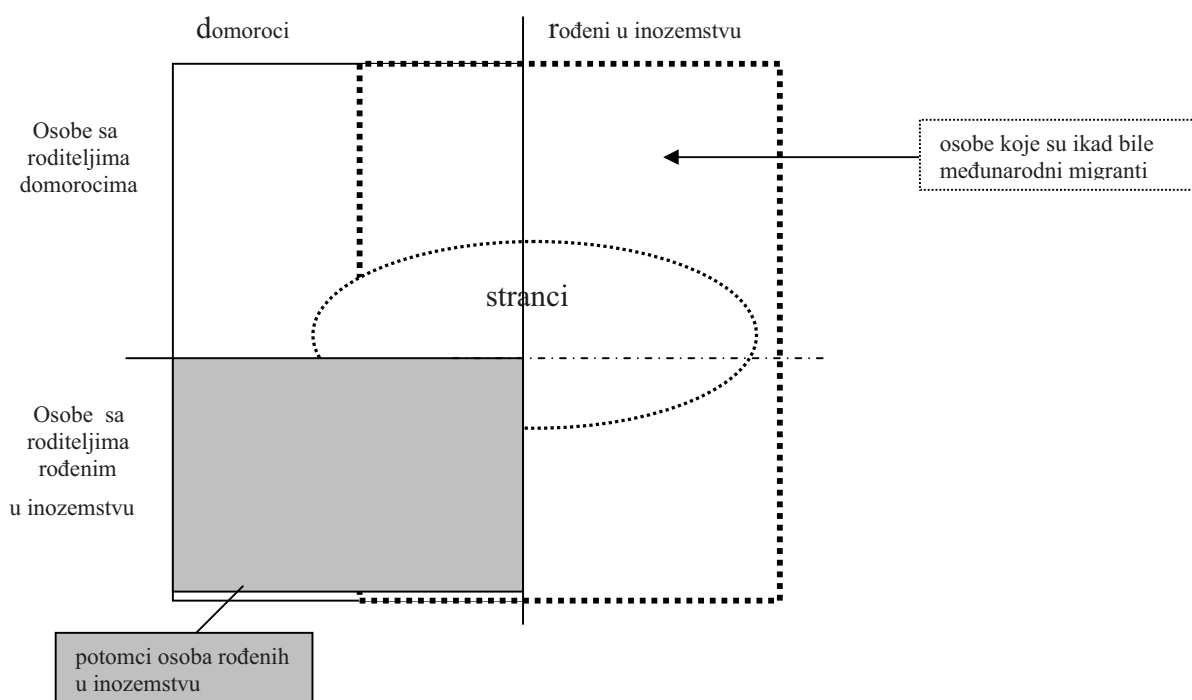
363. Grupe stanovništva identificirane na osnovu mjesta rođenja i državljanstva

predstavljene su ilustracijom broj 1. Iako je vrlo važna, informacija o ovim grupama je u mnogim zemljama nedovoljna za praćenje i analizu uticaja međunarodne migracije. Stoga se preporučuje da popis pokuša identificirati dvije dodatne grupe stanovništva:

364. Potomci osoba rođenih u inozemstvu: Ovo je grupa osoba rođenih u nekoj zemlji čiji su roditelji rođeni u inozemstvu. Možemo teoretski razlikovati nekoliko generacija potomaka: osobe čiji su roditelji, djedovi itd. bili rođeni u inozemstvu. Međutim, popis stanovništva se treba u principu fokusirati samo na osobe čiji su roditelji rođeni u inozemstvu (ova se grupa označava kao "druga generacija").

365. Osobe koje su ikad bile međunarodni migranti: Preporuke o statistikama međunarodne migracije⁴⁰ definiraju međunarodnog migranta kao "svaku osobu koja mijenja svoju zemlju uobičajenog boravka". Prema ovoj definiciji, broj *osoba koje su ikad bile međunarodni migranti* u nekoj zemlji je skup osoba koje su ikada promijenile svoju zemlju uobičajenog boravka. Ova grupa uključuje sve osobe rođene u inozemstvu uz domoroce koji su ikada živjeli u inozemstvu⁴¹.

Ilustracija broj 2: *Domoroci, rođeni u inozemstvu, stranci, potomci rođenih u inozemstvu i međunarodni migranti*

⁴⁰ Preporuke o statistikama međunarodne migracije – revizija broj 1, Ujedinjeni narodi, 1998., ST/ESA/STAT/SER.M/58/Rev.1, paragraf 32.

⁴¹ Pretpostavlja se da su sve osobe rođene u inozemstvu međunarodni migranti i da su svi nekad boravili ili se očekivalo da će boraviti u zemlji svoga rođenja barem jednu godinu.

366. Gore definirane grupe nisu međusobno isključive i mogu se uveliko preklapati, kao što je prikazano ilustracijom broj 2. Međutim, svaka grupa je važna za različite aspekte migracije i procesa integracije i predstavlja mogući cilj različitih programa i politika. Veličina svake grupe jasno zavisi od zemlje, njene legislative i njene migracijske istorije.

367. Moguće je izgraditi analitičku klasifikaciju zajedničkim korištenjem mjesta rođenja, državljanstva i mjesta rođenja roditelja. Klasifikacije napravljene korištenjem individualnih mjesta rođenja / državljanstva i mjesta rođenja / mjesta rođenja roditelja / državljanstva su posebno važne obzirom da daju mogućnost identifikacije različitih grupa stanovništva važnih za međunarodnu migraciju. Puni opis ovih klasifikacija dat je u paragrafima 398-405.

368. Osobe čiji je jedan roditelj rođen u zemlji, a drugi u inozemstvu predstavljaju poseban slučaj. Ova grupa može predstavljati značajan udio stanovništva u nekim zemljama. Predlaže se da se obezbijedi zasebno pobrojavanje ove grupe (pogledajte paragraf 401).

369. U svim temama vezanim za međunarodne granice (zemlja rođenja, zemlja rođenja roditelja, zemlja državljanstva, zemlja prethodnog/trenutnog stanovanja) treba uzimati u obzir granice koje postoje u momentu održavanja popisa. Ovo može imati važne implikacije u zemljama koje su nastale dijeljenjem bivših zemalja, pošto se mnoge osobe koje su se kretale unutar granica bivše zemlje sada mogu smatrati međunarodnim migrantima ako se govori o njihovoj zemlji rođenja ili zemlji prethodnog stanovanja. Stoga je važno obratiti pažnju na tumačenje podataka iz ovih zemalja, a posebno u vezi sa zemljom rođenja ili zemljom prethodnog stanovanja.

370. Kad god je to moguće, potrebno je napraviti komplementarne tabele o broju stanovništva važnom za međunarodnu migraciju, u kojima bi se razdvojile osobe koje su migrirale prije raspada bivše zemlje od onih koje su to uradile nakon raspada. Osobe koje su rođene na nekom određenom teritoriju, ali čija se zemlja rođenja promijenila zbog promjena granica, ne trebaju se smatrati osobama rođenim u inozemstvu.

Interni migranti

371. Interni se migranti definiraju kao osobe koje imaju uobičajeno mjesto stanovanja u određenom geografskom području, a koje su ranije bile stanovnici drugog geografskog područja u toj zemlji. U operativnom smislu, geografsko se područje definira kao najmanja civilna jedinica podjele. *Interni migranti* se, dakle, definiraju kao osobe koje su stalno nastanjene u civilnoj jedinici podjele u momentu održavanja popisa, a koje su ranije bile nastanjene u nekoj drugoj civilnoj jedinici podjele u istoj zemlji, s tim da se civilna jedinica podjele određuje na najmanjem civilnom nivou. Kako bi se obezbijedili relevantni podaci o internim migrantima, detaljna bi klasifikacija trebala razlučiti lokalna, unutar-regionalna i među-regionalna kretanja. Kretanja unutar najmanjih civilnih jedinica podjele trebaju se smatrati promjenom mjesta stanovanja a ne internom migracijom.

372. Osobe koje su međunarodni imigranti – a koje su, bez obzira na zemlju rođenja ili državljanstva, u nekom momentu svog života imale uobičajeno mjesto stanovanja u drugoj zemlji – mogu se također smatrati internim migrantima ako su se, pored njihovih međunarodnih preseljenja, oni također preseljavali i interno i bili nastanjeni negdje drugo u istoj zemlji prije održavanja popisa.

Zemlja/mjesto rođenja (suštinska tema)

373. Informacija o mjestu rođenja može se prikupiti prema geografskoj jedinici u kojoj se rođenje desilo ili prema uobičajenom mjestu stanovanja majke u momentu rođenja. Zemlje trebaju prikupiti ove podatke prema kriteriju koji bolje odgovara njihovim potrebama za podacima. Neke pak zemlje mogu prikupljati ove podatke po oba kriterija. Za osobe rođene u zemlji, treba prikupiti ovu informaciju prema najmanjoj civilnoj jedinici podjele. Za osobe rođene van zemlje, dovoljno je prikupiti informaciju o zemlji rođenja. Zemlja rođenja se koristi radi razdvajanja domorodaca i stanovnika rođenih u inozemstvu.

374. Za potrebe međunarodne uporedbe, kao i za internu upotrebu, informaciju o zemlji rođenja treba prikupiti na osnovu međunarodnih granica koje postoje u momentu provođenja popisa. Preporučuje se da se informacije o ovoj temi prikupe i kodiraju na najdetaljniji mogući način. Za osobe rođene u inozemstvu, zemlja rođenja treba biti kodirana na osnovu troslovnih alfabetskih kodova datih u klasifikacijama objavljenim od strane Statističkog odjela UN-a⁴².

Zemlja državljanstva (suštinska tema)

375. Državljanstvo se definira kao posebna pravna veza između pojedinca i njegove države, ostvarena rođenjem ili naturalizacijom, bilo putem objave, slobodnog odabira, braka ili drugim načinima u skladu sa domaćim zakonima. Državljanstvo se upotrebljava radi identificiranja strane nastanjene populacije, to jest nastanjenih osoba koje nemaju državljanstvo zemlje u kojoj se vrši popis.

376. Informacija o zemlji državljanstva treba se prikupiti za sve osobe i kodirati na najdetaljniji mogući način, na osnovu troslovnih alfabetskih kodova predstavljenih u klasifikacijama objavljenim od strane Statističkog odjela UN-a (Standardni kodovi zemalja ili područja za upotrebu u statistikama, ST/ESA/STAT/SER.M/49/rev.4/). Ova klasifikacija zemalja ili područja korisno je sredstvo za razvoj klasifikacije državljanstava, ali treba biti oprezan pri obradi zavisnih teritorija koje su uključene u gore navedenu klasifikaciju a koje možda nemaju svoje vlastito državljanstvo.

377. Treba napraviti odredbe kako bi se dobili zasebni podaci za osobe bez državljanstva, to jest osobe bez priznatog državljanstva neke države.

⁴² Standardni kodovi zemalja ili područja za upotrebu u statistikama, ST/ESA/STAT/SER.M/49/rev.4/ (<http://unstats.un.org/unsd/methods/m49/m49.htm>)

378. Potrebno je prikupiti informaciju o svim državljanstvima koje imaju ispitanici kako bi se identificirao udio stanovništva sa dvojnim ili višestrukim državljanstvima.

Osobe koje su ikad živjele u inozemstvu i godina dolaska u zemlju (suštinska tema)

379. Ova se tema fokusira na sve osobe koje su ikada imale mjesto stanovanja van trenutne zemlje uobičajenog stanovanja, bez obzira na zemlju rođenja ili državljanstva i bez obzira na druge promjene uobičajenog mjesta stanovanja koje su se možda dešavale unutar zemlje. Kako bi se prikupile informacije o ovoj temi pojedince treba pitati da li su ikada imali uobičajeno mjesto stanovanja u inozemstvu. Informacija o ovoj temi daje mogućnost identificiranja skupine osoba koje su ikada bile internacionalni migranti (pogledajte paragraf 365). Za one osobe koje su ikada živjele u inozemstvu, potrebno je također prikupiti informaciju o godini dolaska u trenutnu zemlju stanovanja.

380. Godina dolaska u zemlju je kalendarska godina kada je osoba zadnji put stekla uobičajeno mjesto stanovanja u zemlji. Svrha ove teme je mjerenje trajanja boravka međunarodnih migranata u zemlji domaćinu. Preferira se mjerenje trajanja boravka na temelju vremena dolaska u zemlju radije nego na temelju broja proteklih godina od dolaska u zemlju, zato što će vrijeme dolaska vjerovatnije pružiti tačnije informacije⁴³. Kako bi se dobile detaljnije informacije o vremenu dolaska, može se također prikupiti informacija o mjesecu dolaska u zemlju.

381. Preporučljivije je prikupiti informaciju o godini zadnjeg dolaska u zemlju nego o godini prvog dolaska, obzirom da prva opcija daje nedvosmislenu informaciju. Kada koristimo godinu zadnjeg dolaska, izvedeno trajanje boravka te osobe odnosi se na neprekidan boravak u zemlji, dok postavljanjem pitanja o godini prvog dolaska nemamo informacije o periodima boravka u inozemstvu u međuvremenu. Godina zadnjeg dolaska može također pružiti korisne informacije o nedavnim imigracijskim tokovima. Smjernice za popisivače i ispitanike trebaju naglasiti da se ova tačka odnosi samo na zadnju imigraciju u zemlju, obzirom da se mogu dogoditi poteškoće u razumijevanju kod osoba koje su uspostavljale stanovanje u zemlji u više navrata.

Zemlja ranijeg uobičajenog stanovanja u inozemstvu (nesuštinska tema)

382. Za osobe koje su ikada živjele u inozemstvu, možemo također pribilježiti i zemlju ranijeg boravka. Za potrebe međunarodne uporedbe kao i za internu upotrebu potrebno je prikupiti informacije o zemlji ranijeg stanovanja na osnovu međunarodnih granica koje postoje u trenutku provođenja popisa. Preporučuje se da se informacija o ovoj temi prikupi i kodira na najdetaljniji mogući način, a na osnovu troslovnih alfabetskih kodova predstavljenih u klasifikaciji objavljenoj od strane Statističkog odjela UN-a (Standardni kodovi zemlaja ili područja za upotrebu u statistikama, ST/ESA/STAT/SER.M/49/rev.4/).

⁴³ Za osobe koje su se doselile posljednjih godina, potrebno je zabilježiti pojedinačnu kalendarsku godinu, dok se širi vremenski intervali mogu koristiti za osobe koje su se doselile u ranijim periodima.

Ukupno trajanje stanovanja u zemlji (nesuštinska tema)

383. Ova se tema fokusira na trajanje stanovanja u zemlji osoba koje su ikad međunarodno migrirale (pogledajte paragraf 365). Ukupno se trajanje definira kao ukupni broj godina u toku kojih je osoba koja je ikada međunarodno migrirala imala mjesto stanovanja u zemlji, računajući sve periode stanovanja uključujući i posljednji. Ova tema daje dodatne informacije obzirom na godinu zadnjeg dolaska (pogledajte paragrafe 380-381) samo za osobe koje su uspostavljale uobičajeno mjesto stanovanja u više navrata.

Ranije uobičajeno mjesto stanovanja i datum dolaska u sadašnje mjesto stanovanja (suštinska tema)

384. Ova tema daje informacije o geografskim i vremenskim uzorcima međunarodne migracije, to jest preseljenja u trenutno mjesto stanovanja. Preporučuje se da se ranije mjesto stanovanja identificira na nivou najmanje civilne jedinice podjele.

385. U operativnom smislu ova se tema može provoditi na dva načina:

- (a) **Prošireni način:** ispitivanjem o godini i mjesecu dolaska u trenutno uobičajeno mjesto stanovanja i o prethodnom uobičajenom mjestu stanovanja; ili
- (b) **Skraćeni način:** ispitivanjem o uobičajenom mjestu stanovanja jednu godinu prije popisa.

Godina i mjesec dolaska u trenutno mjesto

386. U proširenom načinu godina i mjesec dolaska su zapravo kalendarska godina i mjesec kada je osoba zadnji put uspostavila prebivalište u trenutnom uobičajenom mjestu stanovanja. Kako bi se umanjilo opterećenje za ispitanike, za mjesec rođenja može se pitati samo osoba koja je doselila u toku kalendarske godine koja je prethodila popisu⁴⁴. Ranije uobičajeno mjesto stanovanja definira se prema najmanjoj civilnoj jedinici podjele. Zajedničkim korištenjem ova dva pitanja moguće je analizirati uzorke i vrijeme internih migracija. Ako se ranije uobičajeno mjesto stanovanja nalazilo van zemlje, treba prikupiti podatak o zemlji u kojoj se to mjesto nalazilo.

Uobičajeno mjesto stanovanja jednu godinu prije popisa

387. Skraćeni oblik je prvenstveno namijenjen proučavanju uzoraka nedavnih migracija. Ako se uobičajeno mjesto stanovanja godinu dana prije popisa nalazilo u zemlji, ono se treba identificirati na nivou najmanjih civilnih jedinica podjele. Ako se uobičajeno mjesto stanovanja nalazilo izvan zemlje, potrebno je prikupiti podatak o zemlji stanovanja.

388. Skraćeni način daje informacije o osobama koje su se doselile u trenutno mjesto stanovanja u toku protekle godine, a ova se informacija može uporediti sa odgovarajućim

⁴⁴ Za one koji su doselili u nedavnim godinama treba pribižežiti pojedinačnu kalendarsku godinu doseljenja, dok se za osobe koje su doselile u ranijim godinama mogu koristiti širi vremenski intervali.

informacijama koje dobijamo proširenim načinom. Međutim, prošireni način također daje važne informacije o migracijama koje su se dogodile u ranijim godinama. Zemlje trebaju odabrati bilo koji od ova dva načina zavisno od svojih potreba za informacijama.

389. I prošireni i skraćeni način daju samo djelimične informacije o međunarodnoj migraciji te se stoga preporučuje korištenje teme "Osobe koje su ikada živjele u inozemstvu i godina dolaska u zemlju" (pogledajte paragraf 379) za prikupljanje tačnih podataka o periodima međunarodne migracije.

Uobičajeno mjesto stanovanja pet godina prije popisa (nesuštinska tema)

390. Ako se postavlja pitanje o uobičajenom mjestu stanovanja jednu godinu prije popisa (to jest ako se odabere korištenje skraćenog načina prikupljanja podataka za temu 'Ranije uobičajeno mjesto stanovanja i datum dolaska u sadašnje mjesto'), tada se može postaviti i pitanje o uobičajenom mjestu stanovanja pet godina prije popisa. Ovo proširenje vremenskog intervala omogućuje bilježenje većeg broja preseljenja, ali sa povećanom nesigurnošću o tačnom vremenu tih migracija. Ako je uobičajeno mjesto stanovanja pet godina prije popisa bilo u zemlji, onda to mjesto treba navesti kao najmanju jedinicu civilne podjele. Ako je uobičajeno mjesto stanovanja pet godina prije popisa bilo van zemlje, treba pribilježiti podatak o zemlji stanovanja.

Razlog migracije (nesuštinska tema)

391. Neke zemlje mogu prikupljati informacije o razlozima međunarodne i/ili interne migracije. Ova tema bi se trebala odnositi na glavne razloge koji su potakli ispitanike da poduzmu posljednje migratorno kretanje. Preporučuje se da se bilježi samo jedan glavni razlog migracije. Bilo bi najprikladnije uključiti ovu temu kao potpitanje u okviru teme o prebivalištu u inozemstvu (pogledajte paragraf 382) ili kao potpitanje u sklopu teme o ranijem uobičajenom mjestu stanovanja (pogledajte paragraf 384).

Zemlja rođenja roditelja (nesuštinska tema)

392. Zemlje sa značajnim brojem useljenika mogu prikupljati informacije o zemlji rođenja roditelja. Svim stanovnicima treba postaviti pitanje o zemlji rođenja roditelja (oca i majke), a pri tome treba slijediti iste oznake kao i za zemlju rođenja. Ova tema omogućuje identifikaciju skupine potomaka osoba rođenih u inozemstvu. Potrebna je posebna pažnja kod prikupljanju podataka o ovoj temi u zemljama gdje su granice prošle kroz veće promjene (pogledajte paragraf 369).

393. Uvođenje pitanja o zemlji rođenja roditelja predlaže se radi identificiranja grupe potomaka useljenika pošto je, u tom slučaju, podatak zasnovan na objektivnim i pouzdanim informacijama. Ova tema se preporučuje radi skupljanja vrijednih informacija o integracijskim procesima i rezultatima useljenika i njihovih potomaka.

394. U slučajevima usvojene djece, ovo se pitanje uvijek odnosi na njihove zakonske roditelje.

Sticanje državljanstva (nesuštinska tema)

395. Zemlje sa značajnim brojem naturaliziranih osoba mogu htjeti prikupljati informacije o načinu sticanja njenog državljanstva, to jest da li je to bilo rođenjem ili naturalizacijom ili drugim načinima u skladu sa domaćim zakonima.

396. Neke zemlje mogu također uključiti, za naturalizirane građane, pitanje o godini sticanja državljanstva i vrsti naturalizacije (brakom, boravkom, pravnim statusom itd.).

397. U zemljama koje su nastale raspadom bivših država, može se uključiti dodatna tipologija vezana za sticanje državljanstva koja bi ukazivala na one osobe koje su dobile državljanstvo stvaranjem nove države. Ova bi tipologija trebala uključivati osobe kojima je državljanstvo priznato primjenom odredbi o državljanstvu novoformirane države.

Osobe stranog/domaćeg porijekla (izvedena nesuštinska tema)

398. Grupa osoba stranog porijekla sastoji se od svih osoba čiji su roditelji rođeni van zemlje. Osobe u ovoj grupi mogle su, ali nisu morale, i same iskusiti međunarodnu migraciju.

399. Osobe čiji su roditelji rođeni u zemlji čine grupu osoba sa domaćim porijeklom. One osobe čiji je jedan roditelj rođen u zemlji a drugi u inozemstvu čine grupu osoba sa miješanim porijeklom.

400. Zemlje koje ne postavljaju pitanje o zemlji rođenja roditelja nego o sticanju državljanstva mogu napraviti procjenu informacija o domaćem/stranom porijeklu koristeći sljedeća pravila:

- (a) osobe koje imaju domaće državljanstvo od rođenja smatraće se osobama sa domaćim porijeklom;
- (b) osobe koje su dobile državljanstvo naturalizacijom ili drugim načinima smatraće se osobama sa stranim porijeklom;
- (c) osobe bez domaćeg državljanstva (to jest strani državljani) smatraće se osobama sa stranim porijeklom.

401. Kada se koristi tema o sticanju državljanstva radi identificiranja domaćeg/stranog porijekla, treba imati u vidu sljedeća pitanja:

- (a) osobe sa stranim porijeklom ne mogu se identificirati ako su, do momenta njihovog rođenja, njihovi roditelji koji su rođeni u inozemstvu već stekli državljanstvo te zemlje;
- (b) osobe sa miješanim porijeklom se ne mogu identificirati.

402. Osobe sa domaćim/stranim porijeklom ne mogu se identificirati putem pitanja o stečenom državljanstvu u zemljama gdje se državljanstvo dodjeljuje na osnovu zemlje rođenja (*jus soli* princip).

Grupe stanovništva važne za međunarodnu migraciju (izvedena nesuštinska tema)

403. Ova tema pruža klasifikaciju grupa stanovništva koje se mogu identificirati na osnovu sljedećih tema:

- (a) zajedničko korištenje mjesta rođenja i državljanstva; i
- (b) zajedničko korištenje mjesta rođenja, državljanstva i mjesta rođenja roditelja.

404. Na osnovu ove dvije suštinske teme, to jest mjesta rođenja i državljanstva, mogu se identificirati sljedeće grupe stanovništva:

(1.0) *Stranci rođeni u inozemstvu*: osobe rođene u inozemstvu bez državljanstva zemlje popisa. Ova će skupina uključivati useljenike rođene u inozemstvu koji nisu stekli državljanstvo zemlje domaćina.

(2.0) *Stranci rođeni u zemlji*: osobe rođene u zemlji popisa bez državljanstva te zemlje. Ova će grupa većinom biti sačinjena od potomaka osoba rođenih u inozemstvu koji nisu dobili državljanstvo zemlje domaćina.

(3.0) *Državljeni rođeni u inozemstvu*: osobe rođene u inozemstvu koje imaju državljanstvo zemlje popisa. Ova će se grupa većinom sastojati od osoba domaćeg porijekla koje su rođene u inozemstvu i od osoba stranog porijekla koje su na kraju dobile državljanstvo zemlje domaćina.

(4.0) *Državljeni rođeni u zemlji*: osobe rođene u zemlji popisa sa državljanstvom te zemlje. Ova će se grupa većinom sastojati od osoba domaćeg porijekla rođenih u zemlji. Također će uključivati potomke osoba rođenih u inozemstvu koje su dobile državljanstvo zemlje.

405. Na temelju ove dvije suštinske teme, to jest mjesta rođenja i državljanstva, i nesuštinske teme o mjestu rođenja roditelja mogu se izvesti skupine stanovništva navedene u tabeli broj 1:

Tabela broj 1: Klasifikacija stanovništva prema zemlji rođenja roditelja, zemlji rođenja i državljanstvu

Mjesto rođenja roditelja	Mjesto rođenja	Državljanstvo	Opis grupe stanovništva		
Zemlja popisa	Zemlja popisa	Domaće	1. <i>Domaće stanovništvo rođeno u zemlji sa domaćim porijeklom:</i> osobe sa državljanstvom zemlje čiji su roditelji rođeni u zemlji. Ova grupa obično čini veliku većinu stanovništva.		
		Strano	2. <i>Stranci rođeni u zemlji sa domaćim porijeklom:</i> strani državljani rođeni u zemlji čiji su roditelji također rođeni u zemlji. U principu, ovo je mala grupa stanovništva. Može uključivati članove takozvane treće generacije, osobe sa dvojnim državljanstvom koje prijavljuju samo strano državljanstvo ili druge osobe u posebnim situacijama.		
	Inozemstvo	Domaće	3. <i>Domaće stanovništvo rođeno u inozemstvu sa domaćim porijeklom:</i> domaće stanovništvo koje je rođeno u inozemstvu, ali čiji su roditelji rođeni u zemlji. Ova grupa obično se sastoji od djece iseljenika koji su se vratili u zemlju porijekla svojih roditelja. Ova grupa može biti značajna, posebno u zemljama koje su u prošlosti doživjele velika iseljavanja. Usvojena djeca rođena u inozemstvu također će biti dio ove grupe.		
		Strano	4. <i>Stranci rođeni u inozemstvu sa domaćim porijeklom:</i> strani državljani koji su rođeni u inozemstvu, ali čiji su roditelji rođeni u zemlji. Djeca bivših iseljenika se također mogu uključiti u ovu grupu ako nemaju pravo na domaće državljanstvo. Ova je grupa u principu veoma mala.		
Inozemstvo	Zemlja popisa	Domaće	5. <i>Domaće stanovništvo rođeno u zemlji sa stranim porijeklom:</i> osobe rođene u zemlji čiji su roditelji rođeni u inozemstvu. Ova grupa uključuje djecu međunarodnih useljenika koji su dobili državljanstvo zemlje domaćina, bilo rođenjem ili naturalizacijom.	Ove dvije grupe zajednički čine grupu <i>potomaka osoba rođenih u inozemstvu</i> . Ova se grupa također definira kao <i>osobe rođene u zemlji sa stranim porijeklom</i> .	Ove grupe zajednički čine grupu <i>osoba sa stranim porijeklom</i>
		Strano	6. <i>Stranci rođeni u zemlji sa stranim porijeklom:</i> strani državljani rođeni u zemlji čiji su roditelji rođeni u inozemstvu. Ovu grupu čine djeca useljenika koji nisu dobili državljanstvo zemlje domaćina.		
	Inozemstvo	Domaće	7. <i>Domaće stanovništvo rođeno u inozemstvu sa stranim porijeklom:</i> domaće stanovništvo rođeno u inozemstvu čiji su roditelji također rođeni u inozemstvu. Ova grupa uključuje useljenike rođene u inozemstvu koji su se naturalizirali.	Ove dvije grupe zajednički čine grupu <i>osoba rođenih u inozemstvu sa stranim porijeklom</i> . Ova se grupa često naziva prva generacija.	
		Strano	8. <i>Stranci rođeni u inozemstvu sa stranim porijeklom:</i> stranci rođeni u inozemstvu sa stranim porijeklom. Ova grupa uključuje useljenike rođene u inozemstvu koji žive u zemlji domaćinu, a zadržavaju svoje prvobitno državljanstvo. U mnogim je zemljama ovo najveća grupa stanovništva među svim osobama sa stranim porijeklom.		

Stanovništvo sa izbjegličkom istorijom (izvedena nesuštinska tema)

406. *Stanovništvo sa izbjegličkom istorijom* sastoji se od osoba koje su bile "prisilni migranti" i članova uže porodice prisilnih migranata. Stanovništvo sa izbjegličkom istorijom može se identificirati samo ako se uključi i tema o razlozima migracije.

407. Brojanje izbjeglih osoba (osoba kojima je dodijeljen azil po domaćim zakonima i/ili međunarodnim konvencijama) koje žive u nekoj zemlji često je teško izvodljivo zbog mobilnosti takvih osoba i administrativnih procedura, kao što su promjene formalnog statusa izbjeglica. Zemlje mogu koristiti različite definicije broja izbjeglica, sa posebnim pravnim i administrativnim implikacijama. Kako pojedinci vide sami sebe pak može biti različito od pravne situacije u nekoj zemlji. Na međunarodnom se nivou predlaže upotreba uobičajene definicije stanovništva sa izbjegličkom istorijom kao grupe osoba koja je doživjela (direktno ili indirektno) prisilnu migraciju. Ova grupa može biti korisna za analize koje pokrivaju više zemalja i perioda.

408. Uska definicija ove grupe stanovništva uključuje:

A osobe koje su se izjasnile da je glavni razlog njihove migracije bila 'prisilna migracija'.

409. Šira definicija ove grupe stanovništva također uključuje (pored gore navedene grupe A) i:

B osobe rođene u inozemstvu koje su se izjasnile da je glavni razlog njihove migracije bila 'porodica', a članovi su istog porodičnog jezgra kao i osobe iz grupe A.

C djecu rođenu u zemlji koja su članovi istog porodičnog jezgra kao i njihovi roditelji a čija su oba roditelja u grupi A ili je jedan roditelj u grupi A a drugi u grupi B.

410. Dodatni važni detalji kao što je zemlja rođenja, državljanstvo ili datum dolaska u zemlju mogu se dobiti tabeliranjem *stanovništva sa izbjegličkom istorijom* prema drugim relevantnim temama.

Interno raseljene osobe (IDPs) (izvedena nesuštinska tema)

411. U zemljama gdje su se dogodile velike interne migracije kao posljedica dramatičnih događaja poput ratova, socijalnih nemira, prirodnih ili ekoloških katastrofa, važno je mjeriti veličinu grupe IDP-a (interno raseljenih osoba). U zemljama koje su iskusile te fenomene, može biti važno uključiti pitanje o razlozima internih migracija. Grupa IDP-a uključuje osobe koje su se izjasnile da je glavni razlog za internu migraciju bila 'prisilna migracija' kao i članove njihovih porodica koji žive u istom domaćinstvu u momentu održavanja popisa, uključujući i djecu rođenu nakon prisilne migracije. Datum dolaska i prethodno mjesto stanovanja važne se značajke IDP-a, a mogu se dobiti ukrštenim tabeliranjem sa drugim temama.

Poglavlje IX ETNO-KULTURNE ZNAČAJKE

Uvod

412. Podaci o etno-kulturnim značajkama stanovništva su od sve većeg značaja za zemlje iz UNECE regiona u kontekstu migracija, integracije i manjinskih politika.

413. Zemlje sa kulturno raznolikim stanovništvom mogu htjeti prikupiti informacije o etničkom identitetu (ili sastavu) stanovništva, o maternjem jeziku, poznavanju i praktikovanju jezika kao i o religijskim zajednicama i vjeroispovjestima.

414. One također mogu prikupiti informacije o etno-kulturnim značajkama roditelja i djedova (predaka) radi dubljeg razumijevanja porijekla stanovništva i integracijskih procesa.

415. Etno-kulturne značajke općenito imaju subjektivnu dimenziju, mogu biti politički osjetljive a grupe stanovništva mogu često biti male. Slobodno i otvoreno izjašnjavanje ispitanika je stoga od ključnog značaja. Članovi određenih manjinskih skupina mogu biti posebno osjetljivi na diskriminaciju na temelju etničke grupe i religije. Stoga će možda biti potrebna posebna pažnja u popisnim procedurama i izlaznim podacima vezanim za etničke grupe i religiju, kako bi se pokazalo ispitanicima da će se provoditi odgovarajuće mjere zaštite podataka i kontrole objavljivanja informacija.

416. Podaci zasnovani na registrima su samo od ograničenog značaja za ovu temu i, u najboljem slučaju, mogu pokriti samo neke aspekte, na primjer formalno članstvo u nekoj crkvi ili religijskoj zajednici ili zvanični jezik komunikacije između vlade i domaćinstva u multijezičnom okruženju.

417. Preporučuje se da se predstavnici etničkih, jezičkih i religijskih grupa konsultiraju pri sastavljanju popisnih pitanja, definiranju procedura za klasifikacije i provođenju popisa u manjinskim skupinama kako bi se osigurala transparentnost, ispravno razumijevanje pitanja i puno učešće stanovništva.

418. Zemlje možda mogu implementirati posebne mehanizme za nadgledanje prikupljanja podataka o etno-kulturnim karakteristikama kako bi se garantiralo slobodno očitovanje ispitanika i zaštita podataka.

Etnološko porijeklo (nesuštinska tema)

419. Etnološko porijeklo se zasniva na zajedničkom shvatanju istorije i teritorijalnih korijena (regionalnih, nacionalnih) neke etničke grupe ili zajednice, kao i na posebnim kulturnim značajkama: jeziku i/ili religiji i/ili specifičnim običajima i načinu života.

420. Multi-etničke zemlje sa dugom tradicijom manjina i/ili nedavno pristiglim useljenicima možda žele prikupiti podatke o etničkom sastavu stanovništva ili o

određenim podgrupama stanovništva. Ti podaci su važni za razumijevanje kulturne raznolikosti stanovništva, položaja etničkih grupa u društvu kao i za definiranje i nadgledanje provođenja politika anti-diskriminacije.

421. Pripadnost nekim etničkim skupinama različita je od pripadnosti jezičkim i/ili religijskim grupama, iako su preklapanja česta. Kombinirano prikupljanje i analiza podataka o nekoliko etno-kulturnih značajki posebno je korisno za razumijevanje kulturne raznolikosti.

422. U nekim zemljama, etnološko porijeklo se također odnosi na fizičke značajke stanovništva (a posebno na boju, kao na primjer bijelo, crno). Podaci o fizičkim značajkama koriste se za identificiranje "uočljivih manjina".

423. Neke zemlje mogu razmotriti skupljanje podataka o precima i etničkom porijeklu roditelja i djedova.

424. Podaci o etnološkom porijeklu ne trebaju se brkati sa podacima o zemlji državljanstva ili zemlji rođenja. Trebalo bi izbjegavati korištenje termina nacionalnost umjesto etnološkog porijekla.

425. Etnološko porijeklo u sebi obavezno ima i subjektivnu dimenziju, a neke su etničke grupe veoma male. Informacija o etnološkom porijeklu treba stoga uvijek biti zasnovana na slobodnom samoizjašnjenju neke osobe, dok upitnici trebaju sadržavati otvoreno pitanje a popisivači se trebaju suzdržati od sugeriranja odgovora ispitanicima.

426. Ispitanici trebaju slobodno navesti više od jedne etničke pripadnosti ili kombinaciju etničkih pripadnosti ako tako žele.

427. Radi garantiranja slobodnog samoizjašnjavanja o etnološkom porijeklu, ispitanicima treba dozvoliti da odgovore sa "nijedno" ili "neizjašnjen" kada ih se pita o etnološkom porijeklu. Zemlje trebaju objasniti u popisnim instrukcijama i popisnoj dokumentaciji kako se određuje etnološko porijeklo djece parova različitog porijekla.

428. Zemlje trebaju dokumentovati osnovne kriterije i procedure klasifikacije za etnološko porijeklo i obavijestiti korisnike podataka o naučnim i socio-političkim konceptima na kojima se oni temelje.

429. Klasifikacije etničkih grupa trebaju biti sveobuhvatne i uključivati, na najdetaljnijem nivou, etničke grupe, samozvane grupe, regionalne i lokalne grupe kao i grupe koje se obično ne smatraju etničkim grupama (na primjer religijske grupe, grupe zasnovane na nacionalnosti u smislu državljanstva itd.). Klasifikacija na najvišem nivou zavisi od nacionalnih uvjeta i koncepata, a ne preporučuje se međunarodno uporediva klasifikacija.

Jeziik (nesušćinska tema)

430. Multijezičke zemlje i zemlje sa značajnim brojem useljenika mogu prikupljati podatke o jezicima kojima se trenutno piše ili govori. Zavisno od potreba za informacijama, mogu se prikupiti sljedeći podaci:

- (a) "maternji jezik", koji se definira kao prvi jezik koji je osoba govorila u ranom djetinjstvu kod kuće;
- (b) glavni jezik, koji se definira kao jezik kojim osoba najbolje vlada;
- (c) jezik (jezici) koji se trenutno najviše govore kod kuće i/ili na poslu;
- (d) znanje jezika, što se definira kao sposobnost govora i/ili pisanja na jednom ili više određenih jezika.

431. Podaci o (a) i (b) su relevantni za razumijevanje procesa promjene jezika i radi određivanja jezičkih regija i jezičkih skupina. Pitanja će se općenito odnositi samo na jedan jezik. Više jezika se može spominjati kada govorimo o maternjem jeziku i glavnom jeziku manjinskih grupa.

432. Podaci o (c) i (d) su važni za razumijevanje prakticiranja i poznavanja jezika, uključujući i zvanične jezike i jezike učene u školi. Pitanja se odnose na više jezika i moraju omogućiti višestruke odgovore.

433. Preporučuje se da se postave barem dva pitanja o jeziku. Jedno se treba odnositi na teme (a), (b) ili (c), a drugo na temu (d).

434. Mnoge jezičke skupine su male. Stoga se preporučuje da se ne daju unaprijed definirane opcije za odgovor, barem za odgovore na pitanja iz grupa (a) ili (b).

435. Zemlje trebaju objasniti odabrane koncepte i definicije i potkrijepiti procedure klasifikacije jezika u popisnoj dokumentaciji i izvještajima.

436. Klasifikacija treba biti sveobuhvatna i uključivati najmanji nivo jezičkih grupa, posebnih jezika, regionalnih dijalekata kao i *izmišljenih* jezika i jezika znakova.

Religija (nesuštinska tema)

437. Religija se uopćeno posmatra kao skup vjerovanja i postupanja, koji obično uključuje priznavanje nekog božanskog ili višeg bića, sile ili principa po kome ljudi uređuju vođenje svog života i praktično i u moralnom smislu.

438. Zemlje koje su tradicionalno multi-religijske ili imaju značajan udio useljenika različitih religija mogu prikupljati podatke o religiji.

439. Zavisno od posebnih okolnosti i potreba za informacijama, mogu se prikupljati sljedeći podaci o religiji:

- (a) formalno članstvo u nekoj crkvi ili religijskoj zajednici;
- (b) poistvjećivanje sa određenom religijom, religijskom zajednicom ili vjeroispovješću;
- (c) religijsko vjerovanje;

- (d) religija u kojoj je osoba odgajana; ili
- (e) religijska služba.

440. U svim pristupima, ispitanicima treba dati mogućnost da se izjasne kao "nijedno". Zbog privatnosti, u nekim zemljama ovo pitanje može biti na dobrovoljnoj bazi.

441. Podaci uvijek trebaju biti zasnovani na slobodnom samoizjašnjenju osobe, a upitnici trebaju uključivati otvorena pitanja (bez unaprijed zadatih opcija odgovora) kako bi se omogućilo malim grupama, odvojenim grupama ili lokalnim vjeroispovjestima da se identificiraju. Zemlje trebaju objasniti u popisnim instrukcijama i popisnoj dokumentaciji kako se određuje religija djece miješanih parova.

442. U popisnim instrukcijama i tokom prikupljanja podataka zemlje trebaju objasniti odabrane koncepte i definicije te potkrijepiti procedure klasifikacije religijskih skupina.

443. Klasifikacija treba biti sveobuhvatna. Ona treba uključivati na najdetaljnijem nivou: grupe religija, religije i podskupove religija, kao što su religijske sekte, administrativne i organizacijske grupe, grupe crkava i otcijepljene grupe kao i sisteme vjerovanja koji se općenito ne smatraju religijama.

444. Kako bi se povećala dosljednost i uporedivost podataka, preporučuje se sljedeća klasifikacija religija na najvišem nivou:

- (1.0) Kršćanstvo
 - (1.1) Katoličanstvo
 - (1.2) Pravoslavlje
 - (1.3) Protestantizam (uključuje Anglikance, Baptiste, Braću po Kristu, Calviniste, Evangeliste, Luterance, Metodiste, Trojčane, Pietiste, Prezbiterijance, Reformisane i druge Protestantske grupe)
 - (1.4) Jehovini svjedoci
 - (1.5) Orijentalno kršćanstvo
 - (1.6) Druge vrste kršćanstva
- (2.0) Islam
 - (2.1) Alawiti (Nusairi)
 - (2.2) Ismaili (sljedbenici sedam imama)
 - (2.3) Ithna'ashari (sljedbenici dvanaest imama)
 - (2.4) Shia
 - (2.5) Sufi
 - (2.6) Sunni
 - (2.7) Zaydi (sljedbenici pet imama)
- (3.0) Judaizam
- (4.0) Budizam
- (5.0) Hinduizam
- (6.0) Sikizam
- (7.0) Druge religijske grupe
- (8.0) Bez religije

Poglavlje X INVALIDITET

Uvod

445. Popis može pružiti korisne informacije o invaliditetu u zemlji. Za zemlje koje nemaju redovna zasebna ispitivanja invaliditeta za stanovništvo ili module o invaliditetu u već postojećim ispitivanjima, popis može biti jedini izvor informacija o učestalosti i rasporedu invaliditeta među stanovništvom na nacionalnom, regionalnom i lokalnim nivoima. Zemlje koje imaju registracijski sistem koji daje redovne podatke o osobama sa najtežim vrstama oštećenja, mogu koristiti popis da dopune te podatke informacijama vezanim za širi koncept invaliditeta zasnovan na Međunarodnoj klasifikaciji funkcioniranja, invaliditeta i zdravlja (ICF) kako je dole opisano. Popisni se podaci mogu iskoristiti za programe planiranja i za usluge (prevencija i rehabilitacija), za praćenje kretanja invaliditeta u zemlji, procjenu nacionalnih programa i usluga vezanih za stvaranje jednakih mogućnosti za sve i za međunarodnu uporedbu učestalosti invaliditeta u zemlji.

Stanje invaliditeta (nesuštinska tema)

446. Stanje invaliditeta razvrstava stanovništvo na osobe sa i bez invaliditeta. Osobe sa invaliditetom definiraju se kao osobe kod kojih postoji veći rizik nego kod ostatka populacije da će imati ograničenja u obavljanju specifičnih zadataka ili u učestvovanju u funkcionalnim aktivnostima. Ova bi grupa uključivala osobe koje se suočavaju sa ograničenjima u funkcioniranju pri obavljanju osnovnih aktivnosti, kao što su hodanje ili sluh, pa čak i kad su takva ograničenja poboljšana korištenjem pomoćnih sredstava, okolinom punom razumijevanja ili obiljem sredstava. Takve osobe možda neće imati ograničenja u obavljanju posebno mjerenih zadataka, kao što su kupanje ili oblačenje, ili u aktivnostima učestvovanja u nečemu, kao što je posao ili odlazak u crkvu, zato što su se desile neophodne prilagodbe na ličnom nivou i na nivou okoline. Ipak, i dalje bismo smatrali da su ove osobe izložene većem riziku suočavanja sa ograničenjima u obavljanju aktivnosti i/ili učestvovanju u njima u odnosu na cjelokupno stanovništvo zbog prisustva ograničenja u obavljanju osnovnih aktivnosti i zato što bi trenutni nedostatak prilagođavanja ugrozio njihov trenutni nivo učestvovanja.

447. Preporučuje se da se sljedeće 4 oblasti smatraju ključnim u određivanju invaliditeta:

- i. hodanje;
- ii. vid;
- iii. sluh; i
- iv. shvatanje

Sveobuhvatno mjerenje uključivalo bi sve oblasti (pogledajte paragraf 468). Ukoliko zemlje to žele, onda se briga o sebi i komuniciranje mogu također smatrati ovakvim oblastima.

Okvir za invaliditet i terminologija

448. Svjetska zdravstvena organizacija (WHO) je 2001. godine izdala Međunarodnu klasifikaciju funkcioniranja, invaliditeta i zdravlja (ICF)⁴⁵ koja je zamijenila Međunarodnu klasifikaciju oštećenja, invaliditeta i hendikepa izdanu 1998. (ICIDH)⁴⁶. ICF je sistem klasifikacije koji daje pojmovni okvir sa pojmovnim definicijama, terminologijom i definicijom izraza i klasifikaciju kontekstualnih komponenti povezanih sa invaliditetom koje uključuju i faktore učesća i faktore okoline.

449. ICF razlikuje više dimenzija koje se mogu koristiti za praćenje položaja pojedinaca sa invaliditetom. Sistem je podijeljen na dva dijela, a svaki ima po dvije komponente;

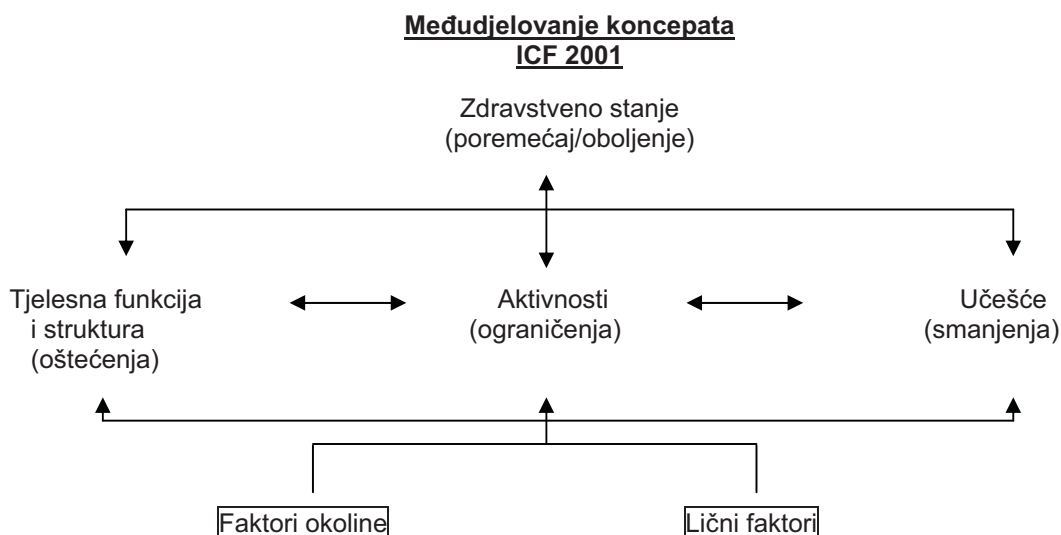
- (1.0) funkcioniranje i invaliditet, koji uključuju komponente:
 - (1.1) tjelesne funkcije i tjelesna struktura (oštećenja); i
 - (1.2) aktivnosti (ograničenja) i učesće (smanjenja).
- (2.0) kontekstualni činioci koji uključuju komponente:
 - (2.1) faktori okoline
 - (2.2) lični faktori

450. ICF daje klasifikacijske šeme za sve ove elemente osim za lične faktore.

Međudjelovanje komponenti ICF-a

451. Međudjelovanje pojedinih dijelova i komponenti prikazano je ilustracijom broj 3.

Ilustracija broj 3. *Međudjelovanje koncepata invaliditeta*

⁴⁵ Međunarodna klasifikacija funkcioniranja, invaliditeta i zdravlja (ICF), Geneva, Svjetska zdravstvena organizacija, 2001.

⁴⁶ Međunarodna klasifikacija oštećenja, invaliditeta i hendikepa (ICIDH), Geneva, Svjetska zdravstvena organizacija, 1980.

452. Glavna struktura klasifikacije data je u Dodatku VIII.

Korištenje popisa za mjerenje invaliditeta na zbirnom nivou

453. Popisni format pruža samo ograničen prostor i vrijeme za pitanja o temi kao što je invaliditet. Obzirom da ICF pruža nekoliko dimenzija koje se mogu koristiti za određivanje mjere invaliditeta u okviru popisa, najbolje se fokusirati na nekoliko takvih dimenzija, ostavljajući preostale dimenzije za korištenje u nekim obimnijim ispitivanjima domaćinstava. Kratki skupovi pitanja o invaliditetu koji se mogu uključiti u popis i prošireni skupovi pitanja koji se preporučuju za ispitivanja stanovništva razvijaju se i testiraju⁴⁷. Cilj preporučenih skupova pitanja je poboljšati uporedivost podataka o invaliditetu među zemljama.

454. Svjetski program djelovanja vezanog za osobe sa invaliditetom (WPA)⁴⁸ daje korisno uputstvo za konceptualiziranje korištenja podataka o invaliditetu. Tri osnovna cilja Svjetskog programa djelovanja su izjednačavanje mogućnosti, oporavak i prevencija.

455. Tri glavne vrste ciljeva mjerenja invaliditeta u popisu su:

- (a) pružiti usluge, uključujući i razvoj programa i politika za pružanje usluga i procjena tih programa i usluga. Pružanje usluga na nivou cjelokupnog stanovništva uključuje, između ostalog, i rješavanje potreba za stambenim prostorom, pomoćne tehnologije, stručni i obrazovni oporavak i dugotrajnu skrb;
- (b) pratiti nivo funkcioniranja stanovništva. Praćenje nivoa funkcioniranja uključuje procjenu stopa invaliditeta i analizu trendova. Nivo funkcioniranja ovog stanovništva smatra se primarnim zdravstvenim i socijalnim pokazateljem, koji označava položaj tog stanovništva u društvu;
- (c) procijeniti izjednačavanje mogućnosti. Procjena izjednačavanja mogućnosti uključuje praćenje i procjenu ishoda antidiskriminacijskih zakona i politika, kao i usluge i programe oporavka koji su napravljeni da poboljšaju i izjednače učešće osoba sa oštećenjima u svim aspektima života.

456. Namjera ovih ciljeva za mjerenje invaliditeta u skladu je sa namjerama WPA-a, koji daje prikaz osnovnih ciljeva za pravljenje politika i planiranje programa na međunarodnom nivou. Zajednički im je cilj promoviranje učešća osoba sa invaliditetom u svim aspektima života sprječavanjem nastanka oštećenja i njihovih posljedica, promoviranjem optimalnih nivoa funkcioniranja i izjednačavanjem mogućnosti za učešće.

457. Procjena izjednačavanja mogućnosti je cilj koji se najbolje može postići putem popisa. Upravo se ovaj se cilj mjeri u temi o Stanju invaliditeta.

⁴⁷ Washingtonska grupa za statistike o invaliditetu (WG), UN-ova gradska grupa koja se fokusira na predlaganje međunarodnih mjera o invaliditetu, razvija ova pitanja. Za novosti o ovim pitanjima pogledajte www.cdc.gov/nchs/citygroup.htm

⁴⁸ Svjetski program djelovanja vezanog za osobe sa invaliditetom, Ujedinjeni narodi, New York, 1983.

458. Definicija navedena u stanju invaliditeta (pogledajte paragraf 446) zahtijeva da se invaliditet definira u smislu ograničenja u osnovnom funkcioniranju, a ne u smislu provođenja ili učešća u organiziranim aktivnostima (kao što je pohađanje obrazovnih institucija ili učešće u radu). I dok se možda čini da procjena izjednačavanja mogućnosti zahtijeva mjerenje aktivnosti i učešća, takav pristup ne pomaže identificiranju promjena nivoa učešća ove populacije na osnovu promjena u mogućnostima. On samo odražava okolnosti onih koji se zbog neprijateljskog okruženja ili manjka pomoćnih sprava suočavaju sa smanjenim učešćem. Pristupajući procjeni izjednačavanja mogućnosti prepoznavanjem veza između osnovnog nivoa aktivnosti i naknadnog učešća mogu se umanjiti neki metodološki problemi.

459. Odvajajući konceptualne dimenzije ograničenja osnovnih aktivnosti nastalih uslijed oštećenja od složenijih aktivnosti povezanih sa učešćem dobijamo mogućnost da odredimo posredne mehanizme koji omogućavaju ili sprječavaju obavljanje zadataka i organiziranih aktivnosti. U fazi analize, osobe koje se identificiraju kao osobe sa ili bez invaliditeta na osnovu njihove sposobnosti da obavljaju osnovne aktivnosti mogu se upoređivati na osnovu njihovog učešća u organiziranim aktivnostima (kao što su škola ili posao). Ovom se uporedbom može procijeniti izjednačavanje mogućnosti. Razdvajanje aktivnosti i obavljanja zadataka pravi razliku između pristupa s ciljem praćenja funkcioniranja ove populacije i pristupa sa ciljem procjene izjednačavanja mogućnosti. Kada se procjenjuje izjednačavanje mogućnosti, *veza između konceptualnih elemenata pravi se tokom analize*, dok se kod praćenja funkcioniranja *veza pravi tokom prikupljanja podataka*.

460. U sklopu okvira ICF-ovog modela i njegove četiri osnovne dimenzije (struktura i funkcija tijela, aktivnost, učešće i okruženje), treba koristiti skup pitanja zasnovanih na aktivnostima, a smještenih na najjednostavnijem i najosnovnijem nivou, kako bi se dobili osnovni elementi aktivnosti koji su potrebni za dobro mjerenje rizika od smanjenog učestvovanja.

461. Usvajanje pristupa zasnovanog na aktivnostima se također koristi u Europskom modelu zdravstvenog stanja koji je razvio Eurostat. Ovaj se model razvija unutar europskog statističkog sistema i, iako je napravljen za opširnije prikupljanje podataka kao što su ispitivanja zdravlja, ipak se može koristiti za identificiranje pitanja vezanih za mjerenje ograničenja aktivnosti u okviru popisa. Ovaj model također uključuje i Minimalni europski zdravstveni model (MEHM)⁴⁹.

462. Obzirom na osjetljivost i složenost pitanja invaliditeta preporučuje se da se identificira nekoliko oblasti aktivnosti gdje bi se ljudi pitali o njihovoj sposobnosti da obavljaju aktivnosti u tim oblastima umjesto da ih pitamo o općenitom stanju invaliditeta.

⁴⁹ Sljedeći link za Europski model zdravstvenog stanja uključuje i Minimalni europski zdravstveni model (MEHM).

http://forum.europa.eu.int/Public/irc/dsis/health/library?1=/reports/healthsinterviewsurvey/questionnaire_translation&vm=detailed&sb=Title

Osnovne oblasti

463. Skup oblasti treba obuhvatiti definiciju invaliditeta koja se operacionalizira. Predlaže se da samo one oblasti koje su zadovoljile niz kriterija za odabir budu uključene u kratki skup pitanja čija se upotreba preporučuje u popisu. Kriteriji za uvrštavanje pitanja uključuju među-populacijsku ili među-kulturnu uporedivost, da li je oblast prikladna za samoizjašnjenje ispitanika i prostor u popisnom upitniku. Drugi predloženi kriteriji uključuju važnost oblasti u smislu problema javnog zdravstva. Na osnovu ovih kriterija, četiri osnovne oblasti smatraju se ključnim oblastima. One uključuju hodanje, vid, sluh i spoznaju. Pored toga, ako prostor dozvoljava, trebalo bi uključiti još dvije oblasti: briga o samom sebi i komunikacija. Oblasti hodanja, vida i sluha su također uključene u Europski model zdravstvenog stanja.

464. Hodanje ispunjava kriterije među-kulturne primjenjivosti i raspoloživog prostora za uporedbu podataka, obzirom da je hodanje dobar pokazatelj središnjih fizičkih funkcija a glavni je uzrok ograničenja u učešću. To je također osnovno područje funkcioniranja o kome se ispitanici mogu sami izjašnjavati.

465. Dok vid također predstavlja problem javnog zdravstva, samoizjašnjenje o ograničenom vidu je više problematično, posebno kada pojedinci koriste naočale za ispravljanje oštećenja vida. Slične se poteškoće pojavljuju kod postavljanja pitanja o sluhu. Najdirektniji način da se ophodimo sa pomagalima poput naočala ili slušnih pomagala, a bez dodavanja dodatne zbunjenosti kod odgovora na ovo pitanje, jeste da postavimo pitanje o poteškoćama sa sluhom ili vidom bez korištenja bilo kakvih pomagala ili pomoći.

466. Međutim pomagala poput naočala pružaju gotovo potpuno prilagođavanje za veliku većinu osoba sa oštećenom funkcijom, a broj osoba sa oštećenjima može zapravo biti vrlo visok. Često se tvrdi da postavljanje pitanja o vidu bez nošenja naočala uveliko povećava broj osoba sa invaliditetom i čini tu grupu previše heterogenom, to jest ta će grupa uključivati i osobe sa veoma niskim rizikom od suočavanja sa problemima učešća kao i one sa visokim rizikom. Alternativni način bio bi postaviti pitanje o problemima sa vidom čak i *pri* upotrebi naočala ako ih osoba obično nosi i teškoćama sa sluhom *pri* upotrebi slušnih aparata ako ih osoba uopće koristi.

467. Od četiri osnovne oblasti, spoznaja je najteža za provesti u djelo. Spoznaja uključuje mnoge funkcije kao što su pamćenje, koncentraciju, donošenje odluka, razumijevanje govornog i pisanog jezika, snalaženje u prostoru ili na karti, obavljanje matematičkih operacija, čitanje i razmišljanje. I odabir samo jedne funkcije koja je slična u raznim kulturama, a koja bi predstavljala jedan aspekt spoznaje je težak. Međutim, pamćenje i koncentracija ili donošenje odluka bi vjerovatno najbolje odgovarali aspektu kulturne kompatibilnosti. Čitanje i obavljanje matematičkih operacija ili druge naučene sposobnosti su vrlo zavisne od obrazovnih sistema unutar jedne kulture.

Dodatne oblasti:

468. Postoje dodatne oblasti fizičkog funkcioniranja koje bi se mogle uključiti u skup popisnih pitanja zavisno od raspoloživog prostora. Druge oblasti koje bi mogle biti uključene sadrže funkcioniranje gornjih dijelova tijela – ruku, šaka i prstiju i psihološko funkcioniranje. I dok je identifikacija problema psihološkog funkcioniranja ovog stanovništva vrlo važan element za mjerenje invaliditeta zbog navedenog razloga, pitanja kojima pokušavamo predstaviti mentalno/psihološko funkcioniranje naišla bi na poteškoće obzirom na nivoe stigmatiziranja takvih problema unutar jedne kulture. Ovo bi moglo ugroziti čitav skup pitanja.

Popisna pitanja

469. Preporučuje se da se posebna pažnja obrati na pravljenje popisnih pitanja za mjerenje invaliditeta. Upotreba riječi i konstrukcija pitanja uveliko utiču na preciznost identificiranja osoba sa invaliditetom. O svakoj ooblasti treba pitati putem posebnog pitanja⁵⁰. Jezik treba biti jasan, nedvosmislen i jednostavan. Treba uvijek izbjegavati negativne izraze. Pitanje o invaliditetu treba postaviti svakom pojedinom članu domaćinstva, a treba izbjegavati uopštena pitanja o tome da li postoji u domaćinstvu osoba sa invaliditetom. Ako je to neophodno, ovlašteni ispitanik može se pitati da odgovori na pitanja umjesto za to nesposobne osobe. Važna je stvar da se bilježe podaci za svakog pojedinog člana porodice umjesto da se postavlja opšte pitanje. Odgovori stepenovani po kategorijama mogu također poboljšati izvještavanje o invaliditetu.

470. Europski model zdravstvenog stanja (pogledajte paragraf 461) uključuje skup standardnih pitanja za razne oblasti i može se koristiti kao izvor za pravljenje pitanja za tri od četiri osnovne oblasti (vid, sluh i hodanje). Postoji također skup pitanja koja se koriste u nacionalnim popisima za skupljanje informacija o četiri osnovne oblasti⁵¹. Ta su pitanja napravljena tako da omogućuje dobijanje podataka koji su uporedivi na nivou zemalja za stanovništvo koje živi u velikoj raznolikosti kultura sa različitim ekonomskim sredstvima. Cilj im je identificirati osobe sa sličnom vrstom i stupnjem ograničenja u funkcioniranju, bez obzira na nacionalnost ili kulturu. Svrha tih pitanja nije da identificiraju svaku osobu sa invaliditetom u svakom društvu. Pitanja možda ne zadovoljavaju sve potrebe statistika o invaliditetu, niti će replicirati procijenjeno stanovništvo na veći niz oblasti, a što bi bilo moguće postići drugim oblicima prikupljanja podataka ili korištenjem administrativnih podataka.

471. Od informacija koje proizilaze iz mjerenja stanja invaliditeta (pogledajte paragraf 446) očekuje se da:

- (a) predstavljaju većinu osoba, ali ne sve, sa ograničenjima u osnovnim funkcijama u bilo kojoj zemlji;
- (b) predstavljaju većinu najčešćih ograničenja osnovnih aktivnosti unutar bilo koje zemlje; i

⁵⁰ Kada se oblasti kombiniraju, na primjer kada pitamo o vidu ILI sluhu, ispitanici su često zbunjeni i misle da trebaju imati poteškoće u obje ove oblasti kako bi pozitivno odgovorili. Pored toga, dobijanje broja osoba sa specifičnim ograničenjima je korisno i za interno planiranje i za međunacionalnu uporedbu.

⁵¹ Za više informacija pogledati web stranicu Washingtonske grupe: www.cdc.gov/nchs/citygroup.htm

(c) bilježe osobe sa sličnim problemima u raznim zemljama.

472. Ova pitanja identificiraju stanovništvo sa funkcionalnim ograničenjima koja mogu potencijalno ograničiti nezavisno učestvovanje u društvu. Ovi podaci se namjeravaju koristiti za uporedbu stupnja učešća u zaposlenosti, obrazovanju ili porodičnom životu osoba sa invaliditetom nasuprot onima bez invaliditeta kako bi se vidjelo da li su osobe sa invaliditetom dostigle uključenost u društvo. Pored toga, ovi podaci bi se mogli koristiti za praćenje kretanja stope učestalosti osoba sa ograničenjima u pojedinačnim osnovnim oblastima aktivnosti. Oni ne bi predstavljali ukupno stanovništvo sa ograničenjima niti bi neophodno predstavljali 'pravu' populaciju sa invaliditetom, jer bi za to bilo potrebno mjerenje ograničenja u svim oblastima.

Upotreba popisa za projiciranje invaliditeta i naknadna ispitivanja

473. Zemlje koje planiraju specijalizirana ispitivanja o invaliditetu možda će htjeti koristiti popis za razvoj okvira uzoraka za ta ispitivanja i uključiti neki instrument za identifikaciju osoba koje će biti naknadno pokrivena tim ispitivanjem. Definicije i instrumenti korišteni za ovu svrhu vrlo su različiti od onih korištenih za procjenu jednakih mogućnosti. Glavna svrha procesa otkrivanja tih osoba je postizanje što veće uključivosti s ciljem identificiranja najveće grupe ljudi koji će kasnije biti proučavani u okviru ispitivanja. Pitanje za otkrivanje osoba sa invaliditetom treba biti napravljeno tako da se svedu na minimum netačni negativni odgovori⁵², dok netačni pozitivni odgovori⁵³ na to pitanje i nisu od tolikog značaja.

474. Unutar okvira ICF-a, otkrivanje takvih osoba u popisu može uključivati sve tri glavne dimenzije: građu i funkcije tijela, aktivnost i učestvovanje. To će omogućiti širok pristup naknadnim ispitivanjima gdje se različiti aspekti invaliditeta mogu bolje proučiti.

475. Iste preporuke naglašene u paragrafima 469-472 trebaju se također razmotriti i pri pripremi modela za otkrivanje osoba sa invaliditetom.

476. Prije nego se krene sa korištenjem popisa za razvoj okvira za naknadna ispitivanja, važno je razmotriti pravne posljedice korištenja popisnih podataka za ovu svrhu. Ispitanici trebaju biti obaviješteni da se podaci mogu koristiti za naknadna ispitivanja, a možda se moraju konsultirati i domaće vlasti odgovorne za jamčenje prava na privatnost informacija kako bi se dobilo dopuštenje.

⁵² Osobe koje imaju invaliditet ali nisu identificirane u popisu kao takve.

⁵³ Osobe koje su identificirane u popisu kao osobe sa invaliditetom ali koje u stvarnosti nemaju invaliditet (po procjeni najvećeg instrumenta korištenog u naknadnom ispitivanju).

Poglavlje XI ZNAČAJKE DOMAĆINSTVA I PORODICE

Uvod

477. Sastav domaćinstva i porodice može se ispitati sa nekoliko različitih gledišta. Pri razmatranju tema vezanih za domaćinstva važno je biti svjestan različitih koncepata koji se odnose na domaćinstva i porodice. Ova se pitanja istražuju detaljno u ovom poglavlju. Mnoga pitanja (kao na primjer problem stanovanja) prije će se fokusirati na podacima na nivou domaćinstva i porodice nego na podacima o pojedincu. U mnogim zemljama uzorak sastava porodice i domaćinstva se mijenja te je važno ispitati strukturalne promjene koje se dešavaju.

Definicije

478. Zemljama se preporučuje korištenje uobičajenog mjesta stanovanja kao osnove za članstvo u domaćinstvu, pogledajte paragrafe 158-166 o suštinskoj temi "uobičajeno mjesto stanovanja" u kojoj se, između ostalog, razmatraju pitanja kao što su privremeno odsustvo. Ako nam je dostupna samo de jure (pravna) informacija (na primjer iz registra) o zakonskom mjestu stanovanja, to jest ako nemamo informaciju o uobičajenom mjestu stanovanja, tada možemo koristiti tu informaciju (samu ili u kombinaciji sa drugim informacijama iz drugih izvora) pod uvjetom da se procijeni da ona dovoljno tačno odražava situaciju uobičajenog stanovanja.

Koncept domaćinstva

479. Privatno domaćinstvo je jedno od sljedećeg:

- (a) jednočlano domaćinstvo, to jest osoba koja živi sama u zasebnoj stambenoj jedinici ili koja zauzima, kao stanar, zasebnu sobu (ili sobe) u nekoj stambenoj jedinici, ali ni sa jednim stanarom te stambene jedinice zajednički ne čini dio višečlanog domaćinstva definiranog dole; ili
- (b) višečlano domaćinstvo, to jest skupina od dvije ili više osoba koje zajedno zauzimaju cijelu stambenu jedinicu ili njen dio i obezbjeđuju si hranu, a moguće i ostale potrepštine za život. Članovi ove skupine mogu udruživati svoje prihode u manjoj ili većoj mjeri.

480. Ovaj koncept privatnog domaćinstva poznat je kao koncept vođenja domaćinstva. On se ne zasniva na pretpostavci da je broj privatnih domaćinstava jednak broju stambenih jedinica. U sklopu ovoga koncepta, korisno je napraviti razliku između "osoba na stanu i hrani" i "stanara". Prve osobe jedu sa domaćinstvom i uopšteno im je dozvoljeno korištenje prostorija u domaćinstvu. Oni su dakle članovi tog domaćinstva po definiciji iz paragrafa 479. Stanari su unajmili dio stambene jedinice isključivo za svoju upotrebu. Oni će pripadati različitom domaćinstvu.

481. Neke zemlje možda neće biti u mogućnosti da prikupe podatke o zajedničkom vođenju domaćinstva od strane članova, na primjer u slučajevima kada je popis zasnovan na registrima. Mnoge ovakve zemlje koriste različit koncept privatnog domaćinstva, i to koncept domaćinstva kao mjesta stanovanja. Koncept domaćinstva kao mjesta stanovanja posmatra sve osobe koje žive u stambenoj jedinici kao članove istog domaćinstva, tako da postoji jedno domaćinstvo na jednu zauzetu stambenu jedinicu. Tako je u konceptu domaćinstva kao mjesta stanovanja broj zauzetih stambenih jedinica i broj domaćinstava koja u njima žive jednak, a lokacije stambenih jedinica i domaćinstava su iste.

482. Da li zemlja koristi koncept 'vođenja domaćinstva' ili koncept 'domaćinstva kao mjesta stanovanja' uopšteno ima malo uticaja na ukupan broj privatnih domaćinstava. Međutim, razlike mogu biti velike za neke vrste domaćinstava, na primjer za jednočlana. Stoga se, radi međunarodne uporedivosti preporučuje da zemlje koje koriste koncept 'vođenja domaćinstva', ako je to moguće, naprave procjenu broja privatnih domaćinstava prema konceptu 'domaćinstva kao mjesta stanovanja' i da taj broj dalje razlože prema veličini domaćinstava.

483. Zemlje trebaju navesti u svojim popisnim izvještajima i/ili relevantnim meta-podacima da li su koristile koncept 'vođenja domaćinstva' ili koncept 'domaćinstva kao mjesta stanovanja' pri klasifikaciji privatnih domaćinstava.

484. Institucionalno domaćinstvo sastoji se od osoba čije potrebe za skloništem i sredstvima za život obezbjeđuje neka institucija. Institucijom se smatra neko pravno tijelo sa svrhom obezbjeđenja dugoročnog stanovanja i usluga za neku skupinu osoba. Institucije obično imaju zajedničke prostorije koje dijele svi stanari (kupati, saloni, blagovaonice, spavaonice i tako dalje). Velika većina institucionalnih domaćinstava spada u sljedeće kategorije:

- (1.0) prebivališta za učenike;
- (2.0) bolnice, oporavilišta, ustanove za osobe sa invaliditetom, psihijatrijske institucije, starački domovi i domovi za njegu bolesnika;
- (3.0) objekti za pomoć i institucije za dobrobit uključujući i one za beskućnike;
- (4.0) vojne kasarne;
- (5.0) popravne i kaznene institucije;
- (6.0) religijske institucije; i
- (7.0) radničke spavaonice.

485. Članovi institucionalnog domaćinstva imaju svoje uobičajeno mjesto stanovanja u toj instituciji. Osobe koje su inače članovi privatnih domaćinstava, ali koje žive u institucijama, smatraju se članovima institucionalnog domaćinstva ako je njihovo dosadašnje ili predviđeno odsustvo iz privatnog domaćinstva duže od jedne godine.

486. Zemlje se trebaju potruditi da naprave razliku između institucionalnog stanovništva i osoba koje su dio privatnih domaćinstava unutar zajedničkih objekata za stanovanje. Na primjer, uposlenici u instituciji koji tu žive sami ili sa svojim porodicama trebaju se tretirati kao članovi privatnog domaćinstva.

487. Prije popisa, zemlje trebaju razmotriti korištenje instrumenata za provjeru objekata za stanovanje. Kratki upitnik može definirati, između ostalog, prirodu i funkcije kolektivnih stambenih objekata, moguće prisustvo privatnih domaćinstava kao i da li se pružaju usluge osobama koje se smatraju beskućnicima. Također, jedna velika prednost korištenja takvog instrumenta za provjeru stambenih objekata je to što on omogućava obradu multifunkcionalnih institucionalnih domaćinstava. Dakle, dijelovi se institucionalnog domaćinstva mogu različito klasificirati.

488. Mogu postojati razlike između pojedinih zemalja u načinima na koje se povlači granica između stanovništva koje živi u privatnim domaćinstvima i stanovništva koje živi u institucionalnim ili drugim domaćinstvima. Korištene definicije trebaju dakle biti jasno pojašnjene u popisnim publikacijama, a potrebno je obratiti pažnju na bilo kakve razlike između domaćih praksi i ovih preporuka.

489. Postoje neke osobe koje čine domaćinstva, a koje ne žive u privatnim ili institucionalnim domaćinstvima.

Beskućnici bez uobičajenog mjesta stanovanja

490. Definicija beskućnika može varirati od zemlje do zemlje obzirom da je beskućništvo u suštini kulturološka definicija zasnovana na konceptima kao što su "adekvatno stanovanje", "minimalni društveni standard stanovanja" ili "sigurnost zakupa", a koji se mogu različito shvatati u različitim društvima. Za neke svrhe kreiranja politika, neke osobe koje žive u institucijama mogu biti smatrane beskućnicima.

491. Za osobe koje nisu u privatnom ili institucionalnom domaćinstvu razmatramo sljedeće dvije kategorije ili stupnja beskućništva:

- (1.0) primarno beskućništvo (ili bez krova nad glavom). Ova kategorija uključuje osobe koje žive na ulici bez skloništa koje bi se smatralo stambenim (pogledajte paragrafe 592-594).
- (2.0) sekundarno beskućništvo. Ova kategorija može uključivati osobe bez uobičajenog mjesta stanovanja koje se često sele po raznim vrstama smještaja (uključujući prebivališta, skloništa, institucije za beskućnike ili druge stambene objekte). Ova kategorija uključuje osobe koje žive u privatnim prebivalištima, ali u popisnom formularu izjavljuju da su "bez stalne adrese".

492. Ove definicije podržane su prikupljanjem i drugim strategijama koje osiguravaju da na primjer, određena prebivališta budu popisno identificirana kao skloništa, a ne kao privatna prebivališta (pogledajte Poglavlje XIII o stanovanju).

Koncept porodice

493. Porodično jezgro definira se u uskom smislu kao dvije ili više osoba koje žive u istom domaćinstvu kao muž i žena, kao partneri koji žive zajedno, kao bračni (registriran)

istospolni par ili kao roditelj i dijete. Dakle, porodica se sastoji od para bez djece, ili od para sa jednim ili više djece, ili od jednog roditelja sa jednim ili više djece.

494. Gore definirani koncept porodice ograničava odnose između djece i odraslih na direktne (prvostepene) odnose, to jest odnose između roditelja i djece. U nekim zemljama značajan je broj tzv. "domaćinstava sa preskočenom generacijom", to jest domaćinstava koja se sastoje od djedova ili baka (jednog ili dva) i jednog ili više unučadi, ali bez roditelja te unučadi prisutnih u domaćinstvu. Stoga zemlje mogu uključiti takva domaćinstva sa preskočenom jednom generacijom u svoje definicije porodice. Relevantni popisni izvještaj i/ili meta-podaci trebaju jasno naznačiti da li su domaćinstva sa preskočenom generacijom uključena u definiciju porodičnog jezgra ili nisu.

495. "Dijete" podrazumijeva biološkog sina ili kćerku, posvojče ili usvojenog sina ili kćerku (bez obzira na dob ili bračno stanje) čije je uobičajeno mjesto stanovanja u domaćinstvu barem jednog od roditelja, a koje nema svog partnera ili vlastite djece u istom domaćinstvu. Unuci i unuke koji imaju uobičajeno mjesto stanovanja u domaćinstvu barem jednog od djedova/baka i ako njihovi roditelji nisu prisutni u tim domaćinstvima mogu takođe biti uključeni. Pastorčad se ne uključuju. Sin, unuk, kćerka ili unuka koji žive sa supružnikom, sa registriranim partnerom, sa konsenzualnim partnerom ili sa jedno ili više djece ne smatraju se djecom. Dijete koje naizmjenično živi u dva domaćinstva (na primjer, nakon što su mu se roditelji razveli) treba smatrati svojim uobičajenim mjestom stanovanja ono domaćinstvo u kome provodi većinu vremena. U slučaju da se podjednako vremena provodi sa oba roditelja, uobičajeno mjesto stanovanja trebalo bi biti mjesto gdje se dijete zatekne u trenutku popisa.

496. Pojam "par" treba uključivati vjenčane parove, registrirane parove i parove koji žive u konsenzualnoj zajednici. Dvije se osobe smatraju partnerima u konsenzualnoj zajednici ako imaju uobičajeno mjesto stanovanja u istom domaćinstvu, nisu vjenčani a imaju međusobni odnos sličan braku.

497. Trogeneracijsko domaćinstvo sastoji se od dvije ili više zasebnih prodičnih jezgri ili od jednog porodičnog jezgra i drugog člana porodice (ili više njih) u kome postoje najmanje tri generacije. Dvije najmlađe generacije uvijek čine porodično jezgro. Na primjer, žena koja živi u domaćinstvu sa svojim djetetom (ili djecom) i svojim roditeljem (ili oba) čini isto porodično jezgro kao i njeno dijete (djeca) čak i ako se nikad nije udavala.

498. Nanovo osnovana porodica je porodica koja se sastoji od vjenčanog para ili para koji živi zajedno ili bračnog (registriranog) istospolnog para, sa jednim ili više djece, kada barem jedno dijete nije zajedničko to jest dijete je samo jedne osobe iz para. Ako jedan partner naknadno usvoji dijete drugog partnera, porodica koja tako nastane prestaje biti nanovo osnovana porodica.

499. Malo je porodičnih jezgri koje žive u institucionalnim domaćinstvima, kao na primjer stariji parovi koji žive u staračkim domovima. Međutim, broj je veoma mali u većini zemalja iz ECE regiona i često ih je teško identificirati. Obim osnovnih podataka

koji se prikupljaju o porodičnim jezgrima je stoga ograničen na porodična jezgra koja žive u privatnim domaćinstvima. Ako se uključuju oni koji žive u institucionalnim domaćinstvima onda bi takvi, ako je moguće, trebali bit prikazani zasebno.

500. Porodična jezgra se obično određuju u fazi obrade na osnovu bračnog stanja, spola, dobi i odnosa sa referentnom osobom u domaćinstvu. Međutim, u slučaju višeporodičnih domaćinstava ovi podaci često nisu dovoljni da pruže pouzdanu osnovu za svrstavanje osoba u neko porodično jezgro. Ostavlja se zemljama da odluče da li će se porodična jezgra u takvim domaćinstvima razdvojiti tako što će se pitati ispitanik da uzastopno izlista članove svakog porodičnog jezgra ili na neki drugi način.

501. Neke zemlje možda također žele izvesti i informacije o "proširenim porodicama". Predlaže se da se proširena porodica definiše za potrebe popisa kao skupina od dvije ili više osoba koje žive zajedno u istom domaćinstvu, a koje ne čine porodično jezgro ali su srodnici (do nekog određenog stupnja) biološki, vjenčanjem ili usvajanjem. Podaci o proširenim porodicama mogu imati određenih prednosti za proučavanje ekonomskih veza porodica ili srodnika kao potrošačkih jedinica, ali također imaju i određenih nedostataka za proučavanje i razvrstavanje porodica sa demografskog stajališta. Zemlje koje izvode informacije o ovoj vrsti porodičnih jedinica podstiču se da koriste predložene klasifikacije za nesusštinske teme o "proširenom porodičnom stanju" (pogledajte paragrafe 530-532) i "vrsti proširene porodice" (pogledajte paragrafe 543-544).

Istospolna partnerstva (izvedena nesusštinska tema)

502. Neke zemlje možda žele prikupljati podatke o istospolnim partnerstvima. U nekim zemljama, istospolni parovi mogu registrirati svoja partnerstva. U drugim zemljama, dvije osobe istog spola mogu se zakonski vjenčati međusobno. Mogu se pojaviti potrebe za podacima koji su rezultat povećanog zakonskog priznavanja takvih zajednica ili o važnosti istospolnih partnera koji žive zajedno a nisu vjenčani/registirani. U takvim slučajevima, informacije o istospolnim partnerstvima mogu se izvesti dodavanjem posebnih kategorija za istospolna partnerstva (različitih od kategorija za partnerstva suprotnih spolova) kao mogućih odgovora na pitanje o odnosu sa referentnom osobom (pogledajte paragraf 506) ili u matricu odnosa u domaćinstvu (pogledajte paragraf 507).

503. Možemo koristiti sljedeće kategorije odgovora za prikupljanje informacija o bračnim i izvanbračnim partnerima:

- (1.0) muž i žena
- (2.0) istospolni registrirani (bračni) par
- (3.0) partneri suprotnog spola koji zajedno žive
- (4.0) istospolni partneri koji zajedno žive

504. Kada se prikupljaju podaci o istospolnim partnerstvima, istospolni partneri se trebaju uključiti u porodične kategorije u popisnim tabelama. Oni mogu činiti parove i porodice (sa ili bez djece), ali se trebaju razlikovati od parova i porodica osoba suprotnog

spola. Ista se razlika treba primijeniti i kod predstavljanja podataka o porodičnom stanju pojedinaca.

Značajke domaćinstva i porodične značajke osoba

Odnosi među članovima domaćinstva (suštinska tema)

505. Za sve osobe koje žive u privatnom domaćinstvu treba prikupiti informacije o njihovoj vezi sa drugim članovima domaćinstva. Podaci o ovoj temi potrebni su nam za korištenje u (i) identificiranju porodičnog jezgra i raznih vrsta privatnih domaćinstava; (ii) izvođenju porodičnog stanja i statusa u domaćinstvu za članove domaćinstava.

506. U prethodnim popisima, odabir referentne osobe u domaćinstvu kome su svi članovi domaćinstva odgovorni i u odnosu na koju određuju svoje veze u domaćinstvu, bio je preporučeni metod za prikaz strukture domaćinstva. Kada se referentna osoba u nekom domaćinstvu pažljivo odabere, ovaj metod daje tačne podatke za većinu vrsta domaćinstava i porodica. Međutim, u nekim slučajevima, kao na primjer u domaćinstvima sa više porodica ovaj metod ne daje uvijek potrebne informacije. Stoga je razvijen složeniji metod i to metod matrice odnosa u domaćinstvu. Metod matrice odnosa u domaćinstvu dozvoljava prikupljanje podataka o svim vezama među članovima domaćinstva.

507. Neke zemlje imaju dobro iskustvo sa metodom matrice odnosa u domaćinstvu u njihovim popisima. Druge su zemlje primijetile probleme sa ovim pristupom, obzirom na njegov komplicirani karakter. Stoga se preporučuje da zemlje razmotre matricu odnosa u domaćinstvu samo kao jedan od mogućih metoda za prikaz strukture domaćinstava. Preporučuje se pred-popisno testiranje matrice odnosa kako bi se provjerila izvodljivost ovog metoda. Tamo gdje je to izvodljivo, metod matrice odnosa u domaćinstvu je preporučeni pristup. U protivnom, zemljama se preporučuje korištenje referentne osobe u domaćinstvu. Treba primijetiti da matrica odnosa u domaćinstvu, ako je to potrebno, može biti ograničena na određene članove domaćinstva, na primjer samo na odrasle ili na djecu.

508. Klasifikacija vrsta odnosa sa jednim (u slučaju da je korišten metod referentne osobe) ili više (kada se koristi matrica odnosa u domaćinstvu) drugih članova data je u paragrafu 515 i paragrafu 509, tim redom.

509. U slučaju korištenja metoda matrice odnosa u domaćinstvu, preporučuje se sljedeća klasifikacija osoba koje žive u privatnom domaćinstvu obzirom na njihov odnos sa drugim članovima. Klasifikacija se preporučuje na prvom stupnju, dok na drugom stupnju nije obavezna.

- (1.0) muž ili žena druge osobe iz domaćinstva
- (2.0) partner u konsenzualnoj zajednici sa drugom osobom iz domaćinstva
(partner koji živi zajedno sa tom osobom)

- (2.1) partner suprotnog spola druge osobe iz domaćinstva koji zajedno živi sa tom osobom
- (2.2) istospolni partner druge osobe iz domaćinstva koji zajedno živi sa tom osobom
- (3.0) dijete druge osobe iz domaćinstva
- (4.0) otac ili majka druge osobe iz domaćinstva
- (5.0) ostali srodnici druge osobe iz domaćinstva
- (6.0) nije u srodstvu sa drugom osobom iz domaćinstva
 - (6.1) posvojče
 - (6.2) osoba na stanu i hrani
 - (6.3) domaći sluga
 - (6.4) drugo

510. Opcija razlikovanja kategorija (2.1) "Partner suprotnog spola druge osobe iz domaćinstva koji zajedno živi sa tom osobom" i (2.2) "Istospolni partner druge osobe iz domaćinstva koji zajedno živi sa tom osobom" treba se razmotriti u zemljama koje bi htjele prikupljati podatke o istospolnim partnerstvima. Dodavanje zasebne kategorije za istospolne partnere, pored kategorije partnera suprotnog spola, omogućuje prikupljanje podataka o istospolnim partnerstvima bez oslanjanja na pitanje o spolu kako bi se napravila razlika između partnerstva suprotnog spola i istospolnih. Zavisno od potreba za podacima i domaćih zakona, mogu se prikupiti informacije o bračnim (registriranim) i/ili izvanbračnim (stvarnim tj. de facto) istospolnim partnerstvima. Predlaže se da se uradi detaljan program testiranja (i spoznajni i kvantitativni) prije nego se takva osjetljiva tema uvede u popisni upitnik.

511. Zemlje možda mogu dalje podijeliti kategoriju (3.0) na djecu različite starosti. Dalje se predlaže da se uposlenici, izuzev domaćih sluga, koji su članovi domaćinstva (na primjer njegovatelji(ce), radnici na farmi) uključe u kategoriju (6.4). Zemlje koje koriste koncept domaćinstva kao mjesta stanovanja mogu također trebati zasebne podkategorije za stanare i članove njihovih domaćinstava.

512. Zemljama koje žele razlikovati porodice sa preskočenom jednom generacijom preporučuje se korištenje dvije dodatne kategorije, i to jedne za djeda ili baku a jedne za unuča.

513. Odabir jedne referentne osobe u domaćinstvu u odnosu na koju se sve druge osobe izjašnjavaju to jest u odnosu na koju određuju svoju vezu, zahtijeva pažljivo razmatranje. U prošlosti osoba koja se smatrala 'glavom' domaćinstva općenito se koristila kao referentna osoba, ali se ovakav koncept više ne smatra prikladnim u mnogim zemljama regiona. Također se ponekad predlaže da osoba odabrana kao referentna osoba treba biti najstarija osoba u domaćinstvu ili ona koja najviše doprinosi ukupnim prihodima. Međutim, imajući na umu da je osnovna svrha ovoga pitanja da se odredi porodično stanje i da se pojedinci smjeste u porodice, oba ova pristupa imaju svojih slabosti. Automatski odabir najstarije osobe može biti nepoželjan zbog toga što se najveći niz jasnih rodbinskih veza može definirati ako u višegeneracijskim domaćinstvima odaberemo referentnu osobu iz srednje generacije. Slično tome, osoba sa najvećim

primanjima ne mora biti osoba čije će veze sa članovima domaćinstva polučiti najveći broj jasnih rodbinskih veza. Međutim, postoje neki dokazi koji sugeriraju da bi sljedeći kriteriji za odabir referente osobe proizveli najobimniju grupu eksplicitnih rodbinskih veza:

- (a) muž ili žena iz vjenčanog para koji živi u domaćinstvu (poželjno je da to bude par iz srednje generacije ako se radi o višegeneracijskom domaćinstvu);
- (b) jedan od partnera iz konsenzualnog para koji živi u domaćinstvu, ukoliko u domaćinstvu nema vjenčanih parova;
- (c) roditelj, gdje jedan roditelj živi sa svojim sinovima ili kćerkama bilo koje dobi; ili
- (d) gdje se ne može primijeniti nijedna od gore navedenih opcija, bira se bilo koji odrasli član domaćinstva.

514. Ovi kriteriji su ovdje dati kao primjer kako odrasli član domaćinstva može biti odabran sa namjerom da omogući određivanje porodičnih veza. Ova razmišljanja mogu biti prikladna također za zemlje koje žele primijeniti koncept glave domaćinstva.

515. Kako bi se omogućila identifikacija jezgra porodice i domaćinstva, preporučuje se sljedeća klasifikacija osoba koje žive u privatnom domaćinstvu prema njihovom odnosu sa referentnom osobom tog domaćinstva. Klasifikacija se preporučuje na prvom nivou, dok je na drugom opcionalna.

- (1.0) referentna osoba
- (2.0) supružnik referentne osobe
 - (2.1) suprug ili supruga
 - (2.2) istospolni registrirani partner
- (3.0) konsenzualni partner referentne osobe (partner koji živi zajedno s tom osobom)
 - (3.1) partner suprotnog spola koji živi sa tom osobom
 - (3.2) istospolni partner koji živi sa tom osobom
- (4.0) dijete referentne osobe i/ili muža/žene/partnera koji živi sa referentnom osobom
 - (4.1) dijete samo referentne osobe
 - (4.2) dijete muža/žene/partnera referentne osobe koji živi s njom
 - (4.3) zajedničko dijete
- (5.0) muž/žena ili partner koji živi sa djetetom referentne osobe
- (6.0) otac ili majka referentne osobe, njenog supružnika ili partnera koji živi sa referentnom osobom
- (7.0) drugi rođaci referentne osobe, njenog supružnika ili njenog partnera koji živi s njom
- (8.0) osobe koje nisu u srodstvu sa referentnom osobom domaćinstva
 - (8.1) posvojče
 - (8.2) stanar na stanu i hrani
 - (8.3) domaći sluga
 - (8.4) drugi

516. Zemljama koje definiraju porodice sa preskočenom jednom generacijom kao porodično jezgro preporučuje se korištenje dvije dodatne kategorije, i to jedne za djedove i bake a jedne za unučad.

517. Opcija razlikovanja između kategorija (3.1) "Partner suprotnog spola koji živi zajedno sa tom osobom" i (3.2) "Istospolni partner koji živi sa tom osobom" treba se razmotriti u zemljama koje bi htjele prikupiti podatke o istospolnim partnerstvima (pogledajte paragraf 510).

518. Opcija razlikovanja između kategorija (4.1), (4.2) i (4.3) dozvoljava identifikaciju nanovo osnovanih porodica u privatnim domaćinstvima pod uvjetom da je jedan od roditelja u nanovo osnovanoj porodici odabran kao referentna osoba (pogledajte paragraf 498).

519. Zemlje mogu dalje podijeliti kategorije (4.1) do (4.3) na djecu raznih dobnih skupina. Dalje se predlaže da uposlenici, osim domaćih sluga, koji su članovi domaćinstva (na primjer njegovatelj(ce), radnici na farmi) budu uključeni u kategoriju (8.4). Zemlje koje koriste koncept domaćinstva kao mjesta stanovanja mogu također trebati zasebne kategorije za podstanare i članove njihovih domaćinstava.

Položaj u domaćinstvu (izvedena suštinska tema)

520. Za sve je osobe potrebno izvesti informaciju o njihovom statusu ili položaju u domaćinstvu, a za ljude u privatnim domaćinstvima informaciju o tome da li žive sami, u domaćinstvu sačinjenom od jezgra porodice ili žive sa drugima.

521. Preporučuje se sljedeća klasifikacija stanovništva prema položaju u domaćinstvu:

(1.0) osoba u privatnom domaćinstvu

(1.1) osoba u domaćinstvu sačinjenom od jezgra porodice

(1.1.1) muž

(1.1.2) žena

(1.1.3) muški partner u konsenzualnoj zajednici

(1.1.4) ženski partner u konsenzualnoj zajednici

(1.1.5) samohrani otac

(1.1.6) samohrana majka

(1.1.7) dijete ispod 25 godina

(1.1.8) sin/kćerka od 25 godina i više

(1.1.9) druge osobe koje nisu članovi porodičnog jezgra, ali žive u domaćinstvu zasnovanom na porodičnom jezgru

(1.2) osobe u drugim privatnim domaćinstvima

(1.2.1) koje žive same

(1.2.2) koje žive sa rođacima

(1.2.3) koje žive sa nesrodnicima

- (2.0) osobe koje nisu u privatnim domaćinstvima
 - (2.1) osobe u institucionalnim domaćinstvima
 - (2.2) primarni beskućnici
 - (2.3) drugi

522. Preporučuje se provođenje ove klasifikacije na sva tri nivoa. Zavisno od domaćih zakona i potreba za podacima, zemlje mogu uključiti najstarijeg partnera registriranog (vjenčanog) istospolnog para u kategoriju (1.1.1) a najmlađeg partnera u kategoriju (1.1.2).

523. Zemljama koje žele identificirati porodice sa jednom preskočenom generacijom preporučuje se korištenje dvije dodatne kategorije pod (1.1), i to jedne za djedove i bake i jedne za unučad.

524. Treba primijetiti da se informacija o položaju u domaćinstvu može koristiti za izvođenje nečega što se obično naziva *de facto* bračno stanje, na primjer, da li osoba koja nije zakonski vjenčana živi zajedno sa partnerom u konsenzualnoj zajednici, ili da li osoba koja jeste zakonski vjenčana živi bez partnera.

Porodično stanje (izvedena suštinska tema)

525. Za sve je osobe potrebno izvesti informaciju o njihovom porodičnom stanju. Posebno se mjeri porodično stanje za partnera, samohranog roditelja ili dijete.

526. Preporučuje se sljedeća klasifikacija stanovništva koje živi u porodicama:

- (1.0) partner
 - (1.1) muž u vjenčanom paru
 - (1.2) žena u vjenčanom paru
 - (1.3) muški partner u konsenzualnoj zajednici
 - (1.4) ženski partner u konsenzualnoj zajednici
- (2.0) samohrani roditelj
 - (2.1) samohrani otac
 - (2.2) samohrana majka
- (3.0) dijete
 - (3.1) dijete mlađe od 25 godina
 - (3.1.1) dijete oba roditelja
 - (3.1.2) dijete samo muškog partnera
 - (3.1.3) dijete samo ženskog partnera
 - (3.1.4) dijete samohranog oca
 - (3.1.5) dijete samohrane majke
 - (3.2) sin/kćerka od 25 godina i više

- (3.2.1) sin/kćerka oba roditelja
- (3.2.2) sin/kćerka samo muškog partnera
- (3.3.3) sin/kćerka samo ženskog partnera
- (3.3.4) sin/kćerka samohranog oca
- (3.3.5) sin/kćerka samohrane majke

527. Ova se klasifikacija preporučuje na dva nivoa. Mogu se uvesti i dodatni detalji o starosti najmlađeg djeteta, na primjer ispod 18, 18-24, 25-29 i 30 ili više. Zavisno od domaćih zakona i potreba za podacima, zemlje mogu uključiti najstarijeg partnera registriranog (bračnog) istospolnog para u kategoriju (1.1) a najmlađeg partnera u kategoriju (1.2).

528. Zemljama koje identificiraju porodice sa jednom preskočenom generacijom preporučuje se korištenje tri dodatne kategorije, i to (3.3) unuče mlađe od 25 godina, (3.4) unuk/unuka od 25 godina ili više i (4.0) djed ili baka.

529. Klasifikacija djece u nanovo osnovanim porodicama zahtijeva posebnu pažnju. Ova se djeca trebaju klasificirati prema odnosu sa oba roditelja. Ako je dijete usvojeno od strane novog partnera, ono treba biti klasificirano kao (3.1.1) ili (3.2.1), a porodica se ne treba smatrati nanovo osnovanom porodicom (osim ako nisu sva djeca usvojena od strane novog partnera), pogledajte paragraf 498. Ako dijete nije usvojeno ono pripada kategoriji (3.1.2) ili (3.1.3) ili (3.2.2) ili (3.2.3).

Prošireno porodično stanje (izvedena nesuštinska tema)

530. Zemljama zainteresiranim za izvođenje podatka o proširenim porodicama predlaže se da klasificiraju osobe u privatnim domaćinstvima prema proširenom porodičnom stanju.

531. Preporučuje se sljedeća klasifikacija na osnovu odnosa sa referentnom osobom domaćinstva:

- (1.0) referentna osoba proširene porodice
- (2.0) muž/žena, registrirani (bračni) istospolni partner ili partner koji živi zajedno sa referentnom osobom
- (3.0) dijete referentne osobe
- (4.0) drugi rođaci referentne osobe
- (5.0) nije član proširene porodice

532. Neke zemlje mogu također dalje podijeliti kategoriju (4.0) po vrsti odnosa kako bi se udovoljilo posebnim zahtjevima.

Značajke porodičnog jezgra

Vrsta porodičnog jezgra (izvedena suštinska tema)

533. Porodično se jezgro definira u paragrafu 493. Porodično jezgro treba biti klasificirano prema vrsti.

534. Preporučuju se sljedeće klasifikacije porodičnog jezgra prema vrsti:

- (1.0) porodica muža i žene koja nije nanovo osnovana porodica
 - (1.1) bez djece koja tu žive
 - (1.2) sa najmanje jednim djetetom mlađim od 25 godina koje tu živi
 - (1.3) najmlađi sin/kćerka koja tu živi je starosti 25 godina ili više
- (2.0) par koji zajedno živi, a nije u pitanju nanovo osnovana porodica
 - (2.1) bez djece koja tu žive
 - (2.2.) sa najmanje jednim djetetom mlađim od 25 godina koje tu živi
 - (2.3) najmlađi sin/kćerka koja tu živi je starosti 25 godina ili više
- (3.0) samohrani otac
 - (3.1) sa najmanje jednim djetetom ispod 25 godina koje tu živi
 - (3.2) najmlađi sin/kćerka koja tu živi je starosti 25 godina ili više
- (4.0) samohrana majka
 - (4.1) sa najmanje jednim djetetom ispod 25 godina koje tu živi
 - (4.2) najmlađi sin/kćerka koja tu živi je starosti 25 godina ili više
- (5.0) nanovo osnovana porodica
 - (5.1) sa najmanje jednim djetetom ispod 25 godina koje tu živi
 - (5.2) najmlađi sin/kćerka koja tu živi je starosti 25 godina ili više

535. Ova se klasifikacija preporučuje na dva nivoa, osim za kategorije (5.0) i podkategorije (5.1) i (5.2) o nanovo osnovanim porodicama. Zemlje koje ne žele izdvojiti nanovo osnovane porodice kao posebnu kategoriju porodičnog jezgra trebaju razmotriti prilagođenu verziju klasifikacije, u kojoj bi kategorije (1.0) "porodica muža i žene" i (2.0) "partneri koji zajedno žive" također uključivale i nanovo osnovane porodice, a gdje bi zadnja kategorija bila (5.0) "ostale vrste porodičnog jezgra" bez daljih podjela na podkategorije. Zavisno od domaćih zakona i potrebe za podacima zemlje mogu uključiti registrirane (bračne) istospolne parove u kategoriju (1.0).

536. Zemljama koje žele identificirati porodice sa jednom preskočenom generacijom preporučuje se korištenje dodatne kategorije i to (6.0) Porodica sa jednom preskočenom generacijom.

537. Zemljama koje žele dalje podijeliti klasifikaciju prema godinama ženskih partnera (za porodice sa parovima) i/ili prema godinama roditelja (za porodice sa roditeljima) predlaže se da to urade korištenjem barem sljedećih dobnih skupina: ispod 35, 35 do 54, 55 i više. Ove se dobne skupine predlažu stoga što predstavljaju značajna grupisanja koja

se koriste za izradu životnog ciklusa porodica. Podstiče se i primjena dodatne podjele koja bi pokazivala dob djece.

Vrsta nanovo osnovane porodice (izvedena nesuštinska tema)

538. Nanovo se osnovana porodica definira u paragrafu 498. Nanovo osnovane porodice mogu, ali i ne moraju, imati jedno ili više djece koja su zajednička djeca partnera, pored barem jednog djeteta koje nije njihovo zajedničko. Informaciju o vrsti novoosnovanih porodica treba prikupiti prema broju djece koja nisu i jesu zajednička.

539. Preporučuje se sljedeća klasifikacija nanovo osnovanih porodica:

- (1.0) nanovo osnovana porodica, jedno dijete koje nije zajedničko
 - (1.1) i bez zajedničke djece
 - (1.2) i jedno zajedničko dijete
 - (1.3) i dvoje ili više zajedničke djece

- (2.0) nanovo osnovana porodica, dvoje djece koja nisu zajednička
 - (2.1) i bez zajedničke djece
 - (2.2) i jedno zajedničko dijete
 - (2.3) i dvoje ili više zajedničke djece

- (3.0) nanovo osnovana porodica, troje djece koja nisu zajednička
 - (3.1) i bez zajedničke djece
 - (3.2) i jedno zajedničko dijete
 - (3.3) i dvoje ili više zajedničke djece

- (4.0) nanovo osnovana porodica, četvoro ili više djece koja nisu zajednička
 - (4.1) i bez zajedničke djece
 - (4.2) i jedno zajedničko dijete
 - (4.3) i dvoje ili više zajedničke djece

540. Neke zemlje mogu dodati dodatne detalje o porodičnom stanju para (vjenčanog ili koji zajednički živi), o starosti djece i/ili o tome da li su djeca samo ženina, samo muškarčeva ili djeca iz ranijih veza muškarca i žene.

Kako identificirati nanovo osnovane porodice

541. Identifikacija nanovo osnovanih porodica zahtijeva pažljiv pristup. U prethodnim popisima koristilo se nekoliko pristupa opisanih u daljem tekstu.

(a) Matrica odnosa u domaćinstvu

Nanovo osnovana porodica može se identificirati pod uvjetom da svako dijete u domaćinstvu može odrediti svoj odnos sa svakom odraslom osobom tako da to dijete možemo klasificirati u jednu od sljedeće tri različite kategorije:

- (1.0) zajedničko dijete i odrasle osobe i njenog supružnika/partnera;
- (2.0) dijete samo odrasle osobe; i
- (3.0) nije dijete odrasle osobe.

U kategoriji (1.0) se pretpostavlja da je supružnik/partner odrasle osobe član istog privatnog domaćinstva.

(b) Djelomična matrica odnosa u domaćinstvu

Matrica odnosa u domaćinstvu koja je gore opisana pod (a) pokriva odnose između svih članova domaćinstva. Za svrhu identificiranja nanovo osnovanih porodica dovoljno je koristiti samo dio te matrice, i to onaj dio koji pita svu djecu o njihovim odnosima sa svim odraslima u domaćinstvu, kao što je određeno u kategorijama (1.0) do (3.0) gore.

(c) Veza sa referentnom osobom u domaćinstvu

U slučajevima gdje je referentna osoba roditelj u nanovo osnovanoj porodici, ta se porodica može identificirati kada veza sa referentnom osobom uključuje sljedeće tri kategorije:

- (1.0) dijete i referentne osobe i njenog supružnika/partnera
- (2.0) dijete samo referentne osobe; i
- (3.0) dijete samo supružnika/partnera referentne osobe.

Međutim, ovaj pristup neće pokrivati nanovo osnovane porodice u slučajevima kada referentna osoba nije roditelj u nanovo osnovanoj porodici.

(d) Datumi rođenja

Zemljama sa popisom zasnovanim na registru preporučuje se identificiranje nanovo osnovanih porodica na temelju datuma rođenja djece. Tačnije, povezivanjem datuma rođenja sve rođene biološke djece sa svakim odraslim članom domaćinstva s jedne strane i datuma rođenja sve djece prisutne u domaćinstvu s druge strane omogućit će se identifikacija nanovo osnovanih porodica.

542. Zemljama sa popisom zasnovanim na registru preporučuje se korištenje četvrtog pristupa za svrhu identificiranja nanovo osnovanih porodica. Drugim se zemljama preporučuje korištenje prvog ili drugog pristupa, pod uvjetom da je metod matrice odnosa u domaćinstvu izvodljiv. Ako nije, koristi se treći pristup, pod uvjetom da se referentna osoba pažljivo odabere.

Vrsta proširene porodice (izvedena nesuštinska tema)

543. Proširene su porodice definirane u paragrafu 501. Neke zemlje mogu također izvesti podatke o vrstama proširenih porodica.

544. Preporučuje se sljedeća klasifikacija:

- (1.0) proširene porodice sa jednim parom
 - (1.1) jedan par samo sa ostalim rođacima
 - (1.2) jedan par sa djecom i ostalim rođacima
- (2.0) proširene porodice sa dva para
 - (2.1) samo dva para
 - (2.2) dva para sa djecom ali bez drugih rođaka
 - (2.2.1) dva para, oba sa djecom
 - (2.2.2) jedan par sa djecom, a drugi bez
 - (2.3) dva para samo sa drugim rođacima
 - (2.4) dva para sa djecom i sa ostalim rođacima
 - (2.4.1) oba para sa djecom i drugim rođacima
 - (2.4.2) jedan par sa djecom, jedan bez, i sa drugim rođacima

Veličina porodičnog jezgra (izvedena suštinska tema)

545. Porodično jezgro (kako je definirano u paragrafu 493) treba klasificirati prema veličini na osnovu ukupnog broja stalnih članova porodice koji tu žive.

546. Porodično jezgro treba također klasificirati prema ukupnom broju djece koja stalno žive u porodici.

Značajke privatnih domaćinstava

Vrsta privatnog domaćinstva (izvedena suštinska tema)

547. Privatno je domaćinstvo definirano u paragrafu 479. Potrebno je prikupiti informaciju o različitim vrstama privatnih domaćinstava.

548. Preporučuje se sljedeća klasifikacija privatnih domaćinstava prema tipu na tri nivoa:

- (1.0) neporodična domaćinstva
 - (1.1) jednočlana domaćinstva
 - (1.2) višečlana domaćinstva
- (2.0) domaćinstva od jedne porodice
 - (2.1) par muž i žena, bez djece koja s njima žive
 - (2.1.1) bez drugih osoba
 - (2.1.2) sa drugim osobama
 - (2.2) par muž i žena, sa najmanje jednim djetetom ispod 25 godina koje s njima živi
 - (2.2.1) bez drugih osoba
 - (2.2.2) sa drugim osobama
 - (2.3) par muž i žena, gdje najmlađi sin/kćerka koji s njima žive imaju 25 godina ili više

- (2.3.1) bez drugih osoba
- (2.3.2) sa drugim osobama
- (2.4) parovi koji žive zajedno, bez djece koja s njima žive
 - (2.4.1) bez drugih osoba
 - (2.4.2) sa drugim osobama
- (2.5) parovi koji zajedno žive, barem sa jednim djetetom ispod 25 godina koje s njima živi
 - (2.5.1) bez drugih osoba
 - (2.5.2) sa drugim osobama
- (2.6) parovi koji zajedno žive kada najmlađi sin/kćerka koji s njima žive imaju 25 godina ili više
 - (2.6.1) bez drugih osoba
 - (2.6.2) sa drugim osobama
- (2.7) samohrani očevi sa barem jednim djetetom ispod 25 godina koje s njima živi
 - (2.7.1) bez drugih osoba
 - (2.7.2) sa drugim osobama
- (2.8) samohrani očevi kada najmlađi sin/kćerka koji s njima žive imaju 25 godina ili više
 - (2.8.1) bez drugih osoba
 - (2.8.2) sa drugim osobama
- (2.9) samohrane majke sa barem jednim djetetom ispod 25 godina koje živi s njima
 - (2.9.1) bez drugih osoba
 - (2.9.2) sa drugim osobama
- (2.10) samohrane majke, kada najmlađi sin/kćerka koji s njima žive imaju 25 godina ili više
 - (2.10.1) bez drugih osoba
 - (2.10.2) sa drugim osobama
- (3.0) domaćinstva od tri ili više porodica

549. Zavisno od domaćih zakona i potreba za podacima, zemlje mogu uključiti registrirane (istospolne) parove u kategorije (2.1)-(2.3).

550. Zemljama koje žele identificirati porodice sa preskočenom jednom generacijom preporučuje se da koriste jednu ili više dodatnih kategorija pod (2.0) za ovaj tip porodice.

551. Zemljama se preporučuje da klasificiraju jednočlana domaćinstva po spolu i petogodišnjim grupama osoba u domaćinstvu. Ova se klasifikacija preporučuje. Dalja podjela po bračnom stanju nije obavezna.

Druge klasifikacije domaćinstava

552. Klasifikacija zasnovana na porodici preporučena u ranijem tekstu uključuje skupu i drugu obradu; stoga se izvodi samo za uzorke domaćinstava u nekim zemljama, a to opet ograničava njenu upotrebu. U ranijim popisima, neke su zemlje koristile dodatne klasifikacije vrsta privatnih domaćinstava na temelju starosne i spolne strukture i veličine domaćinstva što se lako i brzo moglo izvesti na 100 procentnoj osnovi u ranoj fazi obrade popisnih podataka, te se dakle moglo koristiti i na nivou malih područja. Ove zemlje su uvidjele da ovi tipovi klasifikacije nadopunjuju jedan drugi i da je klasifikacija vrsta privatnih domaćinstava na temelju dobne strukture i veličine domaćinstva proizvela korisne i interesantne rezultate. Imajući to u vidu, sljedeća se klasifikacija predlaže kao opcija, a radi dopune klasifikacije preporučene u paragrafu 548 u ranijem tekstu:

- (1.0) jedna odrasla osoba ispod zakonske dobi za umirovljenje, bez djece
- (2.0) jedna odrasla osoba iznad zakonske dobi za umirovljenje, bez djece
- (3.0) dvije odrasle osobe oboje ispod zakonske dobi za umirovljenje, bez djece
- (4.0) dvije odrasle osobe obje iznad zakonske dobi za umirovljenje, bez djece
- (5.0) jedna odrasla osoba sa jednim ili više djece
 - (5.1) odrasla ženska osoba sa jednim ili više djece
 - (5.2) odrasla muška osoba sa jednim ili više djece
- (6.0) dvije odrasle osobe sa jednim djetetom
- (7.0) dvije odrasle osobe sa dvoje djece
- (8.0) dvije odrasle osobe sa troje djece
- (9.0) dvije odrasle osobe sa četvoro ili više djece
- (10.0) tri ili više odraslih osoba sa jedno ili više djece
- (11.0) tri ili više odraslih osoba bez djece

553. Zemlje u kojima pojedinci imaju zakonsko pravo umirovljenja tokom određenog broja godina starosti (na primjer, između 63 i 68 godina) mogu koristiti najvišu starosnu granicu određenu zakonom (u ovom primjeru to je 68 godina) u kategorijama (1.0) do (4.0).

Generacijski sastav privatnih domaćinstava (izvedena nesuštinska tema)

554. Pored izvođenja podataka o vrsti privatnih domaćinstava, neke zemlje mogu također htjeti izvesti podatke o generacijskom sastavu privatnih domaćinstava, a posebno u slučajevima gdje se praksa zajedničkog života u višegeneracijskim domaćinstvima smatra dovoljno proširenom ili važnom.

Veličina privatnih domaćinstava (izvedena suštinska tema)

555. Privatna domaćinstva trebaju se klasificirati po veličini na temelju ukupnog broja članova koji žive u domaćinstvu.

Načini korištenja imovine od strane domaćinstva (suštinska tema)

556. Ova se tema odnosi na načine na koje privatno domaćinstvo zauzima cijelu stambenu jedinicu ili njen dio.

557. Privatna domaćinstva treba klasificirati prema načinu korištenja imovine kako slijedi:

- (1.0) domaćinstva čije je član vlasnik stambene jedinice
- (2.0) domaćinstva čiji je član zakupac cijele ili dijela stambene jedinice
 - (2.1) domaćinstva čiji je član glavni zakupac cijele ili dijela stambene jedinice
 - (2.2) domaćinstva čiji je član podstanar vlasnika koji tu živi ili glavnog zakupca
- (3.0) domaćinstva koja zauzimaju cijelu ili dio stambene jedinice pod nekim drugim uvjetima korištenja.

558. Ova se klasifikacija preporučuje na prvom nivou, dok je njen drugi nivo je opcion.

559. Imajući u vidu raznovrsnost zakonskih aranžmana na međunarodnom nivou, zemlje trebaju opisati u potpunosti u svojim popisnim izvještajima ili relevantnim meta-podacima kako je svaka od gore navedenih kategorija pokrivena. Ovi opisi trebaju naznačiti, ako je prikladno, tretman domaćinstava koja (a) žive u stambenim jedinicama kao članovi drugih vrsta stambenih zadruga, (b) žive u stambenim jedinicama iznajmljenim od svog poslodavca u okviru ugovora o zaposlenju jednog od članova domaćinstva, i (c) žive u stambenoj jedinici datoj na korištenje besplatno od strane poslodavca jednog od članova domaćinstva ili od strane neke druge osobe ili ustanove. Neke zemlje možda će htjeti proširiti preporučenu klasifikaciju kako bi razdvojile ove ili neke druge grupe domaćinstava koje su od interesa u domaćim uvjetima. Domaćinstva koja su u procesu plaćanja hipoteke na stambenu jedinicu u kojoj žive ili u fazi otkupa svoje stambene jedinice u nekom roku pod nekim drugim finansijskim aranžmanima trebaju biti klasificirana kao (1.0) u ovoj klasifikaciji.

Pojedinačno ili zajedničko stanovanje (nesuštinska tema)

560. Zemlje koje koriste koncept vođenja domaćinstva za definiranje domaćinstava mogu htjeti prikupiti informacije o ovoj temi direktno putem popisnog upitnika, dok druge zemlje mogu preferirati izvođenje ovih informacija iz nesuštinske teme stanovanja po broju domaćinstava (pogledajte paragrafe 642-643).

561. Zemljama koje koriste koncept vođenja domaćinstva preporučuje se sljedeća klasifikacija privatnih domaćinstava koja žive u konvencionalnim prebivalištima, a na osnovu individualnog ili zajedničkog stanovanja:

- (1.0) domaćinstva koja žive sama u svom prebivalištu

(2.0) domaćinstva koja dijele prebivalište sa jednim ili više drugih domaćinstava

562. Kategorija (2.0) može se dalje podijeliti kako bi se razdvojila domaćinstva koja prebivalište dijele sa jednim, dva, ili tri i više drugih domaćinstava. Ova kategorija se može također dalje podijeliti, ako je to izvodljivo, kako bi se razdvojila domaćinstva koja dobrovoljno dijele prebivalište od onih koja to ne rade dobrovoljno. Ova klasifikacija se neće primijeniti na zemlje koje, za definiranje domaćinstava, koriste koncept domaćinstva kao mjesta stanovanja, obzirom da bi sva domaćinstva ušla u kategoriju (1.0) ove klasifikacije.

563. Postoji povećan broj vrsta smještaja koji se obezbjeđuje za starije osobe, osobe sa invaliditetom i druge posebne skupine, a koji se nalazi na granici između institucionalnog i privatnog domaćinstva, obzirom da se obroci u takvom smještaju mogu uzimati zajednički ili svako domaćinstvo može imati svoje prostorije za kuhanje. Ukoliko barem polovina stanovništva koje živi u takvom smještaju posjeduje zasebne prostorije za kuhanje predlaže se da se oni tretiraju kao privatna domaćinstva i, ako je to moguće, da se identificiraju zasebno u izlaznim rezultatima.

Najamnina (nesuštinska tema)

564. Najamnina je iznos koji treba platiti za određeni period za prostor koji zauzima domaćinstvo uključujući, u nekim slučajevima, i opštinska davanja i najam zemlje. Plaćanja za korištenje namještaja, grijanja, struje, plina i vode i za korištenje posebnih usluga kao što su pranje, kuhanje itd. trebaju se isključiti iz ovog iznosa.

565. Vezano za grijanje i vodu, praksa je različita u raznim zemljama. U nekim zemljama se grijanje i/ili topla voda obično uključuju u najamninu, a u drugim zemljama ne, dok u nekim zemljama obje prakse postoje paralelno. Bilo bi važno da zemlje koje uključuju "najamninu" u svoj popis jasno opišu da li je grijanje i/ili topla voda uključeno u najamninu ili ne. Preporučuje se isključenje troškova grijanja i tople vode iz najamnine. Idealno rješenje bilo bi napraviti informaciju o najamnini posebno bez troškova grijanja i tople vode, a zasebno dati troškove za grijanje, toplu vodu i struju.

566. Nominalna najamnina koja je plaćena ne mora tačno odražavati pravi iznos. Na primjer, pojedinačni doplatok za stanovanje određen na osnovu imovinskog cenzusa i plaćen od strane stambenih vlasti direktno vlasniku prostora treba biti uključen u iznos najamnine; i ako vlasnik prostora u javnom sektoru naplaćuje umanjen iznos najamnine na osnovu imovinskog popisa, treba prijaviti puni iznos najamnine. Također se može postaviti pitanje da li je zakupac rođak ili uposlenik vlasnika nekretnine, da li on jedan dio najamnine plaća obavljanjem neke funkcije ili dužnosti itd. kako bi se procijenio pravi iznos najamnine.

567. Ako se ova tema uključi u popis, može biti poželjno prikupiti informacije o vrijednostima unutar kojih se nalazi najamnina radije nego pitati o tačnoj plaćenju sumi.

Trajni proizvodi široke potrošnje u vlasništvu domaćinstva (nesuštinska tema)

568. S ciljem dobijanja nekih kvalitativnih pokazatelja o standardu života domaćinstava, može se uključiti pitanje o trajnim proizvodima široke potrošnje u vlasništvu domaćinstva. Primjer trajnih proizvoda široke potrošnje koji bi se mogli razmotriti za uključenje su: perilice rublja, hladnjaci, zamrzivači, rerne, televizori, faks aparati i osobni računari. Potrebno je također razmotriti pristup domaćinstva trajnim proizvodima široke potrošnje radije nego vlasništvo nad takvim robama.

Broj vozila na raspolaganju domaćinstvu (nesuštinska tema)

569. Predlaže se da ova tema pokrije broj automobila i kombi vozila koja su na raspolaganju članovima domaćinstva, uključujući i sva vozila i kombije koje obezbjeđuje poslodavac ako su data na korištenje domaćinstvu, ali isključujući kombi vozila koja služe isključivo za prevoz roba.

570. Preporučuje se sljedeća klasifikacija:

- (1.0) bez auta
- (2.0) jedno auto
- (3.0) dva ili više auta

Dostupnost parkinga za auto (nesuštinska tema)

571. Predlaže se da ova tema pokrije dostupnost mjesta za parkiranje za upotrebu članova domaćinstva. Takva mjesta su ograničena za potrebe popisa na fizičko mjesto za isključivu upotrebu domaćinstva, bilo da je to mjesto u vlasništvu jednog ili više članova domaćinstva, ili za njega postoji pisani ili usmeni dogovor između vlasnika tog fizičkog mjesta i člana ili članova domaćinstva.

572. Predlaže se sljedeća klasifikacija:

- (1.0) nema dostupnog mjesta za parking
- (2.0) dostupno jedno mjesto za parking
- (3.0) dostupna dva ili više mjesta za parking
- (4.0) nije primjenljivo na situaciju

Telefonske i internetske veze (nesuštinska tema)

573. Telefonske i internetske veze odražavaju mogućnosti domaćinstva da komunicira sa ostatkom društva korištenjem tehnologije.

574. Preporučuje se sljedeća klasifikacija:

- (1.0) telefon(i) fiksiran u stambenom prostoru
- (2.0) mobilni celularni telefon(i)
- (3.0) i (1.0) i (2.0) su dostupni

(4.0) nema telefona u stambenoj jedinici

575. Također se preporučuje prikupiti informacije o dostupnosti internetske veze u stambenoj jedinici.

Poglavlje XII POLJOPRIVREDA

Uvod

576. U ovom poglavlju predstavljene su dvije nesuštinske teme o poljoprivredi. Ove dvije alternativne teme mogu razmotriti zemlje koje bi popisima stanovništva i stambenog fonda htjele prikupiti podatke potrebne za pripremu okvira poljoprivrednih posjeda u sektoru domaćinstava za potrebe narednog poljoprivrednog popisa (pogledajte također paragraf 45).

577. Prvom temom se prikupljaju informacije na nivou domaćinstva o tome da li je neki član domaćinstva angažiran na poljoprivrednoj proizvodnji za vlastiti račun u svom uobičajenom mjestu stanovanja ili negdje drugdje. Drugom temom, na individualnom nivou osoba, prikupljaju se informacije s ciljem identificiranja osoba uključenih u poljoprivredne aktivnosti tokom dužeg perioda, kao što je godina.

Poljoprivredna proizvodnja za vlastiti račun (nesuštinska tema)

578. Neke zemlje mogu koristiti popis stanovništva da identificiraju domaćinstva angažirana na poljoprivrednoj proizvodnji za vlastiti račun kako bi obezbijedile dodatne informacije za poljoprivredne analize u okviru popisa stanovništva i za kreiranje okvira za naredni poljoprivredni popis ili za druga ispitivanja. U tom slučaju, potrebno je za sva domaćinstva prikupiti informacije o tome da li je neki član domaćinstva angažiran na poljoprivrednoj proizvodnji za vlastiti račun.

579. Ako je to moguće, potrebno je zasebno prikupiti informacije o vrsti aktivnosti u okviru široke definicije biljogojstva i stočarstva. Za zemlje gdje je poljoprivreda na nivou domaćinstva posebno važna, u okviru popisa stanovništva mogu se također prikupiti dodatne informacije o veličini (površini) poljoprivrednog posjeda i broju stoke po tipu.

580. Ukoliko je ribogojstvo važno na nivou domaćinstava, može se također prikupiti informacija o tome da li je neki član domaćinstva angažiran na bilo kom obliku poljoprivrednih proizvodnih aktivnosti za vlastiti račun.

581. Aktivnosti poljoprivredne proizvodnje odnose se na grupe 011, 012 i 013 ISIC-a (revizija 3.1) i to:

Grupa 011: uzgoj bilja; tržno povrtlarstvo; hortikultura.

Grupa 012: uzgoj životinja na farmi;

Grupa 013: uzgoj bilja kombiniran sa uzgojem životinja (miješano farmerstvo).

582. Ribogojstvo se odnosi na klasu 0502 ISIC-a (revizija 3.1), i to:

Klasa 0502: Ribogojstvo

583. Radnik za vlastiti račun u poljoprivrednoj proizvodnji (poljoprivredni posjednik) je osoba koja radi za svoj vlastiti račun (samozaposlena) ili sa jednim ili više partnera, ali

tako da ta osoba ima većinsku odgovornost za upravljanje jedinicom poljoprivredne proizvodnje.

Karakteristike svih poljoprivrednih poslova tokom zadnje godine (nesuštinska tema)

584. Popis stanovništva obično prikuplja podatke o zaposlenosti u smislu osnovne aktivnosti neke osobe tokom kratkog referentnog perioda, što i ne mora pokrivati sve osobe koje rade u poljoprivredi zbog sezonskog karaktera mnogih poljoprivrednih aktivnosti. Kako bi se prevazišao ovaj problem, potrebno je, za sve ekonomski aktivne osobe, prikupiti informacije o svim poljoprivrednim poslovima koje su obavljale tokom jedne godine prije dana popisa stanovništva. Prikupljene informacije obično trebaju biti ograničene na zanimanje i položaj u zaposlenju, ali se mogu i proširiti kako bi se identificirala osnovna i sporedna zanimanja i vrijeme rada.

585. Informacije o zanimanju i položaju u zaposlenju za sve poljoprivredne poslove mogu se koristiti kao alternativni način identificiranja domaćinstava angažiranih na aktivnostima poljoprivredne proizvodnje za vlastiti račun (referentni kod teme) što se koristi kao okvir poljoprivrednog popisa. Ovo također može dati dodatne informacije za poljoprivredne analize u popisu stanovništva.

586. Ukoliko je ribogojstvo važno u nekoj zemlji, može se također uključiti i proširiti dodatna tema o zanimanju i položaju u zaposlenju za sve ribogojne poslove koje je osoba obavljala u toku jedne godine prije popisnog dana kako bi se identificiralo osnovno i sporedno zanimanje i vrijeme rada, ako se to zahtijeva.

587. Poljoprivredni se posao definira kao posao u poljoprivrednoj industriji kako je to definirano grupama 011, 012 i 013 ISIC-a (revizija 3.1) i to:

Grupa 011: uzgoj bilja; tržišno povrtlarstvo; hortikultura.

Grupa 012: uzgoj životinja na farmi.

Grupa 013: uzgoj bilja kombiniran sa uzgojem životinja (miješano farmerstvo).

588. Posao u ribogojstvu definira se kao posao u ribogojnoj industriji kako je to definirano ISIC-om (revizija 3.1) i to klasom 0502: ribogojstvo.

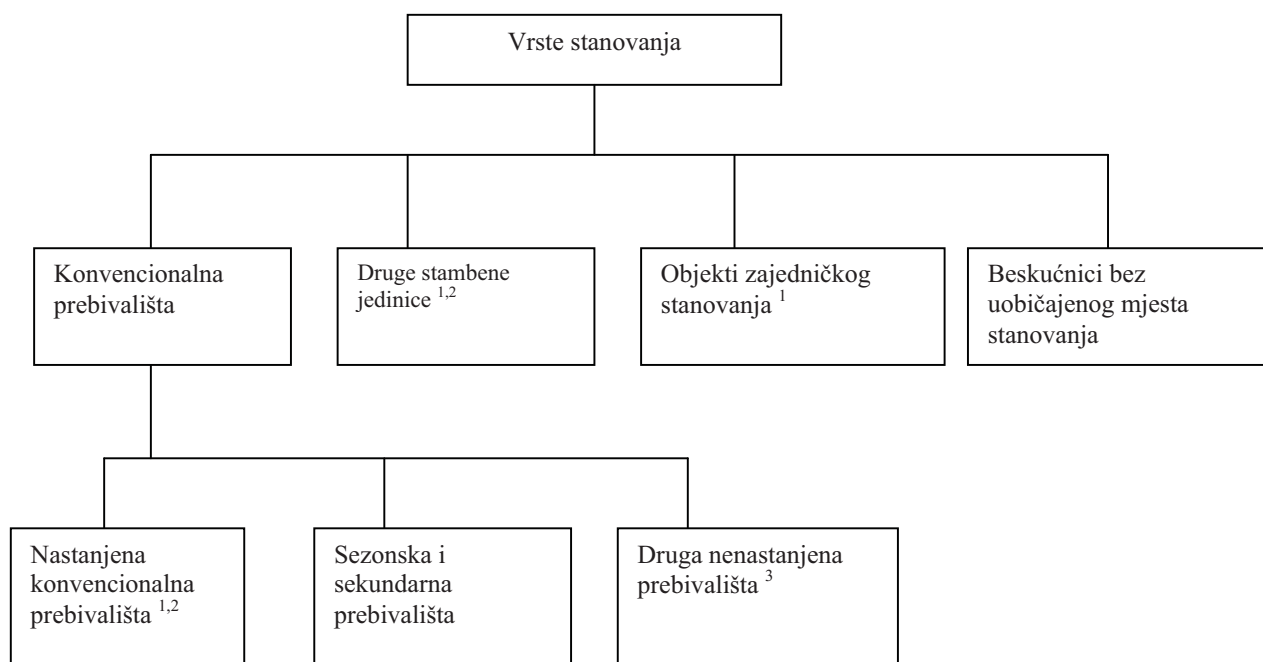
TREĆI DIO: STAMBENE TEME

Poglavlje XIII OBJEKTI ZA STANOVANJE, PREBIVALIŠTA I STAMBENA RJEŠENJA

Uvod

589. Ovo se poglavlje fokusira na stambene teme i na vezu između stanovništva i objekata za stanovanje. Teme vezane za stanovanje mogu se definirati kao karakteristike stambenih jedinica i zgrada koje se prikupljaju prilikom popisa stambenog fonda. Treba primijetiti da su određene stambene teme (na primjer suštinska tema o zakupstvu stambenog prostora u paragrafima 556-559 u ranijem tekstu kao i nesuštinske teme o individualnom ili zajedničkom stanovanju i najamnini) uključene među značajke privatnih domaćinstava obzirom da su domaćinstva općenito osnovne jedinice mjerenja pri popisu ovih tema. Za stambene teme predstavljene u ovom poglavlju postoje dvije glavne popisne jedinice: konvencionalna prebivališta i druge stambene jedinice. Izuzetak je tema "stambena klasifikacija" koja opisuje odnos između stanovništva i objekata za stanovanje, a koja se može odnositi i na pojedince i na domaćinstva. Drugi je izuzetak tema "Postojanje nezauzetih prebivališta domaćinstava". Ilustracija 4 pokazuje sve vrste stanovanja za cjelokupnu populaciju.

Ilustracija 4 *Različite vrste stanovanja*

¹ Nastanjena konvencionalna prebivališta, druge stambene jedinice i objekti zajedničkog stanovanja zajedno predstavljaju "objekte za stanovanje" i mora ih koristiti najmanje jedna osoba kao svoje uobičajeno mjesto stanovanja kako bi se računali kao "objekti za stanovanje".

² Zbroj nastanjenih konvencionalnih prebivališta i drugih stambenih jedinica predstavlja "stambene jedinice".

³ Ova skupina također uključuje prebivališta sa stanarima koji nisu uključeni u popis (na primjer, strani državljani koji privremeno borave u zemlji).

590. Nisu sve teme relevantne za razne vrste stanovanja. Ilustracija 5 ispod pokazuje za svaki tip stanovanja da li je tema suštinska, nesuštinska ili se ne mjeri popisom. Razlozi za nemjerenje neke teme u popisu su različiti. Za neke tipove stanovanja neka tema nije relevantna. Primjer je skupina beskućnika gdje mnoge teme jednostavno ne mogu biti primijenjene. U drugim slučajevima temu je teško izmjeriti u popisu za neki određeni tip stanovanja. Ovo se naročito odnosi na prebivališta koja nisu nastanjena u vrijeme popisa. I konačno, tema možda nije prikladna ili potrebna za određenu vrstu stanovanja. Kao primjer možemo navesti pitanja o udobnosti u objektima zajedničkog stanovanja.

591. Kroz cijelo ovo poglavlje, teme su opisane kao suštinske ili nesuštinske prema tome kako treba tretirati nastanjena konvencionalna prebivališta. Za druge vrste stanovanja, neophodno je pogledati sljedeći dijagram kako bi se utvrdilo da li je tema suštinska, nesuštinska ili se nikako ne obrađuje u popisu.

Ilustracija 5 – Zbirna tabela za teme stanovanja

Tema	Popisne jedinice ²	Vrsta stanovanja i stambena klasifikacija						
		Beskućnici ¹	Objekti zajedničkog stanovanja	Druge stambene jedinice	Nastanjena konvenc. prebivališta	Sezonska i sekundarna prebivališta	Prazna prebivališta	
			(STAMBENE JEDINICE)			(KONVENCIONALNA PREBIVALIŠTA)		
			(OBJEKTI ZA STANOVANJE)					
Klasifikacija stanovanja	O, D	Suštinska	Suštinska	Suštinska	Suštinska	•	•	
Vrsta objekta za stanovanje	SO	•	Suštinska	Suštinska	Suštinska	•	•	
Lokacija objekta za stanovanje	SO	•	Suštinska	Suštinska	Suštinska	▣	▣	
Nastanjenost konvencionalnog prebivališta	P	•	•	•	Suštinska	Suštinska	Suštinska	
Raspoloživost sekundarnih, sezonskih i praznih prebivališta	D, P	•	•	•	•	Nesuštinska	Nesuštinska	
Vrsta vlasništva	P	•	•	▣	Suštinska	▣	▣	
Nastanjenost prema broju privatnih domaćinstava	SJ	•	•	Nesuštinska	Nesuštinska	•	•	
Broj stanara	SO	•	Suštinska	Suštinska	Suštinska	•	•	
Korisna površina i/ili broj soba	SJ	•	▣	Suštinska	Suštinska	▣	▣	
Standard gustoće		•	▣	Suštinska	Suštinska	•	•	
Vrsta soba	SJ	•	•	Nesuštinska	Nesuštinska	▣	▣	
Sistem vodosnabdijevanja	SJ	•	▣	Suštinska	Suštinska	▣	▣	
Prostorije za toalet	SJ	•	▣	Suštinska	Suštinska	▣	▣	
Prostorije za kupanje	SJ	•	▣	Suštinska	Suštinska	▣	▣	
Vruća voda	SJ	•	▣	Nesuštinska	Nesuštinska	▣	▣	
Kanalizacija	SJ	•	▣	Nesuštinska	Nesuštinska	▣	▣	
Kuhinja	SJ	•	▣	Nesuštinska	Nesuštinska	▣	▣	
Prostorije za kuhanje	SJ	•	•	Nesuštinska	Nesuštinska	▣	▣	
Vrsta grijanja	SJ	•	▣	Suštinska	Suštinska	▣	▣	
Energija za grijanje	SJ	•	▣	Nesuštinska	Nesuštinska	▣	▣	
Snabdijevanje strujom	SJ	•	▣	Nesuštinska	Nesuštinska	▣	▣	
Plinske instalacije	SJ	•	▣	Nesuštinska	Nesuštinska	▣	▣	
Klima uređaji	SJ	•	▣	Nesuštinska	Nesuštinska	▣	▣	
Položaj prebivališta u zgradi	P	•	•	▣	Nesuštinska	▣	▣	
Pristupačnost prebivališta	SJ	•	•	Nesuštinska	Nesuštinska	▣	▣	
Lift	P	•	▣	▣	Nesuštinska	▣	▣	
Vrsta zgrade	P	•	•	▣	Suštinska	▣	▣	
Period izgradnje	P	•	▣	▣	Suštinska	▣	▣	
Broj spratova u zgradi	P	•	▣	▣	Nesuštinska	▣	▣	
Materijal za gradnju zgrade	P	•	▣	▣	Nesuštinska	▣	▣	
Potrebne opravke zgrade	P	•	▣	▣	Nesuštinska	▣	▣	

- Ne mjeri se ili nije primjenjiva na popis.
- Može je biti teško mjeriti u popisu. Neke zemlje mogu prikupljati ili imati već raspoložive podatke. Potrebno je posebno prikazati, za sve karakteristike, informacije o sezonskim i sekundarnim prebivalištima i o praznim prebivalištima.
- Iako je ova tema relativno laka za prikupiti, samo će neke zemlje biti zainteresirane za ove informacije za ovu vrstu stanovanja. Ako se informacije prikupljaju treba ih zasebno prikazati za različite vrste stanovanja i objekte zajedničkog stanovanja.

¹ Uključujući sve osobe koje nisu stalni stanari u bilo kojoj kategoriji stambenih objekata (pogledajte paragraf 593).

² Popisne jedinice: O – osobe; D – domaćinstva; SO – stambeni objekti; SJ – stambene jedinice; P – prebivališta.

Definicije

Stambeni objekti

592. Stambeni objekti su vrste stanovanja koje se koriste kao uobičajeno mjesto stanovanja jedne ili više osoba. Koncept stambenih objekata se kvalificira definicijom glavnih kategorija na koje su podijeljeni stambeni objekti.

593. Vrste stambenih objekata, skupa sa osnovnim kategorijama od kojih se sastoje, su:

- (1.0) nastanjena konvencionalna prebivališta
- (2.0) druge stambene jedinice – koliba, brvnara, daščara, kućica na točkovima, brodić-kućica, ambar, vodenica, pećina ili druga skloništa koja se koriste za stanovanje ljudi u momentu popisa
- (3.0) objekti za zajedničko stanovanje – hotel, institucija, kamp itd.

594. Ova definicija objekata za stanovanje razlikuje se od one date u Preporukama za popise stanovništva i stambenog fonda u ECE regionu 2000. godine⁵⁴ gdje se upražnjeno konvencionalno prebivalište također ubraja u stambene objekte.

Stambene jedinice

595. Stambena jedinica je zasebno i nezavisno mjesto boravka namijenjeno za stanovanje jednog domaćinstva, ili ono koje nije namijenjeno za stanovanje ali se koristi kao uobičajeno mjesto stanovanja domaćinstva u momentu popisa. To uključuje nastanjena konvencionalna prebivališta i druge stambene jedinice. Za svrhu međunarodne uporedbe preporučuje se da se informacije o nastanjenim konvencionalnim prebivalištima prikupe i predstave zasebno. Zemlje se također podstiču da prikupljaju informacije o 'drugim stambenim jedinicama', ako je to moguće, ali se ova informacija treba predstaviti odvojeno od istih informacija prikupljenih za nastanjena konvencionalna prebivališta.

Konvencionalna prebivališta

⁵⁴ Preporuke za popise stanovništva i stambenog fonda u ECE regionu u 2000. godini, Ujedinjeni narodi, New York i Geneva, 1998, IBSN 92-1-116685-3

596. Konvencionalna prebivališta su zasebne i nezavisne prostorije koje su namijenjene za stalno stanovanje ljudi na fiksnoj lokaciji i ne koriste se u potpunosti za neke druge svrhe osim stanovanja u momentu popisa.

597. Prebivalište ili njegov dio je zasebno ako je okruženo zidovima i pokriveno krovom tako da se osoba, ili grupa osoba, može izolirati od drugih osoba radi spavanja, spremanja obroka i objedovanja ili da bi se zaštitila od opasnosti uzrokovanih klimom ili prirodnim silama. Ono je nezavisno kada ima direktan pristup sa ulice ili sa javnih ili zajedničkih stepeništa, prolaza, galerija ili prizemlja. To jest, kada stanari mogu ulaziti i izlaziti bez da prolaze kroz smještaj u kome živi neko drugo domaćinstvo.

598. Konvencionalno prebivalište se definira kao soba ili skup soba i pomoćnih prostorija (na primjer predsoblja, hodnika) u stalnoj zgradi ili njenom strukturalno odvojenom dijelu koji su načinom izgradnje, ponovne izgradnje ili prepravke namijenjeni za stanovanje jednog domaćinstva tokom cijele godine, kao što su kuća ili stan. Ono ne mora nužno imati kupatilo ili toalet koje koriste isključivo njegovi stanari. Za ovu svrhu "stalna zgrada" definira se kao zgrada izgrađena tako da je strukturalno stabilna barem deset godina. Neke zemlje možda preferiraju definirati stalnost u smislu načina izgradnje ili u smislu korištenih materijala za izgradnju. Ovdje uključujemo i odvojene sobe za stanovanje, koje su jasno namijenjene da bi se koristile kao dio prebivališta, na primjer soba ili sobe iznad odvojene garaže.

599. Konvencionalna prebivališta mogu se klasificirati kao nastanjena, sekundarna, sezonska ili druga upražnjena prebivališta. Konvencionalno prebivalište se definira kao nastanjeno konvencionalno prebivalište ako je ono uobičajeno mjesto stanovanja jedne ili više osoba. Stanar konvencionalnog prebivališta je osoba koja ima uobičajeno mjesto stanovanja u tom prebivalištu.

600. Sva konvencionalna prebivališta se broje za potrebe popisa, bez obzira da li su nastanjena (to jest imaju najmanje jednog stalnog stanara) ili nisu – iako se većina tema odnosi samo na nastanjena konvencionalna prebivališta.

601. Zbog njihovog značaja, konvencionalna prebivališta se dalje razvrstavaju prema zauzetosti i vrsti zgrade. Međutim, zemlje mogu također dalje podijeliti konvencionalna prebivališta koristeći osnovnu stambenu infrastrukturu (postojanje kuhinje, snabdijevanja vodom, toaleta, kupatila i grijanja) kako bi klasificirale koliko taj smještaj zadovoljava samo osnovne potrebe.

Druge stambene jedinice

602. Neke stambene jedinice ne spadaju u potpunosti u kategoriju konvencionalnih prebivališta, bilo zato što su pokretne, polutrajne ili improvizirane, ili nisu namijenjene ljudskom stanovanju, ali se ipak koriste cijelo vrijeme popisa kao uobičajeno mjesto stanovanja jedne ili više osoba članova jednog ili više privatnih domaćinstava. Svi se oni grupišu pod jednim nazivom "druge stambene jedinice". Neke popisne teme se na njih neće odnositi. U Preporukama za popise stanovništva i stambenog fonda u ECE regionu

2000. godine⁵⁵ ove su se stambene jedinice označavale kao "nekonvencionalna prebivališta".

603. Definicije koje se mogu primijeniti na druge stambene jedinice date su dole:

- (a) Pokretna stambena jedinica je bilo koja vrsta smještaja koja je napravljena da se transportuje (kao što je šator) ili koja je pokretna jedinica (kao što je brod, jahta, čamac, barka ili kućica na točkovima), a koja je napravljena za ljudsko stanovanje i nastanjena je u momentu popisa, to jest nečije je uobičajeno mjesto stanovanja. Nomadski kampovi trebaju biti uključeni u ovu kategoriju. Smještaj putnika u sredstvima transporta kao što su kabine u putničkim brodovima, željeznički vagoni i avioni ne trebaju se smatrati stambenim jedinicama, a osobe koje njima putuju u trenutku popisa ne trebaju se popisati kao osobe koje žive u tim vozilima, brodovima ili avionima.
- (b) Polutrajna stambena jedinica je nezavisna struktura kao što je koliba ili brvnara koja je napravljena lokalno dostupnim neobrađenim materijalom kao što su drvene daske, cigle sušene na suncu, slama ili neki sličan materijal porijeklom od povrća, radi stanovanja jednog privatnog domaćinstva, a koja se koristi kao uobičajeno mjesto stanovanja najmanje jedne osobe u trenutku popisa. Za takve se jedinice očekuje da traju samo neko ograničeno vrijeme, iako ponekad one mogu trajati i duže periode.
- (c) Druge stambene jedinice namijenjene za stanovanje sastoje se od nezavisnih, privremenih skloništa ili struktura kao što su daščare ili barake napravljene od otpadnih materijala, a koje se koriste kao uobičajena mjesta stanovanja najmanje jedne osobe u trenutku popisa.
- (d) Druge stambene jedinice koje nisu namijenjene za stanovanje obuhvataju prostorije u trajnim ili polutrajnim zgradama kao što su štale, ambari, vodenice, garaže, skladišta, uredi itd. koji nisu izgrađeni, popravljani, prepravljani ili uređeni tako da ljudi stanuju u njima, ali se ipak koriste od strane jednog ili više privatnih domaćinstava kao njihovo uobičajeno mjesto stanovanja u momentu popisa. Ova kategorija također uključuje prirodna skloništa kao što su pećine, koje koristi jedno ili više privatnih domaćinstava kao svoje uobičajeno mjesto stanovanja u trenutku popisa.

604. Prostorije koje prvobitno nisu bile namijenjene ili izgrađene za ljudsko stanovanje, ali su pretvorene za potrebe stanovanja privatnog domaćinstva u mjesto za stanovanje i koje ispunjavaju zahtjeve konvencionalnih prebivališta ne trebaju se uključivati u ovu kategoriju, već ih treba klasificirati kao konvencionalna prebivališta.

Objekti za zajedničko stanovanje

605. Kategorija "objekata za zajedničko stanovanje" obuhvata prostorije koje su namijenjene stanovanju velike grupe ljudi ili nekoliko domaćinstava i koje se koriste kao uobičajeno mjesto stanovanja barem jedne osobe u trenutku popisa. Ova kategorija

⁵⁵ Preporuke za popise stanovništva i stambenog fonda u ECE regionu 2000. godine, Ujedinjeni narodi, New York i Geneva, 1998 IBSN 92-1-116685-3

pokriva (a) hotele, kuće sa sobama za izdavanje i druge kuće za izdavanje; (b) institucije; i (c) kampove. Još jednom, kategorija "objekata za zajedničko stanovanje" razlikuje se od drugih kategorija u nizu tema koje se na nju odnose.

606. Definicije primjenjive na objekte za zajedničko stanovanje navedene su dole:

- (a) Hotel je odvojen i nezavisan skup prostorija koji obuhvata dio ili cijelu trajnu zgradu ili skup zgrada, a koji je načinom izgradnje, ponovne izgradnje ili prepravke namijenjen za smještaj sa naplatom i koji se koristi kao uobičajeno mjesto stanovanja najmanje jedne osobe u trenutku popisa. Moteli, krčme, pansioni, kuće za izdavanje i druga konačišta uključena su u ovu kategoriju. Ako smještaj privatnog domaćinstva koje živi u hotelu ili sličnoj ustanovi zadovoljava kriterije konvencionalnog prebivališta tada ga tako i treba klasificirati. U suprotnom, treba ga klasificirati kao objekat za zajedničko stanovanje. Neke zemlje mogu razmotriti razdvajanje hotela i sličnih ustanova kao posebne kategorije u klasifikaciji.
- (b) Institucija je zaseban i nezavisan skup prostorija koji obuhvata cijelu ili dio neke trajne zgrade ili skupa zgrada, a načinom izgradnje, obnove ili prepravke namijenjen je stanovanju velike grupe osoba koje su u nadležnosti neke ovlaštene organizacije ili režima ili su vezane nekim zajedničkim objektivnim ili ličnim interesom, a koji se koristi kao uobičajeno mjesto stanovanja barem jedne osobe u trenutku popisa. Takvi zajednički objekti stanovanja obično imaju neke zajedničke prostorije kao što su prostorije za kuhanje, toaleti, kupatila, predvorja ili spavaone. Ova kategorija uključuje prostorije kao na primjer hostele za njegovatelje/njegovateljice, učeničke internate, bolnice, sanatorijume i domove za oporavak, institucije za skrb, manastire, ženske samostane, vojne ili policijske kasarne, zatvore i popravne domove.
- (c) Kamp je zaseban i nezavisan skup prostorija koji obuhvata cijelu ili dio polutrajne ili privremene strukture ili skupa struktura koje su načinom izgradnje, obnove i prepravke napravljene za privremeni smještaj grupa osoba sa zajedničkim aktivnostima ili interesima, a koji se koristi kao uobičajeno mjesto stanovanja barem jedne osobe u momentu popisa. Takvi zajednički objekti za stanovanje obično imaju neke zajedničke prostorije kao što su prostorije za kuhanje, toalete, kupatila, predvorja i spavaonice. Ova kategorija uključuje vojne kampove, izbjegličke kampove i kampove za stanovanje radnika uposlenih u poljoprivredi, sječi drva, rudarstvu, građevini i drugim poduzećima.

607. Stambene jedinice smještene na zemlji ili unutar zgrade u kojoj se nalazi hotel, institucija ili kamp trebaju se zasebno identificirati i brojati kao prebivališta ako zadovoljavaju zahtjeve konvencionalnih prebivališta.

Beskućništvo

608. Beskućnik se može široko definirati kao osoba koja zbog nedostatka stambenog prostora nema drugog izbora osim da spava:

- (a) na ulici ili u zgradama koje nisu namijenjene ljudskom stanovanju;
- (b) u centrima za hitnu pomoć ili noćnim skloništima;
- (c) u nužnom smještaju u hotelima, kućama za izdavanje ili pansionima;
- (d) u bolnicama zbog nedostatka pristojnog skloništa; ili
- (e) u smještaju privremeno obezbijedenom od prijatelja ili rođaka zbog nedostatka uobičajenog mjesta stanovanja.

609. U praksi je teško identificirati beskućnike i prikupiti informacije o njima. Za ovu skupinu može se napraviti procjena korištenjem različitih izvora informacija, kao što su kapaciteti hitnih skloništa, kao i informacija koje se mogu dobiti iz prijava za socijalnu pomoć za stanovanje.

610. Tema beskućništva je u potpunosti obrađena u preporukama za značajke domaćinstava i porodica u paragrafima 490-492 gdje su identificirane sljedeće grupe:

(1.0) Primarno beskućništvo (bez krova nad glavom). Ova kategorija uključuje osobe koje žive na ulici bez skloništa koje bi se moglo ubrojati u objekat za stanovanje (pogledajte paragrafe 592-593).

(2.0) Sekundarno beskućništvo. Ova kategorija može uključivati osobe bez uobičajenog mjesta stanovanja koje se često sele po raznim vrstama smještaja (uključujući prebivališta, skloništa, institucije za beskućnike i druge objekte za stanovanje). Ova kategorija uključuje osobe koje žive u privatnim prebivalištima, ali se u popisnom upitniku izjašnjavaju da su "bez stalne adrese".

611. Što se tiče popisa stambenog fonda i stanovništva obje ove kategorije (beskućnik bez krova nad glavom i sekundarni beskućnik) trebaju uključivati osobe koje nisu uobičajeni stanari bilo koje kategorije objekata za stanovanje. Ovo znači da ove osobe nisu stanari konvencionalnih prebivališta, drugih stambenih jedinica ili objekata zajedničkog stanovanja na takav način da ta prebivališta predstavljaju njihovo uobičajeno mjesto stanovanja. Većina ovih osoba može se smatrati beskućnicima.

612. Važno je primijetiti da gore pomenuti pristup nema namjeru dati punu definiciju "beskućnika". S tim u vezi uporedite gore navedene paragrafe 490 i 491.

Stambene teme

613. Većina tema u ovom poglavlju odnosi se na karakteristike i udobnost stambenih jedinica, koje uključuju konvencionalna prebivališta i druge stambene jedinice. Nekoliko se tema odnosi na značajke objekata za stanovanje, koji uključuju stambene jedinice i objekte za zajedničko stanovanje, dok se jedna tema odnosi na stambena rješenja po jedinaca i domaćinstava.

614. Za neke od tema, zemlje mogu prikupiti i informacije o nenastanjenim konvencionalnim prebivalištima (uključujući sezonska i sekundarna prebivališta kao i upražnjena prebivališta) pored informacija o nastanjenim konvencionalnim prebivalištima (pogledajte paragrafe 632-637). Može biti teško prikupiti informacije o

nenastanjenim prebivalištima pošto se ona, u mnogim slučajevima, ne pojavljuju na listama adresa konvencionalnih prebivališta ili, obzirom da nisu stalno zauzeta, moguće da tu nikog nema u trenutku provođenja popisa. Kada se prikupljaju informacije o nenastanjenim konvencionalnim prebivalištima preporučuje se ista klasifikacija opisana ranije u ovom poglavlju ili pojednostavljena verzija.

615. Informacije o nekim značajkama stambenih jedinica mogu se također dobiti i za objekte zajedničkog stanovanja. Međutim, obzirom na prirodu objekata zajedničkog stanovanja, u nekim slučajevima se te informacije ne mogu prikupiti i prikazati na isti način kao i za stambene jedinice. Na primjer, vezano za prostorije za toalet ili kupatila, relevantne informacije odnosile bi se na to koliko ljudi u prosjeku koristi istu prostoriju.

616. Uvijek treba dati prioritet prikupljanju informacija o nastanjenim konvencionalnim prebivalištima, te ih treba i zasebno prikazati. Kada se informacije prikupljaju i za druge vrste stanovanja (uključujući druge stambene jedinice, sezonska i sekundarna prebivališta, upražnjena prebivališta i objekte za zajedničko stanovanje) treba ih razdvojiti od informacija o nastanjenim konvencionalnim prebivalištima i prikazati zasebno za svaki različiti tip stanovanja. Na ovaj je način moguće procijeniti kvalitet života u odnosu na različite vrste stanovanja. Ako se prikupljaju informacije o objektima za zajedničko stanovanje, kad god je to moguće treba ih prikazati odvojeno za različite kategorije objekata za zajedničko stanovanje.

Stambena rješenja (suštinska tema)

617. Stambena rješenja pokrivaju čitavu populaciju i definiraju se kao vrsta stanovanja u uobičajenom mjestu stanovanja osobe u momentu popisa. Ovo pokriva sve osobe koje su stalni stanari različitih vrsta objekata za stanovanje, ili koje nemaju uobičajeno mjesto stanovanja a privremeno borave u objektima za stanovanje, ili su bez krova nad glavom i spavaju na ulici ili u nužnom smještaju u momentu provođenja popisa.

618. Koncept 'stambenih rješenja' uvodi se kao suštinska tema kako bi se osiguralo da se cjelokupno stanovništvo klasificira prema svim jedinicama prebrojanim u popisu stambenog fonda uključujući i osobe bez krova nad glavom.

619. Preporučuje se sljedeća klasifikacija prema vrsti stambenog rješenja:

- (1.0) stalni stanari (to jest osobe sa uobičajenim mjestom stanovanja) koji žive u konvencionalnim prebivalištima
- (2.0) stalni stanari (to jest osobe sa uobičajenim mjestom stanovanja) koji žive u drugim stambenim jedinicama – koliba, brvnara, daščara, kućica na točkovima, kućica na brodu, ambar, vodenica, pećina ili drugo sklonište koje se koristi za ljudsko stanovanje u momentu popisa
- (3.0) stalni stanari (to jest osobe sa uobičajenim mjestom stanovanja) koji žive u objektima za zajedničko stanovanje – hotel, institucija, kamp itd.

- (4.0) osobe koje nemaju uobičajeno mjesto stanovanja u bilo kojoj kategoriji objekata za stanovanje, a to su beskućnici ili druge osobe koje se sele od jednog privremenog smještaja do drugog.

620. Ova se klasifikacija može primijeniti na nivou pojedinaca ili domaćinstava.

621. Broj stalnih stanara u prve tri gore pomenute kategorije predstavlja broj osoba koje imaju uobičajeno mjesto stanovanja u nekom stambenom rješenju, uključujući i osobe koje su privremeno odsutne, ali isključujući osobe koje su privremeno prisutne u momentu popisa a inače žive negdje drugo (pogledajte paragrafe 158-159 iznad radi definicije 'uobičajenog mjesta stanovanja'). Obzirom da stambena rješenja za kategorije 2.0 i 3.0 mogu biti po prirodi različita, zemlje mogu dalje podijeliti ove kategorije (pogledajte paragrafe 622-625).

Vrsta objekata za stanovanje (suštinska tema)

622. Objekti za stanovanje se definiraju u paragrafu 592. Vrsta objekata za stanovanje odnosi se na nastanjena konvencionalna prebivališta, druge stambene jedinice i objekte za zajedničko stanovanje.

623. Preporučuje se da se objekti za stanovanje klasificiraju po vrstama kako slijedi:

- (1.0) nastanjena konvencionalna prebivališta
- (2.0) druge stambene jedinice
 - (2.1) pokretne jedinice
 - (2.2) polutrajne jedinice
 - (2.3) druge jedinice namijenjene za stanovanje
 - (2.4) druge jedinice koje nisu namijenjene za stanovanje
- (3.0) objekti za zajedničko stanovanje
 - (3.1) hoteli, kuće za izdavanje i druga konačišta
 - (3.2) institucije
 - (3.3) kampovi

Prvi nivo ove klasifikacije se preporučuje, dok je drugi nivo opcion.

624. Sva nastanjena konvencionalna prebivališta i druge stambene jedinice moraju se koristiti od strane najmanje jedne osobe kao uobičajeno mjesto prebivališta u momentu popisa kako bi se ubrojali u objekte za stanovanje.

625. Obzirom da institucije mogu biti različite, zemlje mogu dalje podijeliti kategoriju (3.2) gornje klasifikacije kako bi predstavile detaljne podatke o raznim kategorijama institucija. U tom kontekstu, treba imati u vidu kategorije institucionalnih domaćinstava predstavljene u paragrafu 484 kao i institucije pobrojane u paragrafu 606 (b).

Lokacija objekata za stanovanje (suštinska tema)

626. Obzirom da su svi objekti za stanovanje, izuzev pokretnih stambenih jedinica, trajno smješteni u područjima u kojima se vrši popis, moguće ih je razvrstati po vrlo detaljnim geografskim područjima, ali koliko se daleko može ići sa takvim razvrstavanjem zavisit će od potreba svake zemlje za statistikama o malim lokalitetima i najmanjim relevantnim civilnim jedinicama podjele. Definicije i klasifikacije date u paragrafima 181-188 u ranijem tekstu mogu se podjednako primijeniti i na ovu temu kao i na suštinsku temu o uobičajenom mjestu stanovanja.

Nastanjenost konvencionalnih prebivališta (suštinska tema)

627. Nastanjenost se odnosi na to da li je konvencionalno prebivalište nastanjeno ili nije od strane uobičajenog stanara u trenutku popisa. Za prebivališta koja nisu nastanjena (to jest upražnjena su ili se koriste za sekundarnu upotrebu) klasificiramo razloge zašto nisu nastanjena.

628. Preporučuje se da se konvencionalna prebivališta klasificiraju na osnovu prisustva uobičajenih stanara i na osnovu upotrebe. Stoga se preporučuje sljedeća klasifikacija:

- (1.0) nastanjena konvencionalna prebivališta sa jednim ili više uobičajenih stanara
- (2.0) konvencionalna prebivališta bez uobičajenih stanara u momentu popisa
 - (2.1) prebivališta rezervirana za sezonsku ili sekundarnu upotrebu
 - (2.2) upražnjena prebivališta
 - (2.2.1) na prodaju
 - (2.2.2) za izdavanje
 - (2.2.3) za rušenje
 - (2.2.4) za druge ili nepoznate svrhe
- (3.0) konvencionalna prebivališta sa stanarima koji nisu uključeni u popis (strani državljani itd.).

629. Prvi i drugi nivo ove klasifikacije se preporučuju, ali je treći nivo opcion. Kategorije (2.2.1) i (2.2.2) mogu se dalje podijeliti kako bi pokazale dužinu vremena u toku kog je prebivalište nenastanjeno – a to je pokazatelj situacije na stambenom tržištu u tom području.

630. Prebivališta koja se koriste tokom radne sedmice samo od strane osoba koje su uobičajeno nastanjene u drugom prebivalištu sa svojom porodicom, trebaju se smatrati dijelom (2.0) "konvencionalnih prebivališta bez uobičajenih stanara u momentu popisa" obzirom da osobe koje koriste prebivalište nisu uobičajeni stanari tog prebivališta.

631. Prikupljanje podataka o prebivalištima koja su upražnjena ili su u sekundarnoj ili sezonskoj upotrebi može biti teško. Mogući način za dobijanje takvih informacija može biti prikupljanje informacija od domaćinstava koja posjeduju, ili izdaju u toku godine, prebivališta koja se koriste za sekundarne ili sezonske svrhe, ili druga upražnjena prebivališta.

Raspoloživost i značajke sekundarnih, sezonskih i upražnjenih prebivališta (nesuštinska tema)

632. Ova se tema odnosi na sekundarna, sezonska i upražnjena prebivališta (nenastanjena konvencionalna prebivališta) koja su na raspolaganju domaćinstvu. Ona omogućuje opis nekih karakteristika nenastanjenih konvencionalnih prebivališta. Broj i vrsta osobina koje ćemo mjeriti zavisi od pojedinačnih zahtjeva svake zemlje.

633. Većina tema u ovom poglavlju odnosi se na nastanjena konvencionalna prebivališta. Međutim, može postojati interes za prikupljanje informacija barem o nekim važnim karakteristikama svih konvencionalnih prebivališta. U suštinskoj temi "nastanjenost konvencionalnih prebivališta" dobija se broj svih konvencionalnih prebivališta, uključujući i sezonska, sekundarna i upražnjena prebivališta. Pored tog broja, neke zemlje mogu također htjeti prikupiti više informacija o nenastanjenim konvencionalnim prebivalištima kako bi proizvele više podataka od samog broja ukupnog stambenog fonda.

634. U okviru ove teme, zemlje mogu prikupiti informacije o raspoloživosti i značajkama sekundarnih, sezonskih i upražnjenih prebivališta. Tako se mogu opisati različite osobine nenastanjenih konvencionalnih prebivališta; na primjer, broj soba i korisna površina, pogodnosti (na primjer voda, toalet, kupaona, vruća voda, kanalizacija, grijanje, struja) i vrsta zgrade. Preporučuju se iste klasifikacije, ili neka pojednostavljena verzija, opisane u paragrafima 659-719. Ovu informaciju treba razdvojiti od informacije o nastanjenim konvencionalnim prebivalištima i o drugim stambenim jedinicama.

635. Neke zemlje će možda htjeti dovesti u vezu informaciju o sekundarnim i sezonskim prebivalištima sa karakteristikama uobičajenog mjesta stanovanja kako bi stekle uvid u životne uvjete domaćinstava. U tom se kontekstu može također uključiti i udaljenost i potrebno vrijeme za put od uobičajenog mjesta stanovanja.

636. Pored prebivališta koja su pogodna za stanovanje tokom cijele godine, zemlje mogu također prikupiti i slične informacije o prostorijama koje nisu namijenjene za korištenje tokom cijele godine (na primjer planinske kolibe, primitivne brvnare). Ako zemlje odluče prikupljati ove informacije, morale bi osigurati da se informacija o ovim prostorima ne uključuje u podatke o konvencionalnim prebivalištima, a tako ni u ukupni stambeni fond.

637. Meta-podaci moraju jasno opisati prikupljanje podataka. Glavni pristup treba biti taj da informacije o sekundarnim i sezonskim prebivalištima pokrivaju prebivališta koja su godišnje na raspolaganju jednom domaćinstvu. Mora se izbjeći duplo brojanje; ovo se može na primjer desiti kada postoji zajedničko vlasništvo nad sekundarnim prebivalištem od strane dva ili više domaćinstava.

Vrsta vlasništva (suštinska tema)

638. Ova se tema odnosi na vrstu vlasništva nad prebivalištem, a ne nad zemljom na kojoj se prebivalište nalazi. U slučaju da vlasnik stanuje u prebivalištu, vrsta vlasništva će biti ista kao i stanarski status.

639. Preporučuje se sljedeća klasifikacija prebivališta prema vrsti vlasništva:

- (1.0) prebivalište u kome stanuje vlasnik
- (2.0) u zajedničkom vlasništvu
- (3.0) iznajmljeno prebivalište
 - (3.1) u privatnom vlasništvu
 - (3.2) u vlasništvu lokalne ili centralne vlade i/ili neprofitne organizacije
 - (3.3) u miješanom vlasništvu
- (4.0) druge vrste vlasništva

640. Prvi nivo ove klasifikacije se preporučuje za nastanjena konvencionalna prebivališta, dok se drugi nivo može uraditi po izboru.

641. Ako se kategorije (1.0) i (2.0) dalje dijele za potrebe neke zemlje, potrebno je jasno opisati u popisnim izvještajima vrste vlasništva uključene u podkategorije.

Nastanjenost prema broju privatnih domaćinstava (nesuštinska tema)

642. Ova tema mjeri nastanjenost domaćinstava u stambenim jedinicama. Ona je relevantna jedino za zemlje koje definiraju stambene jedinice na strukturalnoj osnovi i koje koriste koncept vođenja domaćinstva pri definiranju domaćinstava (pogledajte paragraf 480).

643. Preporučuje se sljedeća klasifikacija stambenih jedinica prema tome da li ih nastanjuje pojedinačno ili više domaćinstava:

- (1.0) stambene jedinice koje nastanjuje jedno domaćinstvo
- (2.0) stambene jedinice koje nastanjuju dva domaćinstva
- (3.0) stambene jedinice koje nastanjuju tri ili više domaćinstava

Broj stanara (suštinska tema)

644. Broj stanara u objektu za stanovanje jeste broj osoba za koje taj stambeni objekat predstavlja njihovo uobičajeno mjesto stanovanja. Potrebno je uključiti klasifikaciju ukupnog broja objekata za stanovanje prema vrsti (nastanjena konvencionalna prebivališta, druge stambene jedinice i objekti za zajedničko stanovanje) i prema broju stanara (to jest prebivališta sa jednom osobom, dvije osobe itd.). Treba također prebrojati prosječan broj stanara prema vrsti objekta za stanovanje.

Korisna površina i/ili broj soba u stambenoj jedinici (suštinska tema)

645. Definicija korisne površine koja se upotrebljava za potrebe popisa trebala bi biti ista kao i ona preporučena u Programu trenutnih statistika stanovanja i zgrada za zemlje ECE regiona (Statistički standardi i studije broj 43). U tom se dokumentu korisna površina definira kao površina poda mjerena unutar vanjskih zidova bez računanja nenastanjenih podruma i tavana, a u zgradama sa više prebivališta bez računanja svih zajedničkih prostora. U gore pomenutom dokumentu, također se koristi i drugi koncept površine životnog prostora, a definira se kao ukupna površina podova soba koje ulaze u koncept "soba" prema definiciji u paragrafu 648 niže. Ako se koristi ovaj koncept to treba jasno naglasiti i definirati kako bi se izbjegla zabuna pri međunarodnim uporedbama. Ako je to izvodljivo, bolje je koristiti površinu poda nego broj soba.

646. Zajedno sa informacijama o korisnoj površini, zemlje trebaju dati i podatke o ukupnoj korisnoj površini stambenih jedinica kao i o prosječnoj korisnoj površini po stambenoj jedinici. Za stambene jedinice preporučuje se informacija vezana za korisnu površinu tako da se može izračunati standard gustoće naseljenosti korištenjem ovog pokazatelja.

647. Preporučuje se sljedeća klasifikacija stambenih jedinica prema površini podova:

- (1.0) manje od 30 kvadratnih metara
- (2.0) 30 i manje od 40 kvadratnih metara
- (3.0) 40 i manje od 50 kvadratnih metara
- (4.0) 50 i manje od 60 kvadratnih metara
- (5.0) 60 i manje od 80 kvadratnih metara
- (6.0) 80 i manje od 100 kvadratnih metara
- (7.0) 100 i manje od 120 kvadratnih metara
- (8.0) 120 i manje od 150 kvadratnih metara
- (9.0) 150 kvadratnih metara i više

648. "Soba" se definira kao prostor u stambenoj jedinici zatvoren zidovima koji idu od poda do plafona ili krova, a visoki su najmanje 2 metra od nivoa zemlje, a veličina prostora je dovoljna da sadrži krevet za odraslu osobu (najmanje 4 kvadratna metra) a prostor je najvećim dijelom visok barem 2 metra do plafona. Prema tome, normalne spavaće sobe, trpezarije, dnevne sobe, nastanjeni podrumi i tavani, sobe za posluđu, kuhinje i drugi zasebni prostori koji se koriste ili su namijenjeni stanovanju ubrajaju se u sobe ako odgovaraju gore pomenutoj definiciji. Kuhinjica (to jest kuhinja sa manje od 4 kvadratna metra), verande, namjenske prostorije (na primjer sobe sa bojlerima, praonice) i hodnici ne računaju se kao sobe; ne ubrajaju se niti kupatila i toaleti (čak i ako imaju površinu veću od 4 kvadratna metra). Sobe bez prozora, na primjer podrumi ispod nivoa zemlje – bez obzira koliko su veliki – općenito se ne ubrajaju, osim ako se funkcionalno koriste za domaće svrhe – to, na primjer, može uključivati velika predvorja u kojima su pisaći stolovi ili unutrašnje spavaće sobe bez prozora.

649. Zemlje bi trebale dati podatke i o ukupnom broju soba i prosječnom broju soba po stambenoj jedinici. Tamo gdje se koristi klasifikacija prema broju soba, grupa ostalih treba barem biti ograničena na grupu koja sadrži manje od 10 posto slučajeva ili kao

najveću, kategoriju od 10 ili više soba. Klasifikacija po broju soba preporučuje se za nastanjena konvencionalna prebivališta tako da se može izračunati standard gustoće, dok je za druge stambene jedinice opciona.

650. Sobe koje se koriste samo za posao i profesionalne svrhe trebale bi se brojati zasebno pošto ih je poželjno uključiti u izračunavanje broja soba u stambenoj jedinici, ali ih je pak poželjno isključiti kada se, na primjer, računa broj osoba po jednoj sobi. Svaka zemlja treba navesti u svom popisnom izvještaju i/ili relevantnim meta-podacima kako su takve sobe tretirane. Na nižem nivou kvaliteta prebivališta, a to su 'druge stambene jedinice', može biti teško definirati sobe i korisnu površinu. Zemlje tada trebaju označiti broj 'drugih stambenih jedinica' za koje se ta informacija ne može prikupiti. Ove stambene jedinice trebaju biti isključene iz standarda gustoće stanovanja. Informacije o korisnoj površini i broju soba konvencionalnih prebivališta trebaju uvijek biti izdvojene.

Standard gustoće (izvedena suštinska tema)

651. Korisna površina u metrima kvadratnim podijeljena sa brojem stanara u stambenoj jedinici općenito se smatra boljim načinom mjerenja standarda gustoće nego broj soba podijeljen sa brojem stanara stambene jedinice, obzirom da veličina soba varira. Međutim, u nekim zemljama stanovništvo ne mora nužno znati, čak ni približno, korisnu površinu. Radi uporedbe bolje je da zemlje sakupe i broj soba po stanaru i korisnu površinu u kvadratnim metrima po stanaru, naravno ako je to moguće.

652. Pokazatelji pretrpanosti stambenih jedinica mogu se izračunati korištenjem unakrsnog tabeliranja broja stanara u stambenoj jedinici (to jest stambena jedinica sa jednom osobom, dvije osobe itd.) i stambenih jedinica klasificiranih prema broju soba (to jest jednosobne stambene jedinice, dvosobne itd.) ili prema broju spavaćih soba. Pored toga, prosječna korisna površina po stanaru može se zasebno izračunati za stambene jedinice sa jednom osobom, stambene jedinice sa dvije osobe i tako dalje.

653. Preporučuje se sljedeća klasifikacija korisne površine po stanaru:

- (1.0) ispod 10 kvadratnih metara po stanaru
- (2.0) 10 i manje od 15 kvadratnih metara po stanaru
- (3.0) 15 i manje od 20 kvadratnih metara po stanaru
- (4.0) 20 i manje od 30 kvadratnih metara po stanaru
- (5.0) 30 i manje od 40 kvadratnih metara po stanaru
- (6.0) 40 i manje od 60 kvadratnih metara po stanaru
- (7.0) 60 i manje od 80 kvadratnih metara po stanaru
- (8.0) 80 ili više kvadratnih metara po stanaru

654. Preporučena je sljedeća klasifikacija prema broju soba po stanaru:

- (1.0) manje od 0,5 sobe po stanaru
- (2.0) 0,5 i manje od 1,0 sobe po stanaru
- (3.0) 1,0 i manje od 1,25 soba po stanaru

- (4.0) 1,25 i manje od 1,5 sobe po stanaru
- (5.0) 1,5 i manje od 2 sobe po stanaru
- (6.0) 2 i manje od 2,5 sobe po stanaru
- (7.0) 2,5 i manje od 3 sobe po stanaru
- (8.0) 3 ili više soba po stanaru

655. Ako se prikupljaju informacije za druge stambene jedinice ili za objekte za zajedničko stanovanje, potrebno je zasebno prikazati informacije za konvencionalna prebivališta, druge stambene jedinice i objekte zajedničkog stanovanja.

Vrsta soba (nesuštinska tema)

656. Neke zemlje mogu htjeti izraditi detaljnije informacije o prenaseljenosti stambenih jedinica na temelju informacija o broju određenih vrsta soba unutar stambene jedinice.

657. Neke zemlje smatraju da broj spavaćih soba daje tačniji pokazatelj prenatrpanosti, posebno tamo gdje se prenatrpanost definira brojem soba i starošću, spolom i odnosom među članovima domaćinstva. Sobe, koje se koriste za životni prostor domaćinstva, ne trebaju se ubrojati u spavaće sobe.

658. Preporučuje se brojanje sljedećih kategorija soba za stambene jedinice:

- (1.0) primaće i dnevne sobe
- (2.0) spavaće sobe

Sistem vodosnabdijevanja (suštinska tema)

659. Sve zemlje trebaju dati zaseban izvještaj o sistemima vodosnabdijevanja za nastanjena konvencionalna prebivališta, ali treba također prikupiti ovu informaciju i za sve druge stambene jedinice.

660. Preporučuje se sljedeća klasifikacija nastanjenih konvencionalnih prebivališta i drugih stambenih jedinica prema vrsti sistema vodosnabdijevanja:

- (1.0) voda iz cijevi u stambenoj jedinici
 - (1.1) iz komunalne šeme
 - (1.2) iz privatnog izvora
- (2.0) bez vode iz cijevi u stambenoj jedinici
 - (2.1) voda iz cijevi dostupna unutar zgrade, ali izvan stambene jedinice
 - (2.1.1) iz komunalne šeme
 - (2.1.2) iz privatnog izvora
 - (2.2) voda iz cijevi dostupna van zgrade
 - (2.2.1) iz komunalne šeme
 - (2.2.2) iz privatnog izvora
 - (2.3) nema dostupne vode iz cijevi

661. Prvi nivo ove klasifikacije se preporučuje, dok su drugi i treći nivoi opcioni.

662. Komunalna šema je ona koja je predmetom provjere i kontrole od strane javnih vlasti. Javno tijelo općenito upravlja takvim šemama snabdijevanja, ali u nekim slučajevima njima upravlja zadruga ili privatno poduzeće.

Uvjeti u toaletu (suštinska tema)

663. Sve zemlje trebaju zasebno izraditi podatke o uvjetima u toaletu za nastanjena konvencionalna prebivališta, ali također treba prikupiti i podatke za sve druge stambene jedinice.

664. Preporučuje se sljedeća klasifikacija nastanjenih konvencionalnih prebivališta i drugih stambenih jedinica prema postojećim uvjetima u toaletu:

- (1.0) toaleti sa vodenim ispiranjem u stambenoj jedinici
- (2.0) nema toaleta sa vodenim ispiranjem u stambenoj jedinici
 - (2.1) toalet neke druge vrste u stambenoj jedinici
 - (2.2) toalet sa vodenim ispiranjem dostupan u zgradi, ali van stambene jedinice
 - (2.2.1) privatni (to jest za isključivu upotrebu stanara stambene jedinice)
 - (2.2.2) zajednički (to jest stanari ga dijele sa stanarima druge stambene jedinice)
 - (2.3) toalet sa vodenim ispiranjem dostupan van zgrade
 - (2.3.1) privatni
 - (2.3.2) zajednički
 - (2.4) toalet druge vrste unutar zgrade, ali izvan stambene jedinice
 - (2.4.1) privatni
 - (2.4.2) zajednički
 - (2.5) toalet druge vrste van zgrade
 - (2.5.1) privatni
 - (2.5.2) zajednički

665. Prvi nivo ove klasifikacije se preporučuje, dok drugi i treći nivo nisu obavezni.

Uvjeti za kupanje (suštinska tema)

666. Sve zemlje trebaju odvojiti podatke o uvjetima za kupanje za nastanjena konvencionalna prebivališta, ali treba također prikupiti i podatke o uvjetima za kupanje za druge stambene jedinice.

667. Preporučuje se korištenje sljedeće klasifikacije uvjeta za kupanje:

- (1.0) fiksna kada ili tuš u stambenoj jedinici

- (2.0) nema fiksne kade ili tuša u stambenoj jedinici
 - (2.1) fiksna kada ili tuš dostupni unutar zgrade, ali izvan stambene jedinice
 - (2.1.1) privatni
 - (2.1.2) zajednički
 - (2.2) fiksna kada ili tuš dostupni van zgrade
 - (2.2.1) privatni
 - (2.2.2) zajednički
 - (2.3) fiksna kada ili tuš nisu dostupni

668. Prvi nivo ove klasifikacije se preporučuje, dok drugi i treći nivo nisu obavezni. Fiksna kada ili tuš su oni koji imaju fiksne veze sa izvorom vode i odvodnim cijevima koje vode van zgrade.

Vruća voda (nesuštinska tema)

669. Potrebno je dati zasebne informacije o dostupnosti vruće vode u nastanjenim konvencionalnim prebivalištima i, zavisno od dostupnosti informacija, u drugim stambenim jedinicama. Svaka zemlja treba definirati koncept "vruće vode".

670. Ovdje bi bila prikladna klasifikacija slična onoj za uvjete za kupanje:

- (1.0) slavina sa vrućom vodom u stambenoj jedinici
- (2.0) nema slavine sa vrućom vodom u stambenoj jedinici
 - (2.1) slavina sa vrućom vodom dostupna unutar zgrade, ali izvan stambene jedinice
 - (2.2) slavina sa vrućom vodom dostupna van zgrade
 - (2.3) slavina sa vrućom vodom nije dostupna

Vrsta sistema odvoda otpadnih voda (nesuštinska tema)

671. Preferira se da sve zemlje prikupe informacije o vrsti sistema odvoda otpadnih voda u nastanjenim konvencionalnim prebivalištima i da tu informaciju odvoje. Preporučuje se da zemlje koje koriste zgrade kao jedinice brojanja ili prikupljanja podataka, prikupe informacije o vrsti sistema odvođenja otpadnih voda na koje je prikopčana zgrada u kojoj se nalazi stambena jedinica kao i da izvrše unakrsnu klasifikaciju prvog nivoa podjele stambenih jedinica prema vrsti uvjeta za toalet i vrsti sistema odvođenja otpadnih voda.

672. Preporučuje se sljedeća klasifikacija nastanjenih konvencionalnih prebivališta i drugih stambenih jedinica prema vrsti sistema odvođenja otpadnih voda:

- (1.0) otpadne vode se prazne u sistem cijevi povezan na javno postrojenje za odvođenje otpadnih voda
- (2.0) otpadne vode se prazne u sistem cijevi povezan na privatno postrojenje za odvod otpadnih voda (na primjer septički tank izgrađen za jednu stambenu jedinicu ili za malu grupu prebivališta)

- (3.0) sva druga rješenja (na primjer otpadne vode se prazne u otvoreni jarak, rupu ili jamu, u rijeku, more itd.)
- (4.0) nema sistema za odvod otpadnih voda

Kuhinja (nesuštinska tema)

673. Kada su nastanjena konvencionalna prebivališta klasificirana prema broju soba, predlaže se da ih također klasificiramo i prema raspoloživosti kuhinje. Kuhinja se definira kao soba (ili dio sobe) površine najmanje 4 kvadratna metra ili širine dva metra, koja je napravljena i opremljena za pripremu osnovnih obroka i koristi se za tu svrhu, bez obzira da li se istovremeno koristi i za objedovanje, spavanje ili boravak.

674. Prema ovim preporukama kuhinja se računa kao soba (pogledajte paragrafe 648 i 675). Obzirom da neke zemlje primjenjuju različite prakse u vezi s ovim, važno je da se može izbrojati broj soba i sa i bez kuhinje uključene u taj broj. To će omogućiti međunarodnu uporedbu.

675. Definicija kuhinje usvojena za potrebe popisa treba biti data detaljno u relevantnom popisnom izvještaju i/ili meta-podacima, a potrebno je ukazati na bilo kakva odstupanja od općenite definicije date u tekstu iznad. Zemlje posebno trebaju navesti kako su klasificirale prebivališta u kojima se obroci pripremaju u sobi koja se istovremeno koristi i za druge aktivnosti.

676. Preporučuje se sljedeća klasifikacija prebivališta prema raspoloživosti kuhinje:

- (1.0) sa kuhinjom
- (2.0) sa kuhinjom (to jest zasebni prostor sa manje od 4 kvadratna metra ili dva metra širine podnog prostora)
- (3.0) bez kuhinje ili kuhinje
- (4.0) uvjeti za kuhanje postoje u drugoj vrsti sobe

Uvjeti za kuhanje (nesuštinska tema)

677. Tema o 'kuhinji' odnosi se samo na raspoloživost kuhinje ili kuhinje u prebivalištu. Pored toga, neke zemlje možda žele znati koja vrsta opreme se koristi za kuhanje (na primjer šporet, kuhalo, kamin itd.), kakve se druge vrste opreme koriste (na primjer sudoper itd.) i da li se za kuhanje koristi struja, plin, ulje, ugalj, drvo ili neko drugo gorivo. Neke od ovih stvari odnose se na prebivališta, a neke pak na domaćinstva.

Način grijanja (suštinska tema)

678. Sve zemlje trebaju zasebno prikazati podatke o načinu grijanja u nastanjenim konvencionalnim prebivalištim.

679. Preporučuje se sljedeća klasifikacija nastanjenih konvencionalnih prebivališta i drugih stambenih jedinica prema načinu grijanja:

- (1.0) centralno grijanje
 - (1.1) centralno grijanje iz instalacije u zgradi ili stambenoj jedinici
 - (1.2) centralno grijanje iz komunalnog centra za grijanje
- (2.0) nema centralnog grijanja
 - (2.1) uvjeti ili oprema za grijanje dostupni su u nastanjenom konvencionalnom prebivalištu/drugoj stambenoj jedinici
 - (2.1.1) peć
 - (2.1.2) kamin
 - (2.1.3) pokretna grijalica na struju
 - (2.1.4) drugo
 - (2.2) uopće nema grijanja

Prvi nivo ove klasifikacije se preporučuje, dok drugi nivo nije obavezan.

680. Smatra se da se stambena jedinica grije centralnim grijanjem ako se grijanje obezbjeđuje iz komunalnog centra za grijanje ili iz neke instalacije u zgradi ili u stambenoj jedinici napravljenoj radi grijanja bez obzira na izvor energije. Neke zemlje mogu uključiti dodatne podkategorije u ovu klasifikaciju kako bi dobile informacije potrebne za planiranje korištenja energije (pogledajte također temu o glavnim vrstama energije korištene za grijanje).

Glavna vrsta energije koja se koristi za grijane (nesuštinska tema)

681. Pored suštinske teme o načinu grijanja neke zemlje mogu također htjeti prikupiti informacije o glavnoj vrsti energije koja se koristi za grijanje. Ukoliko je ova informacija dostupna, trebalo bi je odvojeno prikazati za nastanjena konvencionalna prebivališta i druge stambene jedinice.

682. Preporučuje se sljedeća klasifikacija nastanjenih konvencionalnih prebivališta i drugih stambenih jedinica prema glavnoj vrsti energije koja se koristi za grijanje:

- (1.0) čvrsta goriva
 - (1.1) ugalj, lignit i prerađevine uglja i lignita
 - (1.2) drvo i drugi obnovljivi proizvodi zasnovani na drvetu
 - (1.3) drugo
- (2.0) nafta
- (3.0) plinovita goriva
 - (3.1) prirodni plin
 - (3.2) drugo (uključujući i plin u tečnom stanju)
- (4.0) električna energija
- (5.0) druge vrste energije
 - (5.1) solarna energija
 - (5.2) energija vjetra
 - (5.3) geotermalna energija
 - (5.4) drugo

683. Zemlje trebaju navesti u popisnim izvještajima i/ili relevantnim meta-podacima kako je odabran glavni izvor energije u stambenoj jedinici u slučajevim kada se u istoj mjeri koriste dvije vrste energije za grijanje.

Električna energija (nesuštinska tema)

684. Zemlje koje prikupljaju podatke o dostupnosti električne energije trebaju zasebno prikazati podatke za nastanjena konvencionalna prebivališta i druge stambene jedinice.

685. Preporučuje se sljedeća klasifikacija nastanjenih konvencionalnih prebivališta i drugih stambenih jedinica prema dostupnosti električne energije:

- (1.0) električna energija dostupna u stambenoj jedinici
- (2.0) električna energija nije dostupna u stambenoj jedinici

Plin koji se provodi cijevima (nesuštinska tema)

686. Plin koji se provodi cijevima treba definirati kao prirodni ili prerađeni plin koji se distribuira cjevovodima, a njegova se potrošnja mjeri mjeračima potrošnje. Zemlje koje prikupljaju informacije o dostupnosti plina iz cijevi trebaju zasebno prikazati informacije za nastanjena konvencionalna prebivališta i druge stambene jedinice.

687. Ovdje bi bila prikladna klasifikacija slična onoj predloženoj za dostupnost električne energije.

- (1.0) plin koji se provodi cijevima dostupan u stambenoj jedinici
 - (1.0) za grijanje
 - (1.1) za kuhanje
- (2.0) plin koji se provodi cijevima nije dostupan u stambenoj jedinici

Klimatizacija (nesuštinska tema)

688. Neke zemlje možda žele bilježiti klimatizaciju kao mjerilo kvaliteta stanovanja, ali korištenje i važnost ove teme kao mjerila stanovanja varira u raznim zemljama. Ako se ova informacija prikuplja, treba posebno prikazati podatke za nastanjena konvencionalna prebivališta i za druge stambene jedinice.

689. Preporučuje se sljedeća klasifikacija klimatizacije:

- (1.0) klimatizacija dostupna u stambenoj jedinici
 - (1.1) centralna klimatizacija iz neke instalacije u zgradi ili stambenoj jedinici
 - (1.2) nezavisna jedinica za klimatizaciju postoji u stambenoj jedinici
- (2.0) klimatizacija nije dostupna u stambenoj jedinici

Položaj prebivališta u zgradi (nesuštinska tema)

690. Neke zemlje mogu prikupljati informacije o položaju prebivališta u zgradi. Ova se informacija može koristiti kao pokazatelj pristupačnosti prebivališta, moguće u vezi sa nesuštinskom temom o pristupačnosti prebivališta. Zemlje koje prikupljaju ovu informaciju trebale bi je predstaviti zasebno za nastanjena konvencionalna prebivališta.

691. Preporučuje se sljedeća klasifikacija prebivališta prema položaju u zgradi:

- (1.0) prebivališta samo na jednom spratu
 - (1.1) prebivališta u prizemlju zgrade ili niže (ispod nivoa zemlje)
 - (1.2) prebivališta na 1. ili 2. spratu zgrade
 - (1.3) prebivališta na 3. ili 4. spratu zgrade
 - (1.4) prebivališta na 5. spratu zgrade ili više
- (2.0) prebivališta na dva ili više spratova
 - (2.1) prebivališta u prizemlju zgrade ili niže (ispod nivoa zemlje)
 - (2.2) prebivališta na 1. ili 2. spratu zgrade
 - (2.3) prebivališta na 3. ili 4. spratu zgrade
 - (2.4) prebivališta na 5. spratu zgrade ili više

692. Za prebivališta na dva ili više spratova treba dati informaciju o najnižem spratu na kome se prostire to prebivalište.

Pristup prebivalištu (nesuštinska tema)

693. Neke zemlje mogu prikupljati informacije o pristupačnosti prebivališta, a posebno u vezi sa pristupačnosti za osobe sa invaliditetom. Zemlje koje prikupljaju takve informacije trebaju ih zasebno prikazati za nastanjena konvencionalna prebivališta i druge stambene jedinice.

694. Preporučuje se sljedeća klasifikacija pristupačnosti ulaznim vratima prebivališta, a na osnovu postojanja kosina, stepenica i liftova:

- (1.0) prilaz bez stepenica ili kosina
- (2.0) prilaz preko kosine
- (3.0) prilaz liftom za invalidne osobe
- (4.0) prilaz samo korištenjem lifta (iako zgrada može istovremeno imati i stepenice)
- (5.0) prilaz samo korištenjem stepenica
- (6.0) prilaz samo korištenjem i lifta i stepenica

Primjedba: ove kategorije nisu međusobno isključive

Lift (nesuštinska tema)

695. Predlaže se da se prikupe informacije o postojanju lifta u funkciji u višespratnicama. Zemlje koje prikupljaju ovu informaciju trebaju je zasebno prikazati za nastanjena

konvencionalna prebivališta. Informacija ne treba biti ograničena na postojanje lifta, već treba navesti i da li je lift u funkciji većinu vremena i da li se redovno održava. Bilo bi također korisno prikupiti informaciju o veličini lifta (za hendikepirane osobe i transport bolesnika), i da li lift ide do prizemlja.

696. Neke zemlje mogu također htjeti prikupiti informacije o dostupnosti lifta u funkciji vezano za pojedinačna prebivališta u zgradi. U tom slučaju, potrebno je prikupiti informacije o tome da li se lift zaustavlja na istom spratu na kome se nalazi i prebivalište.

Značajke zgrada u kojima se nalaze prebivališta

697. Zgrada je važna jedinica obzirom da su informacije o vrsti zgrade i periodu izgradnje potrebne za opis prebivališta u zgradi i za kreiranje stambenih programa. Teme uključene u ovaj odjeljak odnose se na nastanjena konvencionalna prebivališta kao jedinice brojanja. Glavni cilj je dati prikaz karakteristika nastanjenih konvencionalnih prebivališta i drugih stambenih jedinica. Ideja nam nije opisivati karakteristike zgrada kao takvih, nego prije izračunati broj prebivališta u zgradama sa različitim karakteristikama.

698. Ove se preporuke tiču zgrada koje sadrže nastanjena konvencionalna prebivališta. U ovom se kontekstu zgrada definira kao bilo koja nezavisna struktura koja sadrži jedno ili više prebivališta, soba ili drugih prostora, pokrivena krovom i zatvorena vanjskim zidovima ili pregradnim zidovima koji se protežu od temelja do krova, bez obzira da li je namijenjena za stanovanje ili za poljoprivredne, komercijalne, industrijske ili kulturne svrhe ili za pružanje usluga. Dakle, zgrada može biti odvojena kuća, zgrada sa stanovima, fabrika, prodavnica, skladište, garaža, ambar itd.

Prebivališta prema vrsti zgrade (suštinska tema)

699. Prebivališta se mogu klasificirati prema vrsti zgrade u kojoj su smještena. Zemlje koje prikupljaju ovu informaciju trebale bi zasebno prikazati informaciju za nastanjena konvencionalna prebivališta.

700. Preporučuje se sljedeća klasifikacija.

701. Broj konvencionalnih prebivališta u:

- (1.0) rezidencijalnim zgradama
 - (1.1) odvojenim kućama (kućama koje nisu vezane sa drugim zgradama)
 - (1.1.1) odvojenim kućama sa jednim prebivalištem
 - (1.1.2) odvojenim kućama sa dva prebivališta (jedan iznad drugog)
 - (1.2) dupleks kućama (dva spojena prebivališta)
 - (1.3) nizu (ili stepenasto poredanim) kuća (najmanje tri spojena ili povezana prebivališta svaki sa zasebnim ulazom s vana)
 - (1.4) zgradi sa stanovima
 - (1.4.1) zgradi sa tri do devet prebivališta

- (1.4.2) zgradi sa 10 ili više prebivališta
- (1.5) drugim rezidencijalnim zgradama
- (2.0) nerezidencijalnim zgradama

702. Za neke svrhe može biti korisno klasificirati zgrade prema broju prebivališta koja se u njima nalaze. Odnos između klasifikacije date u paragrafu 701 i klasifikacije zgrada po broju prebivališta koja se nalaze u zgradi je:

- a.) prebivališta u zgradi sa jednim prebivalištem: 1.1.1
- b.) prebivališta u zgradi sa dva prebivališta: zbir 1.1.2 i 1.2
- c.) prebivališta u zgradi sa tri ili više prebivališta: zbir 1.3 i 1.4

703. Ako nam nisu dostupne informacije o klasifikaciji datoj u paragrafu 702, podjela zgrada prema broju prebivališta u zgradi može se dobiti i direktnim prebrojavanjem.

Prebivališta prema periodu izgradnje (suštinska tema)

704. Period izgradnje se mjeri prema datumu kada je zgrada završena. Zemlje trebaju zasebno prikazati ovu informaciju za nastanjena konvencionalna prebivališta.

705. Preporučuje se sljedeća klasifikacija nastanjenih konvencionalnih prebivališta prema periodu kada je završena izgradnja zgrada u kojima se ona nalaze:

- (1.0) prije 1919.
- (2.0) 1919. – 1945.
- (3.0) 1946. – 1960.
- (4.0) 1961. – 1970.
- (5.0) 1971. - 1980.
- (6.0) 1981. – 1990.
- (7.0) 1991. – 2000.
- (8.0) 2001. – 2005.
- (9.0) 2006. ili kasnije
 - (9.1) 2006.
 - (9.2) 2007.
 - (9.3) 2008.
 - (9.4) 2009.
 - (9.5) 2010.
 - (9.6) 2011.

706. Prvi se nivo ove klasifikacije preporučuje, dok je drugi nivo po izboru.

707. Može se razmotriti prikupljanje ove informacije putem otvorenog pitanja, bez unaprijed datih mogućih odgovora. Ako se ne dobije tačan odgovor, domaćinstvo treba pitati da navede približne godine (ili godinu) u zgradama slijedeći neku klasifikaciju koja bi se mogla sažeti u gore navedenu klasifikaciju.

Prebivališta u zgradama koje su prošle kroz temeljitu rekonstrukciju nakon njihove izgradnje mogu se klasificirati prema periodu prvobitne izgradnje zgrade ili prema periodu zadnje rekonstrukcije u skladu sa nacionalnim zahtjevima. Svaka zemlja treba navesti u svom popisnom izvještaju i/ili meta-podacima kako su takva prebivališta klasificirana.

Prebivališta prema broju spratova u zgradi (nesuštinska tema)

708. Broj spratova se broji od prizemlja prema gore. Zemlje trebaju prikazati informaciju o broju nastanjenih spratova zasebno za nastanjena konvencionalna prebivališta.

709. Predlaže se sljedeća klasifikacija od prizemlja prema gornjim spratovima u prebivalištu.

710. Broj prebivališta smještenih u zgradama sa sljedećim brojem spratova:

- (1.0) 1 sprat
- (2.0) 2 sprata
- (3.0) 3 sprata
- (4.0) 4 sprata
- (5.0) 5 do 9 spratova
- (6.0) 10 do 19 spratova
- (7.0) 20 spratova i više

Prebivališta prema materijalu od koga su napravljeni određeni dijelovi zgrade (nesuštinska tema)

711. Informacija o materijalima od kojih su napravljeni neki određeni dijelovi zgrade u kojoj se nalaze prebivališta može se koristiti, zajedno sa podacima o drugim temama, za procjenu kvaliteta prebivališta. Neke zemlje mogu prikupljati podatke o materijalima od kojih su sagrađeni vanjski zidovi, krovovi, podovi itd. za ovu ili neke druge svrhe. Zemlje trebaju zasebno prikazati ovu informaciju za nastanjena konvencionalna prebivališta, ali ovu informaciju treba prikupiti i za druge stambene jedinice.

712. Predlaže se sljedeća klasifikacija prebivališta prema osnovnim strukturalnim materijalima od kojih su izgrađeni vanjski zidovi zgrade u kojoj se ona nalaze:

- (1.0) drvo
- (2.0) nepečena glina (ovo se može izostaviti u zemljama u kojima nije važno)
- (3.0) pečena glina (cigle, blokovi, paneli itd.), kamen, beton (beton lijevan na licu mjesta, blokovi, ploče itd.) ili čelični okviri
- (4.0) montažne jedinice – obično napravljene u fabrici i donesene na mjesto izgradnje i podignute
- (5.0) drugi materijal (navesti)
- (6.0) miješani materijali (to jest kombinacija građevinskih materijala)

713. Kada se ova klasifikacija kombinira sa klasifikacijom po periodu izgradnje, dobije se klasifikacija koja daje podatke o kvalitetu prebivališta. Neke zemlje mogu htjeti da samo stanari koji su i vlasnici prebivališta odgovaraju na pitanja o ovoj temi, posebno zato što mnogi stanari i drugi ispitanici možda i ne znaju tačno odgovoriti.

Prebivališta prema stanju u kome se nalazi zgrada (nesuštinska tema)

714. Ova se tema odnosi na to da li je potrebna opravka zgrade i vrsta potrebne opravke. Ovu informaciju zemlje trebaju posebno prikazati za nastanjena konvencionalna prebivališta i za druge stambene jedinice.

715. Preporučena klasifikacija prebivališta prema stanju u kome se nalazi zgrada je sljedeća:

- (1.0) nije potrebna opravka
- (2.0) potrebna je opravka
 - (2.1) manja opravka
 - (2.2) srednje velika opravka
 - (2.3) ozbiljna opravka
- (3.0) nije moguće opraviti

716. Manje se opravke odnose uglavnom na redovno održavanje zgrade i njenih dijelova, kao što su puknuti prozori ili brava koja ne radi, ili ukljanjanje grafita sa prednjih zidova i tako dalje.

717. Srednje se velika opravka odnosi na ispravljanje srednje velikih oštećenja kao što su zamjena krovnih oluka (ako se oni obično koriste), velike površine ispucane žbuke i stepenice bez sigurnih ograda.

718. Ozbiljne popravke su potrebne u slučaju ozbiljnih strukturalnih oštećenja zgrade kao što su nedostatak pokrivnih materijala (na primjer šindra, crijep), pukotine i rupe u vanjskim zidovima i srušene stepenice.

719. 'Nemoguće opraviti' odnosi se na zgrade koje se ne mogu popraviti, to jest koje imaju toliko ozbiljnih strukturalnih oštećenja da se čini prikladnijim potpuno ih srušiti nego poduzimati opravke. Ovo se obično odnosi na zgrade kod kojih je ostala samo konstrukcija, bez potpunih vanjskih zidova i/ili krovova, prozora, vrata itd.

ČETVRTI DIO: DODACI

Dodatak I: Lista predloženih suštinskih i nesuštinskih tema za popise stanovništva i stambenog fonda u 2010. godini za zemlje učesnice Konferencije europskih statističara

<u>SUŠTINSKE TEME</u>	<u>NESUŠTINSKE TEME</u>
Stanovništvo koje treba popisati	
Uobičajeno mjesto stanovanja (paragraf 158)	
<i>Ukupnibroj stanovnika (izvedena)</i> (paragraf 171)	
Geografske značajke	
<i>Lokalitet (izvedena)</i> (paragraf 181)	<i>Urbana i ruralna područja (izvedena)</i> (paragraf 189)
Lokacija radnog mjesta (paragraf 196)	Lokacija škole, koledža ili univerziteta (paragraf 198)
	Sredstvo prevoza do posla (paragraf 199)
	Sredstvo prevoza do škole, koledža ili univerziteta (paragraf 201)
	Razdaljina do posla i utrošeno vrijeme za putovanje (paragraf 202)
	Razdaljina do škole, koledža ili univerziteta i utrošeno vrijeme za putovanje (paragraf 203)
Demografske značajke	
Spol (paragraf 205)	De facto bračno stanje (paragraf 216)
Starost (paragraf 207)	Ukupni broj živorođene djece (paragraf 222)
Zakonsko bračno stanje (paragraf 209)	Datum(i) zakonskog braka (brakova) udanih žena: (i) prvi brak i (ii) trenutni brak (paragraf 224)
	Datum(i) početka konsenzualne zajednice (ili zajednica) žena koje su ikad bile u takvoj zajednici: (i) prva konsenzualna zajednica i (ii) trenutna konsenzualna zajednica (paragraf 225)

<u>SUŠTINSKE TEME</u>	<u>NESUŠTINSKE TEME</u>
Ekonomске značajke	
Trenutno stanje aktivnosti (paragraf 237)	Pretežno stanje aktivnosti (paragraf 251)
Zanimanje (paragraf 270)	Davaoci neplaćenih usluga, volonteri (paragraf 262)
Djelatnost (grana ekonomske aktivnosti) (paragraf 274)	Vrsta sektora (institucionalne jedinice) (paragraf 290)
Položaj u zaposlenju (paragraf 279)	Neformalna zaposlenost (paragraf 294)
	Vrsta mjesta na kome se obavlja posao (paragraf 300)
	Uobičajeno vrijeme rada (paragraf 303)
	Vremenski nedovoljna zaposlenost (paragraf 307)
	Trajanje nezaposlenosti (paragraf 312)
	Broj osoba koje rade u lokalnoj jedinici firme (paragraf 314)
	Glavni izvor sredstava za život (para. 316)
	Prihod (paragraf 323)
	<i>Socio-ekonomske grupe (izvedena)</i> (paragraf 327)

Obrazovne značajke	
Postignuti stupanj obrazovanja (paragraf 331)	Obrazovne kvalifikacije (paragraf 340)
	Oblast izučavanja (paragraf 342)
	Pohađanje škole (paragraf 348)
	Pismenost (paragraf 353)
	Kompjuterska pismenost (paragraf 358)

Međunarodna i interna migracija	
Zemlja/mjesto rođenja (paragraf 373)	Zemlja ranijeg uobičajenog mjesta stanovanja u inozemstvu (paragraf 382)
Zemlja državljanstva (paragraf 375)	Ukupno trajanje stanovanja u zemlji (paragraf 383)
Osobe koje su ikad živjele u inozemstvu i godina dolaska u zemlju (paragraf 379)	Uobičajeno mjesto stanovanja pet godina prije popisa (paragraf 390)

<u>SUŠTINSKE TEME</u>	<u>NESUŠTINSKE TEME</u>
Ranije uobičajeno mjesto stanovanja i datum dolaska u sadašnje mjesto stanovanja (paragraf 384)	Razlog migracije (paragraf 391)
	Zemlja rođenja roditelja (paragraf 392)
	Sticanje državljanstva (paragraf 395)
	<i>Osobe stranog/domaćeg porijekla (izvedena)</i> (paragraf 398)
	<i>Grupe stanovništva važne za međunarodnu migraciju (izvedena)</i> (paragraf 403)
	<i>Stanovništvo sa izbjegličkom istorijom (izvedena)</i> (paragraf 406)
	<i>Interno raseljene osobe (IDPs) (izvedena)</i> (paragraf 411)

Etno-kulturne značajke

	Etnološko porijeklo (paragraf 419)
	Jezik (paragraf 430)
	Religija (paragraf 437)

Invaliditet

	Stanje invaliditeta (paragraf 446)
--	------------------------------------

Značajke domaćinstva i porodice

Odnos među članovima domaćinstva (paragraf 505)	<i>Istospolna partnerstva (izvedena)</i> (paragraf 502)
<i>Položaj u domaćinstvu (izvedena)</i> (paragraf 520)	<i>Prošireno porodično stanje (izvedena)</i> (paragraf 530)
<i>Porodično stanje (izvedena)</i> (paragraf 525)	<i>Vrsta nanovo osnovane porodice (izvedena)</i> (paragraf 538)
<i>Vrsta porodičnog jezgra (izvedena)</i> (paragraf 533)	<i>Vrsta proširene porodice (izvedena)</i> (paragraf 543)
<i>Veličina porodičnog jezgra (izvedena)</i> (paragraf 545)	<i>Generacijski sastav privatnih domaćinstava (izvedena)</i> (paragraf 554)
<i>Vrsta privatnog domaćinstva (izvedena)</i> (paragraf 547)	Pojedinačno ili zajedničko stanovanje (paragraf 560)
<i>Veličina privatnog domaćinstva (izvedena)</i> (paragraf 555)	Najamnina (paragraf 564)

SUŠTINSKE TEME	<u>NESUŠTINSKE TEME</u>
Način korištenja imovine od strane domaćinstva (paragraf 556)	Trajni proizvodi široke potrošnje u vlasništvu domaćinstva (paragraf 568)
	Broj vozila na raspolaganju domaćinstvu (paragraf 569)
	Dostupnost parkinga za auto (paragraf 571)
	Telefonske i internetske veze (paragraf 573)

Poljoprivreda	
	Poljoprivredna proizvodnja za vlastiti račun (nivo domaćinstva) (paragraf 578)
	Karakteristike svih poljoprivrednih poslova tokom zadnje godine (nivo pojedinca) (paragraf 584)

<u>Objekti za stanovanje, prebivališta i stambena rješenja</u> ⁵⁶	
Stambena rješenja (paragraf 617)	Raspoloživost i značajke sekundarnih, sezonskih i upražnjenih prebivališta (paragraf 632)
Vrsta objekata za stanovanje (paragraf 622)	Nastanjenost prema broju privatnih domaćinstava (paragraf 642)
Lokacije objekata za stanovanje (paragraf 626)	Vrsta soba (paragraf 656)
Nastanjenost konvencionalnih prebivališta (paragraf 627)	Vruća voda (paragraf 669)
Vrsta vlasništva (paragraf 638)	Vrsta sistema odvoda otpadnih voda (paragraf 671)
Broj stanara (paragraf 644)	Kuhinja (paragraf 673)
Korisna površina i/ili broj soba u stambenoj jedinici (paragraf 645)	Uslovi za kuhanje (paragraf 677)
<i>Standard gustoće (izvedena)</i> (paragraf 651)	Glavna vrsta energije koja se kroisti za grijanje (paragraf 681)
Sistem vodosnabdijevanja (paragraf 659)	Električna energija (paragraf 684)
Uvjeti u toaletu (paragraf 663)	Plin koji se provodi cijevima (paragraf 686)
Uvjeti za kupanje (paragraf 666)	Klimatizacija (paragraf 688)

⁵⁶ Pogledajte paragraf 591 i sljedeću ilustraciju kako biste odredili da li je tema suštinska, nesuštinska li se ne preporučuje za različite vrste stanovanja

<u>SUŠTINSKE TEME</u>	<u>NESUŠTINSKE TEME</u>
Način grijanja (paragraf 678)	Položaj prebivališta u zgradi (paragraf 690)
Prebivališta prema vrsti zgrade (paragraf 699)	Pristup prebivalištu (paragraf 693)
Prebivališta prema periodu izgradnje (paragraf 704)	Lift (paragraf 695)
	Prebivališta prema broju spratova u zgradi (paragraf 708)
	Prebivališta prema materijalu od koga su napravljeni određeni dijelovi zgrade (paragraf 711)
	Prebivališta prema stanju u kome se nalazi zgrada (paragraf 714)

Dodatak II: Alternativni pristup provođenju popisa

Tradicionalni popis

Opis

1. Tradicionalni popis je ukupni postupak prikupljanja, obrade, procjene, podjele i analiziranja demografskih, ekonomskih i socijalnih podataka koji se odnose, u određenom vremenu, na sve osobe u zemlji ili u jasno razgraničenom dijelu zemlje. On se provodi u određenom ograničenom vremenu odmah nakon referentnog dana (popisnog dana). Podaci se općenito bilježe na popisnim upitnicima⁵⁷. Postoje dva osnovna metoda popisa: metod popisivanja od strane anketara (odnosno popisivača) i metod gdje domaćini sami upisuju podatke.

2. U metodi anketara/popisivača informacije za svakog pojedinca (u popisu stanovništva) i za svaki skup objekata za stanovanje i njegove stanare (u popisu stambenog fonda) se prikupljaju i unose u upitnik od strane osobe ovlaštene da obavlja taj posao na određenom području tokom određenog, obično kratkog vremena, kako bi se ispunili zahtjevi za postizanje univerzalnosti i istodobnosti.

3. U metodu gdje domaćini sami upisuju podatke, glavna odgovornost za unošenje informacija data je jednoj osobi u popisnoj jedinici (obično glavi domaćinstva/ili referentnoj odrasloj osobi), iako se upitnici obično dijele, skupljaju i provjeravaju od strane za to ovlaštenih osoba.

4. U nekim zemljama, distribucija upitnika poštom, sa ili bez njihovog vraćanja na isti način, koristi se u kombinaciji sa metodom gdje domaćini sami unose podatke. Ova procedura slanja i vraćanja upitnika poštom može se koristiti samostalno ili kombinirana sa provjerom od strane ovlaštenih osoba na terenu.

Neophodni uvjeti

5. I kratki i dugi upitnici mogu se koristiti u kontekstu tradicionalnih popisa ili pak može postojati iscrpna lista podataka o svim karakteristikama. Ako se koristi prvi pristup, kratki upitnik sadrži samo pitanja namijenjena za svo stanovništvo, dok se dugi upitnik koristi za prikupljanje informacija samo za uzorak domaćinstava ili stanovništva. Ovaj upitnik obično sadrži detaljna pitanja o određenoj temi osim što pokriva složene teme kao što je plodnost. Oba se upitnika koriste tokom istog vremenskog popisnog okvira, bez podataka prikupljenih van tog vremenskog okvira.

⁵⁷ Bilo je nekih pokušaja korištenja prenosivih računara za prikupljanje podataka: u probnom popisu u Bivšoj jugoslovenskoj republici Makedoniji u oktobru 1999. godine, kao i u popisu u Pokrajini Muscat (najveći region u Sultanatu) u Omanu 2003. godine. Rezultati su bili vrlo dobri, a neke operacije (kao što je revizija, kodiranje i unos podataka) koje su obavezne kod štampanih upitnika bile su eliminirane. Međutim, korištenje ovih sredstava zavisi od finansijske situacije, angažiranja popisivača sa kompjuterskim vještinama i nabavke opreme za prenos podataka u popisnim oblasnim centrima.

6. Ovakav se pristup provođenju popisa koristi u većini zemalja. On ima dugu tradiciju i potpuno je opisan u *Principima i preporukama za popise stanovništva i stambenog fonda* Ujedinjenih naroda.

Prednosti i nedostaci

7. Glavne prednosti ovoga pristupa su što on pruža brzi snimak cjelokupnog stanovništva u određenom periodu, a čini dostupnim i podatke za relativno mala područja.

8. Tradicionalni popisi su izdvojeni kao najiscrpnije, složene i skupe aktivnosti prikupljanja podataka koje poduzimaju nacionalni statistički uredi. Pored troškova, ovaj složeni zadatak zahtijeva punu informiranost i suradnju javnosti kako bi u njemu učestvovala. Obzirom na njihovu složenost i skupoću, takvi se popisi obično provode samo jednom svakih pet ili deset godina, tako da su zadnji dostupni podaci često zastarjeli i po nekoliko godina.

9. Svaki pristup popisivanju (korištenje popisivača ili samo-popisivanje) također ima svojih prednosti i nedostataka. Metod sa popisivačima jedini je metod koji se može koristiti u većinski nepisanim grupama stanovništva ili u drugim grupama koje možda nisu voljne same ispunjavati popisne upitnike, ili im je to teško, ali ovaj metod zahtijeva ogroman broj osoblja za popisivanje na terenu.

10. S druge strane, u zemljama gdje je pismenost praktično univerzalna, a nivo obrazovanja relativno velik, metod domaćina koji ispunjava upitnik često može donijeti pouzdanije podatke sa znatno manjim troškovima, a posebno ako se može koristiti procedura slanja i vraćanja upitnika poštom. Međutim, poštanske usluge trebaju se koristiti za slanje popisnih upitnika samo ako postoji sveobuhvatna aktuelizirana lista adresa usvojena u zemlji ili ako se takva lista može napraviti.

11. Ponekad može biti poželjno osloniti se na jedan metod popisivanja za većinu stanovništva, a koristiti drugi metod za neka područja ili za posebne grupe⁵⁸ stanovništva. Međutim, treba izbjegavati previše složene načine.

Posljedice za razne faze provođenja popisa

12. Odluka vezana za metod popisivanja koji će se koristiti treba biti donesena u ranoj fazi na osnovu detaljnog testiranja raznih alternativa u smislu njihovog koštanja, kvalitete podataka koji će se njima dobiti i njihove izvodljivosti u praksi. Čak i kada postoji neki metod koji se tradicionalno koristi, dobro je s vremena na vrijeme ponovno procijeniti njegove prednosti u odnosu na druge metode u svjetlu trenutnih popisnih potreba i novih tehnika. Rana se odluka zahtijeva zato što metod popisivanja ima utjecaja na budžet, organizacijsku strukturu, marketinški plan, program obuke, izgled upitnika i, donekle, na vrstu podataka koji se mogu prikupljati.

⁵⁸ Za više detalja pogledajte Svjetske preporuke: *Principi i preporuke za popise stanovništva i stambenog fonda*, statistički radovi, serija M, broj 67/revizija 1, Ujedinjeni narodi, dio II. Planiranje, organizacija i administracija popisa stanovništva i stambenog fonda.

13. Termini i trajanje perioda popisivanja od velike su važnosti. Glavno je razmotriti odabir perioda u kome će najvjerojatnije popis biti najuspješniji i proizvesti najkorisnije podatke. To može zavisiti od velikog broja činilaca. Prvo, neophodno je izbjeći periode kada će biti teško doći do nenaseljenih područja, ili u kojima će rad biti posebno naporan, zbog oštih ili ekstremnih vremenskih uvjeta. Drugo, treba odabrati vrijeme kada se većina ljudi nalazi u svojim uobičajenim mjestima stanovanja; takav izbor pojednostavit će popisne operacije i pravnog (de jure) i stvarnog (de facto) popisivanja, a može doprinijeti da rezultati de facto popisivanja imaju više smisla. Treba izbjegavati sezonu najvećih poljoprivrednih aktivnosti zato što je teško kontaktirati osobe koje rade do kasno svaki dan i koje možda i spavaju na svojoj zemlji noću ako je zemlja udaljena od kuće. Veliki tradicionalni festivali, hodočašća i period posta su također neprikladno vrijeme za popis.

14. Također je vrlo važno da se period provođenja popisa ne preklopi sa velikim političkim događajima, kao što su državne ili lokalne izborne kampanje, obzirom da stanovništvo može pobrkati ta dva događaja i biti manje voljno odgovarati popisivačima kada im dođu kući. Također je vrlo važno da se popis provodi u stabilnom političkom okruženju i okruženju socijalne sigurnosti u zemlji. U vremenima političke ili vojne nestabilnosti javnost će vjerojatnije biti manje voljna surađivati, a sigurnost se popisivača ne može garantirati. Potreban je takav nivo sigurnosti koji će omogućiti svim popisivačima da bezbjedno dođu do svih dijelova zemlje.

15. Kada je neki popis uspješan, a datum popisa se pokaže u cjelosti zadovoljavajućim, sljedeći popis treba provoditi u isto doba godine osim ako ne postoje čvrsti razlozi za promjene termina. Ustaljeni datum popisa pojačava uporedivost podataka i omogućuje analizu, a također obezbjeđuje i administrativnu disciplinu jer motivira sve uključene u popis da obave potrebne pripreme na vrijeme.

16. Poželjno je zadržati trajanje samog popisivanja što kraćim kako bi se izbjeglo duplo brojanje i izostavljanja koja se mogu desiti uprkos jedinstvenom referentnom datumu. S druge strane, što je kraći period popisivanja, to je potreban veći broj osoblja na terenu. To uvećava troškove, a može smanjiti kvalitet podataka. Usklađivanje ovih elemenata zavisit će od veličine i prirode zemlje i od raspoloživih sredstava.

17. U zadnjim popisima, većina razvijenih zemalja je odredila od jednog do deset dana za obuku popisivača, dok je period popisa uglavnom varirao od nekoliko dana pa do dvije ili tri sedmice. Kratki su periodi često izvodljivi u malim zemljama dok u velikim zemljama sa slabim komunikacijama mogu biti potrebni duži periodi.

Posljedice za sadržaj

18. Tradicionalni pristup provođenju popisa stvara manji broj ograničenja sadržaja nego što je to slučaj sa pristupom zasnovanim na registrima. Međutim, cjelokupni sadržaj u ovom pristupu mora biti rezultat pažljivog usklađivanja statističkih zahtjeva korisnika i želje da se što više smanji opterećenje za ispitanike.

Tradicionalni popis sa godišnjim aktueliziranjem karakteristika

Opis

19. Ovaj način je varijacija tradicionalnog popisa, a fokusira se na brojanje populacije i sakupljanje samo osnovnih demografskih podataka u toku popisne godine. Veliko ispitivanje domaćinstava prikuplja i tabelira detaljne demografske, socijalne, ekonomske i stambene podatke svake godine (ili svake nepopisne godine) tokom dekade, time eliminirajući potrebu za dugim popisnim upitnikom radi skupljanja detaljnih podataka za uzorak stanovništva.

20. Takvo ispitivanje skuplja uzorke određenog procenta adresa svake godine kako bi dostiglo učestalost uzorkovanja postignutu dugim opisnim upitnicima u toku određenog perioda popisnog ciklusa, kao što je četiri ili pet godina. Radi poboljšanja pouzdanosti procjena za male administrativne jedinice, uzima se veliki omjer adresa za uzorak. U Sjedinjenim državama, na primjer, gdje se ovaj pristup provodi, godišnja učestalost uzorkovanja na raznim geografskim nivoima kreće se od oko 1,7 procenata do oko 10 procenata. Tokom petogodišnjeg perioda, učestalost uzorkovanja se kreće od oko 8,5 procenata do oko 50 procenata. Peru koristi godišnji prosječni uzorak od 5 procenata, što donosi 20 procenata uzoraka nakon četiri godine, a procjene su pouzdane na nivou najmanjih civilnih jedinica podjele.

21. Uzorak se vremenom akumulira kako bi se napravio najdetaljniji geografski prikaz sličan onome iz uzoraka za duge upitnike iz tradicionalnog popisa. I ponovo, u Sjedinjenim državama zahtijeva se pet godina prikupljanja podataka za područja sa manje od 20.000 stanovnika. Trogodišnje procjene prave se za područja sa 20.000 stanovnika i više. Jednogodišnje procjene se prave za područja sa 65.000 ili više stanovnika.. U Peruu se kvartalne procjene obavljaju za 25 civilnih jedinica podjele, a godišnji se rezultati proizvode za 195 civilnih jedinica.

22. Podaci dobijeni ispitivanjem moraju se ponderisati kako bi dali pouzdane i upotrebljive procjene. Podaci iz ispitivanja se ponderiraju kako bi odražavali izgled uzorka, kako bi se prilagodili efektima izazvanim neodazivom i kako bi se ispravio premali ili preveliki obuhvat ispitivanjem. Ovo kranje ponderiranje pomaže da se osigura da će procjene značajki biti uporedive sa standardom, to jest sa periodičnim popisom. Kada se primijeni finalno ponderiranje, izvode se statistike, uključujući i procjene stanovništva, razmjere, prosjeke, srednje vrijednosti i omjere.

Potrebni uvjeti

23. Među velikim brojem neophodnih uvjeta, ovaj pristup zahtjeva i sporazum popisnih partnera i vladinih službenika za uvođenje tako različitog dizajna. Korisnici podataka iz tradicionalnog popisa moraju biti voljni za prelaz sa produkata koji se prave jednom u deset godina na novi skup višegodišnjih produkata koji se ažuriraju svake godine. Ovaj pristup zahtjeva stalno finansiranje svake godine umjesto finansiranja zbijenog u jednu ili dvije godine u toku dekade.

24. U operativnom smislu, ovaj pristup zahtijeva sistem adresa stanovanja za odabir uzoraka. Ključno je da se ovaj sistem održava tokom dekade. Ažuriranje tog sistema iz godine u godinu je ključno, posebno za ruralna područja.

25. Provođenje tradicionalnog popisivanja sa godišnjim aktueliziranjem karakteristika zahtijeva stalno visoki nivo profesionalnog osoblja tokom cijele dekade kako bi podržali provođenje ispitivanja. Pored toga, ovo zahtijeva i osoblje koje će nadgledati program ranog i sveobuhvatnog planiranja, razvoj i testiranje napravljeno tako da stalno teži ka djelotvornom rukovođenju i provođenje popisne komponente koja sadrži samo kratki upitnik.

Prednosti i nedostaci

26. Primarni pokretač ovoga pristupa je dvostruk – da obezbijedi češće i relevantnije podatke o stanovništvu od onih koje imamo iz popisa koji se provodi samo jednom u deset godina i da reducira operativne rizike povezane sa popisom. Takav je program skup i tehnički teško izvodljiv i zahtijeva višegodišnji program sveobuhvatnog planiranja, razvoja i testiranja. Posebno u zemljama u kojima postoji zakonska obaveza cjelokupnog prebrojavanja stanovništva u određenim intervalima, ključna je komponenta popisa za cjelokupno brojanje.

27. U dizajnu tradicionalnog popisa, čak i kada se detaljni popisni podaci objave čim je to prije moguće nakon popisne godine, korisnici podataka će morati raditi sa rezultatima koji su u prosjeku stari sedam godina. Pravljenje blagovremenih podataka kako bi se pomoglo donošenje odluka na svim nivoima vlasti glavni je motiv za ovaj pristup. Ovi blagovremeni, a time i relevantniji podaci mogu uveliko pojačati vrijednost informacija koje se trenutno dobijaju iz dugih upitnika jednom u deset godina za vladine službenike, osobe koje kreiraju politiku i poslovne ljude.

28. Uklanjanje obaveze prikupljanja detaljnih podataka od uzorka ljudi iz popisa, stvara se mogućnost za popis koji ima samo kratki upitnik da se direktnije fokusira na zadovoljavanje najosnovnijih ciljeva popisa.

Posljedice za razne faze provođenja popisa

29. Ovaj metod prebacuje na ispitivanja odgovornost za pravljenje procjena o detaljnoj demografiji, socio-ekonomskim i stambenim podacima tokom decenije. To prebacivanje eliminiše obavezu da se tokom popisa prikupljaju, obrađuju i tabeliraju ti podaci. Uklanjanjem potrebe za korištenjem dugog upitnika u popisnoj godini (što zahtijeva prikupljanje informacija o mnogo više pitanja od uzorka domaćinstava) planeri popisa se mogu više usredotočiti na poboljšanje pokrivenosti u toku popisne godine. Inovacija, uključujući upotrebu nekih tehnologija, može postati moguća kada je zadatak popisa ograničen samo na prikupljanje podataka putem kratkih upitnika. Eliminiranjem potrebe da popis prikuplja, obrađuje i tabelira detaljne podatke smanjuje se obim posla na obradi podataka i dozvoljava se razvijanje metoda za obradu koje odgovaraju potrebama kratkog

upitnika. Tabeliranje i objavljivanje popisnih podataka će također biti drastično smanjeno.

30. Mnoge se komponente popisa sada moraju koordinirati između popisa (tokom godina prije i poslije popisa) i ispitivanja (tokom cijele dekade). To uključuje dopiranje do što većeg broja ljudi, promociju i partnerske programe napravljene da povećaju suradnju i svijest javnosti o ovoj temi. To također uključuje i održavanje glavnog registra adresa koje se moraju redovno ažurirati, umjesto da se kreiraju jednom u deset godina za popis.

31. Činjenica da ispitivanje traje stalno tokom dekade daje mogućnost razvijanja jake osnove za podršku prikupljanju podataka tokom godine popisa. Informacije prikupljene u toku samog ispitivanja (na primjer, govorni jezici) mogu biti od velike koristi za planiranje prikupljanja podataka tokom popisne godine. Iskustvo stečeno provođenjem ispitivanja može se iskoristiti da se bolje rasporede sredstva tokom popisa.

Posljedice za sadržaj

32. Baš kao i dugi popisni upitnik, ispitivanje može dati podatke o velikom broju tema poput: porodice, djece i starijih; prihoda i siromaštva; postignutog stupnja obrazovanja i upisa u školu; rada i nezaposlenosti; invaliditeta; imigracije i govorenja jezika; stanovanja; i mnogih drugih. U najočiglednijem pristupu, sadržaj ispitivanja po definiciji bi trebao biti isti kao sadržaj dugog popisnog upitnika. Zahtjevi za dodavanjem ili promjenom sadržaja moraju se jasno definirati. Ispitivanje koje se, pri pravljenju procjena, oslanja na višegodišnje podatke dobivene za uzorke ne može baš tako lako prihvatiti promjene sadržaja.

Za više informacija:

<http://192.91.247.58/stats/documents/2004/11/censussem/wp.1.e.pdf>

<http://www.census.gov/acs/www/>

Popis zasnovan na registru

Opis

33. Razvoj sistema popisa stanovništva zasnovanog na registru obično je dug proces koji može trajati mnogo godina pa čak i decenija. Mnoge zemlje će odabrati nastavak korištenja tradicionalnog popisa na neki način, čak i kada se počnu kretati ka pristupu zasnovanom na registru. Prvi podaci koji se uzimaju iz registara bit će adrese, osnovni demografski podaci, podaci iz evidencija građana, i podaci o prihodima. Obično se udio administrativnih podataka povećava iz popisa u popis. Od vitalnog je značaja da zemlje uvedu zajednički identifikacijski broj prije nego počnu kombinirati podatke iz različitih administrativnih izvora.

34. Popis stanovništva zasnovan na registru gradi se na temelju skupa osnovnih registara koji sadrže sveobuhvatne informacije o popisnim jedinicama u popisu stanovništva i

stambenog fonda. Ovi registri mogu uključivati podatke koji se čuvaju u evidenciji građana i evidenciji zgrada i prebivališta, kao i podatke iz evidencija poslovnih subjekata. Takvi registri pokrivaju sve osobe koje žive u zemlji, zgrade i prebivališta u zemlji, kao i sve poslovne kompanije (uključujući i sve institucije u javnom sektoru) i njihove ogranke. Sve statističke jedinice mogu se povezati jedna s drugom pomoću identifikacionih sistema: osobe se mogu povezati sa jedinicama prebivališta domaćinstava i sa prebivalištima i zgradama u kojima žive, dok se zaposlene osobe mogu povezati sa svojim poslodavcima. Slično tome, sve jedinice se mogu pronaći na karti korištenjem lokalnih područnih kodova ili koordinata na karti.

35. Podaci iz popisa stanovništva proizvode se korištenjem metoda procjene registara, što podrazumijeva istovremeno korištenje nekoliko izvora podataka kako bi se odredila vrijednost relevantne varijable za svaku statističku jedinicu. Pravila za donošenje odluka trebaju biti definirana na takav način da se podaci koje oni proizvode, što je više moguće približe podacima koji se skupljaju putem upitnika. Podaci iz ranijih popisa stanovništva i podaci iz registara za isti vremenski period također se koriste za pravljenje tih pravila. Oni uključuju pravila za određivanje prioriteta između različitih izvora u slučaju kontradiktornih podataka.

Neohodni uvjeti

36. Zakonodavstvo pruža ključni osnov za korištenje administrativnih podataka za statističke svrhe. Kad god je to moguće, domaći zakoni moraju dozvoljavati korištenje postojećih izvora administrativnih podataka za statističke svrhe umjesto da se podaci moraju nanovo skupljati. Takvi zakoni bi također trebali dati moć Statističkim uredima da pristupe administrativnim podacima na nivou popisnih jedinica sa identifikacijskim podacima i da ih povežu za statističke svrhe. Povrh toga, odgovarajući zakoni trebaju pružiti detaljnu definiciju zaštite podataka.

37. Također je izuzetno važno da javnost cijeni i razumije dobrobiti koje nastaju korištenjem registara kao izvora informacija za statističke svrhe i da postoji široko prihvatanje javnosti za korištenje osnovnih administrativnih podataka za svrhe statističke proizvodnje podataka. Otvorene rasprave i debate, pojašnjavanje logičke pozadine i koristi od upotrebe registara moraju se uvijek smatrati ključnim principom. Također je važno da je domaća legislativa o registrima aktualizirana i da je djelovanje tijela zaduženih za registre otvoreno i transparentno.

38. Jedan glavni činilac koji omogućuje statističku upotrebu administrativnih podataka je primjena jedinstvenog sistema identifikacije u različitim izvorima. Povezivanje podataka mora se raditi na individualnom nivou. U nedostatku takvog jedinstvenog sistema izuzetno je teško i naporno, ako ne i nemoguće, povezati različite registre, a to je apsolutno najbitnije za proizvodnju statističkih podataka na osnovu registara.

Prednosti i nedostaci

39. Smanjeni troškovi su bez sumnje najveća prednost korištenja izvora administrativnih podataka u odnosu na tradicionalni pristup popisu. Uvođenjem sistema registara, posebne popisne statistike (kao što su zaposlenost, zgrade i prebivališta i uslovi stanovanja) mogu se prikupljati godišnje. Dalja ključna prednost administrativnih izvora je to što se potreba za obradom ograničava samo na podatke koji su se promijenili. Jeftinije je prikupljati informacije samo jednom, a obrađivati te informacije samo ako, i kada se promijene, kao što je na primjer promjena adrese. Državljanstvo, religija ili bračno stanje, završeni stupanj obrazovanja i diplome mijenjaju se vrlo rijetko. U većini prebivališta površina i broj soba se skoro nikada ne mijenjaju.

40. Statistike iz registara dobijaju se iz svih geografskih područja, obzirom da registri imaju za cilj pokriti stanovništvo u cjelini i zato što se detaljne geografske informacije mogu dobiti za sve geografske jedinice, opštine, slobodno definirana područja i za karte različitih veličina.

41. Statistike zasnovane na registrima su općenito dostupne tokom cijele godine. Rastuće potrebe za informacijama stvaraju nove imperitive za intenziviranjem pravljenja regionalnih statistika, ali regionalni podaci iz decenijskih popisa stanovništva nisu uvijek aktuelizirani kako bi odgovorili tim potrebama. I opet, glavna je vrijednost korištenja izvora iz registara to što je omogućena češća proizvodnja statistika. Osvit proizvodnje statistika na osnovu registara također je značio da mnoge ključne statistike (uključujući statistike o stanovništvu i populacijskim trendovima, porodične statistike, statistike o industriji i zaposlenju, o zgradama i stanovanju i statistike o obrazovnoj strukturi) mogu postati dostupne na godišnjoj osnovi.

42. Međutim, upotreba izvora administrativnih podataka podrazumijeva izvjesne nedostatke koji se moraju uzeti u obzir. Jedan od takvih nedostataka je činjenica da se opisi zasnovani na registrima podataka moraju oslanjati isključivo na sadržaj informacija koje se formiraju na osnovu dostupnih zapisa u registrima. To nameće izvjesna ograničenja vezano za varijable koje se mogu analizirati, a također može i ugroziti i internu i međunarodnu uporedbu.

43. Korištenje registara također uvećava ovisnost statističke agencije od institucija nadležnih za registre, kao i od bilo kakvih promjena zakonske regulative i administrativne prakse. Stoga je od ključne važnosti da se ostvari tijesna suradnja sa relevantnim nadležnim institucijama tako da informacije o bilo kakvim sličnim promjenama budu dostupne agenciji što je prije moguće.

Posljedice za različite faze popisa

44. Sistemi zasnovani na registrima mogu stvoriti probleme sa referentnim periodima i konzistentnošću. Radi statističke pouzdanosti važno je da se tačno bilježe promjene prema njihovom stvarnom datumu. Informacije o datumima smrti i rođenja su obično tačne zato što se bilježe na osnovu certifikata izdanih od strane nadležnih institucija, te je stoga u većini slučajeva referentno vrijeme tačno. Tačna informacija se također obično dobija o datumima zaposlenja, periodima nezaposlenosti i primanja penzije, dok su

periodi školovanja manje tačni. U slučaju promjena adrese, osoba koja se seli može odbiti da o tome obavijesti nadležnu instituciju ili može zakasnuti sa takvim obavještenjem.

45. Povezivanje podataka iz različitih evidencijskih izvora o varijablama kao što su mjesto rada, zanimanje i prihod neke osobe može ponekad doprinijeti problemima konzistentnosti, to jest nije uvijek jasno da li informacije o zanimanju i grani djelatnosti, na primjer, opisuju isti period zaposlenosti.

46. Može biti nekih stavki u sistemu registara gdje povezivanje podataka uzrokuje posebne teškoće. Podaci o penziji na osnovu radnog staža, na primjer, možda ne koriste isti kod kao i porezni i poslovni registri, te je stoga potreban dodatni napor da se povežu pojedinci sa kompanijama u kojima su zaposleni. Kao drugi primjer, povezivanje poslovnih poduzeća sa zgradom gdje su smještena nije uvijek očigledno obzirom da podaci o adresi kompanije ne moraju nužno biti tačni ili se mogu razlikovati od informacija u registru zgrada.

Posljedice za sadržaj

47. Postoje neki podaci koji se moraju izostaviti iz sistema popisa stanovništva zasnovanog na registrima zato što relevantne informacije jednostavno nisu dostupne iz bilo kog registra: one mogu uključivati sastav domaćinstva i porodične odnose, sredstvo prevoza do posla, skraćeno radno vrijeme i posao u pokretu.

48. Nadalje, bez tradicionalnog popisa, nema nikakvog sredstva za prikupljanje podataka na ad hoc osnovi. U mnogim zemljama sistem popisa stanovništva je važno sredstvo za prikupljanje podataka koje se koristi za novonastale potrebe za informacijama. Ova se fleksibilnost gubi kada se podaci više ne prikupljaju putem upitnika.

Kombinacija podataka iz registara i iz ispitivanja

Opis

49. Neke zemlje prave popisne statistike korištenjem registara i drugih administrativnih izvora skupa sa informacijama iz ispitivanja uzoraka. Ovaj način, kakav koristi i Nizozemska, otvoren je za zemlje koje nemaju sve popisne informacije u svojim registrima. Ako se odabere ova opcija, neke se popisne tabele mogu napraviti prostim brojanjem informacija iz registra, dok se za druge popisne tabele podaci iz ispitivanja moraju vrjednovati u odnosu na cjelokupno stanovništvo. To je, međutim, samo jedan od načina za spajanje podataka iz registara i ispitivanja kako bi se dobili rezultati tipa onih koje dobijemo popisom. Izrael, na primjer, koristi registar stanovništva kao osnovu za 100 procentno popisivanje, a ispitivanja uzoraka kao metod procjene tačnosti adresa iz registara i prikupljanja tradicionalnih podataka putem dugih upitnika.

Neophodni uvjeti

50. Neka zemlja može odabrati opciju popisa zasnovanog na registrima u kombinaciji sa ispitivanjem uzoraka ako su sve popisne informacije dostupne u različitim izvorima. Povrh toga, potreban je preduvjet da se informacije iz različitih izvora mogu povezati na nivou pojedinačnih zapisa. Prije nego se može početi sa pravljenjem tabela u popisu zasnovanom na registrima u kombinaciji sa ispitivanjem uzoraka, važno je uraditi mikro-integraciju različitih izvora. U procesu mikro-integracije podaci se provjeravaju te se popravljaju netačni podaci.

Prednosti i nedostaci

51. Prednost popisa zasnovanog na registrima kombiniranih sa ispitivanjem uzoraka je ta što je mnogo jeftiniji nego popis u kome se intervjuiraju svi stanovnici i što se stavlja malo dodatnog opterećenja na stanovništvo zemlje. Tradicionalni popis može se suočiti sa mnogim primjedbama vezanim za privatnost nasuprot prikupljanju cjelovite informacije o stanovništvu koje živi u nekoj zemlji. To povećava problem neodaziva stanovništva. Skoro da nema protivljenja popisu zasnovanom na registrima, a problem neodaziva stanovništva ima ulogu samo u ispitivanjima čiji se podaci koriste. Ako se neodaziv stanovništva može ukloniti u ispitivanju, sigurno će biti moguće ukloniti selektivnost tog ispitivanja u popisu u kome se ono koristi. Također može biti slučaj da će mikro-integrirani podaci dati pouzdanije rezultate zato što se zasnivaju na maksimalnoj količini informacija. Također, pokrivenost podgrupa stanovništva će biti pouzdana zato što pri nedostatku podataka u jednom izvoru, možemo koristiti drugi izvor. Još jedna prednost mikro-integracije je da može biti manje razloga za zbuđenost korisnika statističkim informacijama, obzirom da ćemo imati, na primjer, jednu cifru za socio-ekonomski fenomen umjesto nekoliko cifara zavisno od toga koji je izvor korišten.

52. Nedostatak je taj što ovaj način uključuje više rada da bi se napravile tabele iz mikropodataka pošto se može pojaviti problem vrjednovanja (ponderisanja). Povrh toga, može biti teže pridobiti pažnju javnosti i korištenje popisnih rezultata kada više nema jednog velikog popisnog događaja na koji bi javnost usmjerila svoju pažnju. Drugi nedostaci mogu biti nedostatak transparentnosti (niko izvan ovog procesa nije u mogućnosti da reproducira informaciju), kvalitet podataka i objava rezultata.

Posljedice za razne faze popisa

53. Za očekivati je da će duže trajati da se potakne provođenje popisa zasnovanog na registrima nego tradicionalnog popisa obzirom da nema smisla započinjati popis dok svi izvori nisu dostupni. Bez obzira na to, kada se jednom pokrene proces popisa na osnovu registara obično se podaci mogu brže proizvoditi pošto on ima prednost da se pristigli popisni upitnici ne moraju provjeravati i ispravljati. Međutim, moramo shvatiti da je za neke varijable dostupan samo uzorak informacija, što znači da je ponekad nemoguće dostići nivo statističkih i geografskih detalja koji se zahtijeva u nekim tabelama.

Posljedice za sadržaj

54. Neke se tražene varijable moraju sačiniti iz različitih izvora, a podaci u registrima mogu biti vrlo različiti od rezultata koje bismo dobili intervjuiranjem svih ljudi u zemlji. To može ugroziti uporedivost rezultata između zemalja i vremenskih perioda. Registri imaju, s druge strane, prednost što je dostupna kompletna informacija. Ključno je da statistički uredi koriste registre kada su oni relevantni za popis.

Kombinacija pristupa zasnovanog na registrima i potpunog prebrojavanja

Opis

55. I dok mnoge zemlje koje koriste tradicionalni pristup započinju sa administrativnim spiskovima, kao što su spiskovi adresa, suština ovakvog pristupa popisu je iskoristiti potpunije registre stanovništva relevantne za popis (kako bi se smanjili troškovi i opterećenje za ispitanike), ali dopunjene iscrpnim statističkim operacijama, sa dvostrukim ciljem: poboljšati tačnost brojanja stanovništva s jedne strane i dobiti popisne varijable koje nam nisu dostupne iz postojeće kombinacije registara s druge strane. Zemlje koje koriste ovaj pristup moraju biti svjesne činjenice da, kako je to navedeno u Poglavlju I (paragraf 17), ako se rezultati prikupljanja podataka koriste za aktualiziranje registara stanovništva, to može ugroziti Temeljne principe zvanične statistike koji kažu da “pojedinačni podaci koje prikupljaju statističke agencije trebaju biti korišteni isključivo za statističke svrhe”. Zakonski uvjeti za podršku ovakvom pristupu dati su u paragrafu 58 ispod.

56. Postoje dvije glavne razlike u odnosu na najbližnju vrstu popisa (kombinacija administrativnih registara i ispitivanja uzoraka):

- (a) Varijable koje nisu dostupne u administrativnim registrima ne dobijaju se ispitivanjem uzoraka već iscrpnim operacijama na terenu, kao i u klasičnim popisima; i
- (b) Brojanje stanovništva zasnovano na registrima stanovništva nije odmah prihvaćeno kao najbolje, već se provjerava i ispravlja obzirom na realnu situaciju dobijenu sveobuhvatnim brojanjem. Popis je stoga iscrpna procjena pokrivenosti registara stanovništva, a daje mogućnost za smanjenje nedovoljne pokrivenosti (tipične za klasične popise) i prevelike pokrivenosti (tipične za neke registre stanovništva).

Neophodni uvjeti

57. Glavni tehnički i zakonski uvjeti da bi ova vrsta popisa bila prikladna su:

- (a) Dostupnost registra stanovništva. Registar ne mora biti potpuno pouzdan za demografske svrhe, ali mora biti dovoljno pouzdan kao početno rješenje za ukupan broj ljudi koji će se prebrojavati i gdje; i
- (b) Drugi administrativni registri koji se mogu koristiti za potrebe popisa. Primjeri uključuju porezne dokumente, dokumente socijalne sigurnosti, javne registre nezaposlenih, bilješke o obrazovnim kvalifikacijama i tako dalje.

58. Ova vrsta popisa, obzirom na svoj odnos sa registrom stanovništva, ima dvije varijante zavisno od toga da li je jednostavno popis podržan registrom stanovništva ili su koristi obostrane, to jest registar stanovništva koristi popisne operacije radi aktualiziranja i poboljšanja svojih informacija. U posljednjem slučaju, potrebna su dva dodatna uvjeta:

- (a) Posebna zakonska regulativa koja se odnosi na registar stanovništva mora izričito definirati takvu upotrebu popisa radi aktualiziranja registara stanovništva – istovremeno čuvajući statističku tajnost informacija strogo vezanih za popis; i
- (b) Moraju se primijeniti tehničke mjere koje će osigurati da se informacije iz registra stanovništva koje treba provjeriti, a koje će se koristiti za obje svrhe (administrativnu i statističku), tretiraju, tokom cijele operacije, na propisan i različit način od ostatka popisnih informacija koje se mogu koristiti samo za statističke svrhe. Na primjer, u kreiranju upitnika, to se može postići izoliranjem varijabli o stanovništvu na posebnim stranicama; a u fazi obrade podataka, dokumenti koji sadrže osobne identifikacije ne trebaju sadržavati statističke informacije i tako dalje.

Prednosti i nedostaci

59. Prebrojavanje stanovništva ovim pristupom može biti preciznije nego u tradicionalnom popisu (zahvaljujući prethodnim informacijama koje su već bile u registrima stanovništva, a koje imaju ulogu predefiniраних rješenja i omogućuju izbjegavanje mnogih slučajeva nepokrivenosti), a može također biti preciznije i od popisa zasnovanog isključivo na registrima (zbog provjere u odnosu na stvarnu situaciju koju prikazuje sveobuhvatno prebrojavanje čime se sprječava da se greške iz registra stanovništva gomilaju unedogled).

60. Informacija koja nije dostupna u kombinaciji registara dobija se na iscrpni, klasični način koji omogućuje maksimalnu geografsku i konceptualnu detaljnost.

61. Longitudinalna perspektiva koju omogućuje upotreba registara također je prisutna u ovom pristupu, na primjer korištenjem registra stanovništva kao osnove.

62. Nedostaci proističu iz uvjeta postojanja posredne komponente u ovom pristupu. Na primjer, ovi su popisi skuplji nego popisi zasnovani isključivo na registrima zbog opsežne komponente prikupljanja informacija. Međutim, trebalo bi da je ovaj pristup jeftiniji od tradicionalnog popisa obzirom da saznanje o lokaciji na kojoj je svaka osoba prijavljena pruža mogućnost korištenja efikasnijih metoda prikupljanja informacija.

63. Opterećenje za ispitanike, pod uvjetom da su drugi činioci jednaki, također se nalazi negdje između minimalnog, koje se nameće popisima bez određenih operacija prikupljanja, i maksimalnog, koje postoji u popisima sa punim prebrojavanjem i bez pomoći ranije dostupnih informacija.

Posljedice za razne faze provođenja popisa

64. Popunjavanje upitnika unaprijed informacijama iz registara stanovništva složen je tehnički zadatak (posebo jer zahtijeva posebna sredstva za štampanje), naročito kada je povezano sa velikim obimom popisa i sa ograničenjima nametnutim dostupnom tehnologijom.

65. Informacija iz prethodnih popisa i povezani administrativni podaci omogućuju mnogo bolje ispravke i računanje neusklađenosti i vrijednosti koje nedostaju.

66. Slanje podataka također ima koristi od informacija iz prethodnih popisa, zbog longitudinalne perspektive koju one omogućuju.

Posljedice za sadržaj

67. Kombinacija registara i iscrpnih operacija skupljanja podataka dozvoljava maksimalnu fleksibilnost u sadržini, dok se smanjuje opterećenje za ispitanike u poređenju sa klasičnim popisom sa istim informacijama.

68. U uporedbi sa kombiniranjem registara i ispitivanja uzoraka, glavna prednost je potpuna geografska i konceptualna detaljnost svih varijabli, bez obzira da li su dostupne u registrima ili ne.

Kontinuirani popis

Opis

69. Kontinuirani popis predstavlja još jedan alternativni pristup tradicionalnom modelu popisa putem kumulativnih neprekidnih ispitivanja koja pokrivaju cijelu zemlju tokom nekog vremenskog perioda umjesto tokom jednog dana. Postoje dva glavna parametra u kontinuiranom popisu:

- (a) Dužina vremenskog perioda koja je povezana sa time koliko je često potrebno aktualiziranje; i
- (b) Učestalost uzoraka: koja zavisi od budžeta i geografskih nivoa potrebnih za slanje informacija (zemlja, regije, gradovi, lokalna područja itd.).

70. Na primjer, moguće je izgraditi okvir uzoraka kako bi se sačinili nacionalni rezultati putem godišnjeg ispitivanja; regionalni rezultati nakupljanjem tri godišnja ispitivanja i rezultati za mala područja sakupljanjem podataka iz pet godina. Godišnje se ispitivanje može provoditi tokom cijele godine ili u određenom mjesecu.

Neophodni uvjeti

71. Neophodni uvjeti zavise od složenosti okvira uzoraka. Ako su jedinice uzorkovanja adrese, mora se prvobitno sačiniti sveobuhvatna lista adresa. Ali ako su jedinice

uzorkovanja veće, na primjer općine, dovoljno je samo imati dovoljno informacija da se općine rasporede po raznim godinama jer će svaka biti reprezentativna. Međutim, bit će neophodno objasniti korisnicima popisnih podataka koje će posljedice biti i kako će oni koristiti te podatke, zato što su ljudi naviknuti na podatke o nekom određenom trenutku, a ne na podatke o vremenskim periodima.

Prednosti i nedostaci

72. Glavna prednost kontinuiranog popisa je veća učestalost aktualiziranja podataka: tradicionalni popis daje decenijske ili petogodišnje referentne tačke, dok kontinuirani popis daje godišnje dopune. Druga prednost je smanjenje opterećenja za javnost. Povrh toga, ovaj pristup pruža mogućnost poboljšanja popisnog procesa iz godine u godinu i testiranja novih tehnologija kako nastaju. Nedostatak je to što popis više ne daje projekciju cijelog stanovništva, te time komplicira upoređivanje između područja zbog različitih perioda popisivanja.

Posljedice za razne faze provođenja popisa

73. Bolje je započeti kontinuirani popis odmah nakon tradicionalnog popisa, kako bi se iskoristile koristi od svježih informacija na kojima se može graditi okvir za uzorkovanje. Pošto je ova operacija godišnja, proces se mora vrlo brižno pripremiti obzirom da bilo kakvo kašnjenje može uzrokovati probleme u narednim fazama.

Posljedice za sadržaj

74. Kontinuirani popis može uključiti sve uobičajene popisne teme, a postoji mogućnost mijenjanja pitanja češće nego u decenijskom ciklusu. To omogućuje popisu da bolje reagira na promjene potreba korisnika, čak i kada se mora sačuvati uporedivost podataka u toku vremena. U skladu sa organizacijom popisa, može biti moguće dodati i neke tematska ispitivanja.

Dodatak III: Temeljni principi zvanične statistike u kontekstu popisa stanovništva i stambenog fonda

1. Popisi stanovništva i stambenog fonda su sastavni dio sistema zvanične statistike u svakoj zemlji. Od njih se stoga očekuje da obuhvate temeljne principe zvanične statistike. Ovi su principi usvojeni za region ECE-a od strane Ekonomske komisije za Europu 1992.⁵⁹ godine i od strane Statističke komisije Ujedinjenih naroda na specijalnom zasjedanju od 11. do 15. aprila 1994. godine.

2. Ti principi su:

(1) Zvanična statistika predstavlja nezamjenjiv element informacijskog sistema demokratskih društava, dajući vladi, ekonomiji i javnosti podatke o ekonomskoj, demografskoj, socijalnoj i ekološkoj situaciji. Kako bi se to postiglo, zvanične statistike koje zadovolje test praktične korisnosti prikupljaju se i čine dostupnim na nepristrasan način od strane zvaničnih statističkih agencija kako bi se zadovoljilo pravo građana na javne informacije.

(2) Kako bi se održalo povjerenje u zvanične statistike, statističke agencije trebaju odlučiti, slijedeći strogo profesionalne motive uključujući naučne principe i profesionalnu etiku, o metodama i procedurama za prikupljanje, obradu, čuvanje i predstavljanje statističkih podataka.

(3) Kako bi se omogućilo ispravno tumačenje podataka, statističke agencije trebaju predstaviti informacije slijedeći naučne standarde statističkih izvora, metoda i procedura.

(4) Statističke agencije imaju pravo komentirati pogrešna tumačenja i zloupotrebu statistika.

(5) Podaci za statističke svrhe mogu se izvesti iz raznih vrsta izvora, bili oni statistička ispitivanja ili administrativni registri. Statističke agencije vrše odabir izvora imajući u vidu kvalitet, pravovremenost, troškove i opterećenje za ispitanike.

(6) Pojedinačni podaci koje prikupljaju statističke agencije za statističke kompilacije, bez obzira da li se odnose na fizička ili pravna lica, trebaju biti strogo povjerljivi i koristiti se isključivo za statističke svrhe.

(7) Zakoni, odredbe i mjere pod kojima funkcioniraju statistički sistemi moraju biti javni.

(8) Koordinacija između statističkih agencija unutar zemalja je neophodna za postizanje konzistentnosti i efikasnosti statističkog sistema.

⁵⁹ Ekonomska komisija za Europu, Izvještaj sa 8. sastanka, 15. april 1992.

(9) Korištenje međunarodnih koncepata, klasifikacija i metoda od strane statističkih agencija u svakoj zemlji promovira konzistentnost i efikasnost statističkih sistema na svim zvaničnim nivoima.

(10) Bilateralna i multilateralna suradnja u oblasti statistike doprinosi poboljšanju sistema zvanične statistike u svim zemljama.

3. Ovi su temeljni principi ugrađeni u dva operativna standarda zvaničnih statistika Međunarodnog monetarnog fonda (MMF-a) i to u Sistem širenja specijalnih podataka (SDDS)⁶⁰ i Sistem širenja uopćenih podataka (GDDS)⁶¹. Oba standarda imaju jedan odjeljak o integritetu podataka, koji je detaljnije određen u MMF-ovom Okviru procjene kvaliteta podataka (DQAF, Općeniti okvir, juli 2003.)⁶² Taj DQAF daje listu sljedećih komponenti integriteta:

<p>1. Jamstva integriteta</p> <p><i>Čvrsto pridržavanje principa objektivnosti u prikupljanju, obradi i širenju statistika.</i></p>	<p>1.1. Profesionalnost <i>Statističke politike i prakse vođene su profesionalnim principima</i></p> <p>1.2. Transparentnost <i>Statističke politike i prakse su transparentne</i></p> <p>1.3. Etički standardi <i>Politike i prakse rukovođene su etičkim standardima.</i></p>	<p>1.1.1 Statistike se prave na nepristrasan način.</p> <p>1.1.2 Odabir izvora i statističkih tehnika, kao i odluke o širenju informacija, rukovođene su isključivo statističkim principima.</p> <p>1.1.3 Relevantno statističko tijelo ima pravo komentirati pogrešno tumačenje podataka i njihovu zloupotrebu.</p> <p>1.2.1 Odredbe i uvjeti pod kojima se statistike prikupljaju, obrađuju i šire dostupne su javnosti</p> <p>1.2.2. Interni vladin pristup statistikama prije njihovog objavljivanja javno se objavljuje.</p> <p>1.2.3 Porizvodi statističkih agencija/jedinica jasno se identificiraju kao takvi</p> <p>1.2.4. Obavijest se daje unaprijed o glavnim promjenama metodologije, izvora podataka i statističkih tehnika.</p> <p>1.3.1. Postoje smjernice za ponašanje osoblja koje su tom osoblju dobro poznate.</p>
--	--	--

Izvor: MMF Sistem širenja uopćenih podataka (GDDS)

⁶⁰ Pogledajte: <http://dsbb.imf.org/Applications/web/sddshome/>

⁶¹ Pogledajte: <http://dssb.imf.org/Applications/web/gdds/gddshome/>

⁶² Pogledajte: <http://www.imf.org/external/np/sta/dsbb/2003/eng/dqaf.htm>

4. Ove komponente uključuju principe nepristrasnosti (dio 1. temeljnog principa UN-a), profesionalne nezavisnosti (2. UN-ov princip), pravo na komentiranje pogrešnog tumačenja i zloupotrebe (4. princip), transparentnost u smislu izvora i metoda (3. UN-ov princip) i pravila prema kojima djeluju proizvođači statističkih podataka (6. UN-ov princip), transparentnost i nepristrasnost u širenju informacija (dio 1. UN-ovog principa) i smjernice za osoblje vezano za etičke standarde. Međutim, koncept integriteta je općenit koncept koji, ako se primjenjuje na cjelokupne statističke sisteme a ne samo na određeni statistički ishod, može pokriti svih deset temeljnih principa a posebno 6. princip o povjerljivosti.

5. Posljednja komponenta MMF-ovog okvira ilustrira poentu da je ugradnja principa u zakone vrlo bitna, ali ne sama po sebi dovoljna. Ovi se principi trebaju prenijeti s jedne strane na institucionalne mjere zaštite, a s druge strane na smjernice za osoblje i na procese u kojima se donose odluke, posebno za granične slučajeve, i to na takav način da se izgradi jedan skup konzistentne sudske prakse unutar statističkog sistema ili barem unutar nacionalnog statističkog ureda. Ove smjernice za etičko profesionalno ponašanje trebaju se tumačiti od strane osoblja, kroz obuku i provođenje, kao dio njihovog svakodnevnog rada na prikupljanju, obradi i širenju informacija. Iskusniji statističari u nacionalnim statističkim uredima trebaju dati uzor za ponašanje svom drugom osoblju u ovom smislu i doprinijeti promoviranju etičkih temelja zvanične statistike kod svih partnera, medija i javnosti.

6. Ovi principi predstavljaju formulaciju profesionalnih i etičkih standarda neophodnih za osiguranje vjerodostojnosti rezultata zvanične statistike od strane svih korisnika i za osiguranje integriteta nacionalnih institucija koje djeluju kao proizvođači zvaničnih statistika. Oni su namijenjeni za primjenu na sva tematska područja zvanične statistike, na sve nacionalne proizvođače zvaničnih statistika i na sve procese koji postoje u proizvodnji i širenju zvaničnih statistika. Oni bi trebali biti mjerilo nacionalne legislative koja definira institucionalni okvir zvaničnih statistika i mjerilo za ponašanje svog osoblja uključenog u ove procese. Mnoge su zemlje razvile okvirni statistički zakon koji zadovoljava ove kriterije.

7. Pojam nacionalnog statističkog sistema ovdje se koristi kao zbir svih javnih tijela koja proizvode zvanične statistike u smislu definiranom relevantnim domaćim zakonodavstvom. Osmi princip traži da proizvođači statistika ne djeluju samostalno, već da budu koordinirani. Pored toga, statistički sistem treba uključivati sva tijela za koordinaciju i savjetodavna tijela za zvaničnu statistiku koja su predviđena statističkom legislativom ili uspostavljena na osnovu takve legislative.

8. U slučaju javnih tijela, izuzev nacionalnog statističkog ureda (ili statističkih ureda na regionalnom i lokalnom nivou) koja djeluju kao proizvođači zvaničnih statistika, temeljni principi zvanične statistike podrazumijevaju da su statistički zadaci predmetom statističke legislative i da su oni jasno odvojeni u organizacijskoj šemi od drugih zadataka koje taj odjel, ministarstvo ili agencija obavlja. Stoga pojam proizvođača zvaničnih statistika (i statističkog sistema) ne mora nužno uključivati cijelo ministarstvo, odjel ili agenciju već samo one organizacijske podjedinice koje imaju redovni zadatak

proizvodnje zvaničnih statistika u gore navedenom smislu. Sve vladine jedinice, osim proizvođača definiranih na ovaj način, smatraju se potencijalnim korisnicima zvaničnih statistika. Ovo pojašnjenje je važno jer se pojam profesionalne nezavisnosti odnosi na ovu granicu kod donošenja odluka unutar statističkog sistema. Također, razmjena podataka koji podliježu statističkoj povjerljivosti ne treba biti proširena na druge vladine jedinice osim proizvođača statistika kako je gore definirano i istraživačkih institucija.

9. Popis stanovništva i stambenog fonda je jedna od aktivnosti nacionalnih zvaničnih statistika koja je javno najviše vidljiva, i stoga je pridržavanje ovih principa od naročite važnosti. Nacionalni statistički uredi moraju osigurati da je popis stanovništva, i u stvarnosti i u poimanju korisnika i ispitanika, u skladu sa ovim principima tako da se ne kompromitira vjerodostojnost ne samo popisa nego i cijelog nacionalnog statističkog ureda i cijelog statističkog sistema. Stoga se preporučuje da svaka posebna legislativa vezana za popise stanovništva, u zemljama gdje su na snazi općeniti statistički zakoni koji eksplicitno priznaju temeljne principe, eksplicitno prizna primjenjivost ovih principa na popis.

Povjerljivost

10. U kontekstu popisa stanovništva, najvažniji princip za stanovništvo koje pruža informacije je povjerljiva upotreba osobnih informacija. Šesti princip koji se odnosi na korištenje pojedinačnih podataka od strane statističkih organa, bez obzira da li se ti podaci odnose na fizičke ili pravne osobe⁶³, kaže da korištenje treba biti strogo povjerljivo i da se podaci trebaju isključivo koristiti za statističke svrhe. Kada se prikupljaju pojedinačni podaci od ispitanika putem ispitivanja ili popisa, statistički proizvođači moraju vrlo jasno izraziti ovo jamstvo, a to je vrlo često ugrađeno u domaće zakone većine zemalja, kako bi ubijedili ispitanike da učestvuju i da daju tačne informacije. Termin "statističke svrhe"⁶⁴ u ovom kontekstu ne uključuje korištenje takvih informacija za bilo kakvo donošenje odluka od strane vladinih tijela ili tijela u javnom sektoru (uključujući i sudove) usmjerenih na individualnu jedinicu. Dakle, to eliminiira moguće shvatanje ispitanika da se osobne informacije koje oni daju o sebi u dobroj namjeri mogu koristiti protiv njih. Drugo, taj princip osigurava da se statistički proizvođači vide kao neko ko ozbiljno shvata zabrinutost ispitanika o privatnosti informacija koje daju.

11. Najočigledniji način da se statistički proizvođači pridržavaju ovoga principa je takozvani "jednosmjerni" princip za individualne podatke koji se odnose na zaštićene jedinice. Statistički proizvođači mogu primiti takve podatke, ali, osim dva izuzetka navedena u tekstu ispod, ne trebaju ih nikada odati ili dati pristup takvim podacima. Jednosmjerni princip treba se primijeniti na sve individualne podatke, bez obzira na izvor (popis, ispitivanje ili administrativni izvor). Ispitivanje i administrativni podaci trebaju

⁶³ Zaštita statističke jedinice "fizička osoba" nije efikasna ako se i "domaćinstvo" također ne zaštiti. Prebivališta ili zgrade se ne zaštićuju osim ako postoji neizravni rizik odavanja informacija o pojedincima.

⁶⁴ Termin "statistička svrha" ne treba se tumačiti kao dozvola korištenja pojedinačnih informacija za tabele. Statističke svrhe također pokrivaju uporedbu pojedinačnih informacija sa drugim izvorima zvaničnih statistika.

biti pokriveni istim odredbama statističke povjerljivosti u svim fazama prikupljanja, obrade i širenja informacija od trenutka kada se predaju statističkom proizvođaču.

12. Statistička legislativa može propisati dva izuzetka od zabrane statističkim tijelima da djelimično daju pristup zaštićenim individualnim informacijama: razmjena pojedinačnih informacija između statističkih proizvođača unutar istog nacionalnog statističkog sistema i davanje pristupa dokumentima sa individualnim mikro-podacima, pod određenim uvjetima, dobronamjernim istraživačima. Detalji o ovom drugom slučaju su opisani u poglavlju o metodologiji. Prvi se izuzetak mora strogo ograničiti na statističke svrhe, a drugi se izuzetak ograničava na tabeliranje/analize pod istraživačevom vlastitom odgovornošću⁶⁵. Zbog zabrane nestatističkog korištenja mikro-podataka, korištenje prvog izuzetka je posebno osjetljivo ako je statistički proizvođač koji prima podatke odjel neke veće vladine jedinice čiji je glavni cilj nestatističko korištenje podataka, a u tom slučaju je minimalni uvjet da nacionalna statistička legislativa mora biti potpuno primjenjiva na statističkog proizvođača kako bi on imao pravo da prima povjerljive mikro podatke iz popisa od nacionalnog statističkog ureda.

13. Od primarnog je značaja da se nacionalni statistički uredi vide kao potpuno pouzdana tijela s obzirom na povjerljivost podataka. Iz ovog razloga, zahtjev za davanjem individualnih podataka za nestatističke svrhe treba uvijek odbiti. Ako je, na osnovu legislative koja se odnosi na druga područja osim statistike, takav pristup podacima za nestatističke svrhe zakonit (na primjer u slučaju podataka koji dolaze iz administrativnih izvora, ili u slučaju popisa sa dvojnog svrhom), takav pristup treba dozvoliti odgovarajuće vladino tijelo a ne nacionalni statistički ured.

14. Šesti princip podrazumijeva ne samo isključenu mogućnost odavanja informacija direktnom identifikacijom jedinica (putem imena, adresa, ili opšte dostupnih identifikacijskih brojeva) nego i isključivanje mogućnosti indirektno identifikacije (putem kombinacije značajki, ili kao dio usko definiranog malog skupa jedinica). On takođe podrazumijeva stroga sigurnosna pravila za rukovanje upitnicima i spremanje pojedinačnih podataka. Preporuke u kontekstu popisa stanovništva predstavljene su detaljnije u poglavlju II.

Profesionalna neovisnost

15. Razgraničavanje profesionalne neovisnosti za statističku organizaciju je važno. To se posebno odnosi na operacije poput popisa stanovništva, gdje nacionalni statistički ured zavisi od vladinog budžeta u smislu finansiranja (na nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou, i još od međunarodnih donatora gdje je to primjenljivo). Princip "profesionalne" neovisnosti se dakle može sažeto prikazati na takav način da se on bavi dijelom zvaničnih statistika koji odgovara na pitanje "kako" (to jest kako se zvanične statistike proizvode i šire). Međutim, ovaj princip se ne širi na dio koji odgovara na pitanje "šta" (to jest na odluke o tome koje značajke u društvu su dovoljno relevantne da

⁶⁵ Oba se izuzetka mogu ograničiti na nacionalne partnere, ili se proširiti i na satističke odjele regionalnih i međunarodnih organizacija u prvom slučaju, ili istraživača iz vana ili članova međunarodnih istraživačkih mreža u drugom slučaju. Nacionalne legislative i prakse razlikuju se u tom pogledu.

budu mjerene korištenjem aktivnosti zvaničnih statistika finansiranih vladinim sredstvima i odluke o učestalosti takvih mjerenja i glavnom raščlanjivanju tih značajki obzirom na suštinski uticaj koji to ima na finansijska sredstva).

16. U smislu procesa, profesionalna neovisnost znači da će, iako će razni partneri u procesu a posebno glavni korisnici biti konzultirani vezano za profesionalna pitanja, odluke o aspektima vezanim za "kako" biti donošene u potpunosti unutar sistema zvaničnih statistika, a ne od strane vlade ili nekog političkog tijela. "Unutar statističkog sistema" može značiti od strane šefa nacionalnog statističkog ureda s tim što se za važnija pitanja može uključiti savjetodavni odbor koji djeluje kao statističko vijeće uspostavljeno relevantnom legislativom o zvaničnoj statistici ili neko tijelo sastavljeno od svih ili nekih proizvođača unutar nacionalnog statističkog sistema. U slučaju popisa stanovništva, popisni zakon može dozvoliti posebnom popisnom komitetu da ima ulogu u takvim odlukama. Koji god oblik ima mehanizam donošenja odluka unutar statističkog sistema u zemlji, ključno je da je u relevantni zakon ugrađena jasna odredba da su sva tijela koja su uključena u mehanizam podložna temeljnim principima (a poželjno je da su oni također ugrađeni u opšti statistički zakon). Što se tiče dijela zvanične statistike koji se bavi pitanjem "šta" kako je gore opisano (a što uključuje odluke o sredstvima i prioritetima), a koji ne spada u okvir profesionalne neovisnosti, podjela uloga je potpuno suprotna; dok će većina prijedloga za takve odluke biti napravljena od strane raznih aktera u statističkom sistemu na koordiniran način, odluke će se donositi na političkom nivou, bilo to od strane ministra, vlade ili parlamenta.

17. Mjesto povlačenja linije između "šta" i "kako" može se razlikovati od zemlje do zemlje. Poimanje integriteta nacionalnog statističkog ureda je toliko veliko u nekim zemljama da šef te organizacije može čak biti u poziciji da odlučuje o raspoređivanju cjelokupnih sredstava za zvaničnu statistiku između tematskih područja (a samo se o ukupnom budžetu odlučuje na političkom nivou u sklopu budžetskog procesa). Međutim, postoje suštinska pitanja koja spadaju pod principe profesionalne neovisnosti koja nikad ne bi trebala biti predmetom odluka nekog političkog tijela.

18. Takva pitanja uključuju:

- (a) Kreiranje instrumenata za prikupljanje podataka za zvanične statistike vezano za pokrivenost, upitnike i terminologiju korištenu u tom pogledu, odabir jedinica ispitnika (ako se ne pokriva cjelokupno stanovništvo). Ovo se proširuje i na izradu pilot ispitivanja i ispitivanja koja slijede nakon popisa;
- (b) Odabir administrativnih izvora koji će se koristiti u pripremi popisa, ili (kao što je slučaj sa popisima zasnovanim na registrima) u fazi implementacije;
- (c) Nastavak aktivnosti vezano za neodaziv u slučaju prikupljanja primarnih podataka ili proces verifikacije administrativnih podataka od strane osoba na koje se oni odnose i odgovarajući nastavak aktivnosti vezano za neodaziv kod ovog pristupa;
- (d) Odabir metoda i strategija za editovanje sirovih podataka (iz prikupljanja primarnih podataka ili iz administrativnih izvora), za ubacivanje nedostajućih informacija ili za ispravku pogrešnih informacija, za klasificiranje pitanja

otvorenog tipa i za kombiniranje različitih izvora na najbolje moguće načine (na nivou jedinica ili na zbirnom nivou);

(e) Odabir grupa podataka koji će se dobiti iz popisa a koji će se slati kao rezultati zvaničnih statistika, uključujući i terminologiju korištenu za ove grupe i načine na koji su dobijene;

(f) Načini na koje će se ovi rezultati širiti s punim poštivanjem relevantnih temeljnih principa, uključujući i vrijeme objave informacija;

(g) Standardi, metode i procesi kontrole kvaliteta za različite korake operacija i odluke o tome da li se određeni skupovi informacija ne mogu objaviti zbog nedovoljne kvalitete;

(h) Načini na koje se koriste podaci iz popisa za poboljšavanje drugih rezultata ili aktivnosti zvaničnih statistika (određivanje referentnih tački vremenskih nizova, korištenje kao okvira za uzorkovanje); i

(i) Način na koji se popisni editovani podaci na nivou jedinica organiziraju, potkrepljuju i spremaju kako bi se omogućilo dodatno tabeliranje na zahtjev prema specifikacijama pojedinačnih korisnika (statističke usluge) i za kasniju upotrebu u zvaničnoj statistici (analitičke studije).

19. Korisno je pomenuti dvije općenite ocjene vezane za profesionalnu neovisnost u odlučivanju o dijelu statistika koji odgovara na pitanje "kako". Na primjer, konačna odluka može legitimno ostati na političkom nivou bez da je to u kontradikciji sa temeljnim principima. Prvo pitanje je vezano za drugi temeljni princip: pitanje opterećenja za ispitivanje u prikupljanju primarnih podataka (peti princip). To uključuje obaveze odaziva, te razmatranje da li se određena pitanja, posebno u kontekstu popisa, mogu smatrati prevelikim zadiranjem u privatnost, te pitanje kazni za ispitanike koji odbiju da se odazovu. Drugo se pitanje odnosi na podjelu rada i raspoređivanje odgovornosti među raznim akterima i tijelima statističkog sistema u nekoj zemlji, a vezano za različite dijelove statističkog programa u toj zemlji, pod pretpostavkom da svi oni podliježu nacionalnoj legislativi. Za osnovne operacije poput popisa koji je isključivo namijenjen za statističke svrhe, okvirna odgovornost obično stoji na nacionalnom statističkom uredu kao glavnom proizvođaču zvaničnih statistika i koordinatoru statističkog sistema, čak i kada se određeni elementi dodjeljuju drugim akterima u statističkom sistemu.

20. U kontekstu tradicionalnog popisa stanovništva detalji koji se ugrađuju u zakon i pomoćnu regulativu zasnovanu na tom zakonu često su puno detaljniji nego oni koji se odnose na prikupljanja primarnih podataka za zvanične statistike kao što su ispitivanja uzoraka. Stoga postoji određeni rizik da se politička tijela umiješaju u odluke koje su gore navedene kao suština profesionalne neovisnosti. Takvi zakonski tekstovi ne trebaju ići dalje od izlistavanja značajki koje se trebaju obuhvatiti popisom na jedan uopšten način, dok tačan tekst samih pitanja u upitniku treba ostaviti statističkom sistemu. Zakonski tekstovi o popisu ne trebaju sadržavati iscrpne liste tabela koje će biti izlazni produkti, ali ako se na zakonskom nivou smatra da je neka specifikacija izlaznih produkata neizbježna, ona treba biti data u uopštenom smislu ostavljajući tačne definicije i metode grupisanja podataka u potpunosti statističkom sistemu. Najvažniji aspekti

specifikacije izlaznih podataka u zakonskom smislu odnose se na nepristrasnost i možda na pravovremenost.

21. Kod vršenja odabira u skladu sa profesionalnom neovisnošću, odgovorni akteri unutar statističkog sistema "trebaju odlučivati strogo prema profesionalnim principima, uključujući naučne principe i profesionalnu etiku" (drugi princip) tako da su rezultati zvanične statistike što je moguće pouzdanija slika značajki društva. U većini slučajeva, takve se odluke ne donose uzalud; postoji priznat skup međunarodnih i nacionalnih profesionalnih standarda i pozitivnih profesionalnih iskustava zvanične statistike za mnoge od gore pobrojanih odluka; oni se mogu, a u većini slučajeva i trebaju, smatrati vladinim izborom na nacionalnom nivou, ne samo zato što omogućuju međunarodnu uporedbu, nego uglavnom zato što nude nepristrason i profesionalno pouzdano rješenje metodoloških pitanja.

22. Poseban problem profesionalne neovisnosti u kontekstu popisa može se javiti iz pritiska od strane određenih ministarstava ili vanjskih interesnih grupa za uključivanjem određenih značajki, dok profesionalna razmišljanja govore, na osnovu ranijeg iskustva u istoj zemlji ili u drugim zemljama, da su drugi oblici prikupljanja primarnih podataka, kao na primjer ispitivanja uzoraka koja nisu povezana sa iscrpnim popisom sa obaveznim odazivom, prikladniji za dobijanje pouzdanijih podataka ili za dobijanje podataka sa manje troškova. Čini se da za takve korisnike uključivanje neke teme u popis predstavlja neku vrstu priznavanja važnosti te teme u poređenju sa njenim uključivajem samo u ispitivanje uzoraka za zvanične statistike. To je tipičan primjer neprofesionalnog razmišljanja koje treba ostaviti van procesa odlučivanja. Ako se na političkom nivou odluči da se takve značajke moraju uključiti uprkos suprotnom metodološkom savjetu nacionalnog statističkog ureda, distribucija rezultata za te značajke će i dalje biti predmetom minimalnog nivoa kvaliteta koji treba postići, kako je to definirano u statističkom sistemu.

Nepristrasnost

23. Nepristrasnost je važan pojam u svim fazama statističke proizvodnje i procesa širenja podataka. Ona podrazumijeva, između ostalog, korištenje činjenične i ustaljene terminologije pri objavi rezultata, korištenje razumljive neuvredljive terminologije u upitnicima i izbjegavanje/korekciju bilo kakvih sistemskih grešaka u prikupljanju, obradi i predstavljanju rezultata, kao što je potpuno izostavljanje određenih grupa stanovništva. Međutim, najvažniji je aspekt nepristrasnost u omogućavanju pristupa rezultatima zvanične statistike za sve korisnike.

24. Nepristrasnost u objavi informacija ima nekoliko aspekata; svi rezultati koji se označe kao zvanični moraju biti javno dostupni, a širenje ovih rezultata treba biti istovremeno za sve korisnike, uključujući i vladine korisnike, i to na dan određen statističkim sistemom a ne određen od strane vlade. Dakle, dobra je praksa da nacionalni statistički uredi imaju unaprijed napravljen kalendar izdavanja podataka. Taj se kalendar može stalno mijenjati, tako da datumi objave podataka postaju vremenom sve precizniji. Rezultati se mogu

objaviti kao privremeni i kao konačni kako bi se objavili na vrijeme, ali princip nepristrasnosti u širenju informacija mora se poštovati u svim slučajevima.

25. Kao i sa drugim pitanjima vezanim za profesionalnu neovisnost, odabir rezultata i izbor datuma za objavu rezultata moraju se zasnivati na profesionalnim principima. Kada se podaci provjere u smislu konzistentnosti i kvaliteta, oni se trebaju što prije objaviti. Zabrinutost oko toga da bi određeni rezultati mogli biti nedobrodošli ili mogli doći u loše vrijeme sa stanovišta vlade ili drugih važnih partnera ne treba se nikada uzimati u obzir, bez obzira da li se ta zabrinutost izražava direktno ili samo kao pretpostavka od strane statističara. To bi bila povreda temeljnih principa. Širenje informacija je dio zvanične statistike gdje postoji najveća vjerovatnoća da će biti pokušaja da se umanju strogo pridržavanje integriteta. Stoga je veoma važno da je nacionalni statistički ured već stekao reputaciju da je strog u tom smislu u svim područjima zvanične statistike, tako da nema prostora za odstupanja od uspostavljenog standarda u posebnom slučaju popisa stanovništva. Ako ne postoji jasno uspostavljena reputacija od ranije, popis stanovništva je, kroz svoj javni profil, odlična prilika da se izgradi i promovira novi standard integriteta koji će se primjenjivati za zvanične statistike tokom i nakon popisa.

26. MMF-ove specifikacije integriteta pominju da se informacije određenim vladinim odjelima mogu dati unaprijed uz embargo, ali ovakvi se postupci moraju objaviti. Svrha ovakvih informacija koje se daju unaprijed je da se ključni korisnici u vladi mogu pripremiti za odgovore na pitanja medija vezano za posljedice ovih rezultata na politike. Razlog nije da se oni pozovu da komentiraju način na koji nacionalni statistički ured objavljuje informacije. Stoga, te informacije koje se daju unaprijed, ako se uopšte daju, moraju biti ograničene vremenski (ne smiju prelaziti jedan dan), zato što povećanje vremenskog perioda povlači veći rizik od kršenja embarga ili od pokušaja za uplitanjem u širenje informacija od strane nacionalnog statističkog ureda.

27. Često zanemaren, ali ključan dio i profesionalne neovisnosti i nepristrasnosti, je odabir terminologije za rezultate koji će se objaviti. Odluke o ovoj terminologiji trebaju se napraviti potpuno unutar statističkog sistema (to jest ne trebaju biti nametnute iz vana) i moraju odražavati nepristrasnost. Stoga bi trebalo postojati ograničenje za korištenje krilatica ili jezika zagovaranja određenih politika u objavama zvaničnih statističara.

28. Praksa se u raznim zemljama može razlikovati u smislu šta podrazumijeva nepristrasnost u davanju tumačenja prilikom objave novih rezultata. Minimalno bi trebalo dodati definicije i druga tehnička objašnjenja o pokrivenosti i tačnosti rezultata, tako da barem stručni korisnici mogu dobiti smjernice o ispravnom korištenju podataka. U pogledu širenja informacija medijima i javnosti u cjelini, to možda neće biti dovoljno, posebno za referentne rezultate kao što je popis. Potrebno je dodati objašnjenja koja će pomoći medijima, a putem njih i javnosti, da razumiju najvažnije elemente te nove informacije i da preobrazu kvantitativnu informaciju u svakodnevni jezik koji se lako može razumjeti i povezati sa drugim, nestatističkim informacijama ali bez ugrožavanja nepristrasnosti. Kao minimalni uvjet, dužnost je nacionalnog statističkog ureda da razluči, u kvantitativnom smislu, između promjena/razlika koje uzrokovanih mogućim promjenama metodologije i onih koje odgovaraju "stvarnim" promjenama ili razlikama.

29. Odabir najvažnijih elemenata među mnogim aspektima novih popisnih rezultata za takozvano "pripovijedanje"⁶⁶ nije uvijek lako, ali promjene evidentirane tokom vremena, na raznim lokacijama (i unutar i između zemalja) i među populacijskim grupama su svakako prvi pristup koji obećava rezultate. Poruka za medije i javnost svakako je obogaćena komentarima koji ukazuju na uzročnike takvih promjena ili na razlike među grupama i područjima koje se pojavljuju u rezultatima; ali da se ne bi ugrozila nepristrasnost komentari ove prirode koje daju zvanični statističari moraju biti potkrijepljeni činjenicama i nikada ne trebaju davati preporuke za pravljenje politike. MMF-ov DQAF insistira (pogledajte paragraf 750) da se "produkti statističkih agencija/jedinica jasno definiraju kao takvi" ili, drugim riječima, da komentari drugih jedinica izuzev nacionalnog statističkog ureda, bez obzira da li ti komentari sadrže preporuke za pravljenje politike ili ne, trebaju jasno biti odvojeni od produkata i objava nacionalnog statističkog ureda. Umjetnost dodavanja relevantnih komentara statističkim objavama stiže se iskustvom i povratnim informacijama od korisnika, a treba se zasnivati na općenitoj politici nacionalnih statističkih ureda primjenjivoj na sva područja. Princip nepristrasnosti mora izbjegavati svaki pristrasan žargon. Rizik od pristrasnosti informacija se posebno očituje pri korištenju grafikona i mapa, gdje je prvi utisak preovladavajući za većinu nestručnih korisnika.

30. I dok je stroga primjena principa istodobnog širenja informacija svim korisnicima standardna za ekonomske statistike, ponekad se manje strogo primjenjuje u demografskim i socijalnim statistikama. Nema profesionalnog razloga zašto se održava takva razlika između tematskih područja. Jedan argument je to što se zbog niske periodičnosti određenih demografskih i socijalnih rezultata, ovi rezultati moraju raspraviti i verificirati uz pomoć vanjskih stručnjaka prije nego što se objave. Međutim, upravljanje kvalitetom je integralni dio statističkih procesa bez obzira o kom se tematskom području ili periodičnosti radi, a kada upravljanje kvalitetom uključuje pomoć vanjskih stručnjaka statistički proizvođači moraju osigurati da se neće desiti curenje informacija ministarstvima ili interesnim skupinama kao nusprodukt tog procesa osiguranja kvaliteta. Taj se rizik minimizira kada se neophodna ekspertiza za kontrolu kvaliteta nalazi unutar statističkog ureda ili barem unutar nacionalnog statističkog sistema.

31. Poseban problem u kontekstu nepristrasnosti proističe iz korištenja zbirnih popisnih rezultata za "svrhe raspodjele sredstava". To pokriva upotrebe kao što je raspodjela mjesta u parlamentu ili drugim tijelima proporcionalna sa brojem stanovnika te referentne grupe, ili za finansiranje lokalnih vlada iz nacionalnog budžeta na osnovu statističkih parametara, kao što je referentna grupa stanovništva. To također pokriva šeme gdje se finansiranje veže uz kriterij podobnosti za lokalne ili regionalne jedinice, a jedan od njih je i populacijski prag (ili omjer populacije). Kada se referentna vrijednost obnavlja tokom novog kruga popisa, strahovi da će rezultati biti nepovoljni za jedno ili drugo tijelo, ili da će bit nepravedni, mogu se predstaviti nacionalnom statističkom uredu kako bi se uticalo na odabir metoda. Ali ovo može uvesti pristrasnost i otklone od dobrih profesionalnih praksi i standarda, a time i kršenje principa nepristrasnosti zvanične statistike, obzirom da

⁶⁶ UNECE: <http://www.unece.org/stats/documents/writing/>

takva razmišljanja (kao i razmišljanja o tome kakav će to utjecaj imati na kotiranje zemlje na međunarodnom nivou) ne bi trebala imati uticaja na odabir metoda.

32. Odgovor na ovakve zabrinutosti, a koji je potpuno usklađen sa principima integriteta je razjasniti odgovornosti zvaničnih statističara i onih koji su odgovorni za proces raspodjele sredstava u svjetlu temeljnih principa. Odluka leži na ovim drugim, a ne na zvaničnim statističarima, o statističkim parametrima (i određenim subjektivnim vrijednostima za zbirne rezultate) koji će biti ključ njihovih odluka o raspodjeli ili podobnosti. Međutim, njihov izbor nije ograničen rezultatima zvanične statistike objavljenim od strane nacionalnih statističkih ureda; druge opcije mogu biti podskup zvaničnih okvirnih rezultata (to jest bez nekih komponenti) ili "ubrajanje" nekih elemenata koji se mjere zasebno (pod uvjetom da su dovoljno pouzdane statistike dostupne za te elemente). Nacionalni statistički uredi trebaju svakako biti sposobni izraditi svaki odgovor prema specifikacijama korisnika. Međutim, to ne bi trebalo zamijeniti zvanično objavljene referentne rezultate definirane od strane statističara, nego radije biti dodatni produkt sa vlastitim statusom. Razlika između ovo dvoje je to što nacionalni statistički ured snosi punu odgovornost za zvanične rezultate, dok je za koncept baziran na zahtjevima korisnika nacionalni statistički ured jedino odgovoran za tačnost informacija. Odgovornost za taj koncept i za terminologiju leži na korisnicima van statističkog sistema.

Institucionalni zaštitnici nacionalnog statističkog ureda koji proizilaze iz profesionalne neovisnosti i nepristrasnosti

33. Povjerljivost, profesionalna neovisnost i nepristrasnost su ključni sastojci integriteta nacionalnog statističkog ureda i cijelog statističkog sistema sa stanovišta korisnika i ispitanika. Nije dovoljno da se ovi principi spomenu u zakonima. Oni se moraju povezati sa institucionalnim i organizacionim jemcima za nacionalne statističke urede i njihovog šefa. Postojanje (i poštivanje) ovih zaštitnika i jasno provođenje svih temeljnih principa u svakodnevnom radu nacionalnog statističkog ureda su ključni za izgradnju i održavanje povjerenja u očima medija, javnosti, svih korisnika i ispitanika podjednako.

34. Prvo i najvažnije, nacionalni statistički ured mora biti oslobođen svih nestatističkih zadataka koji mogu stvoriti sukob interesa sa njegovim suštinskim zadatkom proizvodnje nepristrasnih statistika o relevantnim pojavama u društvu, ili sa njegovom obavezom da individualne podatke koristi isključivo za statističke svrhe. Svaki takav zadatak bi spriječio da nacionalni statistički ured bude prihvaćen kao nepristrasan i postojao bi rizik da bi on bio izjednačavan sa instrumentom zagovaranja vladinih politika.

35. Drugo, ključno je da ne postoji zvanični ili nezvanični proces odobravanja objave podataka koji uključuje vladina tijela van statističkog sistema, bez obzira koje područje zvanične statistike je u pitanju, uključujući i popis. Nacionalni statistički uredi moraju imati pravo da direktno komuniciraju sa medijima kako bi ispunili svoju funkciju širenja informacija, bez prisile da svoje poruke kanališu putem posrednih vladinih tijela.

36. Treće, kao nužna posljedica profesionalne neovisnosti, šef nacionalnog statističkog ureda ima punu odgovornost za profesionalni kvalitet rezultata, za integritet cijelog lanca procesa koji dovode do tih rezultata i za striktnu primjenu pravila povjerljivosti individualnih podataka. Proces odabira i imenovanja šefa nacionalnog statističkog ureda i drugog višeg osoblja, i zakonske i druge mjere zaštite šefa od uticaja vlade ili pritiska drugih interesnih grupa o pitanjima koja spadaju pod profesionalnu neovisnost ili utiču na nepristrasnost ili povjerljivost, je od suštinskog značaja za integritet i shvatanje integriteta zvanične statistike.

37. U kontekstu popisa, posebno organizacijsko pitanje sa posljedicama na integritet može nastati kroz uključivanje u proces prikupljanja podataka putem tradicionalnih popisa vladinih tijela koja se ne smatraju dijelom statističkog sistema, a posebno tijela na lokalnom i regionalnom nivou. Takva tijela mogu imati i druge odgovornosti osim zvaničnih statistika koje potencijalno mogu stvoriti sukob interesa. Stoga je važno, pored definiranja zakonom da oni u potpunosti podliježu temeljnim principima osobito što se tiče povjerljivosti, i to za sve aktivnosti u kontekstu popisa, da se uspostavljaju i provode i metode za provjeru njihovog pridržavanja ovih principa kao dio procesa kontrole kvaliteta. Obzirom na kriterij pogodnosti (ili nepogodnosti) lokalne administracije mogu također doći u iskušenje da utiču na ukupne rezultate za svoje područje kao bi povećale (ili smanjile) izgleda da uđu u neku vladinu šemu (na primjer uvođenje dvojezične administracije ako jezička manjina dosegne određeni procenat ukupnog stanovništva). U takvim slučajevima, posebne organizacijske mjere koje osiguravaju provjere i balanse na lokalnom nivou mogu se uspostaviti kao obavezne u sklopu popisne legislative i to pored mjera nacionalnog statističkog ureda za kontrolu kvaliteta.

38. U slučaju kada određeni dijelovi aktivnosti zvanične statistike bivaju eksternalizirani privatnim tijelima (a što može biti isplativo rješenje za velike i neučestale operacije kao što je popis) njihovi ugovori trebaju navesti obaveze ugovorne strane koje su iste kao da te iste aktivnosti provodi nacionalni statistički ured. Svaka obrada podataka od strane takvih potpisnika ugovora može se koristiti samo od strane privatnog potpisnika ugovora u okviru odredbi ugovora, isključujući bilo kakve druge svrhe, bile one statističke ili druge. Popisni zakon treba propisati da su kaznene odredbe takođe primjenljive na osoblje tih ugovornih strana koje radi na popisu u slučaju kršenja, na primjer, odredbi o povjerljivosti. U interesu je tog pojedinačnog potpisnika ugovora da poštuje ove ugovorne odredbe, pošto njihovo nepoštivanje može ugroziti buduće ugovore sa nacionalnim statističkim uredom.

39. Bilo koji oblik delegiranja dijelova popisnih aktivnosti javnim ili privatnim organizacijama ne umanjuje ni na koji način punu odgovornost nacionalnih statističkih ureda za integritet cijelog procesa od početka do kraja kao i za zvanične rezultate.

Transparentnost

40. Princip transparentnosti (treći temeljni princip) je neophodan parnjak profesionalnoj neovisnosti. On osigurava da su zvanični statističari u potpunosti odgovorni društvu korisnika, ispitanika i poreznih obveznika za svoje odluke pod okriljem profesionalne

neovisnosti. Svi korišteni metodi za proces proizvodnje i širenja informacija trebaju biti transparentni, tako da ključni korisnici mogu dovesti u pitanje izbore koji su napravljeni i pitati za razloge. MMF-ov DQAF traži da se da obavijest unaprijed o glavnim izmjenama metodologija prije nego što se rezultati objave. Svako širenje rezultata mora pratiti detaljna informacija o izvorima i metodama, koji bi trebali biti dostupni svima. Ako rezultati ne postignu unaprijed definirani nivo kvaliteta, to treba jasno označiti ili ih uopšte ne izdati, a razloge za to javno objasniti dok je materijal vezan za takvu odluku dostupan za javno ispitivanje. Svaka procjena kvalitete popisnih operacija, ili njenih dijelova, treba također biti javno dostupna.

41. Ako se čini da princip transparentnosti nameće teret na nacionalne statističke urede neophodno je spriječiti i odgovoriti na optužbe za neodgovorno ponašanje ili ponašanje po principu "crne kutije", što je često prvi korak u optuživanju statističara kako bi oni popustili pred uticajima ili pritiscima s ciljem oblikovanja rezultata u određenom smjeru. Transparentnost je neophodna u današnjoj zvaničnoj statistici, obzirom da čak i u slučaju iscrpnih operacija kao što su popisi, rezultati se više ne prikupljaju isključivo kao brojanja učestalosti, zbrojevi ili prosjeci, već prije kao složeni i ponavljajući nizovi algoritama uključujući i komponente "procjene" zasnovane na sređivanju, pripisivanju, izvođenju zaključaka i kombiniranju različitih izvora. Transparentnost je također preduslov za korištenje 4. principa, koji daje pravo svim proizvođačima statistika da komentiraju pogrešno tumačenje i zloupotrebu statistika od strane treće strane (uključujući i vladine korisnike statistika). Odluka o tome kada će se to pravo koristiti spada pod profesionalnu neovisnost, i leži na statističarima bez potrebnog odobrenja van statističkog sistema.

42. Još jedan element transparentnosti je 7. princip, prema kome "zakoni, odredbe i mjere pod kojima djeluje statistički sistem trebaju biti javne". Popisi imaju posebno obiman niz odredbi, uputa i priručnika obzirom na veliki broj osoblja koje se angažira za većinu vrsta popisa, a posebno za tradicionalne. Takav materijal treba biti svima dostupan na njihov zahtjev ili može biti dostupan svima stavljanjem na web stranicu.

Odnos prema ispitanicima

43. Prema 5. principu, opterećenje za ispitanike je problem koji se obavezno mora razmotriti u svim odlukama vezanim za odabir između prikupljanja primarnih i sekundarnih podataka i izgled prikupljanja primarnih podataka. Način na koji se ovaj princip u stvarnosti primjenjuje je, zajedno sa obećanjem da će podaci biti povjerljivi, suština aspekta integriteta u vezi između nacionalnog statističkog ureda i ispitanika. Ovo je osobito važno za prikupljanje primarnih podataka u formi tradicionalnog popisa kada sve osobe u zemlji podliježu obavezi odgovaranja na pitanja.

44. Elementi integriteta u odnosu sa ispitanicima su:

- (a) Odabir pitanja strogo zasnovan na relevantnosti i dokazanoj neprikladnosti manje teških oblika prikupljanja podataka kao što su ispitivanja uzoraka;

- (b) Ozbiljan napor testiranja upitnika u raznim lokalnim sredinama kroz pilot ispitivanja i izvođenje neophodnih zaključaka ispuštanjem nekih problematičnih stavki iz popisa i upućivanjem korisnika na druge oblike prikupljanja podataka;
- (c) Dobro kreirana kampanja za informiranje javnosti, koja počinje dosta prije popisnog datuma;
- (d) Širenje jasnih informacija svakom domaćinstvu, a najkasnije na dan prikupljanja podataka, o svrhama popisa, zakonskoj osnovi, korištenju podataka i javnim tijelima koja imaju pristup individualnim podacima, mjerama zaštite povjerljivosti, obavezama ispitanika i mogućim posljedicama nesuradnje, a sve to kombinirano sa informacijama o tome gdje i kako se mogu dobiti dodatne informacije o popisu;
- (e) Način kontaktiranja domaćinstava i osoba u trenutku prikupljanja podataka koji treba biti srazmjeran, nenametljiv i treba uzimati u obzir osjetljivost nekih skupina stanovništva. To podrazumijeva da je osoblje na terenu dobro upućeno i obučeno i da je odabrano tako da ne poveća otpor ispitanika; i
- (f) Pomno napravljen sistem postepenog podsjećanja/ponovnog kontaktiranja i jasno definirana politika o tome kada se mogu koristiti kaznene odredbe zbog nesuradnje i zbog započinajnja procedure kršenja odredbi.

Dodatak IV: Okvir i implementacija osiguranja kvaliteta

1. Ovaj dodatak prikazuje okvir upravljanja osiguranjem kvaliteta, uključujući i komentare o svakoj dimenziji kvaliteta. I konačno, slijedi i diskusija o tehnikama implementacije velikog broja određenih aktivnosti u toku provođenja popisa.

Upravljački okvir

2. Kvalitetom se mora upravljati na integriran način unutar šireg konteksta poduzimanja cjelokupnog popisnog programa. Upravljanje popisom zahtijevat će doprinos i podršku svih funkcionalnih područja, a u tom kontekstu je potrebno napraviti kompromis kako bi se osigurao odgovarajući balans između kvaliteta i pitanja troškova, opterećenja za ispitanike i drugih činioca. Treba postojati odgovarajuće osoblje koje može govoriti sa stručnošću i autoritetom, a istovremeno imati osjećaj za potrebu prosuđivanja raznih pritisaka koji se međusobno nadmeću a vezani su za dimenzije kvaliteta i druge faktore kako bi se postigao konsenzus. Oni koji su odgovorni za svaki aspekt rada na popisu moraju imati odgovarajuću ekspertizu. Svaki od njih će razviti i provoditi strategije koje se tiču mnogih aspekata kvaliteta. Pri tome oni moraju biti prijemčivi ne samo za svoja lokalna razmišljanja o kvalitetu nego i za međudjelovanje sa drugima i njihovim razmišljanjima o kvalitetu. Od vitalnog su značaja strategije koje omogućuju neophodnu razmjenu informacija i zajedničko razmatranje međusobno povezanih pitanja kvaliteta.

3. Briga o kvalitetu treba dobiti odgovarajuću pažnju tokom kreiranja, provođenja i procjene. Stručnjaci o tematskim područjima će donijeti svoje znanje o sadržaju, potrebama klijenata, relevantnosti i usklađenosti. Statistički metodolozi donijet će ekspertizu o statističkim metodama i kompromisima vezanim za kvalitet podataka, a posebno u vezi sa tačnošću, pravovremenosti i troškovima. Stručnjaci za operacije donijet će iskustvo u operativnim metodama i pitanjima vezanim za praktičnost, efikasnost, osoblje na terenu, ispitanike i operativno osiguranje kvaliteta i kontrolu. Sistemski će stručnjaci donijeti znanje o tehnološkim standardima i sredstvima koja će pomoći postizanju kvaliteta, a posebno u vezi sa dimenzijama pravovremenosti i tačnosti. U suradnji sa stručnjacima o tematskim područjima, stručnjaci za širenje podataka će unijeti fokus na pristupačnost i tumačivost podataka.

Omogućiti relevantnost

4. Programi i izlazni podaci nacionalnog statističkog ureda moraju odražavati najvažnije potrebe za informacijama u svojoj zemlji. Relevantnost podataka za popis mora se stoga rukovoditi ovim širokim kontekstom. To se radi putem procesa procjene relevantnosti sadržaja prethodnih popisa i putem identificiranja novih informacionih potreba ili onih koje su tek u nastajanju, a koje se mogu zadovoljiti putem popisa. Glavni procesi potrebni da se ovo postigne mogu se opisati kao: mehanizmi prijema povratnih informacija od klijenata i aktera; pregled programa i analiza podataka. Informacije iz ovih procesa mogu se zatim koristiti da se osigura relevantnost popisnog sadržaja i rezultata.

5. Važni mehanizmi povratnih informacija mogu uključivati konsultacije sa ključnim vladinim odjelima i agencijama, savjete od profesionalnih savjetodavnih odbora u glavnim tematskim područjima; povratne informacije od korisnika i istraživanje tržišta; ad hoc konsultacije sa interesnim grupama; i uvezivanje sa statističkim uredima iz drugih zemalja.

6. Dok je primarna svrha analize podataka da se unaprijedi razumijevanje neke pojave, ona također daje povratnu informaciju o prikladnosti i potpunosti podataka korištenih u analizi. Identificiranje pitanja na koja popisni podaci ne mogu odgovoriti ukazuje na nedostatke i slabosti. Ovo se mora posmatrati u kontekstu analitičkog potencijala drugih podataka u posjedu statističkog ureda.

Omogućiti tačnost

7. Omogućavanje tačnosti zahtijeva pažnju tokom tri ključne faze popisnog procesa: kreiranje, provođenje i procjena.

8. Parametri dizajna i odluke imat će direktan uticaj na tačnost. Postizanje tačnosti – a također i nivoa pravovremenosti i usklađenosti – zavisiće od eksplicitnih uspostavljenih metoda i procesa osiguranja kvaliteta ugrađenih radi identificiranja i kontrole mogućih grešaka u raznim etapama popisa. Veliki broj ključnih aspekata dizajna moraju se uzeti u obzir u svakom popisu kako bi se osiguralo da pitanje tačnosti dobije odgovarajuću pažnju:

- (a) Eksplicitno razmatranje kompromisa između tačnosti, troška, pravovremenosti i opterećenja za ispitanike tokom faze dizajna;
- (b) Odgovarajuće pojašnjenje za svako postavljeno pitanje i odgovarajuće pretestiranje pitanja i upitnika u svakom načinu prikupljanja, uz istovremeno osiguranje da je skup pitanja dovoljan da zadovolji zahtjeve za podacima;
- (c) Procjena pokrivenosti ciljanog stanovništva. Ovo se odnosi na prikladnost geografske infrastrukture na kojoj će se zasnivati lokacije prikupljanja i širenja informacija. To se također može odnositi na prikladnost lista adresa koje će se koristiti u područjima gdje se provodi metod vraćanja popisnih upitnika poštom;
- (d) Odgovarajuće razmatranje opcija uzorkovanja i procjena. Na primjer, uzorkovanje bi se moglo koristiti u fazi prikupljanja kroz upotrebu kratkog i dugog oblika upitnika kako bi se smanjilo opterećenje za ispitanike i troškovi prikupljanja. Alternativno, uzorkovanje bi se moglo uvesti nakon prikupljanja, obradom samo uzoraka unosa, barem za jednu podskupinu značajki kako bi se izradili pravovremeni rezultati ili da bi se kontrolirali troškovi obrade. U oba slučaja, mora se pažljivo razmotriti veličina i izgled uzorka kao i vrjednovanje i druge potrebne procedure pravljenja procjena;
- (e) Odgovarajuće mjere provode se radi omogućavanja i podsticanja tačnih odgovora, praćenja neodaziva i rješavanja problema podataka koji nedostaju;
- (f) Propisno razmatranje potrebe za kontrolom kvaliteta i drugih procesa osiguranja kvaliteta u svim fazama prikupljanja i obrade; i
- (g) Odgovarajuće interno i vanjsko provjeravanje usklađenosti podataka.

9. I dok pojedinačni rukovodioci programa imaju značajnu fleksibilnost u provođenju određenih radnji i metoda, to se mora raditi na usklađen način unutar sveukupnog upravljanja kvalitetom popisnih podataka.

10. Dobar dizajn će uvijek sadržavati mjere protiv grešaka u implementaciji kroz, na primjer, odgovarajući odabir i obuku osoblja; odgovarajuće strukture nadgledanja, pažljivo napisane i testirane procedure i sisteme te procedure osiguranja i kontrole kvaliteta. Mehanizmi za praćenje implementacije trebaju biti ugrađeni u sve procese kao dio njihovog dizajna. Informacije su potrebne za praćenje i ispravljanje problema koji se javе tokom implementacije. To zahtijeva sistem pravovremenog obavješćavanja koji će rukovodiocima programa dati informacije koje su im potrebne kako bi ispravili probleme u toku samog rada. Informacije su također potrebne i radi procjene da li se dizajn provodi onako kako je planirano, da bi se identificirala problematična područja i lekcije naučene tokom provođenja operacija kako bi se pomoglo dizajniranju budućih popisa. Neki primjeri aktivnosti koje bi mogle biti poduzete s ciljem upravljanja i praćenja tačnosti tokom implementacije i provođenja operacija su:

- (a) Redovno izvješćavanje i analiza stopa odaziva i stopa ispunjavanja upitnika tokom prikupljanja;
- (b) Nadgledanje stope praćenja neodaziva;
- (c) Praćenje povratnih informacija od ispitivača;
- (d) Praćenje provjera pokrivenosti i kontrola;
- (e) Praćenje stopa neuspjelih editovanja i napretka korektivnih aktivnosti;
- (f) Praćenje rezultata procedura za kontrolu kvaliteta tokom prikupljanja i obrade;
- (g) Praćenje troškova u odnosu na napredak; i
- (h) Razvoj, provođenje i praćenje planova za nepredviđene situacije.

11. Ako je to primjenjivo, aktivnosti navedene u paragrafu 10 treba provoditi na različitim geografskim nivoima ili skupinama koje su korisne za svaki nivo upravljanja, uključujući i one koje su prikladne za nadgledanje i ispravljanje radnji angažiranih skupina ili pojedinaca.

12. Procjena tačnosti treba biti predmet razmatranja u fazi dizajniranja obzirom da mjerenje tačnosti često zahtijeva bilježenje informacija kada je prikupljanje i obrada popisnih podataka već u toku.

13. Tačnost je višedimenzionalna. Pokazatelji se mogu ticati mnogih aspekata prikupljanja popisnih podataka, obrade i procjena. Osnovna područja procjene uključuju sljedeće:

- (a) Procjenu grešaka u pokrivenosti, uključujući manju ali i prekomjernu pokrivenost. U većini zemalja ovo se radi putem ispitivanja pokrivenosti nakon popisa i metodama procjene dupliranja. Kao sredstvo za procjenu često se koristi uporedba zvaničnih procjena stanovništva koje su obično projekcije iz prethodnih popisa;

- (b) Stope neodaziva i stope pripisivanja informacija;
- (c) Stope grešaka u unosu informacija, stope grešaka u kodiranju;
- (d) Mjerenje grešaka u uzimanju uzoraka, gdje je to primjenljivo; i
- (e) Bilo koji drugi ozbiljan problem u tačnosti i dosljednosti rezultata. To je u bliskoj vezi sa aspektom usklađenosti i stvara mogućnost pojavljivanja problema tokom određenog aspekta popisa koji rezultiraju potrebom za oprezom pri korištenju rezultata.

Omogućiti pravovremenost

14. Planirana pravovremenost je odluka koja se donosi u fazi dizajna, a često se mora praviti kompromis između nje i tačnosti i relevantnosti podataka. Informacije koje su više pravovremene mogu biti relevantnije ali manje tačne. Tako, iako je pravovremenost važna, ona nije bezuvjetni cilj. Mnogi faktori vezani za tačnost primjenjuju se i ovdje. Pravovremenost je također direktno pod uticajem vremena potrebnog za prikupljanje i obradu popisnih podataka sa odgovarajućim nivoom kvaliteta drugih dimenzija.

15. Datumi glavnih objava informacija trebaju biti objavljeni dosta unaprijed. To pomaže korisnicima da planiraju i daje internu disciplinu u radu kako bi se postigli ti važni vremenski rokovi.

16. Za uobičajene usluge pronalaženja podataka, odgovarajuća mjera pravovremenosti je proteklo vrijeme od prijema jasnog zahtjeva do isporuke produkta klijentu. Za takve usluge treba definirati standarde usluga.

Omogućiti pristupačnost

17. Popisne informacije moraju biti na raspolaganju korisnicima. Statističke informacije za koje korisnici ne znaju, ne mogu ih locirati, pristupiti im ili ih priuštiti nemaju za njih nikakvu vrijednost. U većini statističkih ureda, politike širenja informacija u cijeloj zemlji i sistemi isporuke odredit će većinu aspekata pristupačnosti informacija.

18. Pri određivanju definicije i izgleda informacionog produkta, rukovodioci programa moraju pažljivo razmotriti zahtjeve klijenata. Istraživanje tržišta i veza sa klijentima će omogućiti da se ovo odredi.

19. U današnjem svijetu internet ima potencijala da preuzme ulogu primarnog načina širenja podataka. To ne treba uključivati samo objavljene podatke nego isto tako i informacije o podacima (meta-podatke) kao što su izvještaji o kvaliteti podataka i opisi korištenih koncepata i metoda. Potrebno je uspostaviti odgovarajuće veze i korištenje sredstava za sveobuhvatno širenje podataka koja postoje u statističkim uredima.

20. I konačno, moraju se pratiti povratne informacije od klijenata o sadržaju informacionih produkata i o načinu širenja informacija s ciljem daljih poboljšanja.

21. Potrebe analitičara za informacijama predstavljaju neke posebne zahtjeve. Analitičari često trebaju pristup mikro-podacima kako bi obavili analize. To predstavlja poseban izazov za nastavak poštivanja zahtjeva za povjerljivost popisnih podataka. Može se koristiti veliki broj načina za zadovoljavanje ovih potreba. Za analizu mogu biti korisni mikro-podaci za javnu upotrebu, a to je obično uzorak popisnih unosa ranije pregledanih s ciljem zaštite povjerljivosti. Posebne usluge pronalaženja informacija kada statističko osoblje pravi specifične analize dizajnirane od strane vanjskih analitičara mogu zadovoljiti potrebe nekih analitičara.

Omogućiti tumačenje

22. Upravljanje ovim aspektom je posebno vezano za obezbjeđivanje meta-podataka. Informacije potrebne korisnicima da bi razumjeli popisne informacije spadaju u tri šire skupine: koncepti i klasifikacije koji predstavljaju podlogu za podatke; korišteni metodi za prikupljanje i obradu podataka; i mjere kvalitete podataka. Prvi od ovih se također odnosi na usklađenost.

23. Dalja pomoć korisnicima je tumačenje popisnih informacija prilikom njihovog objavljivanja. Komentari o osnovnim porukama koje sadrže nove informacije mogu pomoći korisnicima pri početnom razumijevanju te informacije.

Omogućiti usklađenost

24. Usklađenost je višedimenzionalna. Ciljevi usklađenosti popisnih podataka uključuju: međusobnu usklađenost popisnih podataka; usklađenost sa podacima i informacijama iz ranijih popisa; usklađenost sa drugim statističkim informacijama dostupnim u statističkom uredu o istoj ili vezanoj pojavi; usklađenost sa informacijama iz popisa iz drugih zemalja.

25. Prvi element je razvoj i upotreba standardnih okvira, koncepata, varijabli, klasifikacija i nomenklature za sva tematska područja koja se mjere. Ovo ima za cilj osigurati da je mjerenje standardno u cijelom programu i između pojedinih zemalja ako govorimo o međunarodnim standardima.

26. Drugo, popis mora osigurati da proces mjerenja ne uvodi neusaglašenost njegovih podataka i onih iz drugih izvora. Rukovodioci drugih statističkih programa su naravno podjednako odgovorni za taj aspekt usklađenosti.

27. Treće, vrjednovanje, procjena i analiza popisnih podataka koji se fokusiraju na uporedbu i spajanje informacija iz popisa i drugih izvora će razjasniti do kog je nivoa postignuta kvaliteta u smislu usklađenosti. Popisni podaci trebaju biti analizirani za pojedina područja i zbirno, uključujući i velike i male skupine informacija, kako bi se mogli smatrati važnima. Takva analiza treba razmotriti ukupne iznose, raspodjele, odnose između varijabli ili skupova varijabli, odnose između domena, stope rasta itd. ako je to prikladno. Treba napraviti usporedbe sa podacima iz ranijih popisa i sa uporedivim podacima iz ispitivanja. Analiza se donekle treba odnositi na planirano tabeliranje.

Tehnike kontrole kvaliteta

28. Jasno je da režim osiguranja kvaliteta popisa obuhvata širok spektar mehanizama i procesa koji se provode na raznim nivoima popisnog programa. Važna tehnika primjenjiva na mnoge popisne operacije je statistička kontrola kvaliteta. Ona se prvenstveno odnosi na tačnost, iako se, u zavisnosti od operacije, može također odnositi na druge elemente kvaliteta. Ono što slijedi je vrlo kratak prikaz osnova kontrole kvaliteta. Za potpuno objašnjenje ovih metoda, čitalac treba pogledati standardni tekst ili izvore poput Duncan-a (1986.), Hald-a (1981.) ili Schilling-a (1982.)⁶⁷.

29. Uspjeh bilo koje kontrole kvaliteta i programa poboljšanja zavisi od: uspostavljanja standarda i zahtjeva za kvalitetom; određivanja odgovarajućih tehnika vrjednovanja; mjerenja kvalitete; i obezbjeđenja pravovremenih povratnih informacija o programskim rezultatima kako bi se mogle poduzeti efikasne korektivne radnje.

30. Ovjera uzoraka, potpuna (ili 100%) ovjera ili ovjera na licu mjesta, su uobičajene tehnike kontrole kvaliteta usvojene u popisima.

31. Ovjera može biti zavisna ili nezavisna. U zavisnoj ovjeri, osoba koja radi ovjeru procjenjuje rad popisnog radnika ispitujući taj rad. Međutim, osoba koja radi ovjeru može biti pod uticajem rezultata dobijenih u početnim operacijama. Kod neovisne ovjere, posao se ovjerava nezavisno od strane osobe koja nema veze sa prvobitnim radom. Prvobitni rezultati i oni dobijeni od osobe koja radi ovjere se upoređuju; ako se rezultati slažu rad se smatra ispravnim; ako ne, treća osoba, obično stručnjak, se može pozvati da razriješi ove razlike.

32. Potpuna ovjera teoretski osigurava potpunu provjeru rada u nekoj operaciji. Međutim, ovjera svih stavki može biti izuzetno duga i vrlo skupa. U mnogim operacijama, potpuna ovjera se koristi samo na početku operacije. Kada se jednom pokaže da kvalitet odgovara zahtijevanom standardu, mogu se primijeniti procedure ovjere uzoraka. Obično se upravljanje ovim prelazom obavlja različito od poslodavca do poslodavca.

33. Ovjera uzoraka smanjuje troškove i može proizvesti rezultate koji su skoro jednako pouzdani kao i 100 procentna ovjera. Iskusnije i vještije osoblje često obavlja ovjeru. Da bi bio efikasan, uzorak se mora odabrati na naučnoj bazi korištenjem uzorka vjerovatnoće. On će biti sačinjen na osnovu očekivanih ili primijećenih stopa grešaka radnika, izlazne kvalitete koju treba postići, troškova operacije o kojoj se radi i troškova obavljanja plana kontrole kvaliteta. On će se moći prilagoditi kako bi odgovorio promjenama kvaliteta rada. Na primjer, kako se izlazni kvalitet poboljšava tada može biti prikladna i smanjena stopa uzoraka kontrole kvaliteta. Dvije vrste procedura ispitivanja uzoraka se obično koriste: uzorkovanje prihvatanja i kontinuirano uzorkovanje.

⁶⁷ Duncan, A.J. 1986. *Kontrola kvaliteta i industrijske statistike*, peto izdanje. R.D. Irwin Inc., Illionis.
Hald, A. 1981. *Statistička teorija provjere uzorkovanja prema svojstvima*. Academic Press, New York.
Schilling, na primjer 1982. *Prihvatanje uzoraka u kontroli kvaliteta*. Marcel Dekker, New York.

34. Prihvatanje uzoraka je tehnika kontrole kvaliteta koja uspostavlja uzorak dizajna i pravila za donošenje odluka kako bi se odredilo koje su skupine prihvatljive a koje nisu i obično se koristi u poslovima kao ručno editovanje, kodiranje i ručno ukucavanje podataka gdje se posao grupiše u dosta skupina. Svaka se skupina ili prihvata ili odbija na temelju ovjere uzorka iz te skupine odabranog na osnovu metoda vjerovatnoće. Plan uzorkovanja se kreira tako da pruži stopu izlaznih grešaka ispod određene vrijednosti, što se zove limit prosječnog izlaznog kvaliteta.

35. Kada je rad kontinuiran i možda nije moguće grupisanje izlaznih rezultata u skupine za ovjeru, može se koristiti plan kontinuiranog uzimanja uzoraka ili pristup kontrole procesa. Ovaj metod je primjenjiv na procese koji su prilično predvidljivi u smislu njihovih izlaznih rezultata i koji stalno proizvode izlazne podatke koji zadovoljavaju standarde kvaliteta – procesi su 'pod kontrolom'. Statistička kontrola procesa je metodologija kojom se osigurava da takvi procesi ostanu pod kontrolom a ta metodologija pruža povratne informacije za korektivne radnje ako proces nije pod kontrolom. Popisne operacije na koje se ovo može primijeniti uključuju: štampanje upitnika; automatski unos podataka putem inteligentnog prepoznavanja znakova (ICR) ili optičkog prepoznavanja znakova (OMR); i skeniranje formulara za ICR/OMR.

Provođenje programa osiguranja i poboljšanja kvaliteta

36. Program osiguranja kvaliteta treba provoditi na integriran način tokom dizajna, razvoja i izvršenja koraka u toku popisnog procesa. Ovaj odjeljak daje, kao primjer, specifične komentare vezane za pristupe osiguranju kvaliteta koji su primjenjivi na veliki broj tih koraka.

37. Dizajn popisnog upitnika (ili više njih) uzima u obzir statističke zahtjeve korisnika podataka, administrativne zahtjeve popisa, zahtjeve za obradom podataka kao i karakteristike stanovništva. Obzirom da popisi često uključuju više metoda prikupljanja, mora se provesti testiranje kako bi se osiguralo da upitnici funkcioniraju propisno za sve primjenjive metode. Upitnik treba uključivati elemente čiji je cilj osigurati tačnu pokrivenost stanovništva (na primjer, koga uključiti, koga ne, gdje osobu treba popisati). Kvalitativno testiranje se zahtjeva kako bi se provjerila ova pitanja, a treba pokriti odgovarajući broj različitih situacija koje se mogu susresti kod stanovništva. U smislu sadržaja, pristupi osiguranju kvaliteta u popisu slični su onima iz ispitivanja uzoraka. Kvalitativni testovi i intervjui s ciljem uvida u nivo razumijevanja pitanja trebaju se planirati kako bi se osiguralo da su pitanja jasna i da se propisno razumiju ne samo od strane stanovništva uopćeno nego i od strane specijalnih skupina na koje su usmjerena neka od pitanja ili kod kojih postoje neki posebni otežavajući faktori (na primjer starije osobe, osobe koje žive same, jezički problemi).

38. Sa pojavom novih tehnologija, uvođenje upitnika na internetu može pružiti mogućnosti koje nisu dostupne na štampanim upitnicima. Te mogućnosti mogu osigurati veći kvalitet u smislu odgovora na pitanja i pokrivenosti. Takve provjere služe kao mogućnosti za uočavanje neslaganja i njihovog predstavljanja ispitanicima radi ispravki ili potvrda. Izgled i način predstavljanja upitnika na internetu ispitanicima razlikovat će

se od štampane verzije. To znači da se posebna pažnja mora obratiti na smanjenje bilo kakvih posljedica korištenja ovog načina koje mogu proizaći iz razlika između štampane i elektronske verzije upitnika. Prema tome, to treba biti važna tema za razmatranje prilikom programa testiranja upitnika.

39. Poseban izazov za izradu upitnika je izraditi upitnike koji su prilagođeni ispitanicima, ali istovremeno i zadovoljiti zahtjeve za dalje korake obrade, a posebno za unos podataka i kodiranje. Program testiranja mora također osigurati da su ove karakteristike detaljno testirane prije finaliziranja upitnika.

40. Svi ovi faktori trebaju biti testirani u malom obimu (kvalitativno testiranje), a onda u većem obimu sa značajnim brojem ispitanika. Testovi velikog obuhvata stanovništva mogu otkriti niz potencijalnih problema koje kvalitativno testiranje ne može. Također takvi testovi omogućuju uporedbu različitih mogućnosti dizajna i formata putem metode razdvojenih uzoraka. Testovi velikog opsega također omogućuju procjenu koliko se upitnik uklapa u druge popisne operacije (na primjer prikupljanje, unos podataka, kodiranje).

41. Pokrivenost je kritični element tačnosti. Ona ima direktan uticaj na kvalitet brojanja stanovništva i indirektan uticaj na kvalitet svih drugih podataka proizvedenih popisom. Stoga se pokrivenost treba uzeti u obzir tokom dizajna i provođenja većine popisnih aktivnosti i njihovih programa osiguranja kvaliteta. Granice popisnih područja moraju se pažljivo definirati i označiti na kartama kako bi se osiguralo da nijedno područje nije izostavljeno ili uključeno dvaput. Upute i obuka o pokrivenosti prebivališta koji se daju osoblju angažiranom na pobrojavanju prebivališta i na popisu trebaju biti jasne, eksplicitne i lako razumljive. Ciljano stanovništvo mora biti dobro definirano, a odgovarajuće upute i pitanja za popisivače i ispitanike trebaju se pažljivo izraditi i detaljno testirati. Jasnoća i jednostavnost uputa vezanih za mjesto stanovanja za potrebe popisivanja je vitalna kako bi se osiguralo da se ljudi prebroje tačno jednom i na ispravnoj lokaciji. Ovo je posebno važno radi minimiziranja prekomjerne pokrivenosti. Upitnici trebaju uključivati smjernice ili pitanja koja će pomoći u situacijama kada možda nije jasno da li se neke osobe trebaju uključiti ili ne. Posebne procedure trebaju se razviti za grupe koje je teško popisati (na primjer udaljena područja, objekti za zajedničko ili grupno stanovanje, osobe sa teškoćama u pismenosti i jezičkim teškoćama). Procedure obrade trebaju biti napravljene sa ciljem smanjivanja na što manju mjeru rizika od pogrešnog izostavljanja, gubljenja ili vještačkog stavaranja domaćinstava. Dobro izrađena kampanja informiranja javnosti može igrati važnu ulogu u promoviranju svjesnosti o popisu i odaziva ispitanika, a tako će pomoći minimiziranju grešaka u pokrivenosti.

42. Svi ovi koraci, zajedno sa odgovarajućom obukom, provjerama nadležnih i pristupima osiguranja kvaliteta tokom operacija pomoći će minimizirati greške pokrivenosti. Bez obzira na to, greške pokrivenosti su neizbježne. Stoga je važno mjeriti, analizirati i izvijestiti o greškama pokrivenosti. Ovo se najbolje može uraditi putem nezavisnog ispitivanja jednog uzorka popisnog područja koje se provodi nakon popisa ili putem metodologije obrnute provjere zapisa. Rezultati studija pokrivenosti daju važnu

evaluaciju trenutnog popisa, a također mogu pružiti i vrijedne smjernice za sljedeći popis. Rezultati u vezi sa popisnim ciframa sami su po sebi kritični za programe procjene stanovništva. Analiza popisnih rezultata nasuprot demografskih projekcija stanovništva iz prethodnog popisa može također biti poučna.

43. Druga tema koja presijeca više oblasti, a koja može imati značajan uticaj na kvalitet je tema razvoja sistema. Ovdje su posebno relevantne ove dimenzije kvaliteta: tačnost, pravovremenost i pristupačnost. Suvremeni popis koristi veliki broj automatiziranih kompjuterskih sistema u radu, upravljanju i kontroli svih operacija počevši od plaćanja do unosa podataka, editiranja i pripisivanja vrijednosti, kodiranja, slanja informacija i drugog. Ovaj sve veći uticaj čini da je važno posmatrati dizajn sveukupnog ustroja kao i pojedinačni dizajn i provođenje sistema na jedan integrirani način.

44. Ovdje je potrebno provoditi standardnu metodologiju za razvoj sistema te treba uključivati korake kao što su: izgled cjelokupnog ustroja sistema; izgled i analiza pojedinačnih sistema; programiranje ili izgradnja sistema; funkcionalno testiranje komponenata a zatim i sistema; testiranje veza između sistema; testiranje obima i prihvatljivosti za korisnike; isporuka i implementacija sistema; i evaluacija. Ovo treba raditi unutar pristupa upravljanja konfiguracijom kako bi se: upravljalo promjenama; dozvolila ponovna upotreba standarda i pozitivnih iskustava; osiguralo da svi zahtjevi ostanu jasni i validni; prenijelo sve ovo na osobe koje razvijaju sisteme i na korisnike brzo i precizno; i osiguralo da rezultati odgovaraju zahtjevima.

45. Specifikacije moraju biti dobro definirane i pažljivo analizirane kako bi se napravili funkcionalni zahtjevi. Standardizirani pristup upravljanju promjenama je potreban. Posebno je važno osigurati međudjelovanje različitih sistema kako bi mogli komunicirati jedan s drugim. U svakoj etapi (pravovremenost) treba procjenjivati izvedbu i provjeriti da li izlazni rezultati odgovaraju zahtjevima. Mnogi sistemi koji su razvijeni za potrebe popisa koristiće se od strane velikog broja osoblja za unošenje podataka, kodiranje, editiranje i druge činovničke poslove. Shodno tome, veoma je važno da su korisnički uređaji pažljivo kreirani i pomno testirani. Općenito, dobro razvijena standardizirana strategija testiranja treba se primijeniti kroz cijeli proces na integriran način.

46. Također, postoji veliki broj popisnih procesa koji podrazumijevaju operacije velikog obima, bile one manuelne ili automatizirane. Primjeri takvih operacija uključuju: operacije izlistavanja prebivališta, pripremu mapa, štampanje popisnih materijala, procedure prebrojavanja, unos podataka i njihovo sređivanje i kodiranje (i ručno i automatizirano). Procedure kontrole kvaliteta su posebno relevantne i važne za svaku od ovih operacija.

47. Izlistavanje prebivališta se obično provodi od strane popisivača prije nego se upitnici predaju na adresama prebivališta. Posebno je važno u ovoj fazi svesti na minimum i premalu pokrivenosti i prekomjernu pokrivenost prebivališta. Da bi se to postiglo, procedure za popisivače moraju uključivati provjere kvaliteta kako bi se osigurao kvalitet njihovog rada. Također, supervizori bi već trebali isplanirati provjere na licu mjesta u

momentu kada počinje rad na pravljenu spiskova prebivališta kao i procedure kontrole kvaliteta koje treba primijeniti kada se posao završi.

48. Kada se popisni upitnici šalju poštom to se obično radi na osnovu liste adresa izvađene iz registra adresa. Održavanje registra adresa samo po sebi podrazumijeva nekoliko koraka kontrole kvaliteta. Bez obzira na to, prije upotrebe tog registra, lista adresa treba biti potvrđena kako bi se potvrdilo da je svako prebivalište uključeno sa ispravnom adresom i geografskom lokacijom a da objekti koji nisu prebivališta nisu uključeni. Mora se dozvoliti odstupanje od ove prakse za prebivališta koja se trenutno grade, a koja se mogu završiti prije početka popisa. Ovo potvrđivanje adresa je velika operacija na terenu i podložna je greškama. Obzirom da se posao mora izdijeliti na skupine među pojedinačnim radnicima, bile bi prikladne procedure kontrole kvaliteta na osnovu prihvatanja uzoraka. I opet, provjere na licu mjesta i bliska komunikacija sa supervizorima će biti važan korak osiguranja kvaliteta.

49. Bez obzira da li se popisivanje obavlja direktnim intervjuiranjem ili prikupljanjem već ispunjenih upitnika iz prebivališta sa liste ono je slično. Obično je jedan popisivač odgovoran za sav posao u jednoj popisnoj zoni i od njega će se zahtijevati da provodi veliki broj provjera kvaliteta svog rada. Dalje procedure prihvatanja uzoraka, koje će implementirati supervizor osiguraće kvalitetu raznih aspekata rada popisivača.

50. Obrada podataka je jedan od ključnih koraka kojim se neobrađeni popisni podaci pretvaraju u jedan finalni sređeni i kodirani glavni dokument koji se može koristiti za tabeliranje. U nekim od ovih procesa podaci se transformišu (na primjer u unosu podataka, kodiranju) dok se u drugim podaci ispravljaju (na primjer tokom sređivanja ili pripisivanja vrijednosti). Nove se greške mogu desiti u svakoj od ovih operacija i sva tri tipa tehnika kontrole kvalitete mogu biti korisna.

51. Prvi korak gdje se mogu desiti greške je unos podataka. U konvencionalnom načinu ručnog unošenja, gdje službenici čitaju upitnike i ukucavaju podatke, provjere raspona i određene provjere dosljednosti mogu se ugraditi u software za unošenje podataka tako da, kada se identificiraju moguće greške, od službenika koji unosi podatke traži se da ponovo ukuca neko polje. Unos podataka se mora nezavisno ovjeravati. U ovoj fazi mogu se usvojiti zavisna ili nezavisna ovjera na 100 procentnoj osnovi ili procedura prihvatanja uzoraka. Povratna informacija o stopi grešaka i s tim vezane informacije moraju biti dostupne od operatera, za skupine i sa terena.

52. U operacijama unosa podataka koje uključuju skenirane upitnika i unos podataka putem ICR/OCR-a, procedure kontrole kvaliteta će takođe biti neophodne. Prvo, funkcioniranje opreme za skeniranje će uključivati i procedure kontrole kvaliteta kako bi se osiguralo da oprema nastavlja sa radom na propisan način; ovo može imati oblik kontrole procesa. Takve operacije će obično takođe zahtijevati jedan korak utipkavanja podataka – sa koracima kontrole kvaliteta kako je gore navedeno – za unos podataka iz upitnika koji nisu mogli biti skenirani ili gdje je prikaz bio neupotrebljiv za ICR/OCR software.

53. Ručno sređivanje i kodiranje, uključujući i metode uz pomoć kompjutera, trebaju se pomno provjeravati od strane druge grupe osoblja. Ta provjera može biti zavisna ili nezavisna. Zavisno od dostupnih sredstava, provjera se može raditi na uzorku ili na 100 procentnoj osnovi ili može uključivati oba pristupa u nekoj prilagođenoj metodologiji. I opet, veliki broj tehnika se može primijeniti a rezultirajuće informacije moraju biti dostupne od operatera, za skupine i za područja kako bi se što bolje omogućile korektivne radnje i naknadna analiza.

54. Kompjutersko sređivanje podataka ima važnu ulogu u otkrivanju i ispravljanju grešaka. Detaljnije provjere dosljednosti i druge provjere mogu se definirati u suradnji sa stručnjacima o tom području. U nekim uvjetima, greške mogu zahtijevati naknadni rad sa ispitanicima kako bi se ispravile. Češće se greške ispravljaju ručno ponovnim pregledanjem prvobitnih upitnika (ili prikaza upitnika) ili automatski. Pažljiva kontrola mora se provoditi i nad kvalitetom ulaznih podataka. Skupne statistike koje daju broj i procenat ispravki na terenu daju nam ideju o tome kojoj su vrsti grešaka dokumenti izloženi. Svako naročito problematično područje treba pomno ispitati.

Dodatak V: Načini evaluacije popisa

1. Izbor načina evaluacije koji će se koristiti zavisi od ciljeva evaluacije. I bruto i neto greške moraju se uzeti u obzir kod razvoja okvirnog evaluacijskog plana. Bruto greške u pokrivenosti u popisu definiraju se kao ukupan broj izostavljenih osoba, dupliciranih, ili pogrešno pobrojanih. Neto greške u pokrivenosti uzimaju u obzir podcijenjene vrijednosti koje nastaju zbog izostavljanja ili prekomjerne vrijednosti zbog dupliranja ili pogrešnih uključivanja. Kada izostavljanja pređu zbir duplikacija i pogrešnog uključivanja, kaže se da postoji neto podbrojavanje; u protivnom postoje prekobrojni rezultati. Slično tome, i bruto i neto greške u sadržaju moraju se uzeti u razmatranje prilikom dizajna evaluacije.

2. Veliki broj metoda nam je na raspolaganju za procjenu grešaka pokrivenosti i sadržajnih grešaka u popisima. Te metode uključuju:

- (a) Tehnike kontrole kvaliteta kao što su interne provjere dosljednosti;
- (b) Uporedba rezultata sa drugim izvorima podataka uključujući i prethodne popise, trenutna ispitivanja domaćinstava i/ili administrativne spise;
- (c) Provjera zapisa, pri kojoj se pojedinačni zapisi u popisu upoređuju sa alternativnim izvorima a provjerava se tačnost određenih podataka;
- (d) Neke evaluacije analiziraju, tumače i prave sintezu učinkovitosti popisnih komponenti i njihovog uticaja na kvalitet podataka ili pokrivenost popisom;
- (e) Ispitivanja nakon popisa koriste se za procjenu grešaka u pokrivenosti popisom;
- (f) Ispitivanja nakon popisa koja su napravljena da mjere sadržajne greške obično su poznata kao ispitivanja koja uključuju ponovno intervjuiranje; i
- (g) Metode etnografskih i socijalnih mreža daju način za ispitivanje učinka pokretljivosti stanovništva na pokrivenost popisom ili za mjerenje pokrivenosti popisom određenih podgrupa stanovništva.

3. Koriste se i druge metode evaluacije, kao na primjer:

- (a) Ispitivanja koja određuju koliko su korisnici zadovoljni sredstvima za prikupljanje podataka ili asistencijom pri ispunjavanju upitnika; i
- (b) Intervjuiranje fokusnih skupina kako bi se shvatilo kako ili zašto se ispitanici ponašaju na određeni način.

Izrada programa evaluacije

4. Sljedeće osnovne preporuke mogu se primijeniti na bilo koji program evaluacije:

- (a) Početi planirati program evaluacije rano u toku popisnog ciklusa. Rano planiranje i dizajn dobro strukturiranog programa evaluacije daju mogućnost odgovarajućeg razmatranja i prilagođavanja potreba evaluacije i eksperimenata u toku dizajna popisa;

- (b) Odlučiti o obimu i fokusu velikih istraživačkih programa prije nego što se razviju istraživački prijedlozi. Definirati uopštene smjernice ili kriterije za odabir, odabrati teme istraživanja, i identificirati velika istraživačka pitanja prije kreiranja evaluacija ili eksperimenata. Identificirati područja kako bi se zadovoljile potrebe vanjskih korisnika podataka i internih planera popisa i postaviti prioritet evaluacije u skladu s tim;
- (c) Razviti studijske planove za svaku evaluaciju i eksperiment. Ovi planovi na nivou projekata postaju utvrđene odrednice za postizanje ciljeva programskih istraživanja;
- (d) Razviti standardizirani plan kontrole promjena koji opisuje šta treba uraditi kako bi se inicirao proces promjene. Preporuke za promjenu (uključujući i razloge za promjenu i kritične posljedice) šalju se Odboru za kontrolu promjena. Odbor za kontrolu promjena procjenjuje posljedice te promjene i odobrava je ili odbija;
- (e) Razviti raspored po glavnim etapama za planiranje, dizajn i provođenje istraživačkog programa. Uključiti u taj raspored datume za izdavanje rezultata operativnih procjena, evaluacija i eksperimenata. Promjene u rasporedu trebaju također proći kroz proces kontrole promjena;
- (f) Predvidjeti kašnjenja ili potrebe da se otkazu neke planirane evaluacije. Tokom popisa, osoblje može postati preopterećeno preobimnim radom na evaluaciji ili prevelikim obimom posla i na evaluaciji i na svom proizvodnom radu. Preopterećenje projektnih rukovodioca je tako reći neizbježno i također može biti razlog kašnjenja ili otkazivanja evaluacija;
- (g) Istražiti načine da se uključe stvarne evaluacije tokom samog popisa; i
- (h) Razviti plan upravljanja rizicima koji identificira potencijalne rizične događaje i vjerovatnoću da se oni dese, daje mjere za potencijalni uticaj, pruža strategije za djelovanje protiv rizika ako se oni dogode, te identificira područje (područja) odgovorna za poduzimanje akcije u slučaju svakog rizičnog događaja. Plan upravljanja rizicima treba biti "otvoreni" dokument gdje se rizici mogu mijenjati po potrebi.

5. Popisi zasnovani na registrima također se trebaju evaluirati. Postoji veliki broj metoda evaluacije koji se mogu koristiti.

6. Jedan je pristup uporediti podatke iz prošlih tradicionalnih popisa sa podacima iz registara koji se odnose na isti vremenski termin. Ako su zemlje koristile osobne identifikacijske brojeve u popisu tada se uporedba može izvršiti i na individualnom nivou, time omogućujući procjenu premale ili prekobrojne pokrivenosti. Longitudinalne baze podataka omogućuju da se procjene prenesu u novi popis.

7. Ispitivanja radne snage daju još jedan izvor kojim se provjerava valjanost popisa zasnovanih na registrima. I opet, provjere se mogu napraviti na individualnom nivou ako su korišteni osobni identifikacijski brojevi. Jedan problem je to što ne mora uvijek biti moguće nedvosmisleno odrediti koji je izvor podataka zapravo ispravan.

Dodatak VI: Obim i izgled programa konsultacija

1. Konsultacije o nizu tematskih područja nezamljenjiv su korak u pripremi za popis a treba ih inicirati u raznoj fazi planiranja. Konsultacije trebaju pokrivati (ako je to potrebno):

- (a) metodologiju popisivanja;
- (b) popisne teme i pitanja;
- (c) definicije;
- (d) klasifikacije;
- (e) uzimanje uzoraka;
- (f) planirano tabeliranje;
- (g) geografske granice;
- (h) obradu;
- (i) sređivanje i pripisivanje vrijednosti;
- (j) povjerljivost i kontrolu odavanja informacija;
- (k) pokrivenost i kvalitet podataka; i
- (l) širenje podataka i uvjete za njihovo korištenje.

2. Takve konsultacije će pomoći popisnim vlastima u planiranju popisa koji će biti koliko god je to moguće prijemčiv za moguće potrebe svojih korisnika, a mogu također služiti i za podsticanje šireg i upućenijeg razumijevanja i podrške popisnim planovima i aktivnostima. Krajnji cilj će biti veće učešće u popisivanju.

3. Zajednice korisnika koje trebaju biti obuhvaćene takvim programom konsultacija trebaju uključivati (ili pojedinačno ili zajednički):

- (a) odjele i ministarstva centralne vlade;
- (b) lokalne vlasti;
- (c) pružaoce zdravstvenih usluga;
- (d) pružaoce javnih i komunalnih usluga, kao što je snabdijevanje energijom, vodosnabdijevanje, vatrogasni odjeli, policija, itd.;
- (e) akademike;
- (f) istraživače tržišta i druga profesionalna tijela i/ili tijela u privatnom sektoru; i
- (g) druge organizacije ili pojedince koji predstavljaju ekonomski, socijalni, obrazovni i kulturni život u zemlji.

4. Konsultacije se mogu provoditi kroz razne načine i medije. One mogu, na primjer, da se provode kroz formalne i redovne sastanke Savjetodavnih grupa ili radnih grupa koje se sastoje od pozvanih predstavnika korisničkih zajednica i popisnih vlasti, ili još direktnije, putem radova i upitnika o javnim konsultacijama. Povećana pristupačnost i korištenje web stranica popisnih vlasti omogućuje da se provode takve direktne konsultacije sa širokim auditorijem uključujući podjednako i pojedinačne organizacije i članove javnosti. Pored toga, popisne vlasti možda žele uvesti ad hoc javne sastanke ili bilateralne sastanke

kao načine diskutiranja o nekom posebnom popisnom pitanju ili o općenitim planovima i kretanjima.

5. Često je korisnije provoditi konsultacije posebno sa različitim vrstama korisnika koji imaju zajedničke interese i poglede, kao što su administratori, planeri, osobe koje kreiraju politike, finansijski kontrolori, demografi ili istraživači tržišta itd. umjesto da se usvaja strategija održavanja istovremenih sastanaka sa svim korisnicima podataka. Takvi kombinirani sastanci se često pokažu frustrirajućim zato što postoje suštinske razlike među korisnicima u njihovoj tehničkoj osnovi i ekspertizi i u nivou njihovog interesa za detalje o popisnom sadržaju i operacijama.

6. Posebno ključno područje za konsultacije sa korisnicima bit će uspostava zahtjeva za statističkim podacima o svakoj popisnoj temi. Iako će vjerovatno postojati jedan skup suštinskih tema na osnovu kojih će nacionalni statistički institut htjeti prikupljati informacije kako bi se ispunile međunarodne obaveze, mnoga pitanja će biti uključena da bi zadovoljila isključivo nacionalne ili lokalne zahtjeve. Stoga, kako bi se opravdalo uključivanje određenih popisnih tema u popis, konsultacije sa korisnicima trebaju imati za cilj da utvrde praktično stanje niza tema koje se razmatraju. Kriterij za prihvatanje ovih tema treba biti:

- (a) da postoji jasno iskazana potreba;
- (b) da se zahtjevi korisnika ne mogu na adekvatan način zadovoljiti informacijama iz drugih izvora;
- (c) treba pokazati relevantna pitanja, u testovima, koja neće imati značajni obrnuti efekat na popis kao cjelinu a posebno na nivo javnog odaziva; i
- (d) upotrebljiva pitanja se mogu izvesti za prikupljanje dovoljno tačnih podataka potrebnih za zadovoljenje zahtjeva korisnika.

7. Kako bi se završio pripremni rad na popisu i provelo popisivanje, popisni ured će morati proširiti broj osoblja u velikom obimu i uključiti suradnju brojnih vladinih i nevladinih tijela radi obezbjeđenja osoblja, opreme, potrepština, smještaja, prevoza i sredstava komuniciranja a sve to radi pomoći u popisnom poslu. Kao rezultat, veliki broj privremeno uposlenog osoblja će se morati obučiti a morat će se učinkovito mobilizirati i doprinos raznih državnih i lokalnih organizacija.

8. Zbog posebne važnosti uloge koju lokalne vlasti mogu igrati u planiranju i asistiranju u provođenju popisa, nacionalni statistički uredi mogu uspostaviti posebne radne odnose sa takvim tijelima kroz zasebne mehanizme povezivanja. Područja u kojima takva partnerstva mogu biti od koristi i za nacionalni statistički ured i za same lokalne vlasti su:

- (a) Uspostavljanje zajednički dogovorene liste adresa za popisivanje (obzirom da lokalne vlasti često mogu imati pristup i alternativnim listama adresa osim onih koje su dostupne popisivačima, a posebno ako nije uspostavljena standardna nacionalna evidencija adresa);

- (b) Lokalne vlasti koje imenuju svoje službenike za vezu za potrebe popisa koji će osiguravati da su lokalne potrebe i uvjeti dobro shvaćeni od strane popisnih vlasti i da se uspostavi dobra komunikacija sa lokalnim popisnim osobljem na terenu;
- (c) Savjetovanje o značajkama lokalnog stanovništva, a posebno o lokacijama grupa koje je teško prebrojati (kao što su stariji ili nemoćni) kako bi se odredila najučinkovitija sredstva za provođenje popisa na nivou lokalnih područja; i
- (d) Pomoć pri upošljavanju lokalnog osoblja koje će raditi na terenu, publicitet i korisnost.

Dodatak VII: Provođenje reklamne i informacione kampanje

1. Prihvatanje javnosti i suradnja ključni su za osiguranje uspjeha popisa. Velika propagandna i informaciona kampanja se preporučuje kako bi se obavijestilo stanovništvo o popisu i objasnila njegova svrha. Provođenje reklamnog programa se najbolje obavlja uz pomoć stručnjaka za područje odnosa sa javnošću, reklamiranja i sociologije. Takva ekspertiza se često ne može naći unutar nacionalnog statističkog ureda, te može biti prikladno da se eksternalizira jedan dio ili cijeli taj posao. Propagandni program može uključivati:

- (a) kampanju odnosa sa javnošću;
- (b) reklamnu kampanju;
- (c) praćenje javnog mišljenja; i
- (d) praćenje medija za masovnu komunikaciju.

2. Nakon popisa, potrebna je druga informaciona kampanja kako bi se obavijestila javnost o rezultatima popisa, da bi se pokazalo kako se koriste prikupljeni statistički podaci i da bi se izrazila zahvalnost javnosti za učešće u popisu. Potrebno je ponovno dati uvjerenja da će se nastaviti poštivati privatnost i povjerljivost informacija. Ovo će imati uticaja na jačanje imidža nacionalnog statističkog ureda.

Definiranje pitanja i ciljane publike

3. Kampanja prije popisa je glavni dio programa i imat će najjači uticaj na uspjeh popisa stanovništva i stambenog fonda i na kvalitet proizvedenih podataka.

4. Jedan važan korak je identifikacija specifičnih pitanja prikupljanja podataka i ciljane publike za propagandnu aktivnost.

5. Pitanja za popise stanovništva i stambenog fonda trebaju biti definirana na osnovu postojeće situacije u zemlji, uzimajući u obzir demografsku, ekonomsku, etničku, jezičku i religijsku strukturu stanovništva. Potrebno je identificirati šta to brine građane kako bi se definirale određene ciljane grupe, kao i odabrati odgovarajuće metode implementacije kako bi se uspješno dosegle ove grupe radi njihovog informiranja o popisu i radi poticanja njihovog pozitivnog stava prema popisu.

6. Neka osnovna pitanja zajednička većini zemalja su:

- (a) pojedinci koji odbijaju učestvovati u popisu;
- (b) pojedinci koji daju nepouzidane podatke o sebi; i
- (c) pojedinci koje je teško locirati, a posebno omladina koja je više u pokretu.

7. Specifična pitanja mogu uključivati sljedeće:

- (a) postojanje teritorija u zemlji gdje je politička ili socijalna situacija nestabilna, gdje su odnosi između ljudi i državnih vlasti nepostojani;
- (b) postojanje grupa stanovništva koje nisu društveno kooperativne, njihovo odbijanje da učestvuju u javnim aktivnostima; i
- (c) želja dijela građana da izraze protest prema državi tako što će odbiti da učestvuju u popisu.

8. Građani su obično zabrinuti za sljedeće:

- (a) popis se koristi za fiskalne svrhe
- (b) popis se koristi za pravljenje vladine baze podataka
- (c) popis će se koristiti za ugrožavanje manjinske nacionalne i religijske grupe
- (d) popis će se koristiti za otkrivanje ilegalnih migranata
- (e) popis će se koristiti da se otkriju ili stave pod kontrolu "protiv-društveni elementi", osobe izvan ustanovljenog društva
- (f) kriminalni elementi će uzeti ulogu popisivača kako bi pristupili imovini ili informacijama.

9. Ciljane skupine mogu biti široke, ali i specifične. Slijede primjeri:

10. Socio-demografske skupine:

- (a) stanovništvo po dobnim skupinama (djeca školskog uzrasta i tinejdžeri, omladina ispod 30 godina, sredovječne osobe, starije osobe);
- (b) socijalne skupine prema vrsti zaposlenja (školska djeca, studenti, zaposleno i nezaposleno stanovništvo);
- (c) profesionalne skupine (radnici, poduzetnici, domaćice); i
- (d) stanovnici megalopolisa, velikih, srednjih i malih gradova, seoskih naselja, osobe koje žive u udaljenim područjima.

11. Skupine koje su zabrinute:

- (a) osobe sa visokim primanjima;
- (b) ilegalni useljenici;
- (c) osobe bez stalnog ili zakonskog mjesta stanovanja;
- (d) osobe koje rade daleko od svog mjesta stanovanja i porodice, ili kojima je teško da učestvuju u popisu zbog dugog boravka na poslu; i
- (e) stanovnici područja gdje postoje nacionalne ili religijske napetosti ili sukobi.

Glavne poruke

12. Postoji mnoštvo potencijalnih pitanja koja mogu uticati na popisnu propagandnu kampanju, a njihovo je identificiranje važan dio predpopisne kampanje, na primjer:

- (a) privatnost i povjerljivost datih informacija;
- (b) da li je pružena informacija zapravo dobro iskorištena;

- (c) trošak popisa;
- (d) potencijalno korištenje popisnih informacija za nestatističke svrhe;
- (e) zahtjev da se ime i adresa navedu na popisnom upitniku; i
- (f) zabrinutost zbog potencijalnog uplitanja vlasti u privatne stvari.

13. Postoji nekoliko glavnih poruka koje popisne agencije trebaju poslati javnosti kako bi dobile maksimalne ishode popisa, na primjer:

- (a) Privatnost i povjerljivost informacija će biti zaštićeni (postoje kazne za popisivače i drugo osoblje koje zloupotrijebi informacije, informacije se neće koristiti za administrativne svrhe, pojedinci neće biti identificirani u objavljenim informacijama)
- (b) Popis se obavlja za javnu dobrobit kao važan izvor informacija za buduće planiranje;
- (c) Ispunjavanje upitnika je dužnost građana, od koje ima koristi zemlja u kojoj ti građani žive i društvo;
- (d) Suradnja je obavezna.

14. Potrebna je pažnja pri pronalaženju odgovarajuće ravnoteže između različitih poruka. Na primjer, preveliko naglašavanje obligatorne prirode popisa može služiti jačanju negativnog stava o popisu kao o nametanju od strane države na stanovništvo, prije nego razvijanju stava da je to neka aktivnost od opšteg dobra.

15. Mnoge zemlje uspješno razvijaju logo popisa i slogan. Jednostavan ali učinkovit slogan i raspoznatljiv logo mogu se koristiti u svim nacionalnim i lokalnim reklamnim kampanjama i u svim vrstama medija, letaka, postera, brošura i suvenira. Slogan i logo trebaju biti laki za zapamtiti i pozitivno prihvaćeni. Logo i/ili slogan koji su dobro prepoznatljivi od početne faze propagandne kampanje mogu služiti za unaprjeđenje 'prepoznavanja marke' popisa. Ispitanik dakle može biti sigurniji da je popisivač dio zvaničnog popisnog procesa.

Primjeri slogana:

Ujedinjeno kraljevstvo u 2001. godini - "*Uračunaj me u popis 2001.*"

Ruska federacija u 2002. godini – "*Upiši se u istoriju Rusije*"

Aktivnosti propagandne kampanje

16. Kampanja za odnose sa javnošću može predstavljati međudjelovanje sa: nacionalnim i regionalnim masovnim medijima; regionalnim statističkim institutima; opštinskim tijelima, javnošću i drugim organizacijama. Sljedeće aktivnosti mogu biti dio propagandne kampanje:

Organizacija i reklamiranje konferencija za štampu, okruglih stolova, brifinga (uključujući i internetske konferencije za štampu), naučnih konferencija. Oni također mogu biti dio televizijskih ili radijskih vijesti.	Učesnici mogu biti šefovi nacionalnih statističkih službi i njihovih teritorijalnih tijela; članovi vlade i parlamenta; parlamentarci i regionalni zvaničnici; važni i uticajni javni i politički lideri, naučnici – demografi, ekonomisti, političari, lideri religijskih skupina i nacionalnih zajednica, poznate osobe.
Obavještanje o podršci koju visoko pozicionirani dužnosnici pružaju popisu.	Podjela zvaničnih dokumenata koji podržavaju popis od strane visokih dužnosnika nacionalnih i regionalnih vlada ili osobnih stajališta vođa javnog mišljenja.
Odnosi s medijima	Rasprava sa novinarima o pitanjima popisnog sadržaja i relevantnosti; stvaranje skupine novinara fokusiranih na ovo pitanje; organizacija posjeta novinara da vide pripreme za popis; priprema informacija za objave za štampu vezane za popisne pripreme.
Organizacija i reklamiranje specijalnih projekata za zasebne ciljane skupine	Koncerti, natjecanja, izložbe sa svrhom privlačenja mladih osoba i nacionalnih manjina; kreativne mjere kao što su kvizovi; tematski programi na radiju i televiziji i popisni materijal za djecu putem koga će se privući i odrasli da se odazovu.
Slanje poruka osobama koje usmjeravaju javno mišljenje	Direktno slanje pisama osobama koje usmjeravaju javno mišljenje sa pozivom da podrže učešće u popisu.
Direktna informacija i reklamiranje	Korištenje letaka, knjižica, postera, brošura, proizvodnje suvenira kao tradicionalnih oblika privlačenja pozornosti javnosti na ovo pitanje.

17. Reklamna *kampanja* osigurava najveću moguću pokrivenost stanovništva kroz korištenje centralne i regionalnih televizija, radija i štampanja plakata za vanjsko oglašavanje na tablama koje su postavljene u gradovima i pored autoputa.

18. Reklamna kampanja treba biti zasnovana na posebno razvijenim kreativnim konceptima kroz strogo korištenje *stručnog* testiranja uključujući skupine od interesa, a imajući na umu potrebe i zabrinutost raznih ciljanih skupina i regionalne karakteristike. Popis nije 'konvencionalni' proizvod ili usluga, te se moraju razmotriti inovativni oblici reklamiranja, a posebno da bi se došlo do određenih 'problematičnih' skupina stanovništva.

19. Reklamna kampanja na radiju i televiziji može se provoditi u više etapa:

- (a) Prva faza reklamne kampanje treba biti motivacijskog i informativnog karaktera;
- (b) Druga faza može biti usmjerena na pojašnjavanje važnosti učestvovanja u popisu;
- (c) Treća faza treba još jače naglasiti važnost učešća u popisu, i pomenuti moguće razloge zabrinutosti kao što su povjerljivost prikupljenih informacija.

20. Uvođenje kanala na centralnoj i regionalnoj televiziji i radiju u raznim fazama zavisi od reklamne strategije. Nije neophodno da se snimaju profesionalni glumci u reklamnim spotovima. Poruke mogu biti uvjerljivije ako u reklamnim spotovima koristimo osobe koje nisu glumci.

21. Jezik koji se koristi u reklamiranju i informiranju javnosti treba odražavati raznolikost jezika koji se govore u nekoj zemlji ili određenim regionima. To će pomoći da se osigura da neophodna informacija dođe do manjinskih skupina stanovništva.

22. U zadnjoj fazi, baš prije popisa, moguće je postavljanje direktnih reklama – na tablama za vanjsko oglašavanje, postera, podjela letaka i suvenira.

23. *Praćenje javnog* mišljenja može se provoditi kroz socijalna ispitivanja, sa povećanim intezitetom. Ova ispitivanja mogu dati informacije o:

- (a) Praćenju dinamike stavova javnosti o popisu;
- (b) Testiranju reklamne produkcije; i
- (c) Podrsci trenutnoj propagandnoj kampanji putem materijala za konferencije za štampu, objave za štampu i provođenje direktne reklamne kampanje koja predstavlja odgovor na novonastale stavove javnosti.

24. *Praćenje medija masovne komunikacije* podrazumijeva analizu objava masovnih medija vezano za pitanja popisa. To predstavlja stalno gomilanje informacija, otkrivanje i sprječavanje razvoja negativnih objavljenih komentara o popisu i pripremu adekvatnih odgovora na negativne izvještaje i informacije.

Tokom prikupljanja podataka

25. Tokom popisa, potrebno je pokrenuti na odgovarajući način aktivnosti propagandne i informacione kampanje u fazi prije prikupljanja podataka. To uključuje sljedeće metode:

- (a) Reklamna kampanja (treća faza) na centralnoj i regionalnoj televiziji, radiju, novinama, vanjskom oglašavanju na bilbordima i posterima;
- (b) Organizacija konferencija za štampu, okruglih stolova, brifinga sa učešćem uticajnih ljudi i popisnog osoblja; i
- (c) Reklamiranje u masovnim medijima o procedurama popisnih operacija uz učešće političara, uključujući političare iz državne i lokalnih vlada, vođa lokalnih zajednica, religijskih vođa. Ovo bi također trebalo obavijestiti javnost kako da

učestvuje u popisu: na primjer, šta da rade ako ne dobiju popisni upitnik, gdje da dobiju dodatne informacije.

Kampanja nakon završetka popisa

26. Osnovne metode realizacije postpopisnog programa informacione podrške rezultatima popisa stanovništva i stambenog fonda mogu biti iste kao i metode korištene u pripremljenoj kampanji:

Odnosi s javnošću	Organizacija konferencija za štampu, brifinga, okruglih stolova; objave u sredstvima javnog informiranja, organizacija tematskih radio i TV programa; dostupnost informacija na posebno izrađenim web stranicama; organizacija specijalnih kreativnih takmičenja;
Direktna reklama	Distribucija popularnih brošura i knjižica sa osnovnim rezultatima popisa; postavljanje sažetih rezultata na štandove postavljene na glavnim ulicama gradova; organizacija radio i video spotova; slanje sredstava direktne reklame sa sažetim rezultatima – kalendara, kartica za označavanje strana u knjizi, suvenira;
Praćenje javnog mišljenja	Provođenje anketiranja stanovništva o izvorima prikupljanja informacija, rezultatima proteklog popisa i o povjerenju u rezultate

Finansijska sredstva

27. Troškovi reklamne i informacione kampanje trebaju biti uključeni u budžet popisa stanovništva i stambenog fonda.

28. Nefinansijska sredstva mogu također postojati putem sponzorskih programa – velikih firmi, poduzeća, banaka, osiguravajućih društava itd. Oni mogu pomoći, na primjer, u provođenju motivacijskih mjera, proizvodnji suvenira sa logom popisa, u direktnoj promociji (poster, leci, knjižice), audio i video spotovima, itd. Međutim, potreban je oprez kako bi se osiguralo da svako sponzorstvo ne dovede do toga da javnost pomisli da se popisne operacije obavljaju u komercijalne svrhe, ili da sponzorske firme stiču privilegirani pristup popisnim podacima (ili čak informacijama o pojedinim ispitanicima).

Dodatak VIII – Osnovni koncepti, terminologija i definicije međunarodne klasifikacije funkcioniranja, invaliditeta i zdravlja

1. Osnovni koncepti, izrazi i definicije međunarodne klasifikacije funkcioniranja (ICF) su:

Tjelesne funkcije	su fiziološke funkcije tjelesnog sistema (uključujući psihološke funkcije)
Tjelesna građa	su anatomske dijelovi tijela kao što su organi, udovi i njihovi dijelovi
Oštećenja	su problemi u tjelesnim funkcijama ili građi kao što su značajna odstupanja ili gubitak
Aktivnost	je izvršavanje zadatka ili radnje od strane pojedinca
Ograničenja aktivnosti	su poteškoće koje pojedinac može imati u izvršavanju aktivnosti
Učešće	je uključenost u životne situacije
Sputavanje učestvovanja	su problemi s kojima se pojedinac može suočiti pri uključivanju u životne situacije
Funkcioniranje	je krovni izraz za tjelesne funkcije, građu, aktivnost i učešće
Invaliditet	je krovni izraz za oštećenje, ograničenja aktivnosti i sputavanje učestvovanja
Faktori okoline	čine fizičke i društvene okolnosti i stavove okoline u kojoj ljudi žive i vode svoj život
Osobni faktori	su posebne okolnosti života i načina življenja pojedinca, a obuhvataju osobine pojedinca koje nisu dio njegovog zdravstvenog stanja ili zdravstvenih okolnosti, kao što su spol, rasa, dob, kondicija, životne navike, način suočavanja sa problemima, društveno porijeklo, obrazovanje, profesija itd. ICF ne uključuje klasifikaciju osobnih faktora.
Kontekstualni faktori	predstavljaju ukupne okolnosti života i načina življenja pojedinca uključujući dvije komponente, faktore okoline i osobne faktore, koje mogu imati uticaj na pojedinca sa nekim zdravstvenim stanjem i zdravlje pojedinca i okolnosti povezane sa zdravljem.

Klasifikacija na jednom nivou

2. Kako bi se dobila bolja ideja o sadržaju IFC-a mi ćemo spomenuti prvi nivo ili nadređene kategorije klasifikacije (naslovi poglavlja) za svaku klasifikaciju uključenu u ICF.

Tjelesne funkcije:

- (1.0) mentalne funkcije
- (2.0) osjetilne funkcije i bol
- (3.0) glas i govorne funkcije
- (4.0) funkcije kardiovaskularnog, hematološkog, imunološkog i respiratornog sistema
- (5.0) funkcije probavnog, metaboličkog i endokrinog sistema
- (6.0) genitourinarne i reproduktivne funkcije
- (7.0) neuromuskulatorne strukture i strukture povezane sa kretanjem
- (8.0) funkcije kože i s tim vezanih struktura

Tjelesna građa:

- (1.0) građa nervnog sistema
- (2.0) oči, uši i s tim vezane strukture
- (3.0) strukture vezane za glas i govor
- (4.0) građa kardiovaskularnog, imunološkog i respiratornog sistema
- (5.0) strukture vezane za probavni, metabolički i endokrini sistem
- (6.0) strukture vezane za genitourinarne i reproduktivne sisteme
- (7.0) strukture vezane za kretanje
- (8.0) koža i s njom vezane strukture

Aktivnost i učešće⁶⁸:

- (1.0) učenje i primjena znanja
- (2.0) opšti zadaci i zahtjevi
- (3.0) komunikacija
- (4.0) mobilnost
- (5.0) briga o sebi
- (6.0) domaći život
- (7.0) međuljudsko djelovanje i odnosi
- (8.0) glavna životna područja (kao što su obrazovanje, rad i zaposlenost, ekonomski život)
- (9.0) zajednica, društveni i građanski život

⁶⁸ U trenutku kada je proces revizije ICIDH-a bio u finalnoj fazi činilo se mogućim razlučiti između aktivnosti i učešća na nivou definicija. Međutim, nije bilo moguće dogovoriti se o odgovarajućim klasifikacijama. Iz tog razloga, postoji jedna klasifikacija za aktivnost i učešće (kao domene) sa četiri prijedloga kako da se ona koristi za aktivnosti, a kako za učešće.

Faktori okoline:

- (1.0) proizvodi i tehnologija
- (2.0) prirodna okolina i promjene u okolini izazvane ljudskim djelovanjem
- (3.0) podrška i odnosi
- (4.0) stavovi
- (5.0) usluge, sistemi i politike

3. Osobni faktori pomenuti su kao važni faktori, ali nisu klasificirani u ICF-u. Što se tiče zdravstvenog stanja (poremećaja, bolesti, povreda i urođenih uzroka invaliditeta) treba pogledati ICD-10⁶⁹ i ICECI⁷⁰.

4. Kako bi se odredilo stanje funkcioniranja i invaliditeta neke osobe, na raspolaganju su nam pokazatelji koji označavaju obim i nivo funkcioniranja/invaliditeta i faktore okoline kao faktora koji pomažu ili stvaraju barijere. Prednost ICF-a je širok spektar koji se nudi sa stanovišta tjelesnih funkcija/građe (oštećenja) pa sve do učešća, uključujući i uticaj faktora okoline. Preporučuje se korištenje ovog širokog spektra što je češće moguće.

⁶⁹ Međunarodna statistička klasifikacija bolesti i povezanih zdravstvenih problema, deseta revizija, vol. 1-3, Geneva, Svjetska zdravstvena organizacija, 1992.-1994.

⁷⁰ Međunarodna klasifikacija vanjskih uzroka povreda, Geneva, Svjetska zdravstvena organizacija, 2004.